

bo
H

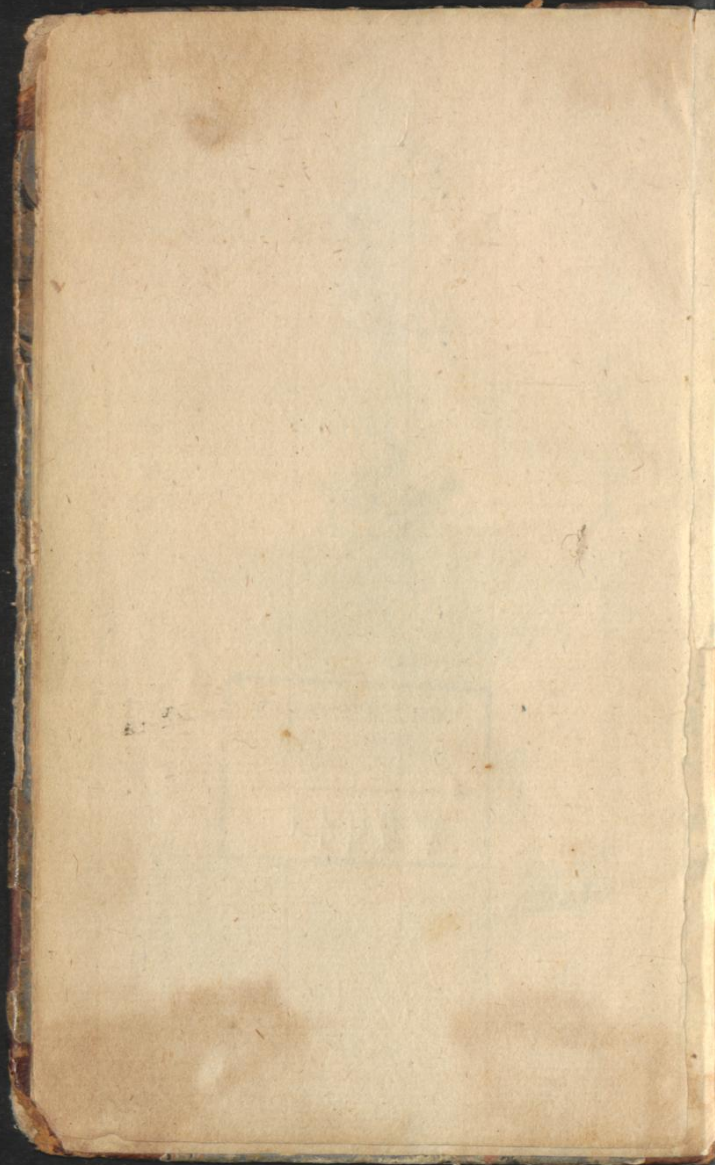
Ex Libris

Arthur Winberg

Dv 1191 ¹⁶⁶⁷

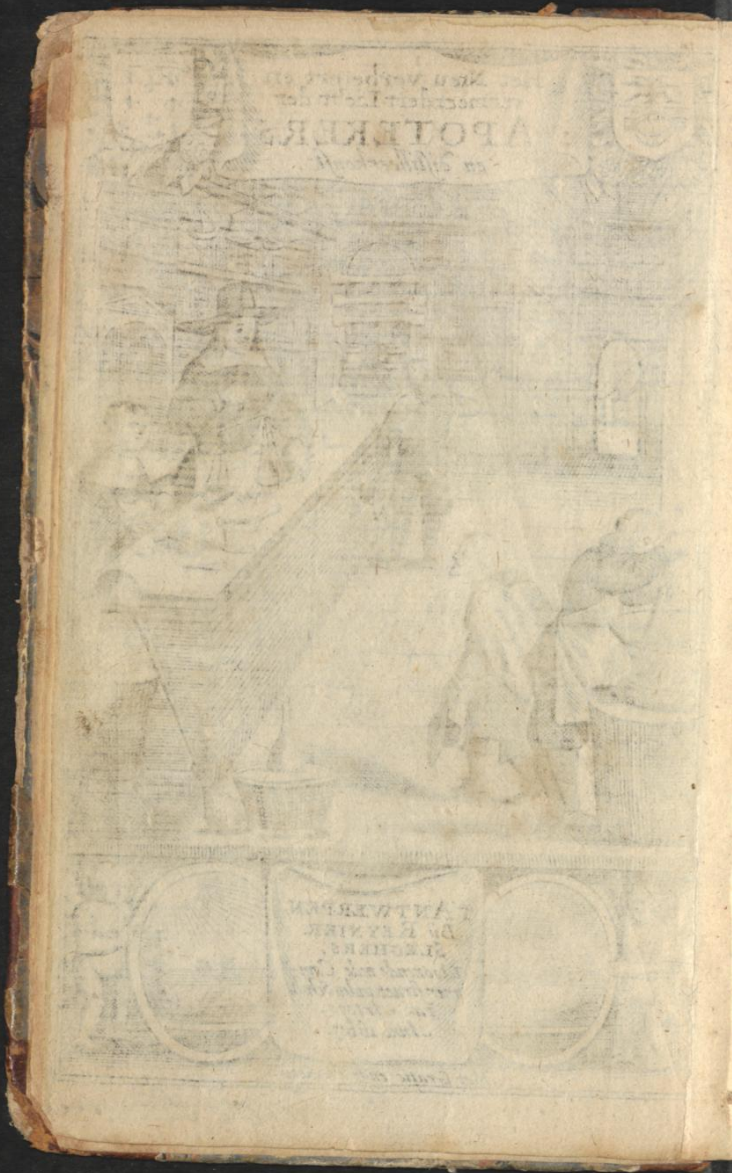

Het Nieu verbeterd en
vermeerderd Licht der
APOTEKERS
en distilleerkonst.

Met Gratie ende Privilegie.

Jacobs Almon

APOTHEKE
in Düsseldorf

ANTWERPEN
DE RUYTER
LEONARD
KONING VAN
FRANCKRYCKE
IN DEN
JAN 1678

PHARMACIA
Galenica & Chymica,

Dat is:

De vermeerderde ende verbeterde

Apotheker en Alchymiste

Licht ende Distilleer-konst.

*Begrijpende de beginselen ende fondamen-
ten der selve.*

Verdeylt in acht Boecken, tot onderwijfinghe
der APOTHEKERS.

*En verrijckt met een vermeerderde Examen der Chirurgie,
benevens een Tractaat vande kennisse der Drooghen.*

t'ANTWERPEN,

By REYNIER SLEGHERS, Boeckdrucker ende
de Boeck-verkooper, inde Cammer-stract, in den
Schilt van Artoys, 1667. Met Gratie en Privilegie.

PHARMACIA
Galienica & Chyrurgica

De vniuersitate eiusdem
Apothecariorum Aduersus
Lictos eius Diffinitiones
Apothecariorum Aduersus
Lictos in vniuersitate
Lictos in vniuersitate
Lictos in vniuersitate
Lictos in vniuersitate

PHARMACIA

PHARMACIA
PHARMACIA
PHARMACIA

TOE: EYGHENINGH

ENDE OP-DRACHT

Aen den Wijfen, Sorgh-vuldighen, Stiche-
tighen Huys-vader ende Moeder des

MAEGHDEN-WEESHUYS

M^R. JOANNES GOOSENS,

ENDE

MOEDER

ANNA VAN OPHOVEN.

*In hun vijf-en-tvintighste jaer regerens binnen
de Vrij-vermaerde Stadt van Antwerpen.*

Alsoo d'APTEKERS-LICHT ons licht
tot klaerder weghen,
En den onweten mensch sijn mis-
verstant brengt teghen
Soo in ghewicht en maet van coudt
en heet fenijn,
Oft minder schadelijk t'gheen
streckt toe medecijn;

Dat toont de rechte baen, en leert met ware reden
Hoe dat nauw-siende wet den stant hout vande leden
Daer't al is aengheknoekt, daer't al is aen verplicht,
Hoe anders leeringh ons't verstandt en sin verlicht.
Soo ruyght dees Vaders sorgh (ten tijdt van soo veel
jaren)

En s' Moeders, hoe sy t'saem't beghinnen van hun
paren

#3

De

U P - D R A C H T .

De School van 't jonck plantsoen met alle forgh en drift,

Met alle deught en leer door hun-lie is beghift:
 Sy hebben t' krillich bloedt vergiftigh van manieren
 Tot quaet en haet gheneygh; soo weten te bestieren
 Tot goet en deughtsaemheydt, dat allen sulck sennijn
 Vergiftich van natuer, door hun wird' medecijn:
 Soo dat gewicht en maet door rijpheydt van hun lettē
 De Jonckheydt heeft gevoedt tot Heerschers van de
 wetten,

Tot leeraers van't geloof doot t'heyligh *Priesterschap*
 Ghe-oeffent inde deught, gheclafert tot den trap
 Van al dat God'lijck is! door't Meesters rijp regeeren
 Js menigh mensch verhooght; want d'alderbeste leerē
 Is seeghbaerheydt en goedt, te swijghen op sijn tijt,
 Te spreken als betaempt, te lijden somwijl spijt,
 Sijn vijandt gaen te moet, sijn hater deught betoouen,
 Dit in de jeught ghesaeyt, doet Meesters dienst be-
 loonen,

Wanneer dat eygen sin in jonckheydt wordt gesmacht,
 De coppicheyt ghedempt, en corfelheydt veracht,
 Dan groeyt dit rijs tot goedt, soo worden't goede
 boomen,

Waer vande Republieck tot goey regeeringh komen.
 Dit was dees Meesters forgh, d'welck al tijt heeft ge-
 toont,

Waerom hy werdig is dat m'hem met *Lauwers* croont:
 Tē meer, hy *Jubileert* van vijf-en-twintigh jaren
 Hier in dit *MAEGHDEN-HUYS* van deught in jeught te
 garen:

Haer Moederlijcke liefd', sijn Vaderlyck ghesach
 Gheeft blyck van hunne daet, als d'opgaen vanden
 dagh.

Op op myn *Sangh-godin* verflout u mee te groeten,
 Sa *Maegden* van dit huys valt voor u Vaders voeten;
 Vlicht *Jubileen-kran*s, vereert u Moeders hooft,

Die

OP-DRACHT.

Die meer als anders glans door hare deught verdooft
Ick ken ick ben te swack, mijn Pen en kan niet
toetsen

't Voltrecken van u lof, het is als schetsen boetsen,
d'Aenwijssingh van't ghedacht, verschoon ghenegent-
heydt,

Die jet brengh aen den dagh met dees' gheleghent-
heydt:

Mijn hert en wil hoop ick sal u voor teecken toonen
Hoe ick u vrientschap soeck met liefde te beloonen,
Waerom ick hopen mach dat dese kleynicheydt,
U wesen sal toe vreught als *Maeghden reynigheydt.*

*V. L. altijd Verplichten, Dienst-bereyden ende
Ghe-affectioneerden Dienaer ende Neve*

HENRICUS SLEGHERS.

* 4

AP.

APPROBATIEN

Der Doctoren tot het drucken
van desen Boeck.

En Apostel *Paulus ad Corinthios* seght dat men moet sorge dragen niet alleen voor de ziele, maer oock voor het lichaem. Ende daerom sal het Magistraet van Ghendt seer wijfelijk doen dat sy de seven Boecken van de *Pharmacie*, door de præscriptie van de Principaelste Medecijas gheordonneert sal laeten in't lichte gaen; op dat de siecken van hare Borghers, ende naghuebueren te beter mogen worden gheholpen. Ende al is 't soo dat sy zijn ghestelt in de Vlaemische Tale, soo en moeten sy daerom niet worden gherejeesteert, ofte verworpen, want in alle Talen, in *Chaldensche, Arabische, Griekxsche, Italiaensche,*

Hoogh-

Hooghduytsche, Engbelsche, ende andere
de selve oock zijn gestelt, ende voor
d'Apothecarissen, ende arme gebre-
kelijcke menschen seer profijtig in
commune bonum uytghegheven: En-
de alsoo ick in de selve niet berispe-
lijk aengaende de manieren, en
vinde, soo moghen sy te meer over
al in dese Provincien worden gere-
commandeert. Te Ghendt desen
18. May, 1653.

Ita Atestor

Jacobus de Bruelesghem Medicus Doctor.

P*Harmaceuticam artem Galeno Chymicam sep-
tem libris descriptam à I. B. S. I. perlegi, eam-
que in usum, & utilitatem omnium Medicina
Tyronum, & praesertim Therapeuticae Studiosorum,
prae lo dignam censeo. Actum Gandavi 20. May 1653.*

Franciscus vanden Vivere Medicinae
Doctor & Civitatis Gandavensis
Pensionarius.

* 5

Ap-

WAERSCHOEWINGHE

Ghetrocken uyt de ordonnantien op de Compositien
der Medicamenten van Doctor Nicolaes Abraham
de la Framboisiere.

DEn boven gemelden Doctoor aenmercken-
de het groot ghetal der Compositien, die
in de Apotheken bewaert ende ghemaect
wierden, ende door dien maer sommighe
Doctoors die voorschreven, ende daer door quamen
te verouderen en bederven: om den Apotheker dan
te verlichten van de selve menigthe, heeft in alder-
leye soorten van Compositien het ghetal besneden
ende vermindert, ende ghe-toont hoe hy het een
voor het ander mach ghebruycken, door dien veel
Compositien malckanderen soo in krachten, als in-
gredienten soo ghelijck zijn, dat het niet van noode
en is, verscheyden Compositien te maecten, die
met malckanderen soo naer over een komen, ghelijck
een yeghelijck in het vervolgh sal kunnen bemerc-
ken, ende ghelijck in den mondt van twee ofte dry
alle woort haet, soo mach den Apotheker dies te ge-
rustigher het eene voor het ander nemen,

Syropen.

Syrupus fumarie is in krachten ende compositie aen
Syrupus de Epilbymo Atesues soo seer ghelijck dat het
niet van noode en is het selve te maecten, dus
mooght ghy het een voor het ander ghebruycken.

Hebbende *Syrupus tusilaginis Fernelij* en hebt gheen *Sy-
rupus Liquiritiae* van doen, want al en heeft het gheen
Roofse-water nochte peine, en wijckt aen het selve
niet.

W A E R S C H O U W I N G H E.

In plaetse van *Syrupus Calaminthæ* en *Thymi*, neemt *Syr:*
de *Hyssopo*.

Voor *Syrupus Acetosus comp:* menghelt *Syr:* de *quinque radi-*
cibus met *Syr:* *acet:* *S*.

Hebbende *Acetum scyllit:* kont t'allen stonden met Ho-
nigh *Onym:* *scyllit:* maken.

Voor *Syrupus de duabus radicibus*, neemt de *quinque* het
welcke stercker is.

Voor *Syrupus Betonicae Textoris*, neemt *Syrupus Altheæ Fer-*
nelii.

Voor *Diacodium Galeni*, en *Syr:* *Nimphae*, neemt *Syr:*
Papaveris.

Voor *Syr:* *Papaveris comp:* neemt *Papaveris Simp:* met *Sy-*
rupus de Injulis.

Voor *Oxyfacccharum*, neemt *Syrupus Acetosus simpl:* en *Gra-*
natorum acetosorum.

Electuarien.

Voor *Elect:* de *Succo Rosarum Mesius*, neemt de *succo rosa-*
rum Nicolai.

Voor *Electuarium Indum majus* ende *minus*, neemt *dia-*
phænicum.

Hebbende *Diaprunum simplex*, en *Compositum*, en *Con-*
fectio Hamech, en is *Electuarium* de *psillio*, *Triphira per-*
sica, en *Saracenicæ*, *Diafenna*, *Lenitivum* en ander dier-
ghelijcke niet van noode.

Opiaten.

Hebbende *Philonium Romanum*, zijn al d'andere *Philo-*
nia onnoodigh, als oock *Requies Nicolai*.

Poeye.

Poeyeren van Tabletten en Species.

Hebbende *Diaspardon* ende *Lithontripticum Forneli*, en is niet van noode *Electuarium Ducis*, *Electuarium Iustinum* ende andere steedrijvende *Electuaria*.

Voor *Pleros Archonticum* neemt *Dianthos*

Hebbende *Diarragacanthum frigidum* en *Diarios*, en hebt gheen *Diapensidum*, nocht *Diarragacanthum calidum* van doen.

Hebbende *Aromaticum Rosatum Gabrielis*, en *Diarthodon Abbatis*, en is *Aromaticum moschatum*, *Nardinum*, en *Caryophyllatum Mesue*, *Rosate novella*, *Diagalanga*, *Diacylodios*, *Diacinamomum*, en *Diatrion pipereon* niet van noode.

Diacubeba, en *Diatrionsantalum* komen oock seer over een.

Pillen.

Voor *Pillule Imperiales*, *Arabica*, de *quatuor generibus myrabolanorum*, neemt *Pillule Aggregativas* en *sine quibus*.

Pillule Auree en de *Octorebus* zijn malkanderen seer gheleijk.

Voor *Pillule de Colocynthide*, *Pillule de Euphorbio*, de *Sarcocolla*, de *Opopanace*, de *Sagapeno*, neemt *Pillule Fatisdas*.

Voor *Pillule Inde*, de *Belo armeno*, neemt *Pillule de lapide Laxuli*.

Pillule Alephanginae, ende *Hiere* zijn bykans van de selve kracht.

Trochiscen.

Voor *Trochisci de Rhabarbaro*, en de *Eupatorio*, neemt *Trochisci de Absinthio*.

Hebben.

WAERSCHOUWINGHE.

Hebbende *Species Diarhodonis*, kondt altijd *Trochisci* daer van maecken want zijn leer een,
Trochisci de Spodio, ende de *Berberis* verschillé oock wey-
nigh.
Voor *Trochisci Gordonij*, neemt *Trochisci Alkekengi*.

Olien.

Voor *Oleum Rosatum completum ad leniendum & resoluendum*, neemt *Oleum Rosatum omphacinum recens*.
Voor *Oleum Tusquidami ex semine ext*; ende voor *Oleum ex semine papaveris ext*; vel *papaveris per impressionem*, neemt *Oleum Nenupharis*, vel *Mandragora*.
Voor *Oleum Lasminum*, neemt *Oleum Keirinum*.
Voor *Oleum Meliloti*, neemt *Oleum Camomille*.
Voor *Oleum Liliorum compositum*, neemt *simplex*.
Voor *Oleum Enule*, neemt *Oleum Irinum*.
Voor *Oleum de Latoribus*, neemt *Oleum Petroleum natura-
le*.

Salven.

Voor *Vnguentum pectorale*, neemt *Vnguentum Resumpti-
vum*.
Voor *Vnguentum de Adipibus*, neemt *Vnguentum Resumpti-
vum*.
Voor *Vnguentum Basilicam magnum Mesue*, neemt *Vngu-
entum Aureum*.
Voor *Vnguentum Cerascos*, neemt *Vnguentum Apostolorum*.
Voor *Vnguentum Rosatum Mesue*, *Vnguentum Populeum en
Infrigidans Galemi*.
Voor *Vnguentum Comitissae Varignans*, *Vnguentum Stipticum
Fernelii* veel lichter om maecken.

Plae-

WAERSCHOUWINGHE.

Plaesters.

Voor *Emplastrum Diachylon Simplex*, neemt *Diachylon magnum*.

Voor *Emplastrum Ceroneum*, neemt *Oxyroceum*.
Emplastrum de Baccis Lauri kan alle uren ghemaect worden

Voor *Emplastrum de Cerussa*, neemt *Unguentum album Rhafis*.

Voor *Empl: Apostolicum*, neemt *Empl: Divinum*.

Hier by voeghe ick voor *Emplastrum Opodelticum*, *Emplastrum Divinum & econtra*, want het zijn bykans al de selve ingredienten, ende ghewichten.

VOOR-

V O O R - R E D E N

Tot den Beminden **LESER**, ende nieu-
leerenden **A P O T H E K E R**.

En die de konste van Apothekey begeert te leeren, (a) moet voor al de Latijnsche tale weten, ofte ten minsten verstaen, door dien alle de Apothekers Boecken, ende Doctours Recepten in Latijn beschreven worden; door dien nochtans dat ick dit Tractaet schrijve meer voor de gene die gheen ofte weynigh Latijn kunnen, ofte die in de selve konste niet wel ervaren en zijn, en nochtans de selve praetiseren, als voor ervaren Meesters, hebbe alle de beghinfelen der selve konste, oock het verstaen ende lesen der Recepten der Doctoren in Nederduyts gestelt, om aldus de selve konste, soo het mogelijk ware, sonder Meester te leeren; want soo wis op de beghinfelen wel wilt letten, en op het verklaren, hoe alle menghelinghen moeten gheschieden, en waer af dat men hem moet wachten, sal de selve konste door het lesen ende incorporeren van dit Tractaet, seer lichtelijck leeren: (b) mits nochtans dat hy sijn beste doet, om alle de Simplicia (soo men die noemt) Drooghen, ende Kruiden wel te kennen: (c) tot welcker kennisse hy lichtelijck sal gheraken, soo hy de namen der Droogen, die hy van de Droogisten ontfanght, altijd daer op gheschreven hout, de selve papieren soo dickmaels open doende, wel besienende, tot dat hy door dickmael te sien, ende den naem te lesen de selve nu wel kent, ende onder ander weet te scheyden, welker volmaeckte kennisse hem den Herbarius, ofte andere Boecken, die daer van schrijven, daer nae leeren sullen. De Kruiden die hy in den Apothekers Hof heeft, sal hy door een die

(a) Apotheker moet Latijn kunnen spreken ofte verstaen.

(b) Hy moet de Kruiden ende Simplicia kennen.

(c) Hoe hy de Kruiden sal leeren kennen.

V O O R - R E D E N

die de selve wel kendt, de namen af. vraghen, de selve op een Leyken schrijven, ende aen elck bysonder Kruyd in de aerde steken, de namen oock dickmaels herlesende. De Kruyden die in 't wilde wassen, sal hy door de Kruydt-haelders, die in alle Steden voor de Apothekers de Kruyden halen, doen brenghen, ende in den Herbarius sien, oft sy over een komen, ende dan ghebruycken, ofte ghedrooght zijnde, de namen daer aen hanghen. Soo veele als belanght de mengelingen der Confectien, Opiaten, Electuarien, Pillen, Trochiscen, ende andere, sullen daer nae de voornaemste, die hedendaeghs in 't ghebruyck zijn, de maniere van maecken schrijven. Hy hier op wel letende, ende van woorde tot woorde naevolghende, en sal geene swarigheydt vinden, om andere dierghelijcke nae te maecken: als oock van ghelijcke de distillatien; soo der wateren als der olien na te volgen, welcker maniere ick oock beschrijven sal. Voorts sal ick in 't beghipsel der Composicien alderleye saecken beschrijven, den jongh-leerende Apotheker (voor wien ick dit meest schrijve) noodtlakelijck ende bequaem, welcker manieren in weynighe, ofte gheene Boecken beschreven staen, de welcke alleene hangen aen de ervarentheydt der Apothekers daer in gheslyleert, ende die sy de Jonghers, niet mondelijck, maer met vvercken, ende al doende leeren. Dit dus alles vvel in orden gheselt vvesende, hope dat dese konst aen den leerende seer licht sal vvesen, ende alle tvvijfelinghen, die daer souden konnen voorvallen, ontdeckt, soo hy dit Tractaet maer te rade en gaet. Neemt dan desen mijnen arbeydt in danck, ende loo daer yemant vvar beters tot verklaringhe vveert by te voeghen, en benijde hem dat niet, dat hy dat vryelijck doet, *quia non omnia possumus omnes, & inventis aliquid addere non est difficile*, en sal blijven u-lieden allen Dienaer.

Eerste

Eerste Boeck.

Dese sal dienen als een Voor-

looper beschrijvende in het generael de Ghewassen, Boomen, Heesters, Kruyden met alle hare deelen ende namen des selfs, hare krachten ende trappen, haer wesen, reucken, ende verscheydenheyt der smaken, ende hoe men uyt de selve hare krachten sal bespeuren, insghelijcks de fenijnighe ende giftighe kruyden, ende te ghen-remedie der selve, om dus den Apoteker volmaeckt in dese konste te maecken.

De eerste/ende meestendeel der gheslachten der ghewassen / die inde Apotheker ghebruyckte worden (die in 't Latijn Scirpes ghenaemt worden) zijn vier in 't ghetal: Ten eersten boomen/ ten tweeden Heesteren/ ten derden houtachtighe krupden/ten vierden de ghemeyne krupden.

Het eerste gheslacht wordt in 't Latijn Arbor ghenaemt/ ende in 't Griecx Dendron: Is een gewas / dat van sijn woortel af eene rechte/ dicke / ende houtachtighe steele / ofte strupck boortbrenght / ende boven in 't ronde in beele zijden-tacken verbruydt wort/ gelijk als is den appel-boom / bercke-boom/ abeel-boom / etc.

Het tweede geslacht genaemt Heesteren/ in 't Latijn Frutex, ende in 't Griecx Thamnus, en wast soo hooge niet als de boomen/ende alhoe-wel het houtachtig is/ende langhe overblijft.

blijft als de boomen/en is niet altijd een-steel-
ligh / maer dickmaels siet men upt de Wortel
veele andere spruyten upschieten/ gelijk men
sien kan in den Hazelaer/ Mannebencoorbe /
dat is/ ligustrum/ cornocille/ doornen/ etc.

Suffrutex. Het derde gheslachte/ Spruydt/ woort in 't
Latijn/ Suffrutex, ghenoemt/ ende in 't Griec
Fryganum, ende by ons houtachtige spruyten/
of houtachtige krupden; Want 't is een mid-
delsoorte tusschen Heestere en krupdt: Want
om de houtachtighe steelkens komt het met
de Heestere ober een ende om de leeghte met-
tet krupdt/ sulcks is Roozemarijen/ Lavendel/
Bramen/ Depl/ etc.

Herba. Het vierde geslacht is het krupdt/ in 't La-
tijn Herba, in het Griec Pōa, ghenoemt/ be-
staende alleene in teere / ende onstercke scheu-
ten/ende gheensins houtachtigh/voorts-ghen-
ghende bloemen ende zaedt.

**Van de verscheyden deelen der
ghewassen ende hunne namen.**

Radix. Het eerste deel der ghewassen is de Wortel/
in 't Latijn Radix, ende in het Griec
Rhiza, genoemt/ de welke/ in d'aerde vast we-
sende/ haer voetsel daer upt treckt/ ende seyndt
het selve de heele plante ofte ghewas deure/ be-
halben sommighe wepnighe / als culcra, vi-
scum, &c. die op andere boomen/ ofte krupden
groeyen.

Candex. Srupck / stronck/ ofte stam in het Latijn
Candex, is inde boomen/ ende heesteren 't ghe-
en dat upt de aerde opstaet / ende spruyt/ ende
waer door het boedt sel optwaerts ghedraghen
ofte ghetrocken woort/ welke deel inde krup-
den

Distilleer-konste. 3

den/ steele/ ofte steelkens genoemt wordt/ ende
in 't Latijn caulus, en cauliculus.

Scheuten/ ofte water-scheuten in 't Latijn
Stolones, zijn nieuwe scheuten upt den Wortel
van de boomen / ofte heesteren uptwassende.

Block of tronck/ in 't Latijn truncus, is het
onderste deel des booms/ ofte den boom wiens
tacken al af gekapt zijn.

Tacken/ in 't Latijn Rami, zijn de spruyten/
die ter zijden de boomen / ende heesteren upt-
wassen / ende maecken den tronck een boom.

Schorse / ofte schelle/ in 't Latijn cortex, is
het buytenste deel / waer mede het hout der
boomen/ heesters/ tacken etc. bedeckt worden/
als met een vel/ door welke de gehele plante
haer voedsel supght ende treckt.

Hout / in 't Latijn lignum, is het middelste
deel des gewas/ met de schorse bedeckt: t her-
te/ in 't Latijn medulla, ende cor, is het mid-
delste van 't hout / van sommighe het merck
genoemt. Merck is oock het ghene dat in het
midden van 't hout voorsachtigh en sacht is /
ghelijck in het vlierhout.

Steele / in 't Latijn caules, en cauliculi,
worden/ naer dat sy groot ofte kleyn zijn/ stee-
len/ ofte steelkens genoemt/ somtijts oock slop-
pelen / ende halmen / ghelijck men die van de
boomen / krogen / riet / etc. noemt.

Blat/ in 't Latijn Folium, in 't Griecx phyl-
lon, is het gene dat een kruydt ofte ander ghe-
was kleeft / ende verciert van de welke sy
herooft zijnde / bloot ende naecht schijnen te
wesen.

Bloem / in 't Latijn flos, in 't Griecx an-
thos, is de breyghet ende blijdschap van de
boomen/ ende kruyden/ ende als een hope van
de loe-

Apothekers

4

- de toekomstende vrucht ; want gheheymelijck naer dat de bloeme vergaen is, komt het zaet/ behalven in sommige dobbel bloemen/ als zijn Granaten/ Kriekelaers met dobbel bloemen/ Anemonen/ Renonkels die maer voort en setten als door de Wortels / door dien de dobbel bloemen alle de kracht des zaedts tot haer treckt. De bloemen hebben oock haer eghen deelen/ te weten de naerbolghende : Ten eersten het knopken/ ofte hupken/ in't Latijn en Griex ghenaemt calyx, ende is het ghene daer de bloeme eerst in begrepen is/ ende waer in de vrucht daer naer besloten wordt. Ten tweeden/ draepkens/ in't Latijn stamina gheheeten/ zijn de klepne bezelinghen/ de welke de draepen niet ongelijck en zijn/ van het binneste der bloeme upt den knoppe uptbreckende.
- Calyx.**
- Stamina.**
- Ungues.** Ten derden/ epndekens/ in 't Latijn unguis, zijn de witte epndekens van de bloemen/ waer mede sy aen den knop vast houden / ghelijck men in de roosen/ goude bloemen/ ende genoffelen siet / die in de Medicijne ghebruyckt wordende / wech worden ghetworpen. Cattcken / in't Latijn tulus is lanckwoyghig ende rondt/ 't welke in plaetse van bloemen van sommighe boomen afhanght / ghelijck men siet inde Potelare/ Haselare/ ende Doerbesieboom/ etc.
- Tulus.**
- Fructus.** Vrucht/ in't Latijn fructus, in 't Griex karpos, wordt gheheeten het ghene/ daer het zaede in voortkomt ; hoe wel het zaedt oock dickmaels voortkomt/ sonder peters in besloten te worden.
- Bulbus.** Bol/ in 't Latijn bulbus, ofte bulbosa, in 't Griex kephalon, zijn alle wortelen / ofte klijsters / die als ronde vollen wassen / als loock/ Ajupin / tulipanten/ etc.

Wolle.

Distilleer-konste.

5

Bolleken in't Latijn capitulum, in't Griecx kaphalion, dat zijn bollekens/daer het zaet in waest / als bollekens van heul / Et. Mancoy oock ghenaemt/ in't Griecx kodia, waer van de compositie van diacodium komt.

Capitulum.

Maentwe / in't Latijn siliqua, in't Griecx keracion, is een lanck-worppigh obertrecksel / in de welcke de greppen ofte zaden der krugden in besloten zijn / ghelijck als zijn de boonen / erten / cicers / etc.

Siliqua.

Kroone / in't Latijn umbella, in't Griecx sciadion, wordt aldus ghenoemt / om dat de bloemen/ende daer naer het zaet boven op het opperste der plante/als een kroonken wassen / heel steelke rondtom de eerste steel in't ronde wassende / ghelijck men siet in de Denckel/wilk de Daucus / Tanacerum, etc.

Umbella.

Stuyfkens/in't Latijn pappus, is de wollele in de welcke het zaet licht/naer dat de bloemen bergaen zijn / ghelijck men in alle Distelen / Lyfimachia, sien kan / etc.

Pappus.

Van de krachten der Gewassen.

DE krachten worden gensemt de uptwerckingen die de gewassen ofte droogen in't lichaem inghenomen / boozts-bringhen : dese zijn tweederhande / te wet en alimentum ende medicamentum, dat is boedtsel ende medicijne. Het boedtsel verandert ende verkeert het lichaem in sijn bloed/ende bleesch tot sijn onderhoudt ; maer de medicijne altereert / beoert ende oertwint het lichaem / waer door het wechneemt dat oertollich / ofte het selve schadelijck is / de vochtighedde ende hitte des lichaems mede werckende / ende de inghenomen

men droogen/ ghetwassen/ ofte medicijnen tot sulcke uytwerckinghe brenghende/waer mede de selve begaest zijn/sommige zijnde heet ofte kout bochtigh ofte droogh / maer op dat de selve beter in't werck moghen ghebracht worden/ moeten de selve ghewassen seer sijn gheslammpt worden / ofte door koockinghe / ofte woeyckinge de kracht der selve in eenige bochtighheyt in - ghedruckt worden. Onder dese bindt men sommighe, die beyde de krachten te samen hebben/ ende worden *alimenta medicamentosa*, ghenoecht / als *Manna/Cassia/etc.* die het lichaem altereren / ende ghealtereert worden/ ende dienen tot spijs/ ende tot medicijne.

Van de onderscheydinghe der

krachten van de trappa ofte graden des selfs.

DE krachten van de ghewassen ofte droogen zijn verscheyden/ende veelderley/hoewel sy ghemeynliick in viere worden ghedept/ dat is heet en droogh / kout ende nat. Die haer oorspronck hebben van de vier Elementen des werelts / als is vier/ lucht/ water / en aerde / ende hoe jeder ghewas/ ofte drooghhe meer ofte min in hitte / drooghte/ koude ende nattigheyt naerder komt/ hoe het de selve Elementen meer ofte min ghelijck wordt/ ende die worden ordens trappen/ of graden ghenoecht/ in't Latijn ordines, ofte gradus : waer van in de Medicijne vier zijn/ hoewel datter de Philosophen acht tellen/ maer de Medicijns deelen elke graedt noch in drey segghende in het beginnel middel/ ofte eynde van den eersten/etc. Aldus seght men

men eenigh ghewas in den eersten graet kout/
heet/droogh ofte nat te wesen/het welcke van
de middel-mate ofte ghetemperthejdt soo lut-
tel verschilt/ dat men 't in 't lichaem nauwe-
lijck kan ghewaer worden/ ten zy men eeni-
ghe bewijsinge daer van doet/als olie van roo-
sen op een ghesont lichaem gestreken: men ge-
voelt gheene verkoelinghe/maer wel gestreken
op de verbzantthejdt/men ghevoelt dat sy ver-
koelt;maer soo ghy de selve olie strijckt op een
berkout lichaem / sal dat hinderlijck wesen:
waer upt blijktt dat sy meer verkoelt dan ver-
swartm/ 't selve is in't ghene dat hert/nat ofte
droogh is.

Eerste
graedt.

Den tweeden graedt is als men in de booz-
noemde gewassen eene merckelijcke drooghthe/
vochtighhejdt / hitte ofte koude bebindt/ ende
daerom en hebben sy gheene bewijsinghe van
doen.

Tweede
graedt.

Den derden graedt is/als men de selve ge-
wassen noch krachtigher dan de boozgaende
bindt/ nochtans niet al te gheweldigh.

Derde
graedt.

Den vierden graedt besitten sulcke gewas-
sen/die niet gheweldt hunne werckinge strack-
ten eynde bzenghen / ende alderberst van de
middelmatighhejdt af-wijcken: te weten/on-
der de heete / die seer scherp ende brandende
zijn / de huydt quetsen / ende blaeskens ofte
schorssen maken.Onder de koude/die berdoos-
ben/ende het ghevoelen benemen; maer men
bindt geene dinghen/die in den vierden graet
droogh zijn/ die oock niet t'samen en branden,

Vierde
graedt.

Van het wesen ofte essentie der ghewassen ofte drooghen.

Het wesen ofte essentie der drooghen/ is seer nut ende goedt te weten/ om dus te beter tot de kennisse van de tweede en derde krachten te komen / sonder het welck men daer toe qualijck kan gheraken; welcker wesen ofte essentie is tweederley/ want sy zijn ofte grof ofte fijn van deelen / in 't Latijn crassarum vel tenuium partium. De drooghen / die fijn van deelen zijn/ kunnen lichtelijck en haest in kleine stukkens ofte deelkens gebroken/ ontdaen/ ende ghebrocht worden/ ende in eenighe vochtrighepdt gheleydt/ hare krachten uyttschieten/ ende in 't lichaem inghenomen/ seer haest door het selve verspeyt worden; maer de drooghen / die grof van deelen zijn/ kunnen qualijck in fijne stukkens ofte deelkens ghebrocht worden/ door dien sy hert/ vast/ taep/ ende lijmachtigh zijn/ ende daerom moeten sy door lange wepkinghe bereydt worden/ om de krachten daer uyt te trecken/ ende die in de nattighepdt in te drucken / ende zijn oock verbolghens/ dus inghenomen zijnde/ van tragher werckinghe. Al dat fijn van deelen is / is ghemeynlijck welriekende / ende dat grof van deelen is / met gheene / ofte wepnigh reucke.

Van de tweede krachten der ghewassen.

Door dien de Apotheeckers dese tweede krachten in hunne Dispensatoria met Grietsche ofte Latijnsche woorden beschreven vinden / die sy qualijck verstaen/ hebbe de selve

Distilleer-konste. 9

selve in't kozt hier willen by schrijven / ende van wat aert de selve zijn. Dus van dese tweede krachten volghen de eerste / sonder eenigh tusschen komen van yet anders. Onder dese woorden begrepen alle de krachten van vermozwen ofte verharden; van ydel en los / dicht en vast te maecken / ende soo boozts / als in't vervolgh blycken sal.

Verzachende ofte sacht-makende Medicamenten worden in't Latijn genaemt emollientia, in't Griex malactica, ende zijn sulcks / dat sy de harde gezwollen / ende hart ende versteent vleesch / schirrus ghenaeint sacht maken / waer van sommighe eene matighe hitte ende drooghte hebben / andere eene vochtigheyt ende hitte / waer dooz sy oock sacht ende moerut maacken / doch meer qualitate specifica, dan anders.

Emollientia.

Etter makende Medicamenten worden in't Latijn ghenaeint pus Movencia, in't Griex diapyetica; dese Medicamenten verschillen wepnigh van de boozgaende in krachten / dan dat de sacht-makende wat heeter vallen / ende dese meer met de hitte des lichaems oover-eenhouden / ende zijn ghesepmekijck plackachtigh / aen-klebende / ende toe stoppende de zweet-gaten / het welcke men emplasticum noemt.

Pus movencia.

Verhardende Medicamenten / in't Latijn indurancia, in't Griex sclerotica, zijn eyghentlijck / die sonder eenighe onmatighe hitte / ofte koude drooghen / de koude maecht het sinner ende roet hart / ende het slijck versteent dooz de hitte.

Indurancia.

Locht-makende Medicamenten / in't Latijn resolventia, ende in't Griex diaforetica, zijn van haer selven matelijck heet / ende dun

Resolventia.

van deelen / ende verdrooghen een wegnigh-
ken / waer door sy de zweetgaten van de huyt
openen / ende wijder maken.

Conden-
lantia.

Dick-makende medicamenten/ in't Latijn
condensantia, in 't Griec pycnotica, zijn
de voozgaende contrarie / want stoppen de
zweetgaten toe/ en zijn verkoelende van aert/
maer niet aerdachtigh/ noch luchtigh/ maer
waterachtigh.

Aperien-
tia.

Openende medicamenten/ in't Latijn ape-
rientia, in 't Griec anastomotica, zijn van
dicker ende grober deelen/ warm/schery ende
bijtachtigh/ openen de mouden der baten des
lichaems.

Consti-
pantia,

Stoppende medicamenten/in't Latijn con-
stipantia, in 't Griec Stegnotica, zijn houdt
ende grof van deelen / sonder scherpighepdt /
waer door sy de mondekens der baten sluyten.

Attrahen-
tia.

Wentreckende Medicamenten/ in't Latijn
attrahentia, in't Griec heltica, zijn warm /
ende dun van deelen/dese trecken het sap ende
vochtigheyt/ ende locken dat uyt de diepe hol-
ligheden des lichaems; want al dat heet is
treckt tot hem: daerom hoe heeter en sijnder
van deelen het is/hoe het oock stercker treckt.

Reperc-
tientia,

Weerdrijvende medicamenten / in't Latijn
repercuentia, in't Griec apocroustica; zijn
hout van aert / ende grof van deelen / drijben
alle vochtigheden/die in den wegh zijn/binne-
waerts/ in de diepten des lichaems; want al
dat hout is/ drijft te rugge/ ende alsdan noch
meer als daer per by-geboeght is / 't welcke
van grobe deelen is/ sulcks als alle suere ende
wzanghe dingen zijn. De Alstringentia drijben
oock te rugghe / namentlyck als die sijn ofte
subtyl van deelen sijn.

Alva

Distilleer-konste. II

Afslaghende medicamenten / in 't Latijn abstergentia, in 't Griec thyptica, zijn ofte kout ofte warm van aerdt/want geen van beyde en sal de werckinge van de afslagende kracht belletten / ten zy de selve te seer heet / ofte kout waer ; dese bagen af / ofte spoelen upt de taep bochtigheden / die in het binnenste des zweetgaetses / als oock die in de zeeren ofte zweeringhen hanghen / welke sy verdoogen / door de sijnhepdt haerder stoffe.

Supberende medicamenten / in 't Latijn expurgantia, ofte deopilantia, in 't Griec ec-cathartica, en verschillen van de afslaghende niet veel ; maer door haer bitterhepdt ofte salpeterachtigheyt trecken een wepnigh t'samen / ende en supberen de zweetgaetses des hupdts soo veel niet / als wel de doorgangen van het ingewandt / te weten van de Leber / Milte ende Aderen.

Dun makende medicamenten / in 't Latijn attenuantia, in 't Griec leptyntica, zijn heet / ende van dunne ende subtile deelen / supberen ende maken reyn / waer door sy de dicke / taep / ende grobe humeuren sijnder / ende dunder maerken.

Besettende medicamenten / in 't Latijn illinentia, in 't Griec emplastica, en hebben geen hitte / noch drooghte van nooden / van als leene als soop de zweetgaetsens gestreken sijnde / daer seer vast aen blijven hangen / ende de selve verbullen / ende verstoppen / ghelijck zijn alle lijnachtighe / ende vette dingen / die gheen scherpighepdt en hebben.

Verstoppende medicamenten / in 't Latijn incrassantia, in 't Griec emfractica, zijn contrarie aen de af-bagen ende supber makende dinghen :

dingen; want ghelijck de zweet-gaetjes en de gangen des lichaems ontslypten/ soo stoppen dese de selve toe/ende maken de huteuren des lichaems dick ende tap.

Anodina.

Smert-berdzijbende medicamenten / in't Latijn anodina, in't Griex paregorica, zijn dese die de weedom ende pijn berdzijben/oste versachten;maer niet door berdoobinghe ofte slaep;dese zijn van sijne ende dunne deele/ heet in den eersten graedt.

Somnifera.

Berdoobende ofte slaep-makende medicamenten/in't Latijn somnifera, in't Griex narcotica, ofte hypnotica, zijn kout van aert tot den vierden graedt / weeten den weedom ende smerte door berdoobinghe/oste slaep/ende dat soo krachtigh / dat men daer van doodt slaept/ende sterft als men die te veele in geeft.

Rubefaciencia.

Smert-makende medicamenten in't Latijn rubefaciencia, in't Griex siapismi, ende worden oock vesicatoria gheuoemt/ om dat sy smerte maken/bleppen / blaren/ ende schozens zijn heet ende droogh tot in den vierde graet/ ende van grobe ende dicke substantie/de septica zijn seer een / behalven dat sy van sijnder deelen zijn/ ende niet minder ofte sonder pijn wercken.

Van de derde krachten der ghe- wassen.

DE derde krachten spruyten uyt de eerste ende tweede krachten / want sommighe van die berdrooghen sonder eenighe sijtende kracht / het welck de eerste kracht toe- gheschreuen wordt/ ende boben dien trecken oock te samen / en dit schijstmen de tweede kracht toe.

toe. Onder de derde kracht worden de naer-
volghende gherekent :

Rijp oft etter - maeckende medicamenten:
in 't Latijn pus moventia of maturantia, in 't Pus mo-
Griec diapyrica, ofte peptica, zijn mate- ventia,
lijck heet ende komen aldernaest de sacht-ma-
kende/ maer verschillen hier in / dat de etter-
makende eene toe plackende/ende zweet-gaet-
jes toe-stoppende kracht hebben/waer dooz de
hitte vermeerdert/om dat gezwollen ofte ver-
plettert tot rotten te brenghen.

Bleesch-maekende medicamenten/in 't La-
tijn carnem generantia in 't Griec sarcotica, Carnem
zijn droogh van aert/ende bagen matelijck af generan-
sonder eenige bijtinge/doen bleesch groeyen in tia,
de hollen / ofte diepe zwoeren / ofte zeeren.

Heelende medicamenten / in 't Latijn con-
glutinantia, in 't Griec colletica, zijn van aert Conglu-
drooge by naer inden tweeden graet/ende ko- tinantia,
men seer ober een met de bleesch-makende en-
de lijck-teekenen maekende medicamenten:
maer sy en bagen niet af / maer trecken te sa-
men/ende beletten de vochtighejdt.

Lijck-teekens makende ofte wonden sluy-
tende medicamenten / in 't Latijn cicatricem Cicatri-
inducantia, in 't Griec epulotica drooghen cem indu-
seer/ende trocken t' samen sonder eenighe bijt- centia,
achtighejdt / benemen alle vochtighejdt des
bleeschs / ende trecken't bleesch aen een / ende
oberdecken dat met een kleyn weecken.

Weeren makende medicamenten/ in 't La-
tijn callum gignantia, in 't Griec porotica, Callum
zijn van aerde matelijck warm / klebende en- gignantia,
de besettende/ waer dooz sy kracht hebben om
een wiere of woere te maken / die noch been
noch bleesch en is/die de beenders/die ghebro-
ken

ken zijn / by een haelt / ende boeght; want om de dzooghre der beenderen / en konnen andersins niet by een gheboeght worden.

Diuretica.

Water-loosende Medicamenten in 't Latijn *urinam cientia*, in 't Griex *diuretica*, zijn verscheyden van aert/want die by ghevalle / oft accidentelijck dooz pissen/zijn bochtigh/bloepende/ende van sijne ende dunne ghestaltenisse/ende haest dooz-dzinghende. Andere / die soo wel eggentlijck als by ghevalle doen wateren/sommige van die hebben eene middel matige kracht om supber ende dun te maken / ende sommighe zijn kout van aert / ende van dunne ende sijne deelen. Andere zinder die eggentlijck doen water maecken / ende dese zijn heel dzoogh / ende tot in ten derden graet heet.

Calculus
comminu-
entia.

Steen-bzeekende Medicamenten in 't Latijn *calculus comminuentia*, in 't Griex *lichonryptica*, worden abusivelijck soo genoemd; want volgende het ghetuyghen van Galenus, Dodoacus, ende meer andere / en bindt men geene Medicijnen/die den sozmeerde steen konnen bzeken / maer wel de zandekens, die dooz eenighe taeye ofte lijmachtighe bochtighepdt aen een / als ghepapt zijn/ doen schepden/ ende van een gaen: al-hoe-wel datter veele van die gheprezen worden / al oft sy dat konden doen; want indien de selve scherp ende heet zijn/ en bzeken de selve niet alleen/ maer doen die groepen/ende dooz hare hitte de taeye bochtighepdt tot steenen backen. De ghetemperde/koude ende middel matighe Medicamenten en konnen 't selve oock niet doen; want dat dooz hitte aenghebacken is, en kan dooz geene koude ontbaen ofte ghebzoken worden: dooz af-scheytinghe noch veel min / want die en kon-
nen

nen tot de nieren ofte blase ghebrocht worden.

Maenstonden verweckende Medicamenten in 't Latijn menles moventia, in 't Griec emmenagogia, zijn heet en dun van deelen/ die de rauwigheden verdoutwen / de grobe ende taeye bochtigheden sijn ende dun maken/ende door/snijden / de door/ganghen supberen/ ende de verstoptheden openen.

Maer gheboorte af-drijvende Medicamenten / in 't Latijn secundas, vel secundinas expellentia, in 't Griec Phthoria, zijn de boor-gaende ghelijck / ende de selbe/ behalven dat men de sterckste der selber neemt/ oft in meer-dere quantitept.

Hoest stillende Medicamenten/in 't Latijn en Griec ghenaeamt bechica, zijn tweederlep/ d' eene die den hoest stillen ofte versoeten / de welcke kout ofte middelmatig van aert sijn / dese maken de dunne bochtigheden dicker/ende doen aldus den hoest ophouden: de andere sijn heet/ende dun van deelen/waer door sy de grobe ende taeye bochtigheden dun maecten/ waer door sy doen hoesten/ende aldus supberen sy de boest van de selve bochtighepdt.

Welck ende zaet-makende medicamenten / in 't Latijn Lac & semen generantia, zijn van eender nature/ de welcke ghetrocken worden soo upt het beste voetsel van eten en drincken/ als van sommighe Medicijnen daer toe bequaem / de welcke sijn van dunne ende sijne deelen / ende heet van aert.

Van de vierde krachten.

De vierde krachten en hangen aen geen van de boor-gaende/ maer sijn alleentijck door erbarentheyt gebonden sulckx te wesen: nocht men

Menles moventia

Secundas expellentia,

Bechica:

Lac & semen generantia.

men kan gheene reden gheben/waerom so sulcke
krachten hebben / ende daerom worden sy
genaemt facultates specificæ, de welke Gode
haer inghedrukt heeft : ghelijck dat de zepl-
steen pfer treckt/amber/stroo : ghelijck oock de
Deleteria, dat sijn saken die venijnigh zijn/ en-
de dooden/ soo wel metalen/ krupden/ als die-
ren/ die dooz bijten/ slaen/ ofte aenraken doo-
den / als oock die men cathartica noemt / de
welcke oock dooden/ te veele inghenomen/ soo
dooz obergheben / als kamergangh. In ghe-
lijckis zijn de somnifera, ende opiata, de wel-
cke te veele inghenomen/ doen den eeuwigheit
slaep slapen : de theriacalia alexiteria, of alexi-
pharmaca, dat is/ vergift drijvende/ sijn oock
van de selve natuer. De periammata ofte gif-
afsketende / sijn meestendeel supersticie. De
amuleta niet veel beter. De reste van desen
graedt gaen ick voorby.

Van de venijnen, ende reme- dien daer teghen.

Hetwel de Criakel ende Metridaet han-
oudts vermaert ende dooz erbarenthepdt
gebonden sijn het gift te verdrjiben / ende der
Slangen/ ende andere venijnige gedierten bes-
ten oft steken te ghenesen : soo is 't nochtang
om de verscheppenthepdt der venijnen/ de sel-
ve niet althjdt daer toe bequaem en sijn: soo sal
ick hier verscheppen remedien / tot verschep-
den venijnen beschrijven / op dat den Apothe-
ker de selve mach weten / ende terstondt ghe-
bruycken / als den Doctoor niet terhandt en
is/ om dus het perijckel / het welck in het wpt-
stel ghelegghen is/ te ontkomen/ sal de selve be-
schry-

schrijven/ghelijck die te mijnen tijde ghebruyck
zijn gheweest/ ofte niet in tijds ghegeven ofte
versuynt.

Aconitum, dat is wolfswoortel soo wel met
geele als met blautwe bloemen/inghenomen is
doodelijck / ende soo het somtijden gheschiedt /
dat klejne kinderen / die in de bloem-hoven
komende/ alle dinghen in den mont steken/en-
de in eten/moeten terstont gheholpen worden /
ende booz teghen-gife hun ingheben Triakel
met Bezoar , en Diamulcus , ofte Castorium ,
het oberghen met olie en boter is oock seer
goedt.

Apes, **Bpen**. De steken der byen / Hoesse-
len / Wespen/ ende Muggen/ sijn d' een meer
schadelijck dan d' ander ; erbarentheydt hebbe
aen my selven / dewelcke my min doen op-
zwellein als andere / remedie daer teghen / is
Triakel daer op gestrecken/somnighe helpt den
Wijnazijn meer.

Araneæ, **Spiunekoppe** : Teghen de steken
der Spinnekoppen dient daer op gelept
Triakel met wat Wijnazijn ghemenght.

Arsenicum, **Regal**, soo wie het selve / ofte
dooz ongheluck / ofte boosheydt inghenomen
heeft / niet isser beter dan veel olie dan soete
Amandelen / oft ghemeene olie inghenomen /
als oock versche boter / ofte alderlep vette sup-
pen. Over eenighe Taren was t' Antwerpen
een Dochter / de welcke dooz desperatie Re-
gal, innam / ende upt hare sinnen gheballen
wesende / is dus tot haer selven ghekomen /
en ghevesen. Men goot haer in een pondt ghe-
smolten boter / ende een pot soete melck / ende
haer legghende op een tonne / rolden de selve /
waer dooz sy tot het bzarcken quam / ende het
selve

Aconi-
tum.

Apes.

Araneæ.

Arseni-
cum.

selbe noch tweemaal vernieuwende/ is tot haer selven ghekomen dooz veel bzaken/ ende is dits ghenesen.

Cantari-
des,

Cancarides, Spaensche vliegghen / de selbe veel inghenomen / zijn oock doodelijck / ende grootelijcks schadelijck aen de blase / die sy ulcereren, ende doen bloedt wateren. De remedie is / veel versche boter ingenomen / ofte wel met soete melck inghenomen. Item / Aman- del-trielck / ofte / emulio feminis cucumeris met gerste-water ghemaect.

Cerussa,

Cerussa, Ceruse in-ghedroncken / is oock seer schadelijck / daer teghen zijn goet Perse- keeren met Prilana in-ghedroncken / ofte wel een grooten dronck ofte twee van den besten Wijn / als oock Clisterien van roode koolen met veel olie.

Cicuta,

Cicuta, Scheerlinck ofte Dulle-kerbel / is een doodelijck kruidt / de remedie daer teghen zijn Gentiana wortelen gesoden / ofte gepoepert met Wijn in-ghedroncken / sae Wijn alleene is een souberain remedie / al hoe wel Scheer- linck met Wijn gemengelt / ende in-ghedron- ken / soo doodelijck is / datter gheene remedie toe en is. In een secker Clooster te Dooz- nick / de Kock Scheerlinck niet kenkende / heeft dat vooz Peterse in de Potagie ghe- daen / waer van / al die daer van ghegheten hadden/sieck zijn geworden/maer met Wijn te drincken / zijn ghenesen.

Fungi,

Fungi, Campernoeillen in haren tijdt niet gepluckt / zijn oock doodelijck / ghelijck 't ober sommighe Faren te Gent is ghebleken / al- waer niet alleene vier ofte vijf menschen t' sef- fens es zijn ghestorven / maer oock den Honde die de schotel gheleckt hadde. Remedie daer teghen

teghen / is alle oberghebinge namentlijck d'oc-
ghe Hinneendreck met Honigh en Wijn inghe-
geben / rau Hoock is oock daer teghen goede /
en Diatrionpiperon.

Helleborus, Dies wortel te veele inghenomen / is oock schadelijck / daer teghen is Ca-
storum goedt inghenomen / als oock Flores
nymphææ, dat zijn Callebloemen met Wijn in-
gedroncken / insghelijck Quepeeren / Mulla
met boter inghedroncken.

Hyosciamus, Wilsenkruidt is in den vier-
den graedt kout / ende den menschen schade-
lijck; tegen remedie is Septemelck / Mee /
Hoock / Myjn / Kerffe / lange Peper met Wijn
inghedroncken.

Ostrea, Oesters te veele ghegeten / zijn den
mensch oock schadelijck / namentlijck als sy te
oudt zijn. Hebbe een Edelman ghekent / die te
veele verwesen Hoesters hadde ghegeten / die
daer van gestorven is, willende sich selven hel-
pen met Spaensche wijn / ende veel Peper;
maer hadde sy een Vomitorium inghenomen /
soude meer versekert hebben gheweest / ende
de doot ontkomen.

Opium, De teghen-bate ende remedie is
seer de selve van Hyosciamus.

Napellus, Papekappen ofte Wolfs wortel
is den mensch seer schadelijck / ende doet hem
in korten tijdt met groote smerte sterben / ten
30 daer in tijds wordt toe-ghedaen / in ghe-
vende Triakel met Bezoaz-steen / ofte Dia-
mulchus.

Scammoneum, te veele in-genomen is scha-
delijck / daer teghen sult ghy gheven sap van
Melbesien / sap van Queen / ofte Suringh.
Doorts in alle purgatie / die te oberbloedigh

B a

werckt /

Hellebo-
rus,

Hyoscia-
mus,

Ostrea

Opium?

Napellus:

Scammo-
neum,

werckt / is goedt inghenomen jonghe Triakel /
om op te stoppen / ofte een pilseken pectorael /
of Laudanum Theophrasti sommighe aestiens /
het welcke / soo verre dien Apotheker te Brug-
ghe ghedaen hadde / wiens knecht een dofsie
pillen hadde ghemalareert in een moztierken /
in het welck Antimonie te boozen was ghe-
stamp / sonder schoon te maken / en soude den
Patient / die de Pillen hadde inghenomen / niet
gestorben hebben door braken en kamergangh.
Solanium Somniferum, Dulle besien. Heb-
be te Brugge een kindt ghekent / het welcke /
in een Hof komende / ene Dulle besie ofte twee
hadde in-ghegeten / ende soude daer van gestor-
ben hebben ; maer Triakel met Wijn inne-
mende / is behouden gheweest / daer teghen is
oock goedt Aee / oft Honigh-water. Iae Wijn-
azijn alleene.

Solanium
somni-
ferum.

Subli-
matum.

Sublimatum, ofte mercurius sublimatus /
aqua fortis, oleum vitrioli, ende alle andere
door-etende saecken / moet men ghebruycken /
't selve van Regal geseyt is ; hebbe te Mechelen
een Barbiers jongen gekent / die / meynde
de Scammoneum in te nemen / Sublimatum in
nam waer van hy op het secreet van sich sel-
ven vallende / 't Sublimatum uytzaecte / en-
de quam daer door tot sich selven / ende met
andere remedien ghenas. Daer nae is hy Ge-
ligicus ghetworden / maer en heeft niet langhe
daer nae gheleest / ende is ghestorben door het
oberblijffel / 't welck hem bloet dede spouwen.
Eock te Mechelen was een Gaedts - heers
Dochter / welke meynde Wijn te drincken /
Sterckwater in drank ; maer door haestighe
teghen weer is daer van ghenesen. Een Edel-
man Lorenoy's buyten op een Casteel sieck we-
fende /

seide/ wierden van de Stadt bescheyden me-
de cijnen ghesonden / waer onder een glaesken
Oleum vitrioli was : by het eene boor het an-
der innemende / heeft het Oleum vitrioli in-
gedroncken/ ende is met groote tormen-
ten- ende pijnen daer van ghestorven / dooz dien den
Doctor niet ter hant en was : al en hadden sy
hem maer een menighte van melck en boter /
ofte oock maer water ingegeven/om de scher-
pigheyt der olie dus te brycken/ hadden hem
konnen behouden.

Viperæ, Vipers / Serpente[n] ofte Slang-
beten te ghenesen / is niet beter als Criakel Viperæ.
soo inghenomen / als daer op ghelepydt. Hebbe
te Brugge in het Gast-huys eens Soldaets
vrouwe ghekent / welke willende gras snij-
den / van een Slanghe wierdt ghebeten sy de
pijne gheboelende / stack de handt naer den
mondt/ de welcke soo wel als de handt dooz het
benijn opzwool / ende is dooz Criakel/ soo daer
op leggende / als innemende / ghenesen. Dese
exempelen hebbe hier willen by stellen / op dat
den Apotheker / dies noodt wesen- de / sonder
achterdencken sonde moghen ghebruycken.

Hoe de krachten der kruyden
ghekent worden uyt den reuck.

Dooz den reuck en kan men de krachten
der kruyden soo wel niet kennen / als dooz
den smaect / ende al-hoe-wel datter veele ver-
scheiden reucken zijn/en hebben de selve noch-
kans gheen name bekomen gelijk de smaken:
dan dit kan men alleene seggen/ dat al het ge-
ne dat suerachtigh rieckt / ende na den Azijn/
dat dat kout is/ ende al dat wel-rieckende is/
heet :

heet: aetghesien dat de menighe der dampen
ende roocken van de hitte beroofsaeckt wo-
den / namentlijck als daer eenighe bjrachtig-
hepdt by gheboelt wordt. Doozts al dat wel-
riekende is / is dun en sijn van deelen: maer
het gene niet en rieckt / is van grosse ende dic-
ke ghestaltenisse.

Van de smaecten.

Scherpe
smaeck.

MEn kan veel lichter upt de smaecten ooz-
deelen van de krachten der gewassen/dan
upt de reucken/ de welcke negen in't getal sijn
dyp warm/ te weten/ scharp/ bitter en zout/ dyp
koudt/ te weten/ wazang/ sarp en suer/ dyp mid-
delmatigh / te weten/ soet/ betrachtich en onles-
selijck/ dat is onbewegelijck en plat van sinake
Scherpe smaeck / in 't Latijn acris, in't
Griec drimys, snijt ende steeckt in 't pzoeben/
ende bijt de tonge ende mont/ nijpt ende berhit
gheweldighlijck/heet in den derden en vierden
graedt/ waer van sommighe tot spijs dieuen /
sommighe tot medicijne / ende sommighe sijn
doodelijck.

Bitter
smaeck.

Bitter smaeck / in 't Latijn amaros, in 't
Griec pocros, en is soo heet niet als de booz-
gaende / maer bitter/ quaet/ onleffelijck/ ende
bederft den smaeck/ ende dese dingen sijn gros/
ende aerdachtigh van stoffe.

Zoute
smaeck.

Zouten smaeck / in 't Latijn salus, in het
Griec almiròs, en is soo heet niet als hepde de
boozgaende; maer heeft eenighe drooghte/ sp en
berhit de tonghe niet / maer dooz de drooghte
doozsnijdt sn / vaeght af ende subbert / en heeft
oock mede een r' samen-treckende kracht/ende
is middelmatigh van deelen ofte stoffen.

Wzan-

Wzangen smaeck / in't Latijn acerbus, in't Griex Krypnoos, is heel kout ende aerdach- tigh van stoffe / schzaegt ende wzinght de tou- ghe seer/ende die ongelijckelijck verdroogende/ maect de selve rau en onessen.

Serpe smaeck / in't Latijn sipticus, en au- kerus, in't Griex austeros, is de boozgaende wzange smaeck heel ghelijck/ dan is wat sach- ter ende aengenaem/ende oock wat min kout ende droogh/ende daerom wzinght hy de tou- ghe min/ ende doet min sijn krachten blijcken.

Suyre smaeck / in't Latijn acidus, in't Griex oxys, al dat suer is / verkoelt / ende door de sijnhepdt van hare stoffe doozdinght haest / en lichtelijck doozgaet ende doozdinght 't gheboelen van de smakelijckhepdt / ende bijt sonder enigh geboelen der hitte/ende knaeght de tonghe/ ende de onlegghende deelen/ ende dooz de kracht van hare koude / dzijft te rug- ghe alle bloedt / ende daer-en-boven dooz de ghebewdighe drooghre ledwinght / ende stelpt alle het upt byelen ende upt-wortelen van het bloedt.

Soete smaeck / in't Latijn dulcis, in het Griex glycis, is matelijck warm; want niet dat soet is / is koudt / ende is van middel- matighe stoffe / seer aenghenaem ende lieffe- lijk / ende verheught de tonghe / ontdoet en- de ontlost / maect rym ende breeft / ende versacht de rauwigheden / ende helpt de tee- ringhe.

Vette ende smeerachtighe smaeck / in't La- tijn pinguis, in't Griex iparos, is mid- delmatig tusschen hitte ende koude / ende van middelmatighe stoffe tusschen sijn ende grof / soo dat alle vette dinghen wijden / vers mozt

24 Apothekers distilleer-konste.

mozwen ende versachten/ende bzenghen die in
haren eersten staet / veel beter dan de soete /
van welcke sy niet veel en vershillen.

Smerse
smaeck,

Smerfen smaeck / in 't Latijn inspidus ,
in 't Griec apocus , is soo veel te segghen als
sonder kracht ofte eenighe qualitept / de ghe-
wassen die desen smaeck hebben / zijn wel vort
stoffe ofte materie grof / maer niet aerdtach-
tigh ofte droogh/ofte te samen treckende/maer
met eenighe vochtighepdt overgoten/ het wel-
cke / dooz dien het plackachtigh is / ende kle-
vende / verstoppt / beset ende verbult alle gan-
ghen ende openingen / ende t'samen versijcht de
rauwigheden / etc.

Beminde Meser / eer ick dit Tractaet sup-
te moet weten datter gheene regel soo generael
is / ofte sy heeft altijd eenighe exceptien/ want
al dat bitter is / en is niet altijd heet / en al
dat soet is / middelmatig warm ; want Ci-
coreye , hoe wel sy bitter is / en is daerom niet
heet : ende Opium al is sy kout in den vier-
den graedt / en laer daerom niet bitter te we-
sen. Ghelijck Wijn / naer het ghetuyghen van
Hypocrates en Galenus, al is sy suer en kout /
en laet daerom oock niet heet te wesen / dooz
dien sy met verscheyden qualitepten begaest
is : de koude heeft sy dooz de suerighepdt/ de
hitte is daer in ghedruucht dooz de corruptie /
sonder de welke gheen Wijn en konde woz-
den / etc. Rhabarbar insghelijcks heeft twee
verscheyden ende strijdende krachten in haer /
te weten purgerende ende stoppende / de pur-
gerende kracht licht in de opperste deelen / en
de stoppende in centro , ofte in het binnenste /
ende in de substantie selfs. Dit alleene tot
waerschouwinghe.

Tweede

Tvveede Boeck.

Kort begriip der Lessen die

Doctoor N. *Letens* te Parijs in het jaer 1610, ofte daer ontrent, ick alldoen daer vwoonende, voor las aen de jonghe leerende Apothekers, ende van *Sieur Jean de Renou* in sijne *Pharmacie* naar ghevolght, als vvesende het fundament ende beginsel der selve konste, vvelcke ick tot meerder verklaringhe, met sommighe compositien doormenghelt, hebbe verciert.

Wat dat de Medicijne is, in hoe veel deelen sy verdeelt wort, ende van de naem, ampt, ende officie der Apotheker.

De Medicijne is een konste om te bewaren de gesontheit des menschenges lichaem/en om van het selve de siekten te berjaghen / de welcke worde verdeelt in vijf deelen.

Het eerste deel *Physiologica* ghenoeint / leert de natuerlijke saken.

Het tweede deel *Pathologica*, leert de saken teghen nature / de onnatuerlijke uytwerkinghen / dat is de siekten / de oorzaken der selve / ende hare teekenen.

Het derde deel *Semeiotica*, leert de teekenen soo van de tegenwoordige / als van de toekomende siekten.

Het vierde deel *Hugieine*, leert de middelen om de ghesontheit te bewaren.

Het vijfde deel leert de middelen om de siekten te berdjiben / *Therapeutica* ghenoeint.

Therapeutica wordt ghedeelt in drij deelen /

B 5

te we

te weten / *Dieta*, *Pharmacia*, *Chirurgia*.

Dieta gheueest dooz maniere van leuen/dat is matelijck eten ende drincken / wachtende van alles t'welcke schadelijck is.

Pharmacia gheueest dooz medicamenten.

Chirurgia gheueest dooz hant-werckinghe.

Die de *Medicamenten* maecht ende uytdeelt / wordt ghenocint *Pharmacopæus*, van het Griex woordt *Pharmakon* medicamentum, dat is Medicament oft Medicijne; en *peio* facio, compono, dat is maken / soo dat *Pharmacopæus* is te segghen een Medicijn-maker. *Pharmacopola* is een Medicijn-verkooper, vant het Griex woordt *poleo*, vendo, veneo, verkoopen.

De name die hedendaeghs meest ghebruyckt wordt / is *Apothecarius*, Apotheker / komende / doch niet soo eyghentlijck van het Griex woordt / *Theca*, dat is dose ofte busse / willen de daer dooz segghen / een die alle sijne saken in dosen en bussen bewaert.

Den Apotheker wordt met recht den rechter handt des Doctoorz ghenacmt / dooz dien hy in't werck moet stellen / hetwelcke den Doctoor dooz studie heeft gheleert / dooz erbaertheit becomen / ende niet sijn verstant begrepen tot ghesinghe der krancken. Daers om het is al te vergees / dat den Doctoor gheleert / ervaren ende conscientieus is; Wilt den Apotheker een Rabaut wesen / ende allen sijn bate soecken / met beneminghe van de eere des Doctoorz / tot nadeel ende schade der krancken / ende besmettinghe sijner conscientie. Men ghesien dan dat hy de rechter-handt van sijn hooft / den Doctoor is: soo moet hy niet alleen sozge dzagen / dat hy alle sijne recepten ende
ordi-

ordinantien punctuelijck en volbzenghe / gheen succedanea, ofte quid pro quo ghebruycken de sonder noodt / ende zijn die by andere te bekomen / die halende ; maer dat hy oock alle composicien ghetrouwelijck make / sonder niet achter te laten / alle Simplicia uytsoeckende / verlesende / ende schoon makende / sonder eenighe te ghebruycken / die bedorben / beschimmet ofte verouderd zijn : 't selve is oock van de verouderde composicien te verstaen. Hy en sal oock naer sijn goetduncken alderlepe Dispensatoria niet ghebruycken / maer die in Nederlandt (het welcke ghemeynelijck Valerius Cordus is) ofte in die Stadt daer hy woont / ghebruyckt wordt : want in dit stuck gheschieden groote abusyen. **Exempel / Diaphanicum van Bauderon is meer dan de helft stercker dan de Diaphanicum van Cordus : de reden is dese :** Bauderon tripliceert de neghen oncen poeperen / niet alleenlijck met den Honigh / maer oock met de Dadelen / Pingelen / Mandelen / die in de selve composicie komen / soo datter hy maer derthien oncen en half Honigh by doet / door dien dat de Dadelen / Pingelen en Mandelen 22 oncen en half wegen / de welke met 13 oncen en half Honigh gheboeght wesende / brenghen uyt 36 oncen / het tripel van neghen oncen poeperen. Cordus en tripliceert niet alleen de 9 oncen poeperen / maer oock 22 oncen en half Dadelen / Pingelen en Mandelen / soo dat hy 49 oncen en half Honigh daer by doet / de welke met 9 oncen poepers gheboeght wesende / maken t' samen 103 oncen en half / daer de gheheele composicie van Bauderon maer 45 oncen uyt en brenghet : ergo meer dan de helft stercker / het welke tot groot

Sonder noot en sal hy noyt Succedanea ghebruycken.

Hy en sal alle Dispensatoria niet ghebruycken,

De ghe-
meyne
Dispensa-
torium
niet vol-
ghende,
kan som-
tijds doo-
den.

Sal geene
flechte,
maer de
beste
drooghen
koopen.

Groot nadeel der krancken / ende der Docto-
ren oneere gheschiedt / ende met groote quet-
singhe der conscientie des Apothekers / na-
mentlijck komt de Krancke door te groote
operatie daer van te sterben: dieghelijcke sa-
ken zijn in meer andere composicien te vinden.
Doorts soo vele het koopen der Drooghen be-
langht / sal hy alle gierigheyt uyt sluyten / by-
kans een ghemeyn ghebreck der Apothekers/
ende koopen de alderbeste Drooghen; want
daer niet edelder en is / dan des menschen ge-
fonthepdt / de welcke niet geen gout en mach
op-ghevoeghen worden / ende een ander doen
dat men sich selven soude willen ghedaen heb-
ben; want de flechte en doet niemant gelt spa-
ren; jae in dien nootd geerne / ende blijertigh
alle dinghen by stellen / daerom moet hy ghe-
trouwe zijn / ende niemant daer in te kozt
doen; want in alle de saken hebbe groot be-
drogh by sommighe ghedonden; want boven
dien dat hy den Doctoor beschaeint maecten /
worden sy Dieven ende Moordenaers. Wisset
oock sommige Drooghen goeden koop zijn / en
sal hy soo veel niet koopen / dat hy ses ofte se-
ven Taren by hem leggen en versterben. Om
de selve reden sal hy oock groote acht neuen /
dat de drooghen die hy by de Droogisten koopt/
niet ruyt ende verstorben en zijn: want de
Droogisten de Apothekers / en aldus de Kran-
cken dickmaels bedrieghen / verloopen de Wa-
ren die sy thien / vijftien / ja twintigh Taren
in hunne huyfen hebben ghehad / door die
sesse in groote menichte koopen / als sy ten beste
koope zijn / ofte wel veel t' samen ontbieden
om de vracht te verlichten / ende aldus komen
de Drooghen tweemaal verouderen / eens by
den

den Drogist / ende daer naer soo langhe in de Apothekers winkels / die nochtans in conscientie schuldigh zijn op haren tijdt die te vernieuwen / ende die verouderd zijn / wech te werpen. Ten laetsten soude ick hem raden / soo hy sozge booz sijne ziele draeght / dat hy vermandt / dies verstaende / ofte inmers een gheleert ende conscientleus Man te rade soude gaen / hoe hooghe ende hoe diere hy sijne Medecijne mach verkoopen / sonder sijne conscientie te besmetten / dooz dien dat sommighe Medecijnen te hoogher prijse / ende diere verkocht worden. By exempel / Lapis bezoar , Confectio hyacinthorum, Laudanum opiatum , Extractum panchymagogum , Aqua theriacalis , &c. welcker ghewin veel te hooghe loopt / ende den tact van de Theologanen gheeft en gheoordeelt / verre te boven gaet : waer dooz het gheschiedt dat de arme ende ghemeyne lieden sulcke Medecijnen niet en mogen gebruiken / dooz de welke sy somwijlen hun leven souden behouden / langhe siekten ende groote pijnen ontgaen / ende hunne Familien dus niet gheruineert worden / het welcke grootelijck teghen de Christelijcke liefde is. Dat hy dan recht wandele / ende dencke dat Godt hem siet / die hem daer naer oordeelen sal / al is dat hier niemant ober sijne gemengelde composition oordeel en kan strijcken.

Waer in de konste der Apothekerye gheleghen is.

DE konste der Apothekerye bestaet ende wordt verdeelt in drij deelen : te weten in de verkiezinghe ende kennisse der Simplicia die

die wy Kruiden ofte Dzooghen noemen. Ten
tweeden/in de bereydinghe der selve. Ten der-
den/in de onder-een-mengelinghe/van welcke
dy ick bysonderlyck een naer den anderen sal
spreeken / van de verkiefsinghe beginnende/de
welcke wordt ghenomen uyt de Planten: Ten
tweeden/uyt de Beesten; Ten derden / uyt de
Mineralen.

Van de verkiefsinghe der Planten

ten eersten van de wortelen ende schorf-
se des selfs, wanneer sy tot het gebruyck
uyt der aerde ghedaen vvorden.

Wanneer
de vvorte-
len ghe-
drooght
vvorden.

DE wortelen de welcke onder de planten de
eerste plaetse hebben/moeten uyt der aer-
de getrocken worden / om de selve te dzoogen /
te bewaren / ende in het gebruyck der medechi-
ne te byenghen/(naer het seggen van Dioscori-
des) in den Herfst/ als de bladeren nu zijn af-
geballen/met schoon weder ende volle Mane/
dooz dien / soo hy seght dat lebendigh sijn of-
te vochticheydt der planten / welcke der plan-
ten bloedt is / wederomme daelt in den wortel
hoewel andere van andere meyninge zijn/ende
seggen dat de wortelen moeten in de Lente uyt
der aerde gedaen worden eer de selve in blad-
ren en stelen weder uyt schieten. De wortelen
van Pceonia-manneken tegen de epilepsia moe-
ten in het Krancken der Mane uyt der aerde
ghedaen worden;maer soo den noot ofte yet an-
ders dwinght bersehe wortelen te gebruycken/
mooght die t' allen tijde des Jaers uyt doen/
ende soo het moghelijck is/ geene nemen die in
zaedt staen;mits den wortel als dan weynigh
ofte geene kracht en heeft/ en Loutachtigh is:
uyt

Wanneer
de vvorte-
len van
Pceonia-
mas ghe-
drooght
vvorden.

upt de welcke ghy / die wel ghewasschen heb-
 vende / het herte sult weeren / soo doock upt alle
 andere wortelen die ghy begheert te drooghen /
 sommighe wrogghenomen / die gheene herten en
 hebben / als Gentiana, Polipodium, Calamus
 aromaticus, ende meer andere / die van ande-
 re Landen komen / als Galanga, Rhabarba-
 rum, China, Ireos, &c. De wortelen die wel-
 rieckende ofte dunne van substantie zijn / als
 Alarum, Apium, &c. sult ghy in eene drooghe
 door-windighe plaetse droogen / niet in de Son-
 ne / want hare krachten souden te seer verblic-
 ghen ; maer soo de wortelen van dicke substan-
 tie zijn / als Brionia, Gentiana, Althea, En-
 la, &c. sult die in de Sonne drooghen / ofte ist
 regenachtigh ofte in den winter by het vier /
 sae souwülen in een lauwten Oven ; want eer-
 st drooge souden worden / souden beschimme-
 len / ende haer krachten verliezen. Nu ghe-
 drooght wesende / sult die in eene drooge plaet-
 se op-supten. Die dunne van substantie ende
 welriekende sijn / behouden hunne volle krach-
 ten ghemeynelijck maer een Jaer / ofte wat
 meer / tot dat sy hunne reucken verliezen. De
 andere die dick van substantie sijn / dyp ja doock
 veel meer Jaeren. De schoossen van boomen /
 als Cortices tamarisci, &c. moeten af-ghele-
 sen worden / als de bladeren nu gheballen sijn.
 De schoossen van vruchten moeten gedrooght
 worden van rijpe vruchten. De schoossen van
 wortelen / als de bladeren nu beginnen te bal-
 len. De schoossen van boomen ende tacken
 worden af-getrocken ende ghedrooght / als de
 boomen in hare meeste seucht staen.

Hoe wel-
 rieckende
 v wortelen
 gedroochte
 v worden.

Wanneer
 de schoos-
 sen moe-
 ten ghe-
 drooght
 v worden.

Wan-

Wanneer de Kruyden, Bloemen,
en Zaden moeten af-gepluckt worden
om die te gebruycken en te droogen.

De bequaemste tijdt om de Kruyden te
plucken ende te droogen / is / als de Kruy-
den in hare bloemen staen ofte als de bladeren
aldergrooist / aldergroenst / ofte meest wel-
riekende zijn / die gheene bloemen ofte zaet en
hebben / als ruta muraria cæterach , &c. als
de bladeren aldergrooist zijn / ende worden ghe-
drooght in de schaduwte / ende bewaren hare
krachten een Jaer ; maet soo ghy de Kruy-
den groen moet ghebruycken / mooght de selve
bykans t' allen tijde des Jaers af-plucken.

Wanneer
de bloe-
men ghe-
drooght
vworden.

De bloemen moeten gedrooght worden / als
sy nu geheel open sijn / uptghenomen kroosen /
de welke ghepluckt ende gedrooght worden /
noch sijnde in't botten. Alle gedrooghte bloe-
men worden bewaert een Jaer / en sommighe
noch langher / als Camomille ende Meliloe ,
ende alle andere / soo langhe sy hunnen goeden
reukende smake behouden / t' welck men oock
in de kroosen siet / als sy wel bewaert en op-
ghesloten worden : want sy hunne reucke som-
tijds wel drie oft vier jaren bewaren.

Wan-
neer de
vruchten
ghe-
drooght
vworden.

De vruchten worden ghedrooght als sy rijp
sijn (ten ware men de selve onrijp begheerde /
als Mispelen , Sorbi , &c.) ende niet als sy be-
ginnen te verdooren. Opt de selve rijpe vruch-
ten worden de zaden upt-ghעהaelt / als upt de
Queen / ende alsoo ghedrooght. Het zaet
wordt een deel van de vruchte gherekent. An-
dere zaden die in gheene vruchten besloten sijn
als Venckel / Annijs / etc. worden rijp wesen-
de / in de schaduwte ghedrooght. De meesten
deel

deel der Schrijvers segghen dat sy alle Yaren moeten berandert worden / maer aenghesien datter veele zaden / die Jaer oudt wesende ja sommighe meer ghezaept zijnde / konnen huns ghelijcke voort-brenghen / is het selve valsch: want daer en kan niet persijns ghelijcks voort-brenghen / ten sy het noch in sijne krachten bestaet: jae Veldt-saet moet twee Yaren oudt wesen om te zaeyen / ofte anders daer sal weynigh ofte niet voort komen / jae men siet dat sommighe zaden vijf ofte ses Yaren in d'aerde ligghen sonder bederven / ende de aerde omgheworpen wesende / voort komen. Hier upt volghet dat het niet van noode en is alle zaden alle Yaren te beranderen: want oock Meloenzaedt / tegghen het welke sy het meest hebben om sijne vettighepds wille / twee Yaren oudt wesende / vast / ende brenghet vruchten voort: maer sulcke Schrijvers zijn al Meesters sonder experientie / die manneken nae manneken schrijven sulck sy in andere boecken binden.

Wanneer de zaden gedroogt worden.

Van de drooginge der Beesten,
ende deelē des selts, en de verkiefinge der selve.

Sommighe ghedierten worden in de Medicijne ghebruyckt / ende tot het ghebruyck gedrooght / sommighe gheheel / als Cantarides, Bufones, Scincus marius, Viperæ, Lumbrici, Momia, het welke zijn ghedrooghte ende ghebaesende menschen / komende upt Egypten / door den kracht des balsams op-ghedrooght / anders konnen soo groote lichamen qualijck ghedrooght worden sonder verrotten: de andere bovengemelde lichtelijcker om dat sy kleynder ende drooger zijn / aldus oock de deelen des
 C selfs /

selfs / als Castorium, Sanguis hirci, Pulmo vulpis, &c. ghelijck oock de excrementen, als hant / dreck/schoenen/als Ungula alcis, Herts-hoorn / Oliphants-tanden / welke laeste om dat sy hart van substantie zijn / bewaren seer langhe maer die bochtigh zijn/wepnigh tijdt. Dese ghedierten ofte deelen des selfs / moeten ghenomen worden niet van oude/magere ofte carongnien/ maer van gesonde lichamen.

Wat Mineralen sijn, ende verkie- singhe der selve.

Mineralen noemt men al wat upt de aerde worde ghegraven / als Goudt / Silber / Ein / Loot / Stael / Quicksilber / etc. dus oock alle de edele ghestenten als oock alle aerden / als Bolus, Terra lemnia, Terra cimolia, Terra rubra, &c. die alle seer lange bewaren: van welke Mineralen ende aerden men de supberste ende schoonste moet ghebruycken.

Van de bereydinge der Simplicia en in hoe veel deelen dese bereydinge bestaet.

Preparatio, ofte bereydinghe der Simplicia is de medicamenten tot de konste gebuyck ende menghelinghe bequamer te maken. Dese bereydinge bestaet in 38 deelen ofte manieren / te weten / tritura, cribratio, dissolutio, mollitio, duratio, liquatio, calefactio, siccatio, humectatio, infusio, nutritio, expressio, conficatio, succorum extradio, distillatio, coctio, despumatio, clarificatio, colatio, aromatizatio, coloratio, exceptio, sigillatio, formatio, lepositio, conservatio, conditura, factura, pu-
tre-

refractio, frixio, affatio, ustulatio, extinctio, sufficus, purgatio, excorticatio, lotio, ende andere dierghelijcke / die ick alle in't bysonder sal uplegghen.

Trituratio.

Van het stampen der Medicamenten.

Trituratio, dat is stampinghe / dient om de Medicamenten tot sijn poeyer te brenghen / om dus alle Simplicia, bequamer met inalkanderen te menghelen.

Dese gheschiedt op dry manieren / d' eerste manier gheschiedt in een Metalen Mortier met een yfere stamper / waer door alle drooghen / hoe hart dat sy oock sijn / tot sijn stof / en poeyer worden gezocht. De tweede maniere gheschiedt op een harden steen van porphyr, ofte marber, op welcke alle mineraalen, ende edele ghesteenten / met een mollet / ofte wrijf-steen / ghelijck de Schilders hare betwen wrijven / met Goose-water / ofte eenigh ander nat / tot kleyn ende ontafelijk stof worden ghewreven / ende gedrooght zijnde / by andere poeyeren gemengelt / ofte bewaert tot het gebruyck.

Dese mineraalen / ofte ghesteenten worden om dry oorsaecken dus ghewreven: Ten eersten / om dat sy in eenen metalen mortier soo sijn niet kunnen gezeven worden / sonder een deel van het koper mede af te wrijven / het welcke in 't lichaem ghenomen / een vergift is. Ten anderen / om dat de mineraalen van aerdsche / ende grobe deelen zijn / ende dat sy daerom tot den grondt niet kunnen door-bringhen / 't zy dat sy

Dry manieren om medicamenten tot poeyer te brenghen!

Redenen waerom de mineraalen op een porphyr gewreven worden.

door konke tot het alderminste stof worden ge-
bracht. Een derden / op dat het subtylste deel
der edelen gheskeenten door het stampen niet en
soude verbliegen. De derde maniere van stam-
pen gheschiedt in een marberen oft steene mo-
tier / in de welcke met een houtte stamper de ver-
sche bloemen / krupden / ende wortels tot Con-
serben worden ghestampt / supker daer onder
gemengelt wesende / ofte de ghezoden krupden /
dienende tot het maken der Cataplasmen ; als
oock de gezode ende raetwe wortelen tot natte
ende drooghe Conserben / als zijn Radices enu-
lae ende Symphiti majoris , &c.

Alghemeyne maniere van stam-
pen , om in alderleye Compositient te
onderhouden.

Alhoewel ick klaerlijck in de beschrybinge
des Triakels sal betoonen / hoe alle Droog-
gen bequamelijck moeten en konnen gestampt
worden / oock de taeye / vette ende bochtighe
Gommen / die men van oudts placht te smil-
ten met wijn / waer door hare krachten seer
wierden vermindert ; midts dat de Ouderlin-
ghen dit stampen niet geproeft en hebben / men-
nende dat sy met veele andere drooghe saecken
niet en kosten ghestampt worden. In den eer-
sten sult ghy alle het ghene dat hart ende taey
is / tot een grof poeper stampen / eer ghy daer
eenighe andere saken by doet / welke zijn harde
houten / wortelen / jaee oock sommighe krupden /
bloemen / zaden / gelyck als soude mogen wesen
Guajacum , triafantala , lignum aloës , spicanar-
di , schæmanthum , stoechas , semen thlaspi , nuces
cupressi , &c. Want al schijnt het teghen reden /
ende

ende konst te wesen/sommighe van dese langhe te stampen / om dat sy wel-riekende zijn / ende door het lange stampen hare krachten schijnen te verliezen : nochtans om de taephepdyg wille / is men gedwoongen den gemeynen regel te bukten te gaen / soude men nochtans die tot kleyn poeper brengen / gelijk in de boben-geschreven genoeghsaem blijkelyck is. Dese tot een grof poeper ghestampyt wesende / sult die dunne ende teere wortels daer by doen / ende dus stampen tot dat sy oock gebroken sijn/daer nae alle andere krupden / bloemen / zaden / teere bychten ende wel-riekende dingen daer by mengelen/ende die soo lange t'samen stampen/tot dat sy bequaem zijn om door te siften : alle Dzoogen nochtans / die sulcks van noode hebben/eerstinael met een schare door-snijden-de. Soo verre nochtans de Compositie groot is / als Criakel ofte Methydaet / oft datter beele zaden inkomen / wacht u die altesamen te stampen. Want om hunne verrighepdyg wille soude den zeef toeslyuten / ende soudt groote moepte hebben / om die in sijn poeper te brengen ; maer mengelt altydt de vette zaden met eenighe dzooghe saecken / de welke malkanderen sullen helpen/ ende dus oock het aenhanghen aen den moxtier ende Stampen beletten ; Soo verre daer beele dzooghe Simplicie inkomen / als in de Criakel / etc. kondt daer alle gommen oock bequaemelyck by doen / die sonder moepte den Ceims sullen passeren / als zijn olibanum , mastix , bdellium , oppopanax , ammoniacum , galbanum ; storax , en meer andere / wel wachrende nochtans van niet te beele t'samen in te doen ; maer soo daer composicien komen / in welke gheene oft wey-

Hoë de vette Gommen tot poeyer gebracht worden.

Hoë de vette Gommen tot poeyer gebracht worden.

Hoë de vette Gommen tot poeyer gebracht worden.

nighe drooghe saken inkommen / moet de selve / zijn sy drooghe / bysonder stampen / soo niet / moeten met wijn / ofte eenigh ander nat ghesmolten / ende soo met andere in de compositien ghemenghelt worden : andere segghen in een warme Mortier / met eenen heeten stamper ghedissolbeert / ende soo met andere ghemincorpoert worden. Komt in de compositie

Hoe Diagridium en Aloe ghepoeyert wordt.

scammoneum, ofte diagridium, sult die bysonder in den mortier / eerst met war olie van soete Mandelen vet ghemaeckt / soetelijck wrijven / ende door den Cremis siften / ofte niet / hebt ghy weynigh / ende is sy supber. t. Selve sult ghy met den Aloë doen / komt daer Mortier by / als in de pilulae Russi, om dat sy bochtich is / ende den Aloë drooghe / wrijft die t. samen / ende sult die ghemackelijck tot poeyer brengen.

Hoe Colocinthis ghestampt wordt.

De pulpa colocichidis moet oock bysonder gestampt worden met Olie van roosen / soo te zien het stuyben / het aenhangen aen den Mortier / als om die te corrigeren / van te boozen nochtans eerst met een schare doorsnedende wessende heel kleyne / die heel sijn zijnde / mooght daer de andere ingredienten by doen / ten ware ghy trochiscos alhandali naemt / de

Hoe Saffraen ghestampt wordt.

welcke gheprepareerde colocinthis sijn. Saffraen om zijne bettighepdt ende bochtighepdt wille / moet ghedrooght zijnde / oock bysonder gestampt worden. Amber, Mulcus, ende Camphora moeten altydt ghewoeben worden met wat van de poeyeren van de compositie, daer sy inkommen / om dat sy aen de Mortier ende

Hoe gout en silver ghemengelt wort.

stamper niet en souden aenhanghen. Geslagen goudt ende silver wordt altydt ghemenghelt / (ofte in de poeyeren als ghy die soo bewaren wilt) als de compositie ofte confectie nu sijne con-

consistentie heeft / ende alderkaerst ; want in de
 poeyeren gemengelt wesende / breecht het goute
 ende silber meer / ende en wordt in de confectie
 als-dan soo niet ghesien. **Wilt gy racu loot tot** Hoe racu
poeyer brenghen ; neemt dunne loote platen / loot ghe-
laet de selve dry daghen in stercken Wijn-azijn poeyert
weycken / ende stampt he t dan in cen koperen wordt.
mortier / ofte neemt vijffel van loot / stampt het
in den mortier met wat Wijn-azijn / sult het
sock wel sonder weycken tot poeyer brenghen.

Cribratio. 2.

Van het siften der Poeyeren.

Soo veel als het siften aengaet / daer en valt
 niet veel te seggen / dan dat de cordiale poey-
 eren dooz de alderfijnste siften moeten tot twee
 keeren toe gesift worden / op dat dus de krach-
 ten der selver te beter tot het herte soude ko-
 men / ende doozdringhen / dus moeten van ghe-
 lijcken de poeyeren van Confectien en Opi-
 aeten , als Triakel en Methidaet ghesift wor-
 den. Poeyeren dienende tot de Maghe / ofte tot
 purgeren en hoeft men soo sijn niet te stampen /
 uptghenomen Colocinthis , die grof ghestatapt
 de barmen schadelijck soude wesen / ende dooz
 hare lichtrigheyt blijven aenhanghen / tot seer
 groot nadeel. *Lytargirium auri* , en *argenti*
 moeten heel soetjes tot tweemaal toe dooz den
 alder - fijnste zeef ghesift worden / want grof
 dooz ghesift en soude in het koocken niet wel
 kunnen smilten / noch in het roeren / makende
 Nutritum ; daerom siften dit sommighe dooz
 een dichten doeck / legghende daer sommighe
 loode bollekens by / om het stoppen des doecks
 te ver-
 magen en
 purgeren.
 de poey-
 ren moe-
 ten niet
 heel sijn-
 zijn.
 Waerom
 Colocin-
 this heel
 sijn moec-
 zije.

Tweede
maniere
van siften.

te beletten ; maer soo ghy doet / soo sck boben
seyde / is niet van noode dese groote moepte.
Daer is noch een ander maniere van siften /
doch niet eyghentlijk siften ghenoemt / hoe-
wel het door den Ceemis moet passeren / door
dien het door kracht met een lepel wordt door
gheslaghen : dus wordt de Cassia fistula, door-
gheslaghen / ghezoden krupden / wortelen / en-
de alle andere bochtighe saecken / ende wordt
bequamer Extractio pulpæ, dan Cribratio ghe-
noemt. Door het laetste soete / bittere ende coz-
diale poeperen moeten hare bysondere zeben
hebben.

Dissolutio. 3.

Van het dissolveren, ontbinden.
ofte mengelen der drooge saken met natte.

Waerom
Dissolutio
gheschie-
Tweeder-
ley *Dissolu-
tie* door
het vier,
ende in
den mor-
tier door
vochtig-
heydt.

Dissolutio, is anders niet dan eene ontbin-
dinghe ofte menghelinghe / soo der simpele
als gheroimposeerde medicamenten / met eni-
ghe bochtigheydt ofte nat. De reden der Dis-
solutie is / eensdeels op dat de Medicamenten
te beter inghenomen souden worden : ten ande-
ren / op dat de krachten der selve te beter sou-
de doen dringen / ende te bate konnen de kran-
ke deelen. De Dissolutie is tweederley / een
door het vier / als Manna / Supcker / Succus
acaticæ, Hypochistidis, Opium, &c. met eni-
ghe bochtigheydt ; d' ander sonder vier in den
mortier / als Theriacæ, Diaphenicum, &c.
met enigh Syroop / Water / ofte Decoctie.

Molli-

Mollitio. 4.

Van de sacht-makinge der Medicamenten.

Sacht-makinghe is een middel ofte maniere / waer door soo de Simplicia, als de ghecomposeerde Medicamenten sachter worden ghemaect / het welck op twee manieren gheschiedt: Ten eersten daer by boeghende eenige bochtighepdt / ghelijck de Pillen / die sachter worden gemaect met het by-doen van eenigh Syroop / de Salben ende Plaesters door toe-doen van Olie: Ten tweeden / door de kracht des biers / als hoornen / naghelen der ghedierten / sae oock het yser selbe / het welcke wordt door het bier versacht.

Door
vochtig-
heydt.

Door
vier.

Duratio. 5.

Van de hart-makinge der Medicamenten.

De hart-makinghe is het boben-gescheben t' eenemaal contrarie / welke op drie manieren gheschiedt. Ten eersten / door bymenghelinghe der drooghe poperen / als in de Electuarien, Pillen / ende diergheljsche gheschiedt: Ten tweeden / door langhe koockinghe ghelijck in de Syropen / Tabletten / Salben / Plaesters / etc. Ten derden / door de koude / als in de Olien Salben / Heuningh / gesmolten Sucker / etc.

C 5

Liqua-

Van de smiltinghe der Medicamenten.

Smiltinghe is een saecke die door koude is hart geworden / ende ghestolt / bloepende te maecken / ende te smilten door de hitte. *Liquatio* is hier in verscheyden van *dissolutio* dat de *Liquatio* altydt door hitte gheschiedt / soo des biers / als der Sonne / maer de *dissolutio* gheschiedt sonder hitte / als *diacatholicum* met decoctie van sene: Ten anderen heeft de *Liquatio* geene by-geboeghde bettigheyt van doen / ghelijck verckens-reusel / offe-bet / boter etc.

Calefactio. 7.

Van der warm-makinghe der Medicamenten.

De warm-makinghe is in de Medicijne seer van noode / soo op dat de krachtē der saecken / die te wepcken gestelt worden te beter inde vochtigheyt / daer sy in wepcken / souden uptghetrocken worden : Ten anderen / op dat de door-gieringhe / ofte deur-perffinghe te beter soude gheschieden : Want alle ghestolte ofte koude saecken worden seer qualijck door-ghegoten ofte uptgheperft.

Exsiccatio. 8.

Van de drooginghe der Medicamenten.

De drooginghe is eene verteringhe van de overtollighe ofte schadelijcke vochtigheyt:
De

De oorzacke waerom men drooght / is om dat Drooginghe in de bochtighepdt walghelijck is : ten tweeden / ghe in de dat sy haest doet verrotten : ten derden / om dat ichadu, in de Sonne, sy belet het stampen. De drooghinghe der teere de Sonne, saecken gheschiedt in de schaduwē / ofte in den en door windt / der grove ofte seer bochtighe / dooz de het vier, Sonne oft het vier.

Humectatio. 9.

Van de vervochtinghe der Medicamenten.

V Ervochten is eenighe saecke met nat besproepen / dit verbochten is tweederley / superficieel ende essentieel. Superficieel is waer mede men de Drooghen maer wat besproept / ghelijck in de Roosen gheschiedt / om die te bewaren dat sy van de wormen niet en worden op-gheten / die / als sy drooghe zijn / met wijnazijn worden besproept / ende dan op het vier wederom opgedrooght. Essentieel is / als de gheheele substantie in eenighe bochtighepdt te weycke wordt gestelt / het welcke oock *Infusio* wordt ghenoeent.

Infusio. 10.

Van de infusie ofte weyckinghe der Medicamenten.

I nsonderens is een droogh medicament in een bequame ende ghenoeghsamen bochtighepdt te weycke stellen / de bochtighepdt der ziedende heet op ober-gietende / latende 't selve dus staen in een warme plaetse / tot den vooz-ghescheyden

Dry rede.
aen waer.
om men
infundeert

schreben ende bestemden tijdt. De reden waer-
om men infundeert / is d'ijderley: Ten eer-
sten / om het quaedts te weeren / ghelijck als
Semen coriandri, en Radices esulae worden in
Wijn gheweyckt/ eer men die ghebruyckt. Ten
tweeden / om de dencht ende krachtene re-
meerderen. Ten derden / om de krachten der
Medicamenten in het nat/daer het inwepckt/
in te drucken / ende in te storten. Die hynne
krachten superficieel, ende in het bobenste heb-
ben/ende d'ij van deelen zijn/ moeten weynigh
geweyckt worden; maer die hynne krachten in
het binneste besloten hebben/hart ende hout-
achtigh van deelen zijn / als Guajacum, Sassa-
fras, &c. moeten langhe gheweyckt worden.

Nutritio. II.

**Van de voedinghe der Medica-
menten.**

DE Nutritie is een specie van infusie/ dooz
de welke de Medicamenten dooz eenighe
vochtigheddt / namentlijsk warm ghemaeckt
wesende/ worden als bergroot: dus seght men
het Sout-gelit met Olie en Wijn ghevoedt te
worden / ende daer van komt oock de name
van Unguentum nutritum: dus woxt oock dooz
wepcken bergroot Gummi eragacanthum, en
Semen cydoniorum.

Expressio. 12.

**Van de uytpersinghe der Medi-
camenten.**

Doos de uytpersinghe woxt het nat van het
droogh / het dick van het subtyl af-ghes-
scheiden

Distilleer-konste. 45

scheden. Dese uytpersinghe gheschiedt ofte dooz het verdoutwen met een houten spatel/ of te dooz de handen/ als in de decoctien der Syropen / en Apozemen, ofte dooz een persse met kracht / als in het uytperssen der Sappen / der Krupden / Extracten ende Olien/ als van Mandelen / Potemuscaten / etc.

Conficatio. 13.

Van het t' samen - wryven der Kruyden, het vvelcke voor het doorgieten der Decoctien gheschiedt.

Alle Decoctien/ eer sy noch laeu ofte warm wesende/ dooz ghegoten worden/ namentlijck als daer *Capillaria* inkommen / moeten de krupden der selve met de handen ghewreven worden / op dat de kracht in de selve noch besloten zijnde / daer beter soude uytgaen. Andere saken worden oock somtijlen ghewreven/ om te beter te insuanderen / om sacht ofte pech vochtigh te maken.

Extractio succorum. 14.

Van de uytreckinghen der Sappen.

Ut wortelen / krupden / bloemen / gruyden etc. naer dat sy ghestampt/ gebroken/ ofte ghescherft zijn / wordt ofte dooz handen / ofte gheweldt der persse 't sap uytgeperst: waer van sommighe ghedrooght worden / ofte dooz de Zonne / ofte dooz een kleyn viercken/ die latende uyt-wassenen ; tot dat sy soo drooghe zijn dat men daer kockkens kan af maecten / ende

Maniere
om succus
eupatorii en
absinthij
te maec-
ken.

Hoe men
sap van
borago en
buglossa
mycperst.

ende soo droogh bewaren / ghetijck men succus
acaciae, glycyrrhiae, hypocythidis, opium,
succus ablinthii, ende eupatorii doet / welcke
twee laetste in de pilula aggregativae komen.
De andere sappen worden bloepende bewaert /
waer van sommighe worden klaer ghemaeckt
door neder suckinghe staende in de warinte ofte
Zonne / als succus limoanum, cydoniorum, po-
morum, tulsilaginis, acerolae : Sommighe een
walleken opstedende / ende soo door eenen wol-
len doeck ghegoten / als aller kruiden / sappen /
weynige upgenomen de welcke om hare slijm-
achtighepdt / niet en kunnen upgheperst wor-
den / ten sy de kruiden eerstmael ghestampt /
heel heet ghemaeckt worden / ofte in eene kel-
der 24 uren staen / waer vele van hunne slij-
mighedpt verdunt ofte vergaet / ende dan wor-
den sy als d' andere up-gheperst / op-gezoden /
ende dan door den wollen doeck ghegoten / als
borago, buglossa, portulaca, &c.

Distillatio. 15.

Van het Distilleren der Kruy-
den, ende andere Medicamenten.

De Distillatie is een upreckinghe van de
dunste bochtighept ofte sap / door de kracht
der hitte gheschiedende door het vier ofte son-
ne / door nederdalinghe ofte opklimminghe
ofte om beter te segghen. De distillatie is eene
updampinge / de welcke door de hitte om hoo-
ghe ofte nederwaerts wordt ghedreven / waer
door dese dampen / door de omstaende koude
in bloepende bochtighepdt worden berandert /
mede brenghende de krachten der saken / waer
up t

uyt de selve dampen rijzen / welcke tweederley
zijn / te weten / water en olie / welcker beyde
manieren ick in't kort sal beschrijven / ende de
Instrumenten die men daer toe ghebruyckt.

Gheneralemaniere om welte di-
stilleren, ende de Instrumenten des selfs.

E Er ick de maniere van distilleren beschrij-
ve / soo sal ick eerste de Instrumenten / die
men daer toe ghebruyckt/verhalen/ de welcke
sees-derley zijn / te weten om water te distille-
ren. Het eerste Instrument wordt ghenaemt
Refrigeratorium, het welcke eene kopere ketel
is / hebbende boven van de selve stoffe een op-
gaende buyse / waer op een helm komt / die
rondtomme ombanghen wordt van een ander
ketel/ de welcke met kout water gebult wordt/
om de opklimmende dampen te verkoelen/ en-
de in water te doen beranderen/ hebbende onder
een krane / om het water / als het heet is / af
te laten / waer op wederom kout water / als
eerst / wordt opghetoghen.

Wat Refri-
geratorium is

Het tweede Instrument noemen wy hier te
Lande een klokke / de welcke boven met een
punt opgaet / hebbende beneden rontomme een
gote / in de welcke de af-loopende wateren ber-
gaderen/ ende dooz een wylsteekende beck ofte
buisse uyt-loopen/ de welcke van loot ghemer-
nelijck wordt ghemaect / maer seer qualijck /
om het vergift des loots wille / met eenen loo-
den bodem / op welcke de boven-gheschreven
klokke past / in welke bodem de krupden ghe-
kapt ofte ghesneden / worden inghelept : desen
bodem staet op zant op tichelen ghelept / wel-
ker juncturen op vzeede yfere barren ofte ger-
den

Tweede
Instru-
ment de
klokke.

den kromen. Andere beter beraden/mak enden bodem van roodt koper gheheel vertint / ofte loot heel dick vertint / of den bodem met een dunne tinne plate op gesolderi (hoe wel het loot van den bodem aen de distillatie niet quaets en kan doen) ende opstaende kappe ofte klokke van Tin/ ofte soo ick andere gesien hebbe van geel koper heel vertint.

Derde Instrument,
de Slange.

Het derde Instrument is het eerste heel gelijk / uptghenomen dat den ketel binnen vertint is / hebbende boven een ghemeynen koperen Alembick oock vertint / wiens mont ofte huyse wort in een kopere Slange in gebrocht / ofte veel beter in een Slange van tin / die door een tonne vol kout water loopt / om de geesten te verkoelen.

Vierde Instrument,
aerde kolbe met
een glazen helm.

Het vierde Instrument is een aerde kolbe / staende op een ptere rooster op het vier / hebbende boven een glazen helm.

Vijfde Instrument,
staende
in't zandt.

Het vijfde Instrument is een steene / aerde / ofte glase kolbe / met een glazen helm of Alembick / welke kolbe in een ander aerde ofte koper vat ofte pot / in zant of in asschen staet / op dat den brandt des vlers daer teghen staende / de ingeleyde materie / die men distilleert / niet en soude verbranden.

Seste Instrument,
Balneum
Mariae.

Het seste Instrument is het boorgaende heel ghelyk / behalven dat in plaetse van zant / de kolbe in ziedende water staet / ofte naer sommige maer in de dampen van het ziedende water / welke distillatie Balneum Mariae wordt ghenoemt. Welcke van de ses boven gheschreven Distillaten / ofte Instrumenten tot het distilleren der kuyden en bloemen men moet ghebruken / staet ons nu te bemercken. Ick en kan niet loochenen, ofte het Balneum Mariae is een

is eene distillatie / dooz welke de wateren al-
 derminst naer den zandt riecken en smaken /
 (noch alder onlanghst bewaren) hoe wel ick ver-
 schepde malen de krupden daer in soo verbrant
 ende zwart hebbe ghevonden / als eenighe / die
 in zant staende / souden konnen wesen ; want
 siet men niet wol toe / ende te langhe laet distil-
 leren / het heet water sal soo wel als het zandt
 de krupden verbranden / ende een empiriema
 veroorzaken ; al is 't nochtans dat ick bekennē
 dat het Balneum Mariæ minst empiriema kan
 veroorzaecken ; soo ben ick nochtans van ander
 opinie / als veele Schryvers / namentlijk alle
 de Chymisten , als oock Meester Laurens Ca-
 relan Apothicaire van Montpellier is / die in
 sijn Tractaet van de ghedistilleerde waters / de
 vijf eerste Instrumenten verwerpt tot de di-
 stillatie der krupden ende bloemen / booz-
 brengende tegen elck sijne redenen ende abuy-
 sen / die in de distillatie gheschieden ; maer om
 het abuyse wille wert het ghebruyck : Ick sal
 het abuyse weeren / ende het ghebruyck laten /
 den onnoodigen kost ende tijdt-verlies sparen /
 die in het Balneum Mariæ ghelegghen is . Soe
 dan om ons fondament te stellen segghe dat de
 heete en koude krupden / met verscheyde In-
 strumenten behoorden gedistilleert te worden :
 de heete krupden als Salvia , Majorana , Bero-
 nica , Rosmarinus , Hylophus , &c. kleyn ghe-
 kapt wesende / met heet water recht obergoten
 zijnde / ende een dagh oft twee gheinsundeert
 met het refrigeratorium , 't welck binnen heel
 vertint is / met een timmen helm / ende tinne op-
 gaende bupse / met een koper ketel beset / om
 de dampen te verkoelen / op dat het gedistilleert
 water van het koper niet senijnighs af entree-
 ke / maer

Ⓐ

kie / maer soo veel waters af-treckende als de
krupden wegen / oft daer ontrent / het inergst
met soo weynigh vochtigheyt oberblijvende /
dat het / op het vier staende / niet en verbrant
de / met geen opjagende vier / als oft men een
Osse brade / maer de middelmaet altydt hou-
dende / dat de distillatie niet en loopt / maer de
een druppel de ander verbept.

De houde krupden met het Balneum Mariae,
doch om dat een peggelijck de Instrumenten
niet en heeft / veel tijds moeyte en kolen hier
toe van doen sijn / ende dat het meeste is / doch
Inaer het schrijven van de principaelste Distil-
latiens / als doech den voornomenden Catelan)
om dat dese wateren haest hare kracht verlies-
sen ende bederven / in aerde / verloode ofte ste-
ne kolben / in de welcke de ghesapte krupden /
sonder eenighe by-gedaen vochtigheyt wor-
den ghedaen / boben hebbende een glazen helm /
in het zant / ofte wel met een tinne klokke / heb-
bende onder een roode koperen bodem / soo ick
boben ghesepdt hebbe. De redenen deser twee
verscheyden Distillatien / stelle ick dese : De
krupden volsappigh / ende kout van aerdt / als
Suringh , porceleyne , Latuwe , Endivie , Sola-
num , &c. hebben alleene hunne krachten in het
sap / en niet in de substantie des krupdes (hier
om is't dat sommighe raden / upt deselve het
sap upt te persen / ende het geklaert sap te dis-
tilleren) t welcke men klaer bevint soo te we-
sen / want het sap daer upt ghedrooght zijnde /
men bevindt die sonder reucke / smaectie / ende
kracht / ende daeromme en worden sy in de me-
dicijne / ghedrooght zijnde / niet gebruyckt / dan
met abugs / ende daeromme en hebben sy maer
eene uyt-dampinghe der sappen van doen / t 30

Waerom
de heere
kruyden
anders
moeten
gedistil-
leert wor-
den als de
koude.

door het Balneum Mariæ, 't zy door de kolbe
 in het zant ofte asche/ 't zy door de tinne klo-
 ke; want tusschen de tinne klocke ende de kol-
 be in het zant/ en is geen onderscheydr. Want
 alle het ghene dat sy teghen de klocke segghen/
 en raect maer het loor/waer van de selve wort
 gemaect/het loot in tin veranderende / ghe-
 lijck men die upt Engelandt nu bzencht / seer
 scaep ende konstigh ghemaect / vallen alle
 hume teghen-reden met een slag om verre/
 ende de klocke blijft een met het vijfde Instru-
 ment / het welcke de voozende naest het Bal-
 neum Mariæ, prisen : ende aeghesien/soo icks
 boven seyde / door guade toeficht / soo wel in
 het een als in het ander Empireuma kan ghe-
 schieden / soo kan oock/ soo wel in het een als
 in het ander door goede toeficht niet gheschic-
 den/hoewel ick bekenne dat het in het zant eer
 gheschieden kan : dat men daerom nochtans
 de klocke sal verwerpen / en is niet betame-
 lijck / noch redelijck. Boven dien de krupden
 en zyn soo teer niet. als de selve hun laten vooz-
 staen / ende veel min dat de kracht der wate-
 ren daeromme sal verkeert worden. Wat de
 licate monden / oock in groote heeten huyfen
 hebben opt bebondē datter vleesch en vleesch-
 sop / dat vijf uren lanck in koperen bertinde
 potten heeft ghezoden (jae oock in onbertinde)
 nochtans met veel zoudt / 't welcke het koper
 door eet na het selve hebben gesmaect ; want
 het koper en gheeft sijn koperachtighydt in
 water soo licht niet upt / 't en zy datter cen-
 ghe suerighydt by komt/ ofte sonder roering/ e
 stille staet. als het doet in eenige Olie ofte vet-
 tighydt ghelijck de Orzanette/ die hare roode
 verwe in gheen water / maer in olie lichtelijck
 upt.

uytschiet. Te Parijs staet het water in koperre vaten/daer gejept Fonteynen / upt de welcke de heele Familie drinckt/ende niet het welcke so alle hunne spijzen koocken / nochtans en hoorde ick daer niemant klagghen/dat het water na het koper smackte.

Heete
kruyden
moeten
door in-
fusie met
het Refri-
gerato-
rium ghe-
distilleert
worden.

Ick korne tot de distillatie der heete ende wel-riekende krupden/ die ick segghe/ dat so behoorden te gheschieden dooz infusie / na de maniere die ick hoben seyde / dooz het Refrigeratorium, ende niet dooz het Balneum Mariae, dooz dien dat de kracht der heete krupden / ende veele der wel-riekende niet alleene in het sap der selve / maer oock in de substantie is gheleghen / het welcke men kan bespeuren / dat so ghedoocht stercker van reucke zijn / dan als so groen waren: de roode koose geeft ons daer van klaer geruygenisse/ die liefselijcker rieckt drooghe dan groene/ ja groene is so als sonder reucke / welke kracht dooz dien so in het centrum / ende in de substantie licht / kan niet cene laetwe dampinghe uytghetrocken worden. Ick laet staen het zout / waer van de heete ende wel-riekende krupden meer dan de koude zijn doozien / ende al-hoewel het Sal fixum niet op en klimt / nochtans dooz dese werpkinge ende koockinge deelt het wat van sijne krachten mede aen de uyt-dampende wateren / met het welcke het Sal volacile sich kan vermengelen ende t'samen opklimmen / het welcke in het Balneum Mariae niet gheschieden kan. Dat den woornomden Caccelan seght/ dat Wsem-water ghedistilleert in Balneo Mariae bitter is / ende met ander Instrumenten sonder eenige bitterheyt ende soet/ ende dus berooft van de krachten der selve/ is ontwaer

ontwaerachtigh. Dese dispute hebbe te Weenen in Oostenrijck mer de vermaertste Distilleerder ende Doctoor's ghehadt / ende be-
toont het selve valsch te wesen / want hebbe
hun laten wesen in Balneo distilleren / ende ick
hebbe met het Refrigeratorium, nae de manie-
re boven verhaelt / ghedistilleert / ende aldus
veel bitterder water uptghetrocken / dan het
hunne was / het welcke sy moesten bekennen /
jae en hebbe gantsch gheene bitterheydt in het
hunne bevonden 't welcke ick oock daer nae
verschieden male / hebbe beproeft ; maer oft het
nu / soo den voornoemden seght / bier ofte vijf
mael op sijn mergh herdistilleert wesende /
('t welck de Wilschpinisten cohoberen noemen)
bitter halt / en hebbe ick niet beproeft ; soo het
nochtans bitter halt / segghe dat het inyne oock
soo herdistilleert / noch bitterder sal wesen aen-
ghesien het selve ten eersten keere bitterder
was. Dit al dan met reden ende onderbindin-
ghe bevesticht zijnde / sluyte hier nyt / ten eer-
sten dat de ruine klokke met een goede toeficht
het Balneum niet en wijckelt : Ten tweeden /
dat het water van de heete ende wel-rieckende
krupden / die / gedrooght zijnde / hunne reucke be-
houden / met het Refrigeratorium gedistilleert /
te boven gaet het water door Balneum Mariae
gedistilleert / mits de vesica oft ketel heel bertint
wesende / en d'opgaende buyse en helm heel ban-
tin. Soo veel als de distillatie van Caneel-
water belanght / Catelan verwoypt Matthio-
lus , die dat in Balneo Mariae distilleert / seg-
ghende dat het selve in zant behoorde te ghe-
schieden / dooz dien dat het Balneum niet heet
genoegh en is om de krachten der Caneel op
te jagen ; maer nochtans om dat den selven Ca-
celan

Valsche
opinie dat
men geen
bitter Al-
sem water
kan distil-
leren, als
met het
balneum.

Caneel-
water di-
stilleren.

celan seght/ dat de Olie van Caneel moet met
 het Retrigeratorium gedistilleert worden/ dooz
 dien het zant niet heet ghenoegh en is om de
 Olie op te jaghen/ soo segghe ick/ dat het wa-
 ter met het selve Instrument mach ofte be-
 hoorde ghedistilleert te worden: want wat is 't
 dat het Caneel-water wit maectt/ van de Olie
 daer onder vermenghelt / ende en smaectt de
 Olie naer het koper niet (doch daer en is gee-
 ne vzeese daer van / alles Tin ofte bertint we-
 sende / soo wy boven seyden) 't welcke noch-
 tang/ soo vooren oock gheseydt is/ maer alstide
 de Olie groen maectt / ende bederst / dan het
 water/ soo en sal het water naer het koper niet
 smaken : soo verre het nochtang naer het ko-
 per smaectt / 't welcke met de Olie uytloopt/
 soo sal noodtsaeckelijck de Olie veel meer naer
 het koper smaken. Hier moet Caelan spijn-
 ghen ofte haepen / ofte een ander Instrument
 wijzen / om de Olie te distilleren. Een ande-
 ren/ hoe meer Olie datter met het Caneel-wa-
 ter vermengelt is / hoe het water witter is / en-
 de verbolgens krachtigher / ten zy dat men de
 Olie wilde afscheyden / het welcke de pijn-
 niet weert en is / ten zy ghy veel Caneel t' sa-
 men distilleert : Een derden / boeght daer hy/
 datter geen soo slechte Distilleerder en is / die
 Caneel-olie alleen om Caneel-olie distilleert /
 en het water wech werpt ; maer distilleert die
 soo / dat het water ende de olie t' samen goedt
 zyn tot het ghebruyck / al is het oock dooz het
 Refrigeratorium. Eer ick eynde/ moet ick eene
 felse hier by boeghen/ dat soo verre het na het
 koper komt te smaken / alleene komt dooz den
 koperen helm / waer de uyt dampende geesten
 soo heet ende krachtigh zyn / dat sy daer het
 koper

Koper af eten / ende den helm meer woꝝdt op-
ghegheten / en verdunt dooz dese geesten / dan
den bodem van den ketel dooz het bier / dus
den helm van tin wesende / is dese zwarigheyt
wech ghenomen. Alle andere ghecomposeerde
water / als Theriacalis , caelestis , &c. sult
ghy met de kolbe in het zant distilleren.

Maniere om ghebrande wijn te distilleren.

Nemt Moer van Wijn / waer van de
Spaensche het beste ende lieffelijckste wa-
ter gheeft : soo die te dick valt / dunt die met
berwaepde ofte drupp-wijn / ofte wel met spoel
van bier ofte kleyn bier : distilleert die met het
derde Instrument / doch en is niet van noode
dat het vertint zy : want de subtijle ende dooz-
gaende heete geesten des wijns doen terstondt
het vertinsel versuulten / insghelijcks den hant
in den bodem / die seer licht gheschiedt / als
den Moer niet genoegh ghedunt en is / wan-
neer het af-gheloopen tin / de bodem des ketels
doet branden. Om den brandt te verhoeden /
sult het dickmaels met een breede houtte spa-
tel omme roeren / tot dat het begint te zieden /
ende dan sult ghy den helm daer op setten / en-
de met natte langhe doerckens twee vingren
breecht de Juncturen wel nauwe toewinden /
niet met te groot bier / want om de dichte der
materie wille / soude terstondt overloopen :
daerom sult ghy de ketel oock maer half vol
doen / ofte een weynighsken meer. Maect die
soo lange distilleren / als het af-loopende wa-
ter snake heeft. Van verscheyden distillatien
het water vergadert wesende / distilleert het
vooz

voorz de tweede keer / wanneer ghy daer sulcke
krupden ofte zaden sult by doen / ofte oock niet
als ghy begheert / te weten / Rosmarijn / Lau-
rieren / Citroen oft Orange-schellen / Cozian-
der / Venckel / Wuijs / etc. de specerijen als Ca-
neel / Grosseghels Foelie / Potemuscaten / etc.
dienen beter in tweemaal gedistilleerden Bran-
detwijn gheinsundeert te blijven. Wilt ghy den
Brandewijn geel ofte roodt maken / wepcht
daer in Orcaette oft Curcuma: doch soo verre
uwen helm / als den helm van het Refrigerat-
orium rondtomme eene gote heeft / sal eer het
koleur batten / soo ghy sommighe stukkens
Orcaette ofte Curcuma in de gote van den
helm leght / als ghy voorsz de tweede maal het
water overhaelt / wilt ghy die soet maecten /
koockt ende smilt Broodt-suycker met Fran-
sche wijn tot een dieck Syrop / ende mengelt
den Brandewijn daer onder.

Filtratio sive Distillatio per filtrum.

Van de distillatie door den wol- len doeck.

Al hoc-wel dit een Distillatie wordt ghe-
noemt / soo en is't nochtans geen distilla-
tie / maer om dat het niet druppelkens slechs
af drypt / ghelijck in de distillatie gheschiedt /
daerom wordt het distillatie ghenoemt / ende
gheschiedt aldus: De vochtigheydt ofte het sap
dat men wil filtreren / wordt in eene teple ghe-
daen / de welke op een zijde nedertwaerts hel-
lende / wordt gheset waer men in doopt / ofte
inlept een wollen lap / met eenen scherpen
punct epdende / welke scherpen punct men
ter

ter teplen upthanght / upt de welcke de hoch-
 sighepdt upt-druypt/ de welcke den sap/ die in
 de teple leydt/heeft inghesogghen. Dus worden
 alle Hoghen ghesiltreert / die men upt de ghe-
 hande krupden treckt / om zout daer van te
 maken / Succus limonum, Lac virginis, &c.
 maer de Chymisten hebben een ander maniere
 van filtreren / sy spannen op een raemken een
 doeck/daer op legghen sy een dobbel ofte enckel
 wit-graen papier/ waer sy/ het ghene sy willen
 filtreren/dooz doen passeren (soo dickmaels dat
 het t'eenemael klaer is/ ofte sy legghen 't selve
 papier in eenen trechter / onder stellende een
 vat/ om het ghene passeert/ te ontfanghen.

Costio. 16.

Van het zieden ofte koocken
 der Medicamenten.

Koockinghe is een ziedinghe der medica-
 menten in eenigh nat/als is Water/ Ho-
 ghe/ Wydzomel/ Wijn/ sap van krupden/ etc.
 waer dooz de kracht van beele medicamenten
 in eenigh nat worden ghebrocht. Dese koockin-
 ge moet geschieden met een matigh vier/want
 alle onmatighe ende scherpe hitte is alle koo-
 kinghe schadelijck / dooz dien dat een onmati-
 ghe hitte niet en koockt/ maer verbrandt/ende
 doet de krachten der medicamenten verblie-
 ghen/ende roept de locht-gaten der selve/soo dat
 de krachten daer niet en kunnen upschieten :
 Crempel in ghedroogghde Boonen ende Erten/
 de welcke soo sy niet straf ende scherp vier
 ghekoockt worden / namentlijck in 't begin-
 sel/ blijven hart ; maer soo ghy die koockt in 't
 beginn

Onmatige
 hitte is
 alle koo-
 kinghe
 schade-
 lijck.

beginsel met een kleyn vierken / al waer het
 oock sonder zieden / sullen heel plat ende sacht
 worden / want de groote hitte verbrandt de
 locht-gaetjes / die verbrandt wesende / en kan
 de vochtigheyt daer niet in komen / ende ver-
 volghens en kunnen sy niet opzwellen / noch
 insghelijcks hunne krachten uitschieten. Dyu
 redenen zijnder waeromme de decoctie ghe-
 schiedt / die met de infusie ober een komt.

**Generale ende alghemeyne ma-
 niere om alderleye Decoctien, na de kon-
 ste, van houten, wortelen, kruyden, bloe-
 men, vruchten ende zaden te maken.**

De Decoctie is ghebonden om de krach-
 ten van veelderleye saken in een nat r'sa-
 men te brengen / om aldus de selve in minder
 quantiteyt ende walginghe in te nemen : dese
 zijn verscheyden / naer de verscheydentheyt
 der siekten / ende worden na de konste aldus
 ghemaect : In den eersten / soo daer eenighe
 houten / ofte dierghelijcke wortelen gheordons-
 neert worden / die hart ende dick van substan-
 tie zijn / ende hunne krachten in het binnenste
 besloten hebben / als Guajacum, Cortices gua-
 jaci, Salsaparilla, Sassefras, Radices chinae, &c.
 die moeten eerst gheraspt / ghesneden / ofte ghe-
 sloten worden / ende in het water soinnighe-
 uren gheweyckt / om de krachten daer uyt te
 trekken / soo dan de eerste plaetse hebben de
 houten ende houtachtighe wortelen / om dat
 sy de langhste krookinghe / eer de kracht daer
 uyt komt / van doen hebben / alle andere wort-
 telen moeten daer na volgen / doch als sy nu
 een langhe tijdt ghezoden hebben ; maer sy en
 worden

Eerste
 oorden
 hebben
 de houten
 ende
 houtach-
 tige wor-
 telen

worden niet gheinsundeert / t en zy het soo ge-
 ordonneert wierde / ghelijck het somtijden ge-
 schiedt in de vijf openende wortelen / de welcke
 een wyle tijds in Wijn worden gheweyckt /
 eer sy in water ghezoden worden : de Recepte
 dus inhebbende & radicū quinque aperti-
 varum in aceto prius maceratarum , &c. soo
 daer eenighe dunne van deele ofte wel-riicken-
 de zyn / als Radices apii , &c. moeten wat min
 zieden als de boozgaende wortelen / die heel
 wel-rieckende zyn / als Calamus aromaticus ,
 Costus , Astarum , Pyretrum , &c. moeten maer
 een walleken twee ofte dry zieden / ende daer-
 om en moeten sy maer op het laetste by-ghes-
 voeght worden. De ghepelde ende onghepelde
 Gerste moet niet / jaer beter booz de wortelen
 ghezoden worden / want sy langer koockinghe
 van doen heeft / eer sy gheboosten is : die een
 tijdt ghezoden hebbende / worden daer by ghe-
 daen de vruchten / als zyn Iuuben , Sebesten ,
 Puypten / Goozinen / etc. hoe wel Bauderon
 die begheert niet de krupden in gedaent te heb-
 ben ; maer ick niet heele andere ben van an-
 der adwils / want soo ghy die niet langher en
 koocht / sult de selve in hunne volse soetigheyt /
 naer het koocken behinden te wesen / waer
 upt volghet / dat sy hunne krachten noch niet
 upt-ghegeheben en hebben ; naer de vruchten
 moeten de groene krupden in gedaent worden /
 rinde daer na de drooghe / daer nae de heete za-
 den min rieckende / als Wijn / Denckel / Pe-
 terfelle-zaet / Geneber-besien / etc. hoe wel som-
 mighe van Wijn ende Denckel van contrarie
 sinne zyn : want men bevint metter daet dat
 de Decoctie meer smaecht ende rieckt nae den
 Wijn / als sy wepnigh ofte niet ghesoden en is.

Tweede
 oorden ,
 hebbende
 gerste en
 wortelen .

Derde
 oorden ,
 de vruch-
 ten .

Vierde
 oorden ,
 groene
 kruyden .

Vijfde
 oorden ,
 drooghe
 kruyden .

Seste oor-
 den , heete
 zaden .

Maer

Seventste
oorden,
Calys-
hout en
Capilla-
ria.

Achtste
oorden,
koude za-
den en alle
bloemen.

Negenste
oorden,
alle spece-
ryen en
wel-rie-
kende
saken.

Maer dese het Calijs-hout ofte het Soet-hout
ende de Capillaria, een korten tijdt daer na
de vier groote en klepne verkoelende zaden /
alle bloemen (uytghenomen Camomille ende
Melitore, die wel langher moghen koocken)
die maer een walleken twee ofte dzy moghen
zieden: asderlanghst alle wel-riekende dzoo-
ghen ofte specerpen / als is Canniel / Calsiali-
gnea, Cardamomum, Costus, &c. de welke de
Decoctie van 't vier weerende / sult daer in
doen / sonder te laten koocken / ende den pot
wel nauwe toe-gestopt wesende / alle de krup-
den t' samen laten staen weycken / tot dat de
Decoctie laeu is gheworden / dan sult ghy de
krupden met supbere handen uyt-douwen /
naer dat de Decoctie door eenen teems gego-
ten is / eenen tijdt nu stille ghestaen hebben-
de / sult het klaer van het grondt-sop af-gie-
ten / ende dan na de ordormantie in-gheben.
Sommige Apothekers zijn in doolinge / hun
latende voozstaen / dat de purgerende kracht
door zieden verblieghet / het welke valsch is /
want soo het waer ware / soo soude men kon-
nen purgerende waters distilleren / ende ten
anderen de purgherende Extracta, de welke
tot dzooghie moeten uyt ghedampt ofte ghe-
koocht worden / souden sonder kracht blijven;
maer dat men purgerende saecken weynigh
koocht / is anders gheene reden / te weten op
dat de purgerende kracht uyt-getrocken we-
sende / men t' samen de aerdtche / stoppende
ofte eenighe ander kracht / met de welke de
selve substantie vermenghelt is / niet en soude
uyt-trecken / als in de Rhabarbar, wiens pur-
gerende kracht in 't opperste ofte superficieel
deel is ghelegen / ende de stoppende in het cen-
trum /

trum / waerom men oock het opperste deel wat brandt / als men dooz de selve den kamerganck begeert op te stoppen / dooz welck branden de purgerende kracht vermindert / ende de stoppende vermeerdert. De Seneblaren dooz lange koochen geben oock upt hare drooghte / ende hare hitte / dooz welcke sy oock daer na stoppen / ende opdroogen de nature. Agaricus ghezoden zijnde / woort van haer van ghelijcken upt de oberghebende kracht. Dooz wat decoctien clarificeren ende aromatiseren is / sal ick hier na in de Clarificatie ende Aromatisatie segghen.

Maniere ende wijze om verscheyden Decoctien te maecken.

A Enghesien hier van de decoctien wordet bermelt / soo sal ick de leerende Apotheker sommighe decoctien aenteekenen / de welke hy noodelijck / sae van buypen (soo men seght) moet weten / ende altijd ter handt hebben / namentlijck in winckels daer veel te doen valt / welke decoctien de Doctoozen absolutelijck schrijben / sonder de selve te beschrijben / als zijn decoctum cordiale, pectorale simplex : van solutivum, decoctum aperitivum, cephalicum, decoctum prisanae, decoctum commune clisteris, emolliens, decoctum emolliens & refrigerans, decoctum carminativum.

Decoctum cordiale simplex & solutivum.

℞ Prunorum N°.vj. Iujubarum, sebestenana N°.x. Tamarindorum ʒ l. Glycirrhizæ ʒ iij. Florum violarum, boraginis, buglossæ ana P. j. Cappilli veneris M. f. coque in S. q. aquæ ad colaturæ ℥ j.

Recept

Preemt ontrent twee pondt waters meer
ofte min / laet in het selve zieden de Druy-
men / Tujubes / Sebesten / de steenen eerstmael
ghekraecht / een wijle tijds ghezoden hebben-
de / doet daer by de Tamarinden, ende wat daer
na het Calys-hout, gheschraht en gheklopt / op
het laetste de Capillus veneris, doorsneden / ende
de Cordiale bloemen / De welcke een walleken
of twee gezoden hebbende / doet het van 't bier /
ende als 't nu laeu geworden is / giet het door /
maeckt dat ghy een pondt hier van bekoint /
ofte wat meer / te weten seshien oncen.

Soo ghy decoctum cordiale solutivum wilt
hebben / doet by de seshien oncen anderhalf
onze Sencladeren / ende twee dragmen Snijs-
zaet wat ghesooten / laet het een walleken bijs
ofte ses op zieden : van 't bier ghedaen / ende
noch laeu / perst het sterck uyt / ende sult twaelf
oncen Decoctie binden, tot eicke once een drag-
we Sencladeren / het welcke men altijt moet
underhouden / soo wel in Decoctie cordiael, als
Pectorael als daer solutijf wort by geboeght.

Decoetum pectorale simplex & solutivum.

℞ Hordei mundi ꝑ. passularum enuclea-
tarum zij. Iujubarum, sebesten ana N^o. vij.
Dactylorum N^o. iij. Caricarum pinguium
N^o. ij. Glycirrhizæ zij. Capilli veneris, tuffi-
laginis, hyfopi ana. P. j. coque in S. q. aquæ
ad colaturæ ℞ j.

Preemt een pinte / ofte soo veel als 't van
noode is / schoon water / ziedet in het selve
de ghepede gerste / een tijdt ghesoorcht heft-
bende / doet daer by alle de vruchten / een tijdt
daer

daer na de Tussilago doorsneden / daer na het Calys-hout, ende ten laetsten de Capillus venenis, en Hysope, de welcke een walleken by ofte vter ghezoden hebbende / doet dat van t hter / en laeu wesende / giet het door / maect dat t egnde van het koocken de Gersse ghebozsten ʒij / ende een half piinte Decoctie, ofte wat meer oberblijbe. Doet de Decoctie solutijf zijn / doet daer soo veele dragmen Senebladeren by / als ghy oncen Decoctie moet hebben / daer by voegghende een weynigh Anijs-zaedt wat ghekroocht / ende ziedt het / als in de Decoctie cordiael ghesepdt is. Soo verre daer Manna moet by gheboeght wesen / naer dat de Senebladeren zijn dooz ghedaen / doet daer by de Manna / en laet het t sainen smilten / met een spatel de Manna bykende / op dat sy te eer ghesmolten ʒij. Is't dat ghy een purgatie / daer veel Manna in komt / hout wilt in-ghen doet daer wat Oleum vitrioli, ofte Succus limonum by / ende des Manna en sal niet stollen.

Maniere om Manna te smilten dat sy niet en stolt.

En ander Decoctie cordiael lichter om maechen.

ʒ Foliorum senæ ʒss. Tamarindorum ʒij. Glycirrhizæ rasæ ʒj. Florum boraginis, buglossæ, violarum ana P. anisi parum, aquarum boraginis & cicorei ana ʒiij coque cum facilitate ad ʒ iij.

En ander decoctie pectorael lichter om maechen.

ʒ Aquarum hysopi, scabiosæ, tussilaginis ana ʒij. Capilli veneris P. j. Glycirrhizæ rasæ ʒj. ʒ

ſæ ʒj. ſ. Foliorum ſenæ ʒ iij. ſeminis aniſi ʒ:
ſ. coque cum facilitate ad ʒ iij.

Ziedt dit / ſoo van d' eene als d' ander decoctie alternael t' ſamen ſomnige wallekens op/ doutet het daer nae ſterck upt / ende ſult van d' een hier oncen / ende van d' ander d'z oncen decoctie bekomen. Deſe decoctien moghen gemæcht worden in plaetſe van d' andere / als men haefſtigh is.

Decoctum aperitivum.

ʒ Radicum quinque aperitivarum, cicozei ana ʒ ſ. Glycirrhizæ rafæ ʒ ij. Capilli veneris, culcutæ ana M. ſ. Seminum aniſi, foeniculi ana ʒ iij. coque S. a. in S. quantitate aquæ ad colaturæ ʒ j.

Weckerus ende Diſpensatorium Auguſtanum beſchrijven eene decoctie aperitijf met ſeer veel ingredienten, om welke oorſake ſp ſeer quaelijck kan tot een purgatie ghemæcht worden / daerom hebbe de ſelbe op deſe maniere aldus verkort : Ziedt in eene ghenoeghſame quantiteyt waters de hier openende woortels/ gheſuybert / ende dooſſheden / ſoo oock de cicoreye woortels / een tijdt gezoden hebbende / doet daer by de Radices apij, dat is / Zuſſrou-marcke / ofte Celeri, een tijdt daer na de Culcuta, ende Calyſhout, daer na de zaden wat geſtampt/ enten laerſten de Capillus veneris, een walleken bijſt ofte ſis gezoden hebbende / neemt het van 't vier / en laeu geworden zijnde / giet het deur / ende maect dat ghy een half pinte hebt / ofte wat meer. Om Solutijf te maecten / doet daer ſoo veel draginen Senebladeren by / met wat wijjs, als ghy oncen decoctien wilt hebben.

Decoctum

Decoctum chephalicum.

Stoechados, betonicæ, salvi æ ana M. f.
 Radicum pœoniæ zij, Passalarum enucleata-
 rum ʒj. Glycirrhisæ rasæ, seminum anisi, fæ-
 niculi, dauci ana ʒiij. Nucis moschatæ ʒ f.
 coque in S. q. aquæ ad colaturæ ʒ j.

Neemt een pinse waters ofte meer / ziedt
 daer in boor al de pœonie-wortels / in ronden-
 kens gesneden / een rijt gezoden hebbende / doet
 daer by de Rozijnen de steenen uytghebreut /
 een weynigh daer na de Betonie ende Salie /
 daer na het Calys-hout / de Stoechas, ende de
 zaden wat ghekroocht daer na / ten laetsen de
 Pote-muscaten / de welcke een walleken ghe-
 zoden hebbende sult het van 't bier nemen /
 ende nauwe toestoppende / sterck uyt doutwen /
 als het nu laeu gheworden is. Om Solutij te
 maken / doet tot elcke onse decoctie een drag-
 me Senebladeren / ende een weynigh Anijs-
 zaet / dout de Senebladeren sterck uyt / ende
 ghebruyckel de decoctie, die in 't wederduyts
 ghenoemt wordt Hoof-decoctie.

Decoctum ptisanæ, & Aqua Hordei.

Hordei mundi ʒiij. Passularum enu-
 clearum ʒij. alii ʒiij. Glycirrhisæ rasæ ʒ
 j. coque in ʒ xij. aquæ ad ʒ viij. vel ʒ
 hordei mundi ʒiij Passularum ʒiij. Gly-
 cirrhisæ ʒj. coque ad ʒ viij.

Neemt drie potten schoon klaer water / doet
 daer in drie oncen ghepelde Gerste ghesijbert /
 ende uytghewant van het by-legghende meel :
 laet dit t'samen zieden / het schuym wel afwee-
 rende met een schuymspaen ofte lepel / tot dat
 de Gerste begint te bersten / doet dan daer by
 twee

Ⓞ

twee ofte by oncen Rozijnen van haer kernem
 ghesupbert / ende als het nu bykans tot een
 stooop verzoden is / doet daer by een once ghe-
 schyapt ende geklopt Calps - hout / noch een
 goeden tijdt gezoden hebbende / doet het van 't
 bier / ende laet het t'samen koudt worden / en-
 de giet het klaer daer af. Om de Peisane klaer-
 der te maken / dooz dien sommighe Gerste de
 decoctie seer roos maect / laet de Gerste een
 walleken zieden / ende werpt dit eerste water
 wech ende neemt daer toe ander klaer water /
 soo sal utwe Peisana veel klaerder wesen. Als
 sommighe de Peisana meer ofte min soet willen
 hebben / vermeerderen ofte verminderen de
 Rozijnen ende Calps-hout. Als sommighe die
 begeeren suer te hebben / koocht daer in som-
 mighe ronde Pypmen de steenen ghekroockt /
 ofte met Camarinden. Somtijds wort oock
 by de Peisana oy het laetste wat Anijs-zaet by
 ghedaen / somwijlen oock met Caneel ghearo-
 matizeert. Soo veel als Aqua hordei belanght /
 het welcke van sommige Doctoren in plaetse
 van ghedistilleerde waters in Juleppen , en-
 de oock in Hordearen wordt gheordonneert /
 en is anders niet dan de boven - gheschreven
 Peisana , sonder Rozijnen ende Calps-hout.
 De Colonienles by Weckerus segghen / dat
 men om Aqua hordei te maecten / tot een on-
 ce Gerste / twintigh oncen waters soude ne-
 men / ende tot thien laten verzieden / welcke
 water / om Juleppen te maken / veel te sijnighe
 is / ende te dicke / maer boedt meer / het welcke
 in de Juleppen niet en wordt versocht. Wilt
 ghy de Peisana geel als gout ende klaer hebben
 in plaetse van ghepelde Gerste / neemt onghes-
 pelde Gerste / sy sal min boeden / maer meer
 openen

Aqua
 Hordei.

openen ende af - saghen.

Andere maniere van Prifane lieffelijck ende klaer na de Oostenrijckſche maniere.

Neemt dyſc ſcoopen waters ofte wat min / doet daer by een half once Polypodium, met een mes kleyn dooſſneden/laet het t'ſamen een half ure hoocken/doeter dan by ander half once heelen Anijs/ende neemt het terfont van't bier / ende laet het t'ſamen kout worden/giet het klaer af / ende ghebruyckt het.

Decoetum commune Clisteris emolliens.

℞ Maluæ, althœæ, violariæ, parietariæ, betæ, mercurialis ana M. j. ſeminis fœniculi ℥ſ. coque in S. q. aquæ ad colaturæ ℥j. Plurimi addunt florum camomillæ, & meliloti ana M. l.

Ziedt in een ghenoeghſame quantiteyt waters alle de boven gheſchreven krupden t'ſamen oock de Camomille en Melilote ſoo gy die d aere in doet/want ſy langer mogen zieden als eenige andere bloeme / met een ſchare eerst dooſſneden weſende / op het laetſte doet daer het Denckel-zaet by wat geſtampt / giet het noch laeu weſende dooſ / ende maect datter een halve pint decoctie is.

Decoetum Clisteris emolliens & refrigerans.

Neemt de krupden van de voorgaende decoctie, uytghenomen de Camomille en Melilote - bloemen, ende in plaetſe van Denckel-zaet / doet daer een half once Meloen-zaet by wat gheſtampt.

Decoetum clisteris carminitivum.

℞ Seminum aniſi, fœniculi, dauci, cumini, carui ana ʒ iij. Baccarum lauri ʒ ij. Florum

℥ 2

camo-

camomillæ, & anethi ana M. s. Passularum
 ʒj. s. coque in S. q. aquæ ad colaturæ ʒj.

Ziedt in ghenoeghsaem water eerst de kro-
 zinnen van de kernen ghesubbert/ doet daer na
 by de bloemen door-sneden / ende de Bakelaer
 grof ghesluypt/ ende op het laetste alle de za-
 den wat ghekroocht/ van't bier ghedaen zyn-
 de/ laet het her lacuts worden/ passeert het door
 ende maect dat ghy een pondt nat behoudt.

Twijfel ofte vraghe aengaende
 het koocken van sommige Decoctien.

Hier valt een twijffel ofte vraghe/aengaen-
 de het maecten der Decoctien, te weten/
 den Doctoor ordonneert een Decoctum chinæ,
 Salsæ, Guajaci, ofte Pilsana in klepne quanti-
 teyt / de siecke wilt die ghedubbelt ofte gedup-
 dubbelt hebben/ door dien hy beele van de selve
 dzinckt : ofte den Apotheker ontfanght van
 een ander Patient een dierghelijcke Recepte,
 met de selve ober-een-komende / soo dat hy in
 plaetse van een sloop Decoctie, twee ofte dvy
 sloopen moet maken. De vraghe is / of hy/ ge-
 lijck hy alle ingredienten verdubbelt of vier-
 dubbelt het voorszreben water moet verdub-
 belen ofte vierdubbelen ? By exempel / ʒ ligni
 sassafras ʒj. Salsæ parillæ ʒij. Macerentur
 horis 24. in aquæ poculis tribus, coque ad
 consumptionum tertiz partis, circa finem
 adde &c. vel ʒ sassafras ʒij. salsæ parillæ ʒj. s.
 infunde in aquæ poculis duobus coque ad
 medias, &c. vel ʒ hordei mundi M. j. passula-
 rum enucleatarum M. iij. coque in aquæ po-
 culis tribus, ad consumptionem poculi
 unius

unius, tunc adde liquiritiæ rasæ zij. deinde coque donec tantum superfit poculum unum & semis, aut paulo amplius.

Inde eerste decoctie wordt een pot waters berzoden / ende blijft een sloop ; in de tweede wordt een pot berzoden / ende daer blijft een pot : in de derde wordt anderhalbe pot berzoden / ende blijft anderhalbe pot, Dubbele in de selve decoctien , moet noodtsaekelijck noch eens soo veel water berzoden worden. Hier upt volghet / soo in 't berzieden van een pot waters een uer van doen is / in 't berzieden van twee potten / twee uren / ende in 't berzieden van vier potten / vier uren sullen moeten ghebruyckt worden / het welcke teghen reden / ende teghen de konste is : want soo de kracht der ingredienten (de decoctie enckel ghenomen wesende) en een ure tijds upt ghetrocken wordt : waerom verdubbelt wesende moeten daer toe twee / d'yn vier uren toe ghebruyckt worden : met kost van den Apotheker / groote moeyte / verblieginghe der krachten van de ingredienten, ende een on-aengename dick ofte slijm - maekinghe der decoctien, namentlijck daer Gerste in komt. Hier op antwoorde ick / en segghe / dat de decoctie dubbel ofte vierdubbel genomen wesende / niet langher en moet ghezoden worden / dan sy / enckel ghemaect zijnde / ghezoden heeft / ten ware daer soo veel ingredienten in quamen / dat in soo weynigh water de selve hare krachten niet wel en konden uptschieten 't welck somtijlen in de Apozemata soude konnen geschieden. Soo dat in 't verdubbelen van de decoctien niet meer waters en moet by ghevoeght

voeght wesen / als daer decoctie meet be-
gheert woerdt. By exempel / de tweede de-
coctie ghebierdubbeleert. & Ligni sassafras
ꝛ viij Salsæ parillæ ꝛ vj. Macerentur horis
24. in aquæ poculis quinque, coque ad con-
sumptionem poculi unius, &c.

Soo ick het water bier dubbelde / soude moe-
ten acht potten water daer by doen / ende bier
laten berzieden / ende soo herbolghens soude de
selbe decoctie by mael langher moeten zieden
ghebierdubbeleert wesende / dan sy enckel ghe-
maeckt wesende / ghezoden heeft / het welcke om
reden / als boozen bermelt / onnoodigh is. Soo
nochtans u bat / daer gy u decoctie in koocht /
beel grooter biele / ende meer uyt-dampre / moet
wat meer water daer by doe / op dat sy soo lan-
ghe mach zieden als de enckel decoctie dede.
Dus doende sal den Apotheker veel tijts win-
nen / tegghens de konste der koocken niet mis-
doen / en de decoctie sal lieffelijcker wesen.

Despumatio. 17.

Van het affschuymen der Medi- camenten.

Affschuymen en is anders niet dan een af-
neminghe des schuymis / soo van de sim-
pele / als van de ghecomposseerde medicamen-
ten / het welcke in het zieden opwerpt / als in
den Honigh / Suucker / Decoctien / Syropen /
ende in het maken der Confituren gheschiedt /
welcker schuym noodzakelijck moet gheweert
worden op dat al de reste door het selbe niet en
bederbe : want het schuym / soo daer eenighe
vuytlighejdt ofte excrementense vochtighejdt
in is / 't selbe in hem bat.

Cari-

Clarificatio. 18.

Van het klaer maken der Medicamenten.

Clarificatio gheschiedt op vyfderley manieren/ ten eersten/ door zijn eygen selben / wanneer het ghene dat dick / ozachtigh ofte onreyn is / te gronde sincht / ghelijck in het sap der Citroenen / Suringh ende Tuffilago gheschiedt : Ten tweeden / door hitte der Sonne ofte des viers / ghelijck in het Syroop van Appelen / in het welcke het dick ende onreyn nae de koockinghe allencerkens te gronde gaet: Ten derden / door de middel des viers / midts daer by doende *Azijn* / ofte witte van den Ey / ghelijck in de Syropen / Decoctien / ende Wey van Melck gheschiedt ; een vierde maniere mach men hier by boeghen / te weten door melck / want dus wordt den Hippocras klaer ghemaect / een wepnigh melck in de Hippocras kous gietende / die de kous stopt / ende dus den Hippocras klaer maect. Met melck wort oock den *Genschen wijn* klaer gemaect.

Hippocras
klaer ma-
ken,

Colatio sive colatura. 19.

Van het doorgieten ofte doorzighen der Medicamenten.

De doorgietinghe ofte Colatura is de siftinghe ghelijck / wyrtghenomen dat de siftinghe is der droogher saken / ende de colatura der natte / welke belet dat de grobe deelen niet door en passeren. De saken die dick ende slijmachtigh zijn / moeten door eenen wijden teems

E 4

- ofte

ofte doeck door-ghegoten worden / maer die
dunne sijn / door eenen fijnen teems ofte doeck.
Hoe wel datter verschepden colaturen souden
konnen wesen ghebruyckt men nochtans ghe-
meynelijck maer eene / door dien men de selve
door clarificatie berbietert / het wit van den ey-
de onsfuyberheyt in haer treckende / oft de deco-
ctie, ofte Syroop lacu / ofte kout doorgieten-
de; want al dat kout is / loopt soo licht niet
dein.

Aromatizatio. 20.

**Van het Aromatizeren, dat is de
Medicamenten wel-riekende maken.**

Aromatizatie is het confijte ghelijck / waer
door men de gecomposeerde medicamen-
ten een goede reuck gheeft / welke de levende
gheesten ende het herte verquickt / ende den af-
keer der Patienten weert. Dese Aromatizatie
geschiedt door welriekende saken / als Caneel /
Calamus aromaticus, Saffraen / Gengeber /
Sandel-hout / &c. de welke in de decoctien
(doeck sommighe inde Syropen / in een poppe-
ken ghebonden / 't welck men daer laet inhan-
ghen) als men die van het bier weert / worden
in ghe daen / tot dat sy kout worden / den pot
naeu toe-stoppende / om den reuck te bewaren.

Coloratio. 21.

**Van het verwen der Medica-
menten.**

Somtijds worden de ghecomposeerde me-
dicamenten een ander / ofte schoonder con-
leur ghegheben / hoe wel niet beele / om die aent-
ghena

ghenamer te maecten / ende den schroom der
 selber te weeren ; maer men moet wel acht
 nemen / dat men het colour veranderende / de
 krachten des medicaments niet en verandert
 ofte bederft / in het welcke ick al somtijlen be-
 drogh hebbe ghesien / die Syroop van Wilde
 roode Heul om root en aenghenamer te maec-
 ken / by zweet-drijvende decoctien menghel-
 den / om Tableten van Violetten blaetwoer te
 maecten / blaesfel om Conserbe van Roosen
 rooder te maken sap van Limoenen ofte wel
 Oleum vitrioli, het welcke in de upt-droogen-
 de borst hoesten seer schadelijck is / ende om
 Triakel swarter te maecten meer Calchitis ro-
 sta, &c. Dus worden Peeren met roode Ca-
 roten / ofte Cognosol roodt ghemaect / insche-
 lijcks den Hippocras / ghezoden Binnen ende
 Rijs-pap met Saffraen geel / Unguentum al-
 theæ met Rapices curcumæ geel / Unguentum
 rosarum Mesuæ root / met goud de Pillen ver-
 quic / den ghebzande wijn oock geel ende roode
 ghemaect.

Exceptio. 22.

Van de incorporeringhe ende
 beslaginge der Medicamenten.

EXceptio is eene incorporeringhe ofte dooz-
 mengelinghe van drooge poeperen met eeni-
 ge vochtigheyt ; dus worden in de electuarien
 met Honigh ofte Syroop de poeperen ende de
 pulpen gheincorporeert : de poeperen der Pil-
 len met Syroop / Honigh / Wijn / ofte eenigh
 sap.

CS

Forma

*Formatio. 23.*Vande forme ende ghedaente
der Medicamenten.

Formatio wordt ghenoemt de ghedaente ofste forme die men eenigh medicament geeft/ die men gemeenlijcke noemt consistencie, de welke verscheyden is nae den eyfch van pder medicament/ d' eene dunne ende bloepende/ de ander dicker ende t' eenemaal hart. De consistencie der Syropen is bloepende/ de consistencie der electuarien, confectionen, ende opiaten, is dicker/ als oock der Salben. De consistencie der Suppositorien, Tabletten, Plaesters, is alderharst. *Formatio* wordt oock ghenoemt de forme die men de Medicamenten met de handen ofte eenige Instrumenten geeft. Dus is de forme der Pillen rondt / der Trochiscen bykiant / vierkant ofte rondt/ der Tabletten ront/ vierkant/ofte ruyts-wijs; van de Plaesters lanckwerpligh / welke men Magdaleo-nes noemt / etc.

*Sigillatio 24.*Van het zeghelen der Me-
dicamenten.

Sigillatio is eene indrukinghe des zegels/ in de medicamenten: dus worden Terra sigillata, Trochisci de vipera, ende andere trochiscen ghezeghelt.

Repo-

Repositio. 25. Conservatio. 26.

**Van de wechstellinge ende be-
waringhe der Medicamenten.**

MEn stelt wech/ bint in papieren/ sijn in potten/ bussen ofte doosen het ghene men wilt bewaren / maer niet en isser de oberhou-
dinge ende bewaringe meer contrarie dan de rottinghe / daeromme moeten alle saken / die men ober houden wil wel drooge wesen/ want de obertollighe vochtigheyt is de meestte oor-
sake der verrottinghe.

Conditura. 27.

**Van het Confijten der Me-
dicamenten.**

Confijtinghe is een specie der bewaringe/ waer door de wortelen/ schoossen/ kruiden/ bloemen / zaden/ ende vruchten met Supcker/ Honigh / ofte Sproop geconfijt wesende / be-
waert worden in hare krachten/ soo tot dienst der siecken / als tot hermaeck en wekust der ghesonden. Hoe ver schepden ende op wat ma-
nieren de confijtinge gheschiet / sal ick hier na breeder verklaren.

Fatura 28.

**Van het voeren der Medica-
menten.**

Vering is alstmen Hinne/ Hanen/ Gan-
sen / Derckens / met eenighe specerij op-
bult/ de selve daer nae vradende ofte zidende
so

soo tot het vermaeck der gesonden/ als tot het ghebruyck der Siecken. Soo moet men opbullen oude Hanen/ nae dat sy lebendig ghepluynt zijn / ende doodt ghegheeffelt met verschepden krupden ende droogghen / na dat de Doctoozen ordonneren.

Putrefactio. 29.

Van de verrottinghe der medicamenten.

Rot-makinghe ofte verrottinghe is een sekerere veranderinghe in een bochtighe sake/ de welcke gheschiedt dooz eene uytwendighe hitte : want de uytwendighe hitte ende bochtighepdt zijn oorzake der verrottinge : de uytwendighe hitte segghe ick/ dooz dien de inwendighe hitte ende bochtighepdt alle saken bewaeren van bederven. Dese verrottinghe is in de Medicijne van noode / soude men Azijn maken van bier ofte wijns/ de welcke in geene Azijn en konnen veranderen/ dan dooz middel van putrefactie ofte rot-maekinghe: ende om dat dese rottinghe sonder hitte niet en gheschiedt / soo druckt sy oock een hitte in den Azijn / hoe wel de selve oock houdt wordt/ dooz de beroovinghe van de natuerlijcke warmte des biers ofte wijns. Dus siet men dat den Azijn buyten ende uytwendigh ghebruyckt / verkoelt / maer binnen ghenomen / sietmen dat sy oock verwarmt / ende het zweet uytzijft : hoe wel andere anders gheboelen/ende daer van andere redenen voortghebraghen.

Azijn
heeft 2.
krachten
in haer
om te ver-
koelen en
te verwar-
men.

Frigid.

Frixio. 30.

Van de fruytinghe der Medicamenten.

Fruytinghe is een koochinghe der medicamentē in een panne met weynige ofte geene vochtigheyt / ghelijck de visch in de panne met olie ofte boter wordt ghesruyt. Dus hebbe somwijlen Amandelen in boter gesruyt teghen den kamerganck. Amandelen worden sonder by gedane vochtigheyt / hoewel de Olie beter is / hoe min sy gesruyt is. Het Lijn zaedt wordt dus oock ghesruyt / om Olie daer uyt te persen / ende voorts alle andere zaden / uytwelcke Olie wordt gheperst / als oock de dooren van eperen / om Olie daer uyt te persen.

Affatio. 31.

Van de bradinghe der Medicamenten.

Bradinge is een drooge koochinghe der medicamenten / sonder eenighe vochtigheyt by de selve te doen. Dus worden ghebraden Kapoenen / Vlecken / ende Patrysen / om van de borsten der selve colps / ofte hersterckende mozzellen met Amandelen / Dinghelen / Supcker / &c. daer van te maecten: aldus worden oock Vlecken ende ander vlesch half ghebraden / om het sap daer uyt te persen.

Vstula.

Vstulatio sive Tostio. 32.

Van de roostinghe ende ver- senginghe der Medicamenten.

An hoe wel *ustulatio*, *tostio*, *ustio*, en *calcinatio* van sommighe vooz een worden gerekent / sal nochtans de selve verscheydelijck beschryben en toonen waer in sy verschillen. *Ustulatio* ofte *collio* is eene roostinghe / berseinghe / ofte berblupstoringhe (gelijck lijnwaet ofte papier te na het bier ghehouden / berblupstert / ende wat verbrandende roeg wordt) waer door des medicaments upterste deelen worden op een schuppe ofte platte gheroost / ende wat ghebrandt / soo om de overtollighe vochtigheyt te benemen / als om de kracht te vermeerderen / ofte yet anders te weeren. Dus wordt *Rhabarbar* gheroost / eensdeels om de purgerende kracht der selve te verminderen : ten anderen / om de stoppende kracht / door dese roostinghe te vermeerderen / die in de binnenste substantie besloten is. Op dese maniere moet het *sericum crudum* gheustuleert worden / ende niet heel swaert verbrandt / ghelijck sommighe qualijck doen ; want de kracht wordt door de brandinghe t' eenemael berandert ende benomen : gheustuleert wesende / sult het tot poeyer konnen brengen / als oock alle wolle ende hanz / waer toe dese roostinghe gheschiedt.

Zydeustulieren.

Vstio. 33.

Van 't branden der Medicamenten.

De brandinghe is de brandinghe gelijck want het welcke te seer ghebranden wordt / verbrandt.

byant. Dese brandinghe gheschiedt getteyne-
 lich om ses verscheyden redenen: Een een-
 sten / om het medicament sijne scherpigheyt te
 benemen: Een tweeden / om het selve eene
 scherpigheyt te gheben / dus worden de steen-
 en ghebyant om in kalck te veranderen / het
 welcke de Alchymisten calcineren noemen:
 Een derden om dat het Medicament seer grof
 is: waer door het niet en kan door-dringhen de
 deelen verre ghelegen / ten zy dat sy versubtilt
 worden / ghelijck als zijn Herts-hoornen ende
 Oliphants-tanden. Een vierden / op dat het
 beter soude tot poeyer ghebrocht worden / als
 wolle ende haer van beesten (hoe wel de selve
 ghenoech tot poeyer / door de Destillatie / ghe-
 brocht worden) maer niet de rauwe zijde / soe-
 ck in de Destillatie ghesepdt hebbe. Een vijf-
 den / op dat het quaet / datter in is / soude ghe-
 weert worden / gelyck in Lapis lazuli en Scor-
 pioenen gheschiedt / die ghebyant worden. Een
 sessten / om de obertollighe bochtigheyt te we-
 ren / ghelijck de Mirabolanen zijn / ende alle an-
 dere Medicamenten / die teghen den buckloop
 worden ghebyant / op dat van haer de gom-
 achtigheyt ghetweert soude worden / waer door
 sy purgeren.

Extinctio. 34.

Van het uytblusschen ende
 dooden der Medicamenten.

Uytblusschinghe ofte uytdoorninghe is / als
 men eenige heete ofte gloepende sake uyt-
 blust. Dese uytblussinghe gheschiedt oock om
 verscheyden redenen: Een eersten / op dat sulcke
 her

het welcke gheblust wordt / sijne kracht upt de
 bochtighepdt/in het welcke het geblust wordt/
 soude upt-trecken : Dus wordt het gloepende
 pfer in Peterfelie-water gheblust / waer door
 des pfers koudighepdt ende bastighepdt wordt
 vermeerderd : Ten tweeden / op dat de Me-
 dicamenten hier door souden ghesupbert wor-
 den / ghelijck het vrandende loot dickinael in
 het sap van Mercuriael gheblust zijnde / sup-
 berder/dunder/en als in tin wordt : Ten der-
 den / op dat de bochtighepdt ofte het nat de
 kracht soude bekomen van het lichaem dat in
 hem gheblust wordt. Dus wordt gloepende
 stael ofte vijfel des selfs in melck gheblust /
 waer door de bjtende serositeyt des melcks
 wordt benomen/ ende de stoppende kracht des
 staels wordt daer in ghestort / waer door dat
 het melck doek goet wort boor den buyckloop.
 Ten laetsten isser noch een uptblusschinghe /
 doch niet eyghentlijck/want dese exinctie ghe-
 schiedt sonder vier / ghelijck als in den Cer-
 mentijn / in eenigh bet ofte yet anders het
 Quick-silber wordt upt-ghedaen ofte ghedoot/
 t welck de Doctoorz extingueren / dat is upt-
 doen / noemen : dat is / in den Mortier het
 Quick-silber met eenighe sake soo langhe ghe-
 wezen / datter gheen Quick-silber meer ghe-
 sien en wordt/ende t'samen een corpus wordt/
 het welcke sommighe noemen een doodinghe
 des Quick-silber/ hoe wei door lanckheyt van
 tijdt dit Quick-silber soo ghedoodt zijnde/ we-
 derom tot sijn eerste stant gheraecht.

Quick-
 silverdoo-
 den.

Suffitus. 35.

Van de onder-roockinghe der Medicamenten.

Hoe wel de onder-roockinghe meestendeel is een vermenghelt medicament / bestaende in verscheyden wel-riekende saken teghen verscheyden siekten / als des ghehoors / bochtighendt des herssens / flacuten des herten / ulcerationen der longhen / &c. soo wordt dese onder-roockinghe nochtans oock ghebruyckt in de bereydinghen der medicamenten. Dus wordt hedensdaeghs de Scammonium, liggende op een graeu papier / op eenen teems met onder-roockende Solfer bereydt / welke Scammonium, door de hitte des roocks / eerst bochtigh wordt / ende plackt aen het papier / maer wordt soo langhen tijdt onderroockt ende omgheroert tot dat het Scammonium wederom van het papier af-gaet / ende dit wordt Scammonium sulphure præparatum gheuoemt.

Purgatio. 36. Excorticatio. 37.

Van het suyveren, ende af-treckinghe van de schorsen der Medicamenten.

Purgatio en is hier niet gheseyt door eenighe Medicijne kamerganck verwerken / maer wortelen / schozssen / krupden / bloemen / zaden / mineralen / etc. van alle hare onsuylberheyde suyveren; dus worden de wortelen van hare herten (het welke excorticatio is) beselingen / ende aerde gesuybert / van de schozssen aile rot-
 f heyde

hepdt ende aerde ghesweert / de schoonste bladeren der krupden upt ghesocht / de bloemen upt hare groene hupskens ghetrocken / de steelen van het zaedt gheweert / de doyre vruchten upt de andere ghekosen / upt de mineralen / al het welck onsupber is wegh gheworpen.

Lavatio. 38.

Van het wasschen der Medicamenten.

Lavatio en is niet alleen gheseyt alle groene simplicia, van alle onsupberhepdt ende aerde af-wasschen / maer doek alle onsupberhepdt / de welcke met de medicamenten vermenghelt is / uptweeren. Dus wordt den Aloë gewasschen met eenigh nat / op dat se gesmolten zijnde / van alle onsupberhepdt soude moeghen afghescheyden worden / soo dooz nedersinckinge als dooz doozgietinge. De Aloë wordt doek met sap van roode Rodsen / ofte Broetische / ofte infusie der selve / soo om de drooghte der Aloë te benemen / als om die meer purgathf te maken : ander saken / als plumbum ultum, cerussa, lapis lazuli, &c. worden doek ghewasschen om de scherp-bijtenhepdt / ofte eenighe andere quade qualitepten te benemen / ofte om de kracht der selve te vermeerderen dooz de induckinge des nattighepds.

Derde

Derde Boeck,

Van de ghemengelde Medicamenten diemen composita oft compositiones noemt, van de redenen der mengelinghe, van hare namen, verscheydenheyt, consistentie ofte forme ende maniere om elck na de konst te maecken.

Engesien ick van de bereydinge der simpele enckele/ ofte onghemengelde medicamenten ghesproken hebbe / soo staet my nu toe te spreken vande ghemengelde / elck hare bysondere namen ende verscheydenheyt upt te legghen / de redenen waerom sy gemaect worden / wat dat men in het mengelen moet onderhouden van yders ghedaente ende consistentie / ende hoe die na de konste ghemaect worden.

In den eersten moet men in alle compositionen vier saecken bemercken: wat compositie is / de oorsake der compositie: wat den Apotheker die componeert noodelijck moet weten: ten laetsen wat consistentie sy de compositie gheben sal. In den eersten / compositie is eene mengelinghe van verscheyden simplicia (die wy Drooghen noemen) wesende van verscheyden krachten / want waren sy niet van verscheyden krachten / en souden gheene waerachtighe compositien wesen / maer het en is niet van noode dat sy van verscheyden substantie sijn / ten ware dat de verscheyden substantie tot de compositie diende: ghelijck als men in de compositie Was ofte Olie doet / om de compositie hart ofte sacht te maken.

Wat dat
Compositie is.

Reden
waerom
men com-
ponert,
of com-
positien
maect,

Ten tweeden/ de redenen waerom men com-
poneert / zijn meest vier : Ten eersten / om dat
een simpel medicament eene vermengelde sieck-
te niet wel en kan genesen Ten tweeden/de oor-
sake der menghelinghe is de slaeuwighhepd/ ofte
ober - groote straffighepd des simpels medica-
ments. De derde veroorzaect de conditie van
het krancke deel. De vierde reden is de ver-
scheydenhepd der sieckten.

Ten derden / den Apotheker die componeert
moet nootsaekelijck alle Drooghen kennen / die
selve weten upt te kiezen / ende die te bereyden ;
Ten vierden / nae de konste de selve te menghe-
len. By exempel / hy moet weten hoe langhe
de houten / wortelen / schoffen / vruchten / krug-
den / bloemen / zaden / ende wel-riekende sa-
ken moghen ghekoockt worden : Want koocht
hy die alle t'samen (ghelijck de Duytschen seer
onberstandelijck doen) ende eben lanc / van
het een en sullen de krachten noch niet upt - ghe-
troocken wesen / ende van het ander langhe ver-
zoden ende verbloghen / ende waert zijn sulcke
Apothekers by de oude Droukens ende Koch-
ghesonden / om te leeren / die wel weten / dat
sieckkens ende Osse - vleesch niet en moghen
even langh ghezoden werden. Hy moet oock
noodtsaekelijck weten wanneer hy Aloë, Scam-
moneum, Olibanum, &c. moet menghen /
want soo verre hy die menghet in eenighe sake
die heet is / sy sullen klonteren / ende by mal-
kanderen loopen / ende de compositie beder-
ben / ende de Krancke / die de selve in - nemen/
sullen gheene werckinghe / ofte al te groote ver-
oorsaken. De ghesmolten Gommen met H-
zijn ofte Wijn / soo sy kout in heete saecken
worden vermenghet / loopen oock al by mal-
kanden

vanderen ende klonteren. Dus soo moet hy
 wock weten dat het Sout-gelit eerst moet met
 een kleyn viercken ghekoocht zijn; want maecht
 hy in't eerste heet bier / het Sout-gelit ver-
 brandt / ende en sal noyt sijn Plaester tot eene
 bequame consistentie brengen. Als hy dan
 componert / moet hy d'v saken gade staen /
 ten eersten / de soorden; ten tweeden / de quan-
 titeyt / ghetal / mate / ende ghewichte; ten der-
 den / de forme ofte consistentie. Wengaende de
 soorden / is dese: Hy moet alle medicamenten /
 die hart van substantie zijn / eerst stampen ofte
 koocken / die van seer dunne substantie zijn /
 laetst / die van middel matighe substantie zijn /
 middel matigh / die van ghelijcke nature ofte
 substantie zijn / gelijckelijck koocken ofte stam-
 pen. Soo veel als de quantiteyt aengaet / die
 bestaat in bier / in ghetal / in mate / in ghewich-
 te / in grootte. De vruchten worden ghetelt /
 de vochtighe saecke ghemeten / de drooghe ghe-
 wegghen / namentlijck als sy purgeren ofte slaep
 verwoecken / wanneer dapper op het ghewicht
 ghelet moet zijn / de Pillen / Conserven / Ca-
 bletten / Suppositozen worden na eene seecke-
 re grootte upt-ghegheben. Wengaende de con-
 sistentie ofte forme / die is alleene / de welke
 namentlijck de maniere der composicien ver-
 andert; want een andere konst Confectio
 hyacinthorum, ofte Diacarthamum in forme
 van electuarie, dat is vochtigh als in Ca-
 bletten die hart en de drooghe zijn.

In slaep
 makende
 saken
 moet den
 Apothe-
 ker son-
 derlingh
 op het
 gewichte
 letten.

Hoe veelderley alghemeyn ghesproken der Compositien der Medicamenten zijn.

Compositie twee-derley.

Compositie is tweederley / te weten vochtigh ofte bloeyende / id est liquida : ten tweeden vast / ende niet bloeyende / id est solida, Compositio liquida, ofte bloeyende noemmen ick / het welcke op een handt ghestelt zijnde / bloeyt sulckx als Syropen en Olien zijn Compositio solida, ofte vast / als zijn Tabletten / Poepere / Plaesters / Pillen / Trochiscen, &c: maer dese ghecomposeerde medicamenten / soo wel vaste als bloeyende / worden in twee ghe- deelt / waer van de eerste maer ghemaect worden / als men de selve nu wilt ghebruycken / de andere worden ghereedt ghemaect teghen als men die van noode sal hebben.

Compositien die niet bewaert
en vvorden, maer alleene ghereedt ghemaeckt, als men die moet ghebruycken.

Compositien die men ter tijdt / als men die wilt ghebruycken / ghemaect worden / zijt 26 nabolghende: Potio, Bolus, Gargarisma, Collyrium, Frontale, Errhinum, Apophlegmatismus, Cucupha, Epithema, Fomentum, Sacculus, Lotio, Embrocatio, Balneum, Ineffus, Linimentum, Cataplasma, Sinapismus, Scutum, Sparadrap, Dropax, Vesicatorium, Injectio, Clister, Suppositorium, Pessus.

Potio. I.

Potio is alderlepe dranck / de welcke men den Siecken ingheeft / de welcke is sevendelerley /

ley / te weten / Iulep , Apozema , Potio medica-
ca , Purgatio seu porio purgans , Ptisana , Emul-
sio , Vinum medicatum.

Iulep.

Iulep ofte Iulapium is een drank ghemaect
van d'z ofte vier deelen ghedistilleert water /
met een deel Syroop.

Apozema.

Is eene decoctie , ghemaect van verschey-
den wortelen / krupden / bloemen / vruchten /
ende zaden / meestendeel ghemaect om te ope-
nen ende te purgeren / ofte tot een voorberendt-
sel van de volghende purgatie / de welke met
Supcker wordt soet ghemaect / ofte met een
once Syroop tot d'z ofte vier oncen decoctie.

Potio medicata.

Is de Apozemata seer ghelijck / want is eene
decoctie als de voorgaende / uytghenomen dat-
ter soo veele saecken niet in en gaen / ende ghe-
menelijck geen Supcker / ofte Syroop wordt
by ghemenghelt / maer wordt met Rozijnen /
Cozenten / Dadels / Dijghen / Anijs / Calps-
hout / etc. soet ghemaect : sulcks is Decoctum
chinae , Sassafras , Guajaci , &c. ofte ghemaect
van sommighe krupden : hier onder worden
oock zweet-brancken / etc. gherekent.

Potio purgans vel purgatio.

Wordt ghemenelijck ghemaect van Deco-
ctie cordiael , pectorael , aperitijf , cophalijck ,
ofte eenigh ghedistilleert water / waer in som-
wijlen ghesmolten wordt Manna / ofte eenighe

Syropen daer onder ghemenghelt / ende seer
dichmaels eenighe electuarien purgatijs.

Pisana.

Wordt booz ghemeeen dranc den Krancken
booz-gheschreben / wiens descriptie wy
onder de decoctien ghestelt hebben / Fol. 99.

Emulsio, Hordeatum, Amigdalatum.

Emulsio is soo veel ghesepdt / als melck ma-
kinghe ofte uyt-melckinghe / is wit als melck /
ende daerom wordt het oock melck gheuoemt :
wordt ghemeynelyck van Gerste - water ghe-
maeckt somtijds oock van eenigh verkoelen-
de ghedistilleert water / als Aqua nimpheæ,
Violarum, Lactucæ, &c. met Semen papave-
ris, Amandelen / ghezoden Gerste / vier groo-
te verkoelende zaden / de welke in enen steen
nen moztier / met een houtte stamper ghestampt
worden / ende door een hayze stramine ofte
ziste door-ghevoezen / daer na wat Sycker
ende Hoose - water by doende / somtijds Sy-
roop van Dioletten / van Heul / ende oock van
Citroenen. Emulsio wordt ghemeynelyck ghe-
uoemt / dat maer ghemaecht wordt door Mel-
loen - zaet / ofte vier verkoelende zaden : Amig-
dalatum, dat maer wit wordt ghemaecht door
Amandelen : Hordeatum dat ghemaecht met
ghezoden ghepelde Gerste / Heulzaet en Aman-
delen. De ghemeyne proportie is vier oncen
Emulsie met een once Syroop / of sefs drag-
men Sycker / ende acht ofte thien ghepelde
Amandelen.

Vinum medicatum.

Is natuerlyck Wijn / in de welke is in-
gheweycht

gheuepckt gheweest eenige specerpen ofte kruyden / sulckis als alsem - wijn / Wijn van Gahen-troost / Hippocras / Stael - wijn / ofte eenige andere wijnen souden mogen wesen. Men ghesien wy hier van Hippocras spreeken / sulken de ghemeyne maniere / om die te maken / beschryuen : Neemt een pot witte Fransche wijn / doet daer by ander half once Caneel grof ghestamp / twee dragmen ofte een half once Bengber dock ghebroken / ende een half pondt Poepers - sucker / laet dit t' samen sommighe uren in een warme plaetse staen wepcken / giet het dan door een wolle Hippocras - kouffe tot verscheyden keeren / tot dat het selbe klaer daer upt loopt daer toe sult ghy eerst in de kouffe een tinne lepel ofte twee Soete - melck gieten / ende de kouffe daer mede door nat maken / eer ghy den Hippocras daer in giet. Dit is de ghemeyne maniere / sommighe doender meer Caneel by / ende andere specerpen / als Girose-nagels / Cardamomum , &c.

Hippocras.

Bolus. 2.

Bolus is te seggen een broeckken / woort ghemeynelick ghemaect van Calsia fistula verschupt-ghetrocken / Diacatholicum , Lenitivum , Cariocostium , ofte eenigh ander electuarium , ofte door-ghesteken Pulpa , het welcke wordt in gheschraht Broodtsucker ghewentelt / ende in sommighe broeckens verdeelt / ende dus als Pillen ingenomen / met Hoffen ofte eenigh Sparoop. Menghesien wy hier van de Calsia fistula handelen sulken de maniere / om die upt te trecken / beschryuen : neemt 4. oncen calsia fistula die niet en ratelt / klopt die met een hamerken op de Lunckure / dat sy open splijt / schraht

Calsia fistula uyt trecken,

¶

daer

daer upt met een pſere ſpatel op een omghe-
 keerden teems / al het Welcke in de pſipe be-
 ſloten is / doet daer een weynighſken Sroop
 van Violetten / eenigh ander Sroop / ghedi-
 ſtilleert water / ofte eenighe decoctie by daer toe
 bequaem om wat te verberſchen / andere ſtel-
 len den teems / ſonder daer pei by te doen / op
 de dampen van heet oft ziedende water / wiſſe
 dan alle de Pulpa met het aberechte van een
 houte lepel deur : neem van de Pulpa van on-
 der mer den ſpatel af / ende ſult van vier oncen
 Caſſia een once Pulpa bekomen / ten zy de ſelbe
 uptghedoxt ware / ofte ſeer ratelde.

Gargarisma. 3.

Sorgel-water is een bloepende compositie
 dienende tot afwaſſchinghe des monds ende
 der keele / wordt ghemeynelijk ghemaectt van
 ghediſtilleerde waters / ofte met decoctie van
 Berſte / Rozijnen / Dijghen / Dadels / verſach-
 tende / verkoelende / ofte reſtringerende krup-
 den / nae den eyſch der ſaecten / waer by mee-
 ſtendeel eenigh Honigh ofte Sroop wort by-
 ghedaen.

Collyrium. 4.

Is eene bloepende compositie, tot afwaſ-
 ſchinghe der ooghen dienende / wordt ghemeyne-
 lijk ghemaectt van verkoelende waters / ende
 poeper daer onder ghemenghelt / ſomtjids oock
 witte Candys - ſupcher / ſomwijlen oock maer
 van enkel water. Alle ſoorten van Siet, welcke
 byooghe compositien zijn / worden oock Col-
 lyrium ghenoeint / maer ſelden worden ſy ſon-
 der nactighepdt ghebruyckt.

Fron-

Frontale. 5.

Is een medicament / dienende alleene om op het slaggh / ende somtijds oock op het hooft te legghen / meestendeel om slaep te bewercken / ende de hitte des hoofts te verkoelen. Wordt somtijds van bloepende ende verkoelende saken ghemaect / als is Koose - water Azijn van Koosen / witte van den eyne / waer in dat ronde stuckkens van Koose-hoeken / stuckkens van werck ofte doerckens worden in ghe-doopt / ende soo op het slaggh van het hooft ghelepydt. Somtijds is 't eene vaste compositie te weten Unguentum alabastrinum, Rosarum, Populeum, ofte oock Conserva rosarum met Wijn - azijn vermengelt / de welke / als boven op het hooft worden ghelepydt.

Errhinum. 6.

Is somtijds een droogh / somtijds een nat medicament / het welke wort / ofte in de neuse gheblasen / inghesloopt / inghespuyt / ofte wel inghestecken / somtijds om het hooft van 't phlegma te supberen / daerom heet het oock Caput purgium, dient oock om te doen niesem / het bloedt ende de pijn des hoofts te verfoeten.

Cucupha. 7.

Is een droogh medicament / ghemaect van verscheyden Aromatische saecken / grof ghestampyt / om de hersenen te verstercken ende te drooghen / welke poepereen tusschen dun ghekaert Caioen ende sijne roode Taf worden matrassche wijse inghenaept / 't welck de Doerckens basteren noemen / ende soo op het hooft ghedraghen / ende somwijlen in eenighe wateren inghe-

inghedopt / en warm op het herte gheleydt
daerom noemt men 't selve oock *sacculus*.

Epithema. 8.

Wordt oock *Malagma* ghenaemt / is een
vloeyende medicament / ghemaect van ghe-
distilleerde waters / met eenighe poeperen daer
onder ghemenghelt / ghemeynelijck tot een pont
waters 3 ij. ofte 3 i. f. poeperen ofte specien :
hier in worden doecken / spongiën / ofte ghemey-
nelijck roode scharlaken lappen in ghedopt /
ende dus op het herte / lever / boest laeu gheleyt
teghen het kloppen van 't herte / pestilentielle
koorste / etc.

Fomentum. 9.

Fomentum ofte *forus* noemen wy stobinghe /
komt à *fovendo*, dat is hoeden / door dien dat
door de hitte der stobinghe / de deelen des lie-
haems / die ghestoof worden / als gheboet wor-
den bequaem ende bereydt ghemaect / midts
sij de zweetgaten openen / ende de krancke deelen
ontlasten / om daer *Cataplasmen*, *Pap-
pen* / ofte *Olien* te legghen / waer door sij den
wegh tot remedien verseeckeren. Dese *Fo-
menta* zijn decoctien van verscheyden krupden
ghemaect / na de verscheydentheydt der siecke-
ten / in welke doecken ofte spongiën worden
in-ghedopt / ende soo op de krancke deelen ghe-
leydt. Somtijds worden de krupden in sac-
kens ghenaept / ende na dat dese saccens in
eenighe bochtigheydt ghezoden hebben / wor-
den sij heel warm op de krancke deelen gheleyt /
kout gheworden zijnde / worden in de selve de-
coctie wederom herwarmt.

SACCU-

Sacculus. 10.

Is het voorgaende heel ghelijck / wythemen
men dat de krupden / die in't saccken steken/
niet en worden ghezoden / maer in een panne-
ken heel ghemaect zijnde / heel op het lichaem
ghelept. Sominighe noemen *Sacculus* oock *Cus-
cupha*.

Lotio. 11.

Is eene wasschinghe het *Balneum* seer ghe-
lijck. Is een decoctie met de welke sommi-
ghe deelen des lichaems worden ghewasschen
ende is een bysonder badt.

Embrocatio. 12.

Wordt oock *Embroc* ofte *Irrigatio* ghenoemt/
is soo heel ghesepdt als besproepinghe. Is een
decoctie van wortelen / krupden / bloemen / etc-
in water ofte wijn ghezoden / die men van hoo-
ghe laet druppen als eenen regen ofte distillacie/
wordt ghebruycht in de siekten des hoofts / in
de byencke ende contusen.

Balneum. 13.

Het badt is tweederley / te weten / enkel of
te ghecomposeert. Het simpel of enkel badt
is natuerlijk water / komende uyt der aerdes/
loopende door solferachtighe / pfer / alumineuse
oft vitrioolse steynen. Het ghecomposeert is
heel water met verscheden krupden daer in
bermengheit / somtijds wordender de krupden
ghezoden / ende met hare decoctie in warm
water ghegoten / dienende tot ghesonthejdt
ende af-wasschinghe des lichaems / ende oock
soms maer tot genesinghe van eenige kran-
ke deelen des selfs. Daer is noch een ander
maniere van baden / mir moeyelijck booz die
dat

dat ghereedt maect / dan het boben - gheschies
 hen. De maniere is dese : Men doet den Pa-
 tient naecht in de badt-kuppe sitten / vooz hem
 hebbende een voozshoot op een stoeltjen / de
 badt-kuppe woort met saergien boben heel ghe-
 deckt / het hooft des Patients alleen daer bly-
 ken / op het ander eynde der kuppe stelt men
 zenen koperen aecker / in de welcke men heete
 kepen ofte caleys - steenen leght / op dese heete
 kepen woort decoctie van eenighe kruiden ghe-
 goten / die dooz haren damp de badtkuppe ver-
 bullen / ende het lichaem des Patients om-
 cinghelen / waer dooz alle zweetgaten worden
 gheopent / ende het zweet terstondt oberbloe-
 digh uyt - loopt / als de kepen nu koel zijn ghe-
 worden : neemt men die uyt / ende men leghter
 ander heete in plaetse / die de decoctie op een
 nieuw doen als vooren opdampen / ende dit
 woort ghecontinueert tot dat den voozghestel-
 den tijdt van baden volbracht is.

Infessus. 14.

Insittinghe is als een badt des luycks / en-
 de der onderste partijen. 't Is eene decoctie
 van wortelen / kruiden bloemen / zaden / etc.
 op wiens residentie ofte marckt men sit / in een
 sacken ghesteecken zijnde / bequaem teghen de
 ghebreken der blase / fundament / aers - Darm /
 nieren / etc. ende woort ghebruyckt dooz saute
 ofte ghebreck des badts / ofie die dooz groote
 slaetwigheddt het badt niet konnen verdra-
 ghen.

Linimentum. 15.

Smeeringe en is anders niet dan eene men-
 ghelinghe van olie / salbe / roet / boter / smeer /
 ofte

Distilleer-konste. 99

ofte yet diergelijck onder malkanderen / maer dicker van consistencie als Olie / op dat het te langer op het lichaem soude blijven / diensude tot alle ghebreken des lichaems / 't zo om te verhitten / te verkoelen / ofte te verstercken / na den eyfch der sieckte ende ordonnantie des Doctoores.

Cataplasma. 16.

Is een pap ghemaect van groene krupden ende wortelen in water sacht ghezoden / ende daer na in een steenen mortier grosachtigh gestampt / by de welcke somtijlen worden ghemengelt voepere ende meelen / ende ghemengelijck Olien / ofte eenighe vettigheyd. Sometijds worden dese pappen van louter meel ghemaeckt / als Farina fabarum, Hordei, Lentium, Orobi, Lupinorum, Cicerum met hydromel, Smitz-water / ofte eenige andere vochtigheyt vermengelt : jae somtijds oock met Hooghe. Andere worden ghemaect met kruppen van Wittebroot / soete Melck / Saffraen / versche Woter / ofte eenighe Olie / ende van't bier ghedaen zijnde / doyen van eyeren daer onder vermengelt. De ghemeyne proebe der Cataplasmen, om te sien oft sy genoegh ghekoockt zijn / is / als men de spatel / waer mede men dese Cataplasma roert / op den boort van de panne afstrijckende / van stonden aen drooghe is.

Hoemen
siet wan-
neer de
Cataplas-
men ghe-
noegh
zijn.

Sinapismus. 17.

Is anders niet dan een Cataplasma ; ofte plaester van Mostaert - zaedt ghemaect.

Scutum. 18.

Doet aldus ghenoemt om de ghelijckenisse des

Des schilts wille. Het is een plaester als em-
plastrum de mucilagibus, de Meliloto, Oxi-
croceum, &c. de welke met eenighe Olien /
daer toe beguaem / versacht wesende / met den
dupin ofte met een spatel / op witte ofte roode
leekens worden op - ghestreken / ende dus op
de kranche deelen ghelepdt.

Sparadrap. 19.

Is een Plaester van beyde zijden recht / be-
smeert ende bestreken / ghelijck men de groene
wasse kleeden siet / het welck dock Sparadra-
pien zijn / worden veel ghebruickt voor quade
borsten / van Olie van soete Amandelen ofte
Violetten / met ghenoeghsaem Was om har-
dighepdt te gheben / t'samen ghesmolten / in
het welke dunne versteten doerken worden in-
ghesteken / heel heet wesende / de welke men
uytnemende uytspan / ende dus laet verhoel-
ten : Dus maect men dock Sparadrapien van
Diapalma met wat Olie van Roosen daer on-
der ghemenghelt : insghelijcks de roode Spara-
drapien voor de cauterien hedensdaeghs seer
in't ghebruickt / van de welke veel verschey-
den Recepten zijn / te weten / van Diapalma,
Diachyllon cum gummis, Triapharmacum, de
Cerussa, met Treos-poepet om een soete reuc-
ke te gheben / daer onder ghemenghelt ; maer
om dat de selve zwaer vallen om te maecten /
om de heelhepdt der compositien, voeghe hier
een ander by / de welke licht is / wel-riekens-
de / die wel treckt (want den Cermertijn is de
balsam der wonden) aen het by gheboeght pa-
pier niet en plackt / ende schoon van coleur is /
ende wel-riekende.

Spara-

Sparadrapium pro cauteriis.

• Cera flavæ ℞ j. Terebinthinæ ℞ l.
 Minii ℥ vij. l. Cinnabaris, pulveris radicum
 ireos ana ℥ j. moschi ḡ v. misce & fiat S. a.
 Sparadrap.

Smilt het Was ende den Cermertijn t'sa-
 men/ mengelt van daer onder de Menie / Der-
 millioen / Ireos - Poeyer / en Muscus : dit al
 t' samen wel doormenghelt zijnde / ende t'een-
 maal heet / steeckt daer in dunne berfseten doec-
 ken / ende alsoo haest als sy door-Droncken zijn /
 treckt de selve upt / met de handen met water
 nat ghemaeckt / ende heel open zijnde / ende wat
 ghekoelt ende ghestelt / leght die op een bart met
 Lijn - zaet - olie bestreken / ofte met water wel
 nat ghemaeckt / ende met een rassigheyt schrab-
 bet met een mes alomme effen / maer soo het
 gherompelt ware / maect het wat warm / en-
 de treckt de rompelen upt : soo de materie te
 dick is / ofte onghelick aenghehouden / sult die
 met het scherpe van een mes soo dunne af-
 schrabben als 't u belieft / waer door het oock
 blinkende sal worden.

Sparadrapium vulgare.

• Emplastri diapalmæ, diachylonis ma-
 gni ana ℥ x. Emplastri triapharmaci, cera
 albæ ana ℥ iiij. Emplastri de cerussa, minii
 ana ℥ iij. Pulveris ireos ℥ l, moschi ḡ iiij, misce
 fiat S. a. Sparadrapium.

Maect dit op de wijze van het boorgaende /
 hebbe dit hier willen by boegen om te voldoen :
 maer het eerste is lichter en beter. Sparadra-
 pium woert oock ghenaemt Tela Gualteri.

⑥

Propus

Dropax vel Picatio. 20.

Is een salbe gemaect van peck / om de uptwendighe leden / die uptgheteert / gheresolbeert / verkout ofte verbochticht zijn / op hunne oude staet te bzeughen / daer met smeerende, ofte van die ceronen legghende.

Vesicatorium. 12.

Is een blaesken ofte blypn-makende medicament / wordt ghemeynelijck ghemaect vanouden desin van rogghe / waer onder ghemenghelt worden ghestampde Spaensche vliegghen / de hoofden ende vleughelen eerst gheweert / met wat Wijn-azijn daer onder / het welke op een leerken ofte doercken ghelepdt zijnde / op sulcke deelen des lichaems somtinghe uren ghelepdt als men begheert / tot dat het een blypne heeft ghemaect soo groot als het plaester is / upt welke blypne veel waters loopt / waer op koolbladers ofte pet anders worden gelpdt / om de humeuren ende bochtighepdt noch meer upt te trecken.

Clister sine Enema. 22.

Is een vterpende compositie, ghemaect van een ounce ofte anderhalf ounce meer ofte min purgerende electuarie, de welke in een pondt / somtijden meer / versachtende, ofte andere decoctie worden vermenghelt / waer by Syrop / Honigh / Olien / ofte eenighe vertighepdt wordt by ghemenghelt / ende ons met een Springhe oft Spuete van onder in het Fundament in 's menschen lichaem warm worde in ghespuet. Dese Clisteren worden oock somtijts ghemaect van Soete-melch / bzupe
ne

ne Suiker / ende Dozen van eperen / somtijts
maer van louter Melck / Wey / of Hamelsop ;
maer saet naeu gade soo daer dozen van epe-
ren in comen / dat de Clisterie niet te heet en
worde / want de dozen souden klonteren / ende
niet comen dooz 't Clisterie canon passeren / soo
daer oock schape ofte bocke roet in comt / laet
die niet te kout worden / want het vet soude
stollen / ende het boorzepde Canon toe - slypen.
Wilt ghy secker weten oft de Clisterie / om te
setten / niet te heet en is / houdt de Springhe /
de Clisterie daer in ghegoten wesende / aen u
wanghen / waer dat ghy siehtelijck gheboeten
sult oft sy te heet ofte te kout is. Als de Cliste-
rie te heet wordt ghestelt / blijft sy niet langhe
in 's menschen lichaem / te houdt ghestelt zijn-
de / al te langhe. Doorts ick soude alle Apo-
thekers raden / die de Clisterien willen setten /
dat sy een dubbel Canon / dat is van twee stuc-
ken / souden ghebruycken / het een stuck la-
tende op de Springhe stecken / het ander ghe-
vende den Patient / die dat sich selven veel soe-
ter sal in - stecken als yemandt anders / soo
niet / hy sal dat al soetelijck draepende / niet
minder pijn ende perijckel in - stecken / na-
mentlijck als het Fondament niet speenen be-
hanghen is / daer toe sal hy het Canon met
de boben - zwemmende Olie van de Clisterie /
bet maken. De Drijschen setten hunne Clis-
terien altijd met blasen / met de welke yemandt
sich selven / des noodt zijnde / kan setten / ende
wordt aldus toe - gherecht: Men neemt een
blase den hals af - ghesneden / de welke in het
water buyghsacm ende sacht ghemaect zijn-
de / wordt een pboozen Canon / dat boben wat
briedet ende wijder ghemaect is / van sulck

Wanneer
men alder-
meest zcht
moet ne-
men in 't
warm
maken der
Clisterien.

Hoemen
de Cliste-
rien be-
hoort te
setten.

Maniere
om Cliste-
rien met
blasen te
setten.

een die men in de springhe steeckt / met het wijs-
 ste deel nedertwaerts in de grondt van de blase
 ghesteecken / welke wijsste deel des canons /
 met een sterck koozdeken wordt met de ober-
 trocken blase ghebonden / ende aldaer hier lanch-
 werpighe gaetjes krups - wijs ober elckande-
 ren inde blase / die het gat van den canon be-
 decht / met een mes ghesteecken / ober welke
 gaetjes men een brandende kerse lichtelijck
 laet oberloopen / die terstont de blase doet krim-
 pen / ende dus dese vier gaetjes openen / als
 dan treckt het canon upt de blase / de selve om-
 keerende. Als ghy nu / de Clisterie warm ghe-
 maect zijnde / daer in wilt gieten / blindt de
 blase aen het canon / met een koozdeken / die
 als een sacke-bandt / met een enckele strick toe /
 giet dan de Clisterie daer in / ende soo weynigh
 locht boven latende als ghy kondt / sult de bla-
 se boven wel sterck toebinden / den Patient het
 canon in het fondament hebbende / treckt den
 enckelen strick - knoop los / ende al douwende /
 ofte toe - wzinghende de blase / sult de Clisterie
 in 's menschen lichaem jagen. Dit hebbe ick
 in 'c langhe willen beschrijven / om dat de blase
 hier te Lande niet veele in 't ghebruyck en is /
 ende op dat sulcks gheordonneert wesende / de
 leerende 't selve te beter soude toe-rechten.

Injectio. 23.

Inspuytinghe is de Clisterie heel ghelijck /
 wordt ghemaect van eenighe decoctien, ofte
 ghedistilleerde wateren / waer onder eenighe
 poepere worden ghemenghelt / ende dus met
 een klepne springhe van boozen in de blase ghe-
 spuyt ofte in eenighe holle wonden.

Suppe

Suppositorium sive Glans. 24.

Is een vaste compositie, zijnde rondt ende lanckwerpiggh / wordt ghemaect van honigh ende zout / ende somtijlen eenighe purgerende poepere daer onder / als species hieræ, trochisci alhandali, sal gemmæ, &c. ende worden met Olie bet ghemaect zijnde / in het fondament ghestecken. De proebe / om die te maken, neemt men / na dat den Honigh een tijt ghezoden hebende / begint na den brant te riecken / op het aberechte van een moztierken / als den Honigh van den bodem des selfs / sonder aen te placen / af schepdt ende in de handt hart is / is het ghenoegh / wordt dan op den bodem des moztiers upt- ghegoten / nae dat de poepere daer in zijn ghemenghelt / ende als 't begint houdt te worden / op een tafel met de handt uprgherolt / Dese Suppositorien moeten terstont ghebruickt worden / dooz dien dat sy dooz de omstaende locht terstont smilten ; soo verre ghy nochrans beel t' samen maeckende / die tot alle overkomende noot wilt overhouden / leght de selve in een lanck ende plat blicken busken ofte doosken / ende oberdeckt alle de Suppositorien met Olie van Olijben / 't selve doosken naeu toesluptende.

Maniere
om Sup-
positorien
over te
houden;

Pessus. 25.

Dooz dien dese remedie seldom ghebruickt wordt / ende een Drouwe remedie is / laten wy de selve hier te beschrijven.

Compositien de welcke tot het

toekomende ghebruyck ghemaecte ende
overghehouden worden.

Compositien die men teghen den oberko-
menden noodr maectt ende betwaert / zijn
dese neghentien : Conserva , Conditum , Sapa
sive rob , Syrupus , Eclegma , Species sive pul-
veres , Opiatum , Electuarium , Tabulatum , Pi-
lulae , Extractum , Trochiscus , Aqua distillata ,
Acetum medicatum , Oleum , Unguentum , Ce-
ratum , Emplastrum , Sal artificialis.

Conserva. 1.

Conserva is een vaste compositie , de welke
ghemaectt wordt van wortelen / bladeren en-
de bloemen / de welke met Suicker ghemen-
gelt wessende / comen tot het gebruyck betwaert
worden / ende daerom worden sy Conservae ghe-
noemt / dat is bewaringhen. De maniere om
die te maken / is dese : Men stampt de wortel-
len / bladen ofte bloemen in eenen steenen mo-
tier / met noch eens soo veel Suicker als de
voornemende wegghen. Dit wordt dan r' saunen
op ghezoden / een weynighstken water daer by
doende / op dat het in 't begluse niet en brande /
tot consistentie van een dick Sproop / de proe-
be daer van op een tellsoor nemende / het welcke
als het nu koudt is / soo het met een droo-
ge lippe aengeraeckt sijnde / niet aen en hanght /
is een teecken dat het ghenoech is / hoewel som-
wiltiche de Conserben soo hart niet op en zieden /
maer beschimmelen veel eer ofte worden suet.
De Ouderlinghen zoden de Conserven niet op /
ghelijck de Vrouwen oock hedendaeghs doen /
waer setten die in de Sonne ; maer door dien
dat de Conserben soo wel niet en kunnen be-
waer

Maniere
om Con-
serven te
maecken.

water / noch soo schoon niet en zijn / ende dat
 de Sonne / ofte somtijds ontbreect / ofte niet
 heet ghenoech en is / ofte sommighe bloemen
 te laet op het Jaer komen / worden alle Con-
 serben hier te Lande hedendaeghs ghezoden-
 Als men Conserben van wortelen maect /
 als Enula campana, de wortelen moeten eerst
 in water ghezoden / daer nae door den Ceem
 ghesteken / ende daer nae met Supcker opghe-
 zoden worden / hoe wel sommighe wortelen / als
 Symplicum maius, niet eerst op-ghezoden en
 worden / maer raeu ghestaamt zijnde / dus met
 het Supcker op-ghezoden.

Maniere
 om Con-
 serven van
 wortelen
 te maken,

Conditum. 2.

De Confijtinghe is gebonden / soo om de de-
 licatesse der leckere monden der gesonde / als om
 te gene dat men confijten wilt / aengenaem aen
 de Siccken te maken / soo oock om het gene dat
 men confijt / lange in sijn krachten te bewaren /
 hunne krachten te vermeerderen en te verbee-
 teren / oft om door de confijtinge jēt schadelijck
 wech te nemen. De confijtinghe geschiedt ghe-
 meynelijck in Supcker / selden in Honigh / het
 welcke als een zout alle saken bewaert / als het
 ghene dat men confijt / met supcker doordron-
 ken is / en het Supcker tot een dick sproop ghe-
 kooct zijnde / sijn dichte behoudt. De manie-
 re van confijtinghe is beelderlep / want hy kan
 soo menigherlepe wortelen / vruchten / schors-
 sen / etc. die men wil confijten / hebben soo beele
 verscheyden bemerkkinghen om behoorlijck te
 confijten / van noode : erempel in dese vijf
 Skernoten / Vriessen / Citroen-schellen / scheuten
 van Latanwe / groene Mandelen. Skernoten
 moeten eerst gheschelt / doorsteken / lange ghe-
 wepckt en daer na gezodē worden / t water daer
 naer

Verschey
 de manie-
 ren van
 confijten

naer upt-ghedout / in de gaten Giroffe-nagghels
 en Caneel gesteecken / het Supcker tot een dick
 Snyroop ghezoden / daer op ghegoten / ende ont-
 staect zijnde / soo dickmaels herkoect / ende
 op de Poten gegoten worden / tot dat het Sup-
 ker sinen stant blijft houden. Citroen-schellen
 moeten eerst in Hooghe een wijle tijds ghelept
 worden / daer na in klaer water ghezoden / ende
 het Supcker tot een dick Snyroop ghezoden
 zijnde / laen ende niet heet / ofte souden taep wor-
 den / oberghegoten worden / soo lange ende dick-
 maels herziedende het selve Snyroop / ende ober-
 de schellen gietende / tot dat het Snyroop sijn
 stant blijft houden. Scheuten van Nataruwe
 moeten eerst van haere groene ende harrachtig-
 he schellen ghesupbert worden / ende daer nae
 eenen tijdt ghezouten worden / om de melckachtig-
 hejdt daer upt te trecken / het welcke al het
 Supcker soude bederven : Daer na worden sy
 ontzouten / in klaer water gezoden / en het Sup-
 ker tot een dick Snyroop ghezoden / daer dick-
 maels oberghegoten / tot dat het Snyroop sinen
 standt behoudt. Groene Amandelen moeten
 somwighen wallekens in Hooghe van Weed-af-
 schen ghezoden worden (somwighen zouten die
 als de Nataru-scheuten / maer is niet soo goet)
 om de harrachtighejdt ende sijnachtig-
 hejdt te weeren / ende op dat sy gheconfijt zyn-
 de / te groender souden wesen / dan wort de wol-
 achtighe schelle met de handt afghedaen / in wa-
 ter de Hooge uptgetweyckt / ende dan als de Na-
 taru-scheuten gheconfijt. Kriicken worden heel
 anders gheconfijt / men ziedt het Supcker tot
 consistentie van Tabletten / ende dan worden
 de Kriicken de steelen half af-ghesneden zijnde /
 daer in ghedaen / ende soo voorts gezoden tot een
 dick

Dick Siroop. Andere gaen met de confictinghe anders toe / maer dit is de maniere van conficten van Paris / ende andere hier te lande.

Sapa Rob five Robub. 3.

Is een baste compositie, ghemaect van sap van vruchten / ende Supcker ghezoden tot consistencie van Gelepe / ten sy sake men daer Siroop af wilde maken / want alhoewel Diamomum, Dianucum, &c. onder de Sapa worden gherekent / nochtans behoorden sy / om hunne consistencie wille / beel eer Siroop gheuoemt te wesen. De proebe van Gelepe is / als men op een tellioor een droppel twee ofte dry laet hout worden / ende als hem het selbe van onder los wordt / sonder aen te hanghen / is 't een teeken dat het ghenoech is / ende moet metter haesten upghenomen worden / eer het stijf wordt. Als men Sapa sonder daer yet meer by te-boeghen / booz-gheschreven bindt / moec men nieuwe wijn nemen tot dichte des zeems opghezoden.

Proeve van de Geleyen;

Syrupus five Serapium. 4.

Dese name komt van Syria en Opos , is soo beel te segghen / als eenighe bochtighepdt ofte sap van Sprien / ofte van Syro id est craho , en opos id est liquor , dat is soo beel te segghen als een upt-ghetrocken sap. Is een bloepende compositie, ghemaect van sap van vruchten / der krupden / van Infussen / ofte Decoctien , met Supcker ofte Honigh ghezoden tot dichte van warm af - gheschupnden Honigh / maer de pechorale Syropen / om dat sy soo haest niet en souden deur passeren / ende dus de bozste ber-

Pechorale ende slijm: achtighe Syropen moeten dicker ghezoden worden.

65 soeten /

Voeten / moeten wat dicker ghezoden worden : die hoor de Heber dienen min dick / maer siet wel toe dat sy soo dunne niet en zijn dat sy beschimmelen ofte sner worden. De Syropen die slijmachtigh zijn / als Dealtha Ferneli, moeten oock dick ghezoden worden / want al schijnen sy dick te wesen / en zijn't in der waerheyt niet / om de slijmachtigheyt / waer door sy komen te bederven / ten zy sake men ooghsmerck hier op neemt.

Eclegma, Loch, Looch, five Linctus. 5.

Is een compositie alleen ghemaect hoor de hoort / dicker dan de Syropen / ende dunder dan de Opiaten, meestendeel ghemaect van slijmachtighe saecken / op dat sy langhe op den wegh blijvende / de hoort / welcke sy passeren / beter souden ghenesen : in't hoort / 't is een dick Pectoral-syrop / met pectorale poeperen daer onder ghemenghelt.

Pulvis sive Species Aromatica. 6.

De Poeperen ofte Species worden ghemeenliicks van verschepden aromatische ende welriekende saken ghemaect / door dien dat humane reucke ende kracht langher blijven dan anderen / die sulcks niet en zijn : ten anderen / om dat sy meer bequaem zijn om het inghetoant te verstercken / ende lebende gheesten voorts te brengen / ende zijn ghemeenliicks de materie / waer van de electuarien worden ghemaect. Hoe sy na de korse ghestamppt worden / hebben wy boven in de stampinghe geseyt; maer waerom sy tot poeperen zijn ghebracht / zijn hier redenen : Ten eersten / om dat sy te beter door onse natuerlijke hitte in 't werck souden ghebracht

bracht worden: Ten tweeden / op dat sy te be-
 ter onder elckanderen souden ghemengelt wor-
 den: Ten derden / om te beter af te scheiden
 de contrarie kracht / en te behouden de kracht
 die men soeckt: Ten vierden / om te beter ha-
 re hindernissen dooz by menghelinghe te verbe-
 teren. De Poepere dienende tot de maghe /
 ofte lossinghe der winden / moeten grofsachtigh
 ghestampt worden / dienende tot de Leber / Mil-
 te / Nieren / Blase moeten sijnder sijn / dienende
 tot de Longhen / Borst / Herte ende Juncturen
 noch sijnder / namentlijk Cozael / Peerlen / Sht-
 steenten: de aldersijuste moeten sijn dienende
 tot de ooghen.

Opiatum. 7.

Is een gheslacht van sacht Electuarium, of-
 te Antidocus, het welcke den naem bekomen
 heeft van den Opium die daer in komt / oft yet
 anders in sijn plaetse / het welcke slaep vers
 weckt ofte verdooft. De Antidota ofte Opi-
 ta worden hedendaeghs veel ghebruyckt / doch
 niet groot roesicht om het perijckel wille / om
 groote Catharren en dunne defluxien te ver-
 dicken ende op te houden / namentlijk in 't
 trouwe galant om groote pijn te verdooven / of
 om het bloedt te stelpen.

Electuarium. 8.

Wordt van de Griecken Antidocus, en van
 de ghemeyne Apotheker Confectio, ghenoemt;
 Is een compositie, de welcke van uytghelesen
 Drooghen ghemaeckt wordt / komende van het
 Latijns woort eligo, het welck is te segghen /
 ick verkieze / ofte ick lese uyt: wordt ghemey-
 nelijk ghemaeckt van d'v oncen poepere / en
 een pondt Suucker tot een dick sroop gheso-
 den /

den ofte gheschuynden Honigh. Ghemeen-
lijck de Pulpen die daer dickmaels inkomen /
als van Calsia, Camarinden / Puypen / Se-
besten / etc. als oock Manna / Penijn. Pinghe-
len / Minandelen / Candijs / etc. en moeten met
geen Honigh ofte Supcker ghetripliceert wor-
den / want sy staen op haer seiben / somwighen
zijnder nochtans / die de booznoemde met den
Honigh of Supcker reekenen / ende de poe-
ren daer mede tripliceren / en dus min Sup-
cker ofte Honigh in de Electuarien doen / die sou-
der twiffel niet wel en doen / want sy dus de
compositien heel droogher ende straf-
wercken-
der maken / waer uyt - ghesproten is het groot
verschil / het welcke tusschen den een ende den
anderen Dispensatorium is / ende vervolghens
het groot nadeel der krancken / ende abusvs der
Doctoren / ghelijck ick bozen betoont hebbe in
de Diaphenicum.

Tabulatum. 9.

Electuarium solidum, morcelli, rotulae, ta-
bellae, tabellata, zijn al de selve compositie,
het electuarium heel ghelijck / jae is de selfste /
uytghenomen dat het een hart is / ende het an-
der sacht / namentlijck die purgatijs zijn / in de
welcke de selve quantiteyt van Supcker wort
onderhouden ; maer tot de ander Cabletten
neemt men maer tot een pont Supcker een on-
ce Doeyer / ende tot Manus Christi maer een
half once Beerlen ; maer dooz dien dat de Beer-
len haer seer qualijck laten menghelen / stamp
by de selve een wepnichstaen van 't bobenschze-
ben Broede - supcker / ende sult dese swaerig-
heyt ontgaen / ende sullen haer terstont laten
met het supcker dooz - menghelen. Tabellata
woz-

Dosis der
poeyeren
tot Ta-
bletten.

worden ghemeynelijck genaemt de purgerende/
 die veele poeperen ontfangen/ ende werden met
 een keer uytgegooten/ ende in ruyrs-wijse forme
 gesneden. Morcelli zijn die men in lanckwerpi-
 ge broeckens van een houtte spatel met een mes
 afstrijckt: dus worden de Morzellen van Roos-
 sen ghemaeckt/ tot welke men vier deelen
 Supcker tot een deel Roosen neemt. De ron-
 de Tabletekens noemt men ghemeynelijcks
 Rotulae ende Tabellae. De maniere van ma-
 ken is dese: Men neemt Spoor-supcker/ by het
 welke men soo veel vochtighejdt doet / dat het
 Supcker recht kan smilten: Dit Supcker
 wort soo langhe ghezoden / tot dat men het sel-
 ve met een spatel latende afdruppen / een kleyn
 draecken van zijds siet af - blieghen / ofte dat
 men een weynich van de selve spatel sterck uyt
 smijtende / het Supcker siet als in een catoen
 veranderen: wat verkoelt wesende / doet men
 de poeperen daer by / ende men menghelt die
 met sene rassighejdt: het Supcker nu begin-
 nende te stollen / worden daer ronde Tablete-
 kens met sene rassighejdt uytghegooten / want
 giet men die te heet uyt / en worden niet lich-
 telijck hart. De plate daer men de selve uyt-
 giet / moet eerst met een weynighskem olie van
 soete Mandelen bestreken worden / de welke
 de Tabletekens doet fraey afgaen / ofte wel
 bestuyft de selve met stijf - bloeme. Noteert soo
 verre ghy Tabletten van Olie van Anijs / van
 Citroffenagels / ofte Caneel moet gieten / ziedt
 u Supcker tot een harde consistentie, wat har-
 der dan de ghemeyne/ laet dan u Supcker wat
 verkoelen / ende doet daer dan by tot sene once
 Supcker/ soo veel druppelen Olie als den Dor-
 to: ordonreert / u Supcker sal eerst dan woz-

Maniere
 om suyc-
 ker tot
 Tabletten
 te koo-
 ken

Tabletten
 van Olie
 van Anijs
 &c.

Den ende uytſchijnen / als oft het niet ghenogch
gezoden en waere / maer gaet boozt ſonder bree-
ſe / ende roert het t' ſamen ſoo langhen tijt om-
me / dat het begint te ſtollen / ende giet het dan
al te-mael tot een keer uyt / want Supcker en
wilt in geen Olie gekookt worden / want ghe-
koocht zijnde / en wilt 't niet ſlijven / dooz dien
dat de Olie vbande is van de Supcker. In
Brazillen daer men het Supcker koocht ende
ſupbert / als ſp ſien ende vzeſen dat hunne ke-
telen / in de welke ſomninghe hondert ponden
Supckers in zijn / ſouden dooz te groot vier
overloopen / gieten daer maer een druppel Olie
in / 't welck terſtondt de oprijſende bobbelen
nederſlaet / en doet ſinken. Op deſe maniere
worden de Tabletten van ſap van Citroenen /
van ſap van Berberis , gedistilleerden Rijn / en
alle andere ſuere ſappen ghemaect ; want alle
ſuerigheyt met Supcker geſoden / belet het ſelve
hart en ſlijf te worden / daerom moet het
Supcker met eenige ander bochtigheyt tot een
heel harde conſistentie ghesoden worden / ende
van 't vier ghedaen ſijnde / ſoo veel ſaps daer by
doen / als het Supcker can verdraghen / daer na
na langhe ommeroeren / als het ſupcker be-
gint te ſtollen / worden daer van Tablettekens
gegooten. Andere maken de Moſſellen van Ber-
beris aldus : Sp nemen een pondt Brootſupe-
ker / groot gh'wichre / ſijn geſtaupt / ende doen
daer by dyp onten Succus berberorum , en la-
ten die t' ſamen op het vier / ſonder zieden /
ſmilten / en wat ghekoelt weſende / maken daer
Moſſellen van. Op deſe maniere worden de
Tabletten van Violetten ghemaect / ende het
ſupcker tot een harde conſistentie gezoden zyn-
de / de infuſie van violetten (die hier na beſchre-
ven

Tabletten
van Ber-
beris en
Citro-
ap.

Tabletten
van vio-
letten

ben sal worden) daer by gedaen/ soo veel als het
 supcker kan verdragen/ soo ick boven geseyt heb;
 want de Violetten en kunnen niet wel eenighe
 ziedinghe verdragen/ sonder haer hemelsch blau
 couleur te verliezen/ (sommighe nochtans koken
 die/ maer niet een heele stercke Infusie) daerom
 moeten sy in't sapoen der Violetten ghemaect
 worden / en hoor het heel Jaer proibise gedaen
 worden / hier oncen Supcker vermenghen een
 half once Infusie. **Soo veel als de Tabletten**
 van **Manna** belanght / die worden op dese na-
 volghende maniere ghemaect: Het Supcker
 wordt / als vooren in de generale maniere ghe-
 seyt is / met kroose-water tot consistencie gezo-
 den / van't vier ghedaen zijnde / wordt daer tot
 elke once supcker een dragine uptghelesen / sup-
 ver ghestampt/ by gedaen/ en wel doormenghelt
 zijnde / wordt noch een walleken twee ofte d'r
 r'samen op-ghesoden/ ende wat verkoelt zijnde/
 worden daer **Tabletten** af upt - ghegoten.
Diacodium solidum, ofte **Tabletten** van **Heul**
 worden op de nabolghende maniere gemaect;
 Meent een half once Semen papaveris albi,
 stampt dit in een steenen moztier / ende mengelt
 daer onder kroose - water / ende van Hoef-bla-
 ren / van elckis ander half once / wizinghet dan
 door een hapyen strainijne wel sterck deur / doet
 dan by dese Heul-melck vier oncen Broot-sup-
 ker / ende koocht het r'samen tot consistencie
 van **Tabletten**: de proebe kan men quadjck
 nemen / door dien het Heulzaet het Supcker
 soo slijmachtigh maect; maer eer ghy die
 uptgiet / laet het tamelijck / altydt omroerende/
 houdt worden / ende soo het niet en stift / konde
 dit ghenoech gewaer worden/ ofte het Supcker
 ghenoech ghesoden is. **Sommighe** maken dese
 CA;

Tabletten
 van **Manna**
 na:

Diacodi-
um Ta-
bletten
 van **Heul**

Morsellen
van ver-
sche Roo-
sen.

Tabletten sonder het zaet / ende maken een decoctie van Heulbollen / waer mede sy het supcher smilten / ende tot consistentie koocken; maer de Tabletten en zijn soo wit nochte lieffelijck niet / ende de decoctie maect het Supcher meer slijmachtigh. Morsellen van versche Kooften worden op de naevolghende maniere ghemaeckt: Neemt een pondt Broodt - supcher / ziedt dat met ghemeyn ofte met Kooft-water tot consistentie van Tabletten / doet dan daer by een vierendeel pondt Kooften / het geel afsghesieden met wat van het boben - schreben Broodt-supcher ghestampt in eenen steenen mortier / laet dit t'samen een tijdt zieden / tot dat u dunckt dat de vochtighheydt der Kooften verdrooght is / soo u de erbarentheydt leeren sal : van 't hier ghedaen zijnde / ende als het nu begint te verkoelen / ende aen de kanten te stollen / neemt een houtte spatel / rontomme van de kant altydt beginnende / want de uytterste kanten altydt eerst verkoelen ende stollen / ende neemt de Conserve daer mede uyt de panne / met een mes de selve in lancktoerpige brockkens affstrijcken / de welcke verkoelt wesende / bewaert die in drooge doosen / met papieren tusschen heyde / tot het ghebruyck van het ghesheel Jaer. Soo ghy nochtans te kozt komt / ende uwe Conserve van Kooften met Broodt - supcher is ghemaect / ende tot eene tamelijcke harde consistentie is ghezoden (want slap ghezoden wesende / het Supcher wordt vet / ende en kan niet wel tot Tabletten stollen) kondt van de selve Morsellen maecten / neemt dan een pondt sijn Broodt-supcher / koocht dat met Kooft water tot consistentie van Tabletten / ende doet dan daer by een pondt Conserve / ofte wat min / laet het t'samen

Pfanten wat zieden tot dat de meeste bochtig-
 heyd der Conserbe nyt-ghesoden is/ van't bier
 zijnde/ laet het bykans kout worden/ altsijt
 omroerende/ ende maect dan daer van Mor-
 sellen, als vooren gheseydt is. Mossellen van
 drooghe roode Roosen worden op de Parijsche
 maniere aldus ghemaect/ ende zijn meer bloet-
 stoppende dan de boven-gheschreven: Reemt
 een once ghedrooghe roode Roosen / drooght
 die wat in een panneken ober het bier / pul-
 veriseert de selve / ende zift die door een mid-
 delbaren Trems / de witte hoofdekens (die
 men unguis noemt) die op den Trems blijven
 liggen / smijt die wech / doet dit poeper dan
 in een tinne schotel/ en maect dat een weynigh
 bochtigh met Citroen-sap / Perjups / sap van
 Berberis, ofte sonnighe druppelen Oleum lu-
 phuris, naer den eyfch daer men die toe ghe-
 druppelen wil / dit doet de Roosen een schoon
 levendigh coleur krijghen / maer teghen qua-
 de Borsten ofte bloedt- spoutwen en dient het
 Citroen-sap niet. Reemt dan een pont Brood-
 sucker / laet het met Roose-water tot een
 harde consistentie van Tabletten zieden / van
 het bier ghedaen zijnde / doet daer by het bo-
 ven-gheschreven Poeper / ende verkoelt wesen-
 de / maect daer Mossellen van / soo het in't
 voorgaende gheseydt is. Mossellen van Ci-
 troen-schellen / ende het sap der selve wordt op
 de nabolghende maniere ghemaect : Reemt
 een pondt Broodt-sucker / smilt het met ghe-
 meen ofte Roose-water / ende laet het zieden
 tot een harde consistentie van Tabletten / van
 het bier ghedaen zijnde / doet daer by de upt-
 terste geele schelle van een Citroen / met een
 frasse rondtomme af gheraspt / ende doet het

Mossellen
 van droo-
 ghe Roos-
 ten.

Mossellen
 van Ci-
 troenen.

het sap daer in / roert het soo langhe om / tot dat het beghint te stollen dan van alle kanten rontomme met een houten spatel uptnemende / strijckt die met een mes af / ende maect daer van lanckwerpighe Mozzellen / ofte giet die t' eender reyse upt / maer maect dat ghy die heel uptgiet / want om het saps wille en moghen sy niet herkoockt worden / want sy en souden niet stijven / nochte en doeter te veel sap in. Dese Mozzellen worden meest sonder het sap daer by te doen / ghemaect / ende zijn seer goedt voor de Mage / ende slanten des herten.

Pilula. 10.

Is soo veel ghesepdt als parva pila, dat is een kleyn balleken / De Grieken noemten de Pillen Carapocia, soo veel als pet dat men insicht: is een vaste compositie, bestaende van Poepere / de welcke met Syroop / Honigh / ofte eenigherleye sap in den moztier tot een massa worden ghebracht. Sy worden in ronde bollekens in - ghegheben / op dat sy in de Maghe wesende / soo haest niet en souden verteert / nochte in het werck ghebrocht worden; maer om dat sy langher in de Maghe blijvende / te beter upt de partijen verre van de Maghe ghelegghen / souden trecken: ter selver oorzaecke en worden de poepere oock soo sijn niet gestamp / als de Poepere der electuarien. Pillen die met eenigh sap moeten ghesozmeert worden / soo ghy die langhe moet bewaren tot het ghebruyck / is veel beter dat ghy't selve sap met wat Supcker / ofte noch beter met Honigh tot een Syroop koocht; want met sap ghesozmeert zijnde / worden sy terstondt heel hart / verlies

verlesende oock veel eer hunne krachten / ende ten anderen om die in het ghebruyck te brengen / moeten met veel Syroop bevochtighe worden / 't welck den hoop seer vermeerderd / ende af-keer aen den Siecken boozt-bringhen / want de Pillen zijn oock eensdeels ghebonden boozt de ghene die niet wel drancken / ofte yet veels innemen. De Pillen die slaep vertwecken moeten met groote toesicht / ende niet sonder raedt des Doctoor's inghegheben worden.

Extractum. 11.

Is een inventie der Paracelsisten, ende als een quinta essentia der simpele ofte ghecompo-seerde medicamenten / meest ghebonden boozt delicate Persoonen / die niet veel en kunnen innemen / ende beghint hedendaeghs veel in 't ghebruyck te komen. De maniere van die te maecken sal ick in de Chymie in 't langh ende bzeedt beschryven.

Trochiscus. 12.

Is de pillen ghelijck / wordt van Poepren / als de Pillen / ghemaect / maer in plaetse van Syroop ofte Honigh / het welck de Pillen versch houdt / wordt eenigh sap ofte ghe-distilleert water daer by ghebaen / ende als een massa pillen ghesformeert zijnde / worden daer af ronde / platte / dyphante ofte vierkante broepkens ghemaect / ende somtijds met een zeggel bezeghelt / de welke men in de schadutwe laet drooghen. Trochiscus is een Gierx woort / soo veel ghesepd als een broepken / koercken / pastille / ofte rondt bolleken.

¶ 2

Aqua

Aqua distillata 13.

Is een bloepende compositie, simpel ofte ghecomposeert / waer van ick in de Distillatie ghehoeghsaem ghesproken hebbe / ende noch sprecken sal in de Chymie. De Distillatie is ghebonden / om t'allen tijden / noodt wesende / de krachten der kruiden in eene uyt - ghegarpte bochtigheyt te bekomen.

Acetum medicatum. 14.

Is oock een bloepende compositie, soo wel simpel als ghecomposeert : dese wordt gemaect door impressie der bloemen / kruiden / wortelen / etc. die in Wijn ghetweept zijnde / hunne krachten in de selve indrucken / na dat sy eenen tijdt in de Sonne ghestelt zijnde / worden van hun margh af gesondeert / ende tot het ghebruick bewaert / als Acetum rosarum, Sambuci, Calendulae, Scilliticum, Theriacale. De ghemeyne maniere is dese: Men neemt vijf pondt Wijn-azijn tot een half pondt bloemen / ende vier pondt Azijn met een half pondt schillen / aen een koozdeken ghesteken / ende eerst wat ghezooght / tot Acetum scilliticum, als dus oock moeten de bloemen maer half ghezooght zijn.

Oleum. 15.

Vierder-
leye voor-
ten van
Olien.

Is eene bloepende compositie, vierderley van gheslachte / de eerste is natuerlijke Olie / de welke loopt / ofte uyt-stoncken der boomen / als Opobalsamum, ofte uyt steenrotzen / als Petroleum : de tweede wordt door de kunst der Alchymie, uyt kruiden / zaden / mineralen / Gommen / etc. ghedistilleert : De derde wordt

upt blychten en zaden upt-gheperst als Aman-
delen / Poten / Linzaet / etc. De vierde wordt
door impressie ghemaect / dat is door indruc-
kinghe ende infusie, latende eenighe kruiden /
bloemen / aromatische saken / etc. in Olie van
Olijven weycken / welcker cracht door de wey-
kinghe ofte koockinghe in de Olie van Olijven
wordt inghedrukt / dus wordt Olie van Koo-
sen / ende alle dierghelijcke ghemaect.

Unguentum. 16.

Heeft sijnen naem ab unguendo, ende in 't
Nederduyts van salben / ende smeeren. Salbe
is een compositie, de middel hebbende tus-
schen Liniment ende Plaester / harder dan
het Liniment / ende sachter dan het Plaester.
Wordt ghemeynelijck gemaect van Olie / Was
Spiegelharst / Coloson / Smeer / en Roet /
met Inkoockinghe der kruiden / ofte aromatische
saken / ofte bydoeninghe der poeperen.

Ceratum sive Cerotum. 17.

Houdt den middel tusschen plaester ende sal-
be / is harder dan de salbe / ende sachter dan
het plaester / wordt met Olie ende Was ghe-
maect / waerom het oock dan cera, ceratum
wordt ghenaemt.

Emplastrum. 18.

Is een harde compositie, meestendeel ghe-
maect van de selbe substantie / van de welke
de salben worden ghemaect / maer van harder
consistentie, de welke haer wordt ghegheven /
ofte door koockinghe / gelijck de Diapalma, &c.
ende alle andere die Lycarge, Cerusse, ofte Me-
nic

nie ontfanghen ofte door toe-doeninghe van
Was ofte Doeperen / ghelijck in 't Emplastrum
de mucilagibus ende de Meliloto gheschiedt.

Sal Artificialis. 5.

Wort ghemaecte door de konste van Alchy-
mie, de welke leert upt alle saccken zout trec-
ken / het welke is als een vijfde Element /
waer door alle saken worden als in hun toesen
bewaert. De maniere om 't selve te maecten /
sal ick in de Alchymie beschrijven.

Vierde

Vierde Boeck ,

Wat dat een die de konste der Apothekerye begheert te leeren , eerst voor al moet leeren ende weten.

Engesien ick de bereydinghen der medicamenten / de mengelinghe der selbe / hoe menigerley sy sijn / hoe sy gemaect / gebruyckt / ende toeghtvoeght worden / beschreuen hebbe / sal / eer ick tot elck in't bysonder come / hoewel ick sommighe nu al beschreuen hebbe / sommige saken noch verklaren / de welke ofte noot sake-lijck / ofte seer goet sijn gheweten. Erst sal ick segghen wat den leereuden Apotheker voer al moet weten / ende van buyten kennen.

In den eersten / moet hy de ghewichten ende maten kennen / ende de characteren ofte teekenen der selbe.

Ten tweeden / moet hy de Recepten konnen lesen / de abbreviatien ofte verkortinghe der woorden herstaen.

Ten derden / de wijze ende maniere van de ghemeyne decoctien te maken / als sijn Decoctum cordiale, Pectorale, Simplex, en Solucivum, Decoctum aperitivum, Cephalicum, commune Clisteris, Clisteris emollientis, Clisteris emollientis & refrigerantis, Carminativi, Decoctum & aqua Hordei, Pitifana.

Ten vierden / ghemeyne Mandel - melcken maecten.

Ten vijfden / Pulpa cassiae fistulae upttrecken.

Ten sessten / Olie van soete Mandelen upttrecken.

Ten

Ten sekensten / Suppositorien maecten.

Ten achtsten / moet hy oock verstaen ende waken de namen in 't bysonder / die met een gemeyne name beschreven worden / als sijn quinque radices apertivæ, tres flores cordiales, calidi & frigidi, quatuor herbæ emollientes, quatuor semina frigida majora, & minora, semina quatuor calida majora & minora, quinque fragmenta pretiosa, quinque herbæ capillares, quinque genera mirabolanorum, tria genera piperum, tria genera santalorum.

Ten negensten / moet hy weten wat deel der planten hy moet nemen / als sy simpellich beschreven worden / van wat gheslachte oft van wat gheweste.

Ten thiensten / de maniere van alle simplicia ordentlijck te koocken / stampen / ende de selve bereyde te maecten / te wasschen / ende met het Mollet te wrijven.

Van de Apothekers ghewichten
ende maten die heden/daeghs in 'r gebruyck sijn.

Een pont der medicijne heeft twaelf oncen / ende wordt dus gheteekent. ℥. L.

Een once heeft acht dragmen / wordt dus gheteekent ℥.

Een dragme heeft dry scrupels / ende wordt dus gheteekent ℥.

Een scrupel heeft twintigh asen ofte grepen / ende wordt dus gheteekent ℥.

Een aen ofte grepen is het alderminste ghewichte / ende wordt aldus gheteekent ℥.

Een half ponde / halve once / halve dragme / halve scrupel worden aldus gheteekent ℥ l.

℥ l. ℥. l. ℥ l. ende die wordt semis ghenoemt.

Daer

Daer zijn noch andere gewichten / maer door dien sy in 't ghebruyck niet en zijn / en schrybe die niet. Sommighe stellen in een dragme 72. asen / welker opinte men behoorde te volghen / want sy de waerschijnlijckste is ; maer veele sijnder / ende namentlijk in Nederlaudt / die maer 60. asen in een dragme stellen / volght daer in de opinie van de Stadt daer ghy woont ; want soo verre men daer dragmen van 60. asen ghebruyckte / ende ghy een dragme van 72. asen name / soude men den Doctoz ende de Krancke bedrieghen / midts ghy 96. asen op een once den Patient meer soude in - gheben / dan des Doctozs meeninghe is / het welcke in sommige purgerende ende slaep - maeckende medicijnen seer schadelijck soude wesen. Soo veel als de mengselinghen der medicamenten aengaet / waer gy een dragme van 60. ofte van 72. asen ghebruyckt / is al eben eens midts alle de andere gewichten verbolghen / alle de zwarigheyt is maer gelegen in het uptrepcken / ende daerom moet men volghen het ghebruyck van de Stadt daer men woont.

Manipulus is een handt vol te se segghen / met hant - bollen worden de kuyden ende bloemen ghebruyckt / maer selden de wortelen en zaden / en wordt aldus gheteckent M.

Pugillus is te segghen / soo veele als men met dyn bingeren grijpt / en wort aldus geteckent P.

Als men 't getal van enighe bruycken wilt boozschryben / wordt met dese letter beteckent / N. de welcke beteckent numero. By exempel prunorum N. vj. dat is / neemt Prugmen ses in 't gheral.

Een halve Vlaemsche pinte waters weeght effen een pondt / dat is twaelf oncen.

℞ s

Een

Een halbe pinte wijn weeght twaelf oncen
ses draguen.

Een halbe pinte Olie weegh elf oncen en
een half.

Een halbe pinte Syroop ofte geschuynden
Honigh weeght seventhien oncen. Alsoewel
dat andere schryven dat een mate van neghen
oncen Olie weeght thien oncen Wijn / en der
helft meer Honigh / dat is derthien oncen en
half / hebbe nochtans metter daet anders be-
bonden / misschien zijn onse waters / ect. lich-
ter ofte zwaerder.

Hoe de Recepten der Doctoren, ende verkortinghe der woorden moeten ghelesen ende verstaen worden.

Hoe wel het onnoodigh schijnt te wesen te
leeren lesen ende verstaen de Recepten der
Doctoren / door dien het selve / als sy wel ghe-
schreven zijn / licht gheleert kan worden / met
eens ofte tweemaal te onderwijssen / ofte als sy
seer qualijck sijn gheschreven / door experien-
cie : om dat ick nochtans gebonden hebbe / dat
de ghene die wepnigh Latijn konnen / daer
grootte zwaarigheyt in binden / dunct my van
noode 't selve te beschrijven / op dat den leeren-
den Apotheker / als hem den Onderwijser ont-
breecht / hier toe sijn toeblycht mach nemen.

In den eersten dan / de eerste letter van Reci-
pe, het welcke te segghen is / neemt ende wordt
aldus geteekent R. Na datter sommige Woer-
telen / Krupden / Zaden / Wateren / Salben / etc.
beschreven zijn / volghet daer altydt nae / recht
voor het ghewichte / dit woordelen ana, het
welck

Welck te segghen is / van alle de woorszchreben
een ghesick / ofte sulck ghewichte ofte mate als
na ana aengheteeckent wordt. By exempel /

℞ seminis anisi, foeniculi ana ʒ l.

Wat an^a
te seg-
ghen is.

Dat is neemt Anijs ende Venckel-zaet van
elcks een halve once / soo dat ana met een woort
te seggen is / van elcks. Dosis is te segghen / soo
veel als men in een keer inneemt / daerom als-
ser in 't epude der Recepte komt / wat soorte
van medicament dat het oock is / misce pro
duabus dosibus, is te segghen / dat dat medica-
ment in twee ghedeelt sijnde / in tweemaal moet
inghenomen worden. Dus misce divide in octo
doses, is te segghen / dat het woort-gheschreben
medicament moet in acht deelen ghedeelt woort-
den / ende in acht mael inghenomen. Ad pon-
dus omnium, is te segghen / dat het laetste woort-
gheschreben medicament soo zwaer van ghe-
wichte moet wesen / als alle de woort-
medicamenten t' samen weghen. By exempel /
℞ anisi, foeniculi, carvi, glycirrhizæ ana
ʒ j. sacchari candi ad pondus omnium.

Wat Do^z
fis te seg-
ghen is.

Dat is / neemt Anijs / Venckel / Carvi - saet
Calys- hout van elck een once / Candyssupe-
ker tot het ghewichte van alles / de vier woort-
gheschreben samen wegen vier oncen t' samen /
ergo moeten daer vier oncen Candyssupker
by ghedaen worden.

Et cum saccharo F. Bolus, vel cum saccharo
asperlo F. Bolus, dat is te segghen / ende met
Supker daer ober stropende / maect daer
een brockken af. Bolus is soo veel te seg-
ghen als een brockken / ofte mondt - bol /
daeromme als de quantiteyt groot is / moeten
daer veel brockkens af - ghemaeckt worden /
ende

Ad pon^d
dus om-
nium, was
het te seg-
ghen is.

ende dus in Supcher gheuwentelt woorden.

Extende supra alutam in formam scuti, sprept dat op een leer / hebbende de forme van een schild / corium ofte aluta is een leer te segghen.

Cog. in l. q. aq. dat is / coque in sufficiente quantitate aquæ, koocht het in een ghenoeghsame quantiteyt waters.

Cog. l. 2. dat is / coque secundum artem, koocht het na de konste.

Cog. ad med. consumpt. coque ad medietatis consumptionem, dat is / ziedt het toe dat den helft verzoden is.

Coque in poculis tribus aq. ad consumpt. tertia partis, dat is / ziedt het in dyp potten waters / tot dat het derde deel verzoden is.

M. s. haustus : capiat diluculo, dat is / misce sijn haustus, &c. dat is / mengelet ende maectter een droncken van dat hy dat broogh inneme / de M. die op het laetste der Recepten staet / bediet altyt misce, dat is mengelet. Capiat cum custodia, dat is / dat hy 't drinck / ende t' huyjs blybe / ofte niet tyt en ga.

Col. adde. colaturæ adde, dat is / doet hy de colature, colatura is het dat dooz-ghegoten is.

Cola, dat is / giet deur.

Een laetsten / om alle Recepten wel te lesen / moet weten ende beinercken / wat booz een medicament datter booz-gheschreben is / soo sult ghy de half-gheschreben woorden terstont verstaen / soo ghy wel daer op let : want soo daer een Iulep wordt booz-gheschreben / de welcke van ghedistilleerde waters ende Sproopen ghemaectt wort / moet de water ende Sproopen-potten aenmercken / ende besien welcke met sulcke letteren beghinnen / ghy dan siende A, borag. cico. acet. cuss. end. fumar. sult terstont

stont

font verstaen / dat aqua boraginis , cicoræ ,
 acetosæ , tussilaginis , endiviæ , fumarizæ , is :
 insghelijcks is 't van de Syzopen / want siende
 Syr. de limon. viol. granat. acer. de succoacer.
 bylant. &c. sult terfondt mercken / dat dat is
 Syrupus de limonibus violarum , granatorum ,
 acutorum de succo acetosæ , bylantius , &c.
 dus soo daer Salben ofte Olien booz-ghesche-
 ven worden / de eerste sillaben lesende / sult alle
 de selve potten oberloopen / het selve is in't ma-
 ken der purgation : want de ghemeyne namen
 der decoctien wetende / die niet veel in't ghetal
 en zijn / te weten / decoctum cordiale simplex ,
 & solutivum , pectorale simplex , vel solutivum ,
 aperitivum , Cephalicum , kondt / de eerste
 sillaben lesende / daer licht achter geraken : Ins-
 ghelijcks van de electuarien purgatijs , die oock
 niet veel en zijn / te weten / Diacatholicum ,
 diaphœnicum , electuarium de succo rosarum ,
 benedicta laxativa , lenicivum , confectio ha-
 mech , electuarium cariocostinum , diacasia
 pro clisteribus , electuarium hyera picra , elect.
 diacarthamum , diacarthamum in tabulis , welc-
 ke alle in memorie hebbende / ofte de potten
 oberfiende / en sien niet hoe men die niet en
 soude kunnen lesen / de eerste sillaben maer ghe-
 schreven zijnde / het selve is in alle ghecompo-
 seerde medicamenten te verstaen.

Uyt-

Uytlegginge van sommige Simplicia, de welcke maer met een name beschreven zijnde, meer andere Simplicia onder de selve name ofte tijtel begripen.

	{	Rufci, five brulci.
	{	Asperagi.
Radices quinque	{	Fœniculi, vel Petro selini.
aperitivæ, five	{	Apii.
Diureticæ.	{	Graminis.
	{	Malva.
Herbæ quatuor	{	Althea, id est Bismalva.
emollientes.	{	Viola nigra.
	{	Acanthus, id est Branca Ursina.
	{	Mercurialis.
Aliæ quatuor	{	Sicla, five Beta.
herbæ emol-	{	Parietaria.
lientes.	{	Atriplex.
	{	Rosarum.
Tres flores cor-	{	Violarum.
diales frigidi.	{	Boraginis, vel Buglossæ.
	{	Camomillæ.
Tres flores cor-	{	Meliloti.
diales calidi.	{	Anethi, vel liliorum.
	{	Melonis.
Quatuor semina	{	Cucumeris.
frigida majora.	{	Cucurbitæ.
	{	Citrulli.
Quatuor semina.	{	Lactucæ.
frigida minora.	{	Portulacæ.
	{	Endiviæ.
	{	Cicorei.

Quatuor

Quatuor semina } Anisi,
calida majora, } Fœniculi,
 } Cumini,
 } Carvi.

Quatuor semina } Ammeos.
calida minora, } Amomi.
 } Apii.
 } Dauci.

Quinque genera } Emblici, zijn in stukken son-
Myrabolanorum. } der steenen.
 } Bellerici zijn rondt.
 } Citrini zijn langh en blyue
 } geel.
 } Chebuli zijn lanck / de alder-
 } grootste.
 } Indi, vel nigri, zijn de kleynste /
 } zwart lancktoerpijgh.

Tria genera Pi- } Macro-piper, piper longum
perum, } langhe peper.
 } Melano-piper, piper nigrum,
 } zwarte peper.
 } Leuco-piper, piper album,
 } witte peper.

Tria genera San- } Santalum album, witte san-
talorum, } tels.
 } Santalum rubrum, roode san-
 } tels.
 } Santalum citrinum, geele san-
 } tels.

Quinque frag- } Saphyri.
menta lapidum } Granati.
prætiolorum, } Smaragdi.
 } Hyacinthi.
 } Sardi, sive Corneoli.

Quatuor

Quatuor aquæ
Cordiales, {
Endiviae,
Cicorei.
Boraginis vel Buglossæ,
Scabiosæ.

Quinque herbæ
Capillares {
Polytrichum.
Capillus Veneris.
Adiantum vulgare,
Salvia vitæ, id est ruta mur-
ria.
Asplenium, five ceterach.

**Alffer eenighe Simplicia absolu-
teliick vvorden voorgheschreven, sonder
yet by te hanghen, van wat geweste, van
welck gheslachte, ende welcke deel der
plante men moet ghebruycken.**

Alffer sulcke Simplicia worden booz-ghe-
schreven / sal men altijd die nemen / de welcke
ofte krachtighst / ofte meest in't ghebruyck
zijn : soo oock alffer eenighe planten worden
booz-gheschreven / sult sulcke deel der plante
nemen / de welcke in de medicijne meest in't
ghebruyck is. By exempel / als men schrijft
alarum, sult de wortel ghebruycken / ende niet
de bladeren ; als men schrijft Anijs / Venckel/
Carbi / Cnicus seu carthamus, sal men altijd
het zaedt ghebruycken / ende niet het krupte
ofte wortel : wordender booz-gheschreven Vio-
læ, men sal noch de bladeren / noch het zaedt
ghebruycken / maer de bloeme. Soo Borago,
Cicoreum, Acetosa, Endivia, &c. booz-ghe-
schreven worden / men sal de bladeren ghebruy-
cken / niet de wortelen ofte de bloemen / ten ja
het selve daer wordt by-ghevoecht. Wordender
Groesen

Roosen booz- gheschreben / men sal de roode
Roosen nemen / midt'sz meest in 't ghebruyck
is. Van Paonie - Wortelen ofte jaedt sal men
nemen Paonie-mas, dat is het manneken.

Agaricus sal men nemen Foemineus, de wit-
ste ende alderlichtste.

Aloë, Succotrina sive lucida, de alderklaerste.

Wijn ghemaeckt van Wijn / ende niet van
Bier.

Corallium sal men nemen rubrum.

Hyosciamus, albus.

Papaver, album.

Polipodium, Quercinum, die in de eyckers
troncken wast.

Raphanus, silvesteris.

Spica, Indica scilicet nardi.

Viola, purpurea vulgo marcia.

Daucus, Creticus, ende soo voort.

Van de *Antiballomena Succedanea* ofte *quid pro*
quo, soo die ghemeynelijck in de Apothe-
kerye worden ghenoeemt.

Door dien datter sommighe Simplicia seer
quaelijck ghebonden worden / ofte om dat
sy van verre Landen tot ons komende / seer
verstorben zijn / ofte om dat men twijffelt oft
het de selve sijn van de Ouders beschreben / ofte
breest dat sy verbaescht sijn / ofte soo licht ter
hande niet en konnen wesen / is men sommijds
ghedwongen om de Krancken niet t' echemael
van de oorbaersheidt te berooben / andere in
plaetse te stellen / de welcke van krachten ghe-
lijck ofte vphang gheelijck zijn / welcke worden
in 't Latijn Succedanea ghenoeemt / in 't Grieks
Antiballomena, ende in de Apotheken / doch niet
recht

recht / ende seer ræu quid pro quo. Daerom-
me / sal ick hier oock alle de Succedanea booz
houden van de ghecomposeerde medicamen-
ten / in dit Tractaet beschreuen / upr oude An-
stotes ghenomen: ende hoe wel sommighe Apo-
thekers glozieren van sommighe der selue / de
waerachtighe te hebben / het welcke sy noch-
tans qualijk / jae niet en kunnen betoonen /
hebbe nochtans lieber een waerachtigh Suc-
cedaneum te ghebryucken / dan sulck een sim-
plex, het welcke men niet en weet wat het is /
van waer dat het komt / ende niet heel ober-
een - komende met de teekenen / met de welcke
de Sunders die hebben beschreuen / ofte zijnde
beroudert / ofte verstorben. Dus sult ghy
maken / soo verre het moghelijk is / dat alles /
niet alleen in krachten met elckanderen ober-
een en come / maer oock in soorte van compo-
sitie, nemende Sproop booz Sproop / Con-
ferbe booz Conferbe / Electuarium booz Ele-
ctuarium, Pillen booz Pillen / etc. hoewel men
somsijds mach / des noodt zijnde / booz Sproop
Looch nemen / ende ter contracie / booz
Pillen Confectie, booz Trochiscen Poepet / en
soo boozts / soo de navolghende lijste u sal aen-
wijsen :

Syrupus de Jujubes, booz Loochsaum:

Syrupus papaveris, booz Diacodium,

Syrupus boraginis, booz Syrupus buglossæ.

Syrupus de fumaris compositis, booz Syrupus
de Epithymo.

Syrupus de Endivia, booz Syrupus de succo
sicotei, & contra.

Syrupus de limonibus, booz Syrupus acridi:
sis citri.

Syrupus de Portulaca, booz Syr. Nymphæ.

Con:

Distilleer-konste. 121

Confectio Hyacinthorum, 1000 Confectio Alchermes.

Diacatholicum, 1000 Lenitivum;

Lenitivum, 1000 Diacassia.

Pilulæ de Aloë lota, 1000 Mastichinæ Petri de Ebano.

Pilulæ Arthriticæ, 1000 P. de Benedicta.

Pil. de Hermodactylis, 1000 de Euphorbia.

Pilulæ Indæ, 1000 P. de Lapide lazuli.

Oleum Amigdalaram dulcium, vel Olivarum, 1000 Oleum selaminum.

Unguentum resumptivum, 1000 Pectorale, vel de adipibus.

Unguent. Althææ, 1000 Emplastrum Althææ,

Aqua Boraginis, 1000 Buglossæ.

Aqua lactucæ, 1000 Aqua endiviæ & e contra;

Aqua Endiviæ, 1000 Aqua cicorei.

1000 Succus acaciæ. { Succus Hypocistides, ofte pru nellorum silvestrium,

1000 Acorus { Calamus aromaticus, want wordt 1000 de waerachtighe Acorus ghehouden.

1000 Amomum, { Calamus Aromaticus, Galanga major, Grana Juniperi, Gariophylli, ofte Semen citri & hyperici ana partes æquales.

1000 Aspalthum. { Lignum Aloës, vel Santalunæ cicrinum.

1000 Carpobalsamum Cubebæ.

1000 Doronicum Zedoaria, ofte Galanga;

1000 Eupatorium. { Afari & absinthii, ana partes æquales.

9

1000

- ¶ 002 Folium Indum.** } Macis & spiez celticæ; vel
 } macis & cyperi, ana part.
 } æquales.
- ¶ 002 Helleborus albus** Helleborus niger:
- ¶ 002 Iusquiamus** Papaver.
- ¶ 002 Mandragora** } Iusquiamus, solanum, papa-
 } ver.
- ¶ 002 Marum** Folia dictamni Cretici:
- ¶ 002 Opobalsamum.** } Oleum nucis muscatæ, O-
 } leum Gariophyllorum, Bala-
 } samum album, vel sub ru-
 } ffum Indicum, Balsamum
 } Petri Apponeusis.
- ¶ 002 Orobus** } Cicera rubra, radices fraxinel-
 } læ, seu dipramni albi, Orobus
 } silvestris, Orobus ruffus, Oro-
 } bus albus.
- ¶ 002 Phu** Valeriana.
- ¶ 002 Rhaponticum** Rhabarbarum:
- ¶ 002 Unguis odoratus** Bdelium.
- ¶ 002 Vinum faleræum.** } Vinum Creticum; vel mal-
 } varicum, vel aliud genero-
 } lum.
- ¶ 002 Xylobalsamum.** } Lignum Aloës, Gariophyl-
 } lij.

Van de bysondere bereydinghe der Simplicia.

Al hoe wel ich in het eerste boeck bande be-
 reydinghe der Medicamenten generalich
 gesproken hebbe / sal nochtans tot meerder ver-
 klaringhe sommige in het bysonder beschrijven.

Manie,

Maniere om alderleye ghesteen-

ren te prepareren, als Hyacinthen, Topasen, Smaragden, &c. Wit ende roode Corael Peerlen Calamijn - steen, Tutia Cornu cervi, Spodium ex ebore, &c.

Nemt hyacinthen / Corael / ofte sulck eent ghesteente als 't u belieft te prepareren / stamp die in een kopere mortier / ende gijft die dooz eenen teems / leght dit poeper dan op eenen harden steen van Marber ofte Porphyz / ende met kroose - water / ofte eenigh ander water daer toe bequaem / maecht daer van een dun papken / dit papken sult ghy met een seer harden wrijf - steen ofte mollet / als Porphyz / ofte een effen kep soude moghen wesen / soo langhen tijdt wrijven / ghelijck de Schilders hare berwoen doen : tot dat het t'eenemaal kleyn ende sijn is / het welcke ghy tusschen de vingheren / ofte wel tusschen de tanden wel sult gheboelen / ende als 't niet meer en knerck / is het ghenoegh. Dit papken sult ghy dan met klepne broeckens op wit papier legghen / ende op een drooghe plaetse stellen om te droogen / droogh zijnde / sluyt het op tot het ghebruyck. Dat dese saken dus ghewreven worden / is / om dat men die in den mortier niet sijn ghenoegh en kan wrijven / ende om dat dooz de scherpijghedte ende hardigheyt der ghesteenten beele van het koper des mortiers wordt af - ghewreven / het welcke het coleur berandert / ende een senijn in het lijf is.

*Præparatio Radicum Esule, seminis Cori-
andri & Cumini.*

Nemmt wortelen van Elula, Coriander / oft
Comijn - zaet / soo veel als 't u belieft / giet
daer Wijn - azijn ober / tot dat sy gheheel ober-
deckt zijn / laetse soo staen wœpcken eenen dagh
ende nacht / giet dan den Wijn af / en laetse soo
drooghen / en ghebruyckt die alsoo in de medicijne.

Maniere om Longen van den

Vos te præpareren.

Nemmt de Hoose ofte Longe van den Vos /
weert uyt de selve de arterie / de welcke wy
den Roeyer noemen / wascht de selve in warme
wel - riechende Wijn / hanght hem op / ofte soo
andere seggen / laet hem in een pot in een laeu-
wen Oven drooghen: ghedrooght zijnde / windt
hem in drooghe Wissein / ende bewaert hem dus
tot het ghebruyck.

Maniere om Lapis Lazuli te

præpareren.

Nemmt Muer - steen / wijst hem t' eenes-
mael sijn / wascht ende wijst hem met
schoon water soo dickmael / tot dat het water
gheen colour nochte smake meer en heeft van
den selven steen / drooght hem dan / ende be-
waert hem tot het ghebruyck.

Maniere om Scammoneum te

præpareren, volghende den Dispensatorium
van Augsburgh.

♁ Scammonei electi lactescentis ℥ iij. suc-
ei cydoniorum ℥ j. ʒ v. Corticum mirabola-
norum citrinorum, mastiches electæ ana ʒ j.

Stampt

Stampt de Mirabolanen ; ende den Marix ,
 ende steltse in het sap van Queen te weycke / in
 een warme plaetse / douwt daer na de Infusie ,
 heel heet zijnde dooz / ende meniget daer by de
 Scammoneye , eerstmael ghestampit in een mo-
 tier / de welcke met Olie van soete Amandelen
 is vet ghemaect / ende ghezift / ende maect
 daer van een massa / van de welcke ghy Tro-
 chiscen sult formieren / de welcke ghebzooght
 wesende / sult opsluyten / ende bewaren tot het
 ghebruyck : welcke Scammoneye aldus ghe-
 prepareert sijnde / wordt Diagridium ofte Dia-
 cridium ghenoemt. Cordus prepareert die an-
 ders / maer dit is de lichtste ende beste manie-
 re / de welcke men / het sap van Queen heb-
 bende / altijd kan bereyden.

**Maniere om Colocinthis te
 præpareren.**

Geprepareerde Colocinthis sijn de Trochi-
 sci alhandali, welker bereydinge ende com-
 positie ghy onder de Trochiscen sult vinden.

Maniere om Stael te præpareren.

Neemt bijfel van Stael / wascht het selve
 wrijvende met de handen soo dickmaels
 in klaer water / dat het water daer schoon af-
 loopt / doet dan dit ghewasschen stael in een plat
 glas / ende giet daer stercken Wijn-azijn ober /
 dat rechte al het stael nat zy / maer niet ober en
 zwemme / ende laet dit soo staen weycken der-
 tigh daghen langh / laet het dan t' eenemael
 drooghen / het welcke sijn ghestampit / ofte op
 een steen gheweyben / sult tot het gebuyck be-
 waren.

Ander maniere om Stael te præ- pareren ende te smilten.

N Eemt een stuck Staels / maect het selbe
t' eenemael gloepende / upt het vier ghenom-
men zijnde / doet daer teghen een langhe rolle
Solfer / dit Solfer sal het Stael terstont doen
smilten ende af - druppen / welcke druppelen
ghy in een teple met kout water sult laten val-
len / welcke Stael dus ghesmolten sijnde / ghe-
heel breecksaem is / ende sich tot poeper ter-
stont laet brenghen / welcke poeper in klaer wa-
ter soo dickanaels afgshewasschen / dat het wa-
ter daer klaer af - loopt / ende ghedrooght zün-
de / sult het met eenen wijf steen / met water
daer toe bequaem / t' eenemael kleyn wrijven /
ende dan in broeckkens op schoon papier droo-
ghen / ende onstuytende / tot het ghebruyck be-
waren. Sommighe / ende seer veel / eer sy het
selbe Stael af - wasschen / branden in eenen
Smilt - kroes al het Solfer upt / door dien dat
ter veel Solfer by het stael ghemenghelt is /
t welck hem door het af - wasschen niet t' eene-
mael af en scheidt. Andere nemen bijsel van
Stael / met wat Solfer / ende branden dat in
de Pot - backers oven.

Maniere om Schillen te præ- pareren.

I ck sal de preparatie der Schillen / als ick
de Trochisci scillitici beschrijven sal / aentwij-
sen; nochtans veele om Azijn van Schillen
te maken / en prepareren de Schillen anders
wet / dan dat sy den Closter heel ondoende /
alle de Schillen aen een draet steken / ende la-
ten

tel

ten de selve dus in de schaduw / of zooghen / ende
op-slypende / tot het ghebruyck bewaren.

Maniere om Termentijn.

te koocken.

Nemt een groote quantiteit waters / het
welcke ghy op een klaer bier sult laten
zieden / daer in doende Venetsch Termen-
tijn soo veel als 't u belieft / laet dit 't samen
soo langhen tijdt zieden / tot dat den Termen-
tijn sijn reucke verliest / ende hardt wordt ; de
proebe nemende op het aberecht van den moz-
tier / het welcke houdt wessende / soo het hem
laet handelen / ende als een glas in stucken
springht / is een tecken dat het ghenoegh is.
De ghekoockte Termentijn gaet in Trochisci
cyphi Damocratis, de welke in de Petridaet
komen / men maecht daer oock Pillekens af ;
maer daer is noch een ander maniere / die
meer in 't ghebruyck is / de welke ick onder de
Pillen beschryben sal.

Maniere om Loot te branden.

Nemt soo veel Loot als gy begheert / smite
dat / ghesmolten zijnde / doet daer by een
deel ghestampyt Solfer / het welcke terstonde
branden sal / brandende sult dat geduerighlijck
met een pserken omroeren / ende daer soo lan-
ghe gestampyt Solfer by doen / tot dat het Loot
t' eenmael verbrandt is / ende niet meer ghes-
molten Loot hem en verroont / maer ghy
blacuw poep / ende stuckkens / de welke
gheen ghedaente van Loot meer en hebben /
laet dit dan verkoelen / ende bewaert het tot
het gebruyck. Sommige wasschen daer na het
loot met veel water / om het Solfer te weeren.

¶

Ma-

Maniere om Tutia te præ- pareren.

Nemmt soo heel Tutia als 't u belieft / doet die in een Smilt - kroes / ende stelt die in gloepende kolen / tot dat de Tutia heel gloepende is / blust dan de selve met kroeswater / ende herhaelt het selve dyn keeren / stampt dan de Tutia , ende wrijft die op den steen / ghelick ick hooren vande edele gheskeenten gheseyt hebbe.

Maniere om alle vet der beesten te bereyden.

Nemmt Berckens-liese / ofte eenigh het van eenigh ander dier / leghe de selve in schoon water / 't selve soo dirckmaels veranderende ende afgietende / tot dat het water niet maer root maer wit blijft / ende af-ghegoten wordt / smilt dan het selve sonder roosten ofte branden / ende door- gegoten zijnde / bewaert het tot het gheschuyck / sonder zout daer by te doen.

Maniere om fæcula Brionix te maecken.

Nemmt Brionie-wortels / schoon af-gewaschen / ende raspt de selve met een blicke-raspe / persst dan het sap daer uyt / ende laet het sap een dagh twee ofte dyn staen sincken / giet het sap dan af / ende het welcke op den bodem ofte gronde ghebleven is / drooght dat in de Sonne / ofte in een warme plaetse tot dat het hart is / ende sal wit sijn als een Rijffel.

Vijfde

Vijfde Boeck.

Beschreven hebbende de bereydinghe der Medicamenten in 't ghemeyn, en sommighe in't bysonder, de verscheydenheyt ende namen der selve, de generale mengelinghen, stampinghen, kooockinghen, &c. en resteerter nu anders niet, dan tot elck in't bysonder te komen, hunne compositien in 't langhe te beschrijven, een yder bysondere makinghe ende maniere van mengelinghe. Meest alle de Descriptien hebbe ick uyt Cordus ghenomen, door dien de selve meest in Nederlandt worde ghebruyckt, sommige uytgenomen, de welcke hy niet en beschrijft, niet in de selve quantiteyt, maer meestendeel in een mindere, de welcke vergroot, ofte noch meer vermindert konnen worden, na dat men veel ofte weynigh van doen heeft. Sal voorts de selve orden behouden, de welcke ick behouden hebbe in't beschrijven der namen der Medicamenten, de welcke tot den overkomende noodt ghemaect ende bewaert worden.

Beschrijvinghe der Conserven.

Alhoewel ick eene generale maniere om alle Conserven te maecten / beschreven hebbe / sal nochtans hier sommighe in het langhe beschrijven om den leerenden Apotheker meerder Marigheyt te gheben / ende op dat hy sonder nadencken mach boozt-gaen / ende alderleve andere na maken.

Con-

Conserua Absinthii.

Neemt jonghe Wsem / plückt de teerste bla-
deren af / kapt dan de selve wel klepne/
ende tot een pondt neemt twee pondt Poep-
supcker met schoon water met het witte ban-
den eye gheclarificeert / het welcke door den
wollen - doeck ghepasseert zijnde / doet daer by
den ghekaptten Wsem / ende laet het t' samen
langhe zieden / door dien den Wsem hart is /
tot een dick Spzooop / de proebe nemende op een
taillioze / soo boven ghesepdt is. Sommighe
koocken den ghekaptten Wsem eerst in water /
ende mals weseude / doen daer het ghesupbert
Supcker by.

Conserua Anthos, id est florum Rosmarini.

Anchos is een Griec wordt / ende is te
seggen bloeme / dese om hare groote krach-
ten wille / wordt door excellentie Anthos ghe-
noemt / hoewel alle bloemen oock Anchos ghe-
noemt worden / neemt dan een half pont Roo-
semarijn - bloemen / de groenighepdt al af ghe-
plückt / stampt die in eenen steenen moztier /
met een pondt Broodt - supcker / ofte schoon
Poep - supcker / t'welck ghy in een panne-
ken ober het vier sult doen / daer ober wat
schoon water gietende / op dat de Conserue in
het beginsel niet en verbrande / ende soo laten
zieden tot een redelijcke dicke consistentie , de
proebe op een tinne taillioze nemende / ende
heel heet zijnde / sult die in een pot gieten / de
selve open latende / tot dat sy kout is / ende dan
bewaren tot het ghebruyck.

Con-

*Conserua florum Betonica, Buglossa, Boraginis,
Salvia, Violarum, &c.*

Dese Conserben allegader worden op de maniere van de boven gheschreben Conserben ghemaect.

Conserua florum Calendula.

De naghelkens ofte het wit waer mede de bladerkens vast houden / worden van de Goudts - bloemen af - ghesneden ghelijck in de kroosen gheschiedt / daer nae worden dese ghesnipperde bloemen heel kleyn ghekapt / ende dan met Supcker ghestampt in eenen steenen moztier / ende dan op ghezoden als de hoorgaende Conserben. Soo ghy de Conserben van gheheele bladerkens wilt maecten / die schoonder ende lieffelijcker is als de hoorgaende / ziedt de bladerkens eerst bysonder in schoon water / tot dat sy sacht / bertwelckert / en heel dooz - droncken zijn / doet dan daer noch soo veel Supcker by / als de Goudts - bloemen wegen / ende laet het Supcker met de ghezoden bladerkens t'samen zieden tot een dick Syroop / giet die dan warm in potten / ende bewaert die tot het ghebruyck.

*Conserua Enula Campana, alias Radicum
Helenii.*

Nemmt Elecampane - wortels soo veel als t u belieft / maect die schoon / schabt de zwartigheyt af / ende smijdtse in rondkens / ende laet die soo weycken by oft vier daghen in schoon klaer water / het selbe alle dagen beanderende : daer na sult ghy die in schoon klaer water

water op-zieden/ ende soo u dunckt de wortelen
noch te bitter te wesen / mooght het water / als
het wat ghe-zoden heeft / af-gieten / ende ander
daer op-gietende/ laten zieden tot dat de wortel-
len t'eenmael murwe zijn / het water af-ghe-
goten zijnde / sult de wortelen stampen in eenen
steenen moztier / ende dooz het aberechte van
een teems met een houtse lepel dooz-steken. Tot
een pondt van dese Pulpa sult ghy een pondt
supcker nemen (om dat sy te stercker soude mo-
ghen wesen / want dooz het wepcken veel kracht
uytgegaen is / anders souder twee pondt sup-
ckers / naer de ghemeyne maniere moeten wese-
sen) ende soo langhe t'samen laten zieden / dat
de Conserve een redelijcke consistentie heeft.
Noteert / het supcker sult ghy eerst met water
clarificeren, ofte smilten / ende tot een heel
dick Syroop laten zieden / ofte wel tot Tablet-
ten / eer ghy de Pulpe daer by menghelen sult.

Maniere om drooghe Conserva van Enula Campana te maken.

Nemt vijf vierendeel Broot-supcker / smilt
dat met schoon water / en laet het zieden
tot consistentie van Tabletten / doet van daer
by een pondt Pulpa van Enula, toe - berepdt als
in de voorgaende Conserve gheseyt is / ende laet
het t' samen zieden tot een harde consistentie,
de proebe op een tailllooz nemende / ende als 't
hem / hout zijnde eenighsins laet aenraecken
met een drooghe binger / sonder aenhanghen / sult
het van 't vier doen / ende laten hout werden /
hout zijnde / sult de Pasta met gestampt broot-
supcker op wercken / ende maken sulcke formen /
of als 't u belieft.

Een ander maniere.

Neeemt van de wietse Campana - wortelen /
maecht die schoon / ende snijdt die in klep-
pe stukckens / ende laetse in een drooge plaetse
wel hart droogen. Stamp dan dese wortelen /
ende gyt die dood; eenen fijnen teems / neemt
dan een pont Swoodt - suucker / ende met water
ghesmolten zijnde / ziedt het opkans tot confi-
scentie van Tabletten (ofte wel tot consistencie
van Tabletten / ende giet het in Tabulatum ,
ende snijdt daer van sulcke stucken als 't u be-
lieft / op de maniere soo ick ghesepdt hebbe in 't
maken van de Tabletten) doet dan daer by een
ounce en half, ofte twee oncen / soo ghy die sterck
begheert / dan het boven - gheschreven poeger /
roert dit geduerighlijck om / tot dat het in soo
hout is / de kanten rontomme wel af-stekende
als 't nu soo houdt is dat ghy 't met de handen
kont batten / werckt dat op met sijn ghestampt
Swoodt-suucker / ende de PASTE met utwe han-
den / ofte met een tol - stock plat gemaectt sijn-
de / maecht daer af sulck een satsoen als 't u
beliest. Op dese maniere kondt ghy maecten /
des noot zijnde / alderhande andere Conserben
als is van Majorana, Salvia, Betonica, &c.
behalven dat ghy 't Suucker niet en laet zic-
den tot Tabletten / maer tot Conserbe / daer
by doende de Poepereu der selve.

Noch eene andere maniere om
drooge Conserve van Enula Campana te maken.

Neeemt een ounce / anderhalbe / ofte twee on-
cen na dat ghy die sterck begeert / sijn ghe-
stampt poeger van Enula, menght 't selve met
eers

een pondt *ſijn* *Wroodt* *ſuycker* / *ſijn* *gheſtampt* /
 ende *gheſift* / *maecht* hier van een *Paste* / met
Gomme Tragant in *Roose* water *gheſmol-*
ten tot een *dick* *papken* : dit wel onder een *ghe-*
ſtampt *ſijnde* / *ghelijck* men een *maſſe* *Pillen*
doet / *werckt* de ſelbe *Paste* met *ſtijf* - *bloemen*
op / de ſelbe *uyt* een *twit* *dun* *Wijnwaer* - *ſack-*
ken *ſtuybende* / ende *maecht* daer *ſulcke* *ſoz-*
me als 't u *belieft* / op de *maniere* als men
 het *plat* *ghedruckt* *Suycker* *maecht*. *Dese*
dix *manieren* hebbe ick *willen* *beſchrijven* / om
 te *toonem* hoe dat men ſich ſelben in *diergelycke*
ſaken kan en *mach* *helpen*. *Wile* *dix* *dese* *ma-*
nieren *zijn* *goet* / *jae* *hebber* *vler* *beſchreiben* / op
 de *laerſte* *maniere* *ghemaect* / is de *conferve* al
 derhartſt ende *wiſt*.

Conſerva Roſarum rubrarum.

N *Neemt* *knoppen* van *roode* *Roosen* / *pluickt*
 die *af* / *weert* *boben* de *onſienlycke* *bla-*
deren / is 't *datter* *ſijn* / *ſnijdt* dan *onder* met een
ſcheercken *ofte* *mes* het *gheel* *af* / ende *zift* met
 eenen *teems* met *groote* *gaten* het *gheele* *zardt*
uyt / want dit *gheel* *zardt* *ſoude* *utwe* *Conferve*
zwart *maken*. *Neemt* dan een *pondt* van *dese*
Roosen / ende daer toe *twee* *pondt* *Wroodt**suy-*
cker / ende *ſtampt* het *Suycker* met de *Roosen*
 r' *ſamen* in eenen *ſteenen* *moytler* / met een *hou-*
 te *ſtamper* / *maer* niet te *langhe* / noch *doek* te
 kleinne / want de *Conferve* *wordt* *door* *langh*
ſtampen *zwart* / het ſelbe *ſoude* *gheshieden* /
 waer 't dat *ghy* de *Roosen* *ſonder* *Suycker*
ſtampte / nochte en *ſouden* *boben* dien *haer* *ſoo*
haeſt niet *laten* *byken* / de *Roosen* nu al *ghe-*
ſtampt *wesende* / *ſult* die in een *pannicken* *doen* /
 ende

ende daer wat water obergieten / ende soo laten
 staen zieden tot eene redelijcke dicke consisten-
 tie, de proebe op een tallisoor nemende / al heet
 zijnde sult die in den pot gieten / de selve open
 laten tot dat sy kout is / en dan bewaren tot het
 gebuyck. Sommighe Apothekers om de Con-
 serbe t' eenemaet root ende blijde van couleure
 te maken / doen daer by sommighe druppelen
 Oleum vitrioli, sap van Citroenen / ofte wat
 Versjups / maer door dien alle dese saecken de
 boest schadelijck zijn / tot bewaernisse nochtans
 der selve dese Conserbe meest ghebuyckit wort /
 is 't beter de boven - gheschreven saecken ach-
 ter te laten / namentlijck is 't dat ghy schoon
 Broodt - sucker neemt / de welke uwe Con-
 serbe schoon roodt ghenoech sal maken. Soo
 ghy veele Conserbe wilt maecken / ende wep-
 nig Roosen t' samen bekomt / soo is 't niet van
 noode t' elke reyse de ghestampte Conserbe op
 te zieden / maer doet die in een pot ofte teple /
 ende strop onder in de teple eerst wat van het
 selve Sucker / insghelijcks oock boven / ende
 als ghy van verscheyden reysen ghenoech ver-
 gadert hebt / mooght dan u conserbe opzieden.

Conserva Rosarum Pallidarum.

Wordt op de selve maniere ghemaecht als
 de boozgaende / nemende in plaetse van
 roode Roosen / Palle ofte bleeck - roode purge-
 rende Roosen / ende in plaetse van water / om
 het Sucker te smelten / Infusie van Proben-
 sche Roosen / om dus de Conserbe wat meer
 purgatijs te maecken / hier van gheeft men in
 een once ofte twee.

Conserve van Roosen met gheheele bladeren.

Nemt Roose-knoppen/ het geel af-ghesne-
den / ende het geel zaedt upt-gheweert een
pound / ziedt dese Roosen in een pot schoon wa-
ter meer ofte min / tot dat de Roosen t' eene-
mael mals ende dooz-droncken zijn / giet dan
de Roosen dooz eenen teems / ende by de cola-
ture doet twee pont **B**root - supcker oft **D**oep-
supcker van alle onsupberheyt wel ghesupbert /
ende ziedt het t' samen tot een dick **S**yrrop /
doet dan de Roosen daer by / ende laet het t' sa-
men tot een goede consistentie koocken / doet
dan de conserve warm in de potten / laetse coe-
len / bint die dan toe / ende bewaertse tot het ge-
bruyck. **D**e Roosen eerst in water ziedende / sul-
len t' eenmael bleek worden / maer het **S**y-
rop komende tot sijne consistentie , sullen we-
terom tot hun coleur gheraecken.

Conditura.

Maniere om allerleye vruch- ten te Confijten.

Ick hebbe boven de ghegenerale maniere van
confijten beschreven / oock sommighe in 't by-
sonder aengheraecht / om meerder klarigheyt te
geven / sal noch sommighe confijtingen in 't by-
sonder beschrijven / met noch sommighe andere
saken.

Maniere om Kriken te confijten.

Nemt vier poundt en half **S**upcker / cla-
rificeert het selve met wit van een **E**y / in
een ghenoechsame quantiteyt waters / ghepas-
seert

seert zijnde / kroocht het tot consistentie van
 Tabletten / doet dan daer by ses pondt Kriec-
 ken / de steelen half af - ghesneden / ende laet het
 soo t'samen soetes zieden / tot dat het Syrc-
 ker behoudt consistentie van een redelijck dick
 Syroop / de proebe op een tallioop alstijt ne-
 met de / het welcke ghy upt de koude druppe-
 len kondt bemercken / oft het Syroop tot een
 gheleye ghekomen is. De Kriicken sult ghy
 warm in potten gieten / ende kout sijnde / toes-
 slupten / ende bewaren tot het ghebruyck.

Maniere om Citroen ende O-
 range - schellen te consijten.

Nemt Orange ofte Citroen - schellen / soo
 veel als 't u belieft / laetse dry / ofte vier
 daghen in schoon water wepcken / alle daghen
 het water veranderende om de bitterhepdt te
 weeren. Maect dan een Looge van ghemey-
 ne asschen / de welcke als sp klaer is / giet die
 ober de schellen / ende laet die daer vier oft vijf
 uren staen wepcken / giet dan de Looghe af /
 ende spoelt de schellen af met klaer water / en-
 de ziedese tot dat sy murwe zijn / maer niet te
 plat / want souden daer na in stucken van een
 balken / giet dan het water af / ende giet daer
 kondt ober. Dese schellen upt het water ghe-
 nomen zijnde / ende verleckt / sult upt de selbe
 het water donwen met de vingheren / ende die
 tassen in eenen pot. Clarificeert dan Doep-
 supker / soo veel als 't van noode is / ende ziet
 het tot een heel dick Syroop / 't welck laeu ge-
 worden sijnde / giet het ober de schellen / tot dat
 sy heel oversopt zijn / ende laet het soo eenen
 dach staen / n Syroop sal dun worden als wa-
 ter /

ter / het welcke af - gietende / sult wederom tot een dick Syroop op - zieden / ende laet zijnde / wederom ober de schellen gieten / ende dit soo langhen tijdt continueren / tot dat de schellen van het Supcker heel doordroncken zijn / ende het Syroopijnen standt behoudt : doch hoog het laetste mooght de schellen een walleken of te twee met het Supcker laten op - zieden. Sommighe en wepcken de schellen niet / maer de Orangie gheheel zijnde / raspen het uiterste geel schelleken af / in het welcke alle de bitterhepdt ghelegghen is / ende blijven noch geel genoegh / ende lieffelijck van smake / verstercken de maghe gheben appetijdt.

Maniere om Orangie ende Ci-

troen - schellen , ende alle andere Consi-
turen droogh te confijten.

Neemt Orangie / Citroen - schellen / ofte sulcke Consi-
turen als ghy begeert droogh te confijten met hun Syroop / by het welcke ghy wat waters sult gieten / om het Syroop te dunnen ende sijne vertighepdt wat te benemen / ende ziedt het soo t' samen een walleken op / neemt uwe Consi-
ture dan heet uyt het Syroop / ende legghet op een hordeken ver-
scheyden van malkanderen / ende laetse in de Sonne / ofte in een warme plaetse drooghen. Neemt dan Broodt - supcker / smilt dat met klaer water / ende ziedt het tot bykans confi-
stentie van Tabletten / doet dan de Consi-
ture daer in / ende laetse een walleken t' samen op - zieden / van 't bier ghedaen zijnde / eer het Supcker heel stolt / neemt de Consi-
ture daer uyt / ende laetse op een raemken ofte hordeken in een warme plaetse drooghen / de wel-
ke gh

ke ghy in een drooghe doose / met tusschen-
gheleydt papier / sult tot het ghebruyck be-
waren / consofteren de maghe.

Maniere om alle Confituren droogh te confijten, op de maniere van Parijs.

Nemt sulcke Confituren als ghy begeert /
heel door geconfijt ende door-droncken van
het **S**uucker / tot dat het **S**yrroop / ghelijck ick
boven ghesepdt hebbe / sijne dichte / ende standt
behoudt / doet dese Confiture met sijn **S**yrroop
op het vier / maer sult eerst het **S**yrroop met
wat water dun maken / om de vertigheydt des
Suuckers te beneemen / ende laetse een walle-
ken op-zieden / dan sult ghy de confituren t'ee-
nemael heet uyt hun **S**yrroop nemen / de selve
op raemkens / ofte hordekens / ofte blicken leg-
ghende in eene warme stobe t'eenemael hart la-
ten drooghen / ende soo het **S**yrroop op de confi-
turen betachtigh blijft liggen / sult daer wat sijn
Broot-suucker obersiften / droogh wesende / sult
die in drooghe doosen bewaren / met schoon pa-
pier tusschen beyde geleydt / sult het tot het ghe-
bruycke bewaren.

Maniere om Peeren te con- fijten.

Nemt **M**uscadelle-peerkens / schilt de sel-
ve / maer laet de steert daer aen / ofte eeni-
ghe andere **P**eerens / die gheen steenen in en heb-
ben / ende drooghe zijn : ziedt die in kilaer water ;
Maer wacht u wel van die te sacht te zieden :
Want soude in 't **S**uucker in plainaye veran-
deren / doet die uyt het water / ende laetse ver-
lecken /

lecken / giet dan daer ober geclarificeert **Boeyer-
Supcker** / tot een heel dick **Syrop** ghezoden /
tot dat sy t' eenmael oberdeekt zijn / laet die
enen dagh dus t' samen staen / giet dan het
Syrop af / het welcke t' eenmael dun is ghe-
worden / ende ziedt het wederom tot een dick
Syrop / giet het dan wederom op de **Peeren** /
ende continueert dit soo dickmaels / tot dat
het **Syrop** dick blijft en standt houdt. **Wilt**
ghy die droogh confijten / soo haest het **Sy-
rop** dus sijn standt heeft behouden / dunt het
Syrop met water / ende laet het een walleken
t' samen zieden : neemt de **Peeren** dan daer t' ee-
nmael heel upt / ende doet soo ick boven gheseyt
hebbe in de **Parijssche** maniere van droogh te
confijten ; maer noteert dat soo haest de **Con-
fijture** met **Supcker** door- droncken is / dat
men die niet langhe in het **Syrop** mach laten /
want de **Confijturen** krijgen daer door een bet-
tighejdt / waer door sy niet wel en konnen
drooghen / ende verliesen oock hier door hunne
klarighejdt.

Maniere om halve Appelen droogh te confijten.

Neeft **Appelen** die men noemt **Enetten** /
Blomminghen / ofte **Deplerfen** / snijdt se
ten halve door / weert het kloek - hups daer upt /
ende scheidt die / niet in 't ronde / maer lanck-
werpigh / neemt dan schoon geclarificeert
Boeyer - supcker / doet darr de halve **Appelen**
in / ende laetse soetjes t' samen opzieden / tot
dat het **Syrop** begint dick te worden / de **Ap-
pelen** sullen schijnen tot plaine te gaen / maer
neemt die t' eenmael heet met een lepel upt
het

Het Sproop soo drooghe als ghy kondt / ende
 leght die op blicken / de welcke ghy in een war-
 me stobe sult stellen / als sy boven droogh zijn /
 sult die van onder met een mes oplichten ende
 omkeeren / ende wederom in de warme stobe
 soo langhe laten / tot dat sy t' eenemael droogh
 zijn / om tot het drooghen wat te helpen / mooght
 daer een wegnigh sijn Broodt - supcher ober-
 zisten / droogh zijnde / bewaert die in een droo-
 ghe plaerse met schoone papieren tusschen be-
 de ghelepot.

Maniere om halve Queen te
 confijten.

Nemt Queen niet t' eenemael geel oft rijp
 versch af ghepluckt / snijdt de selve te mid-
 den door / schelt die / ende doet de kloek - hupfen
 upt. Clarificeert dan met het wit van den epe
 dyp pondt Poepet - supcher / met dyp pinten
 waters / doet dan daer by vijf pondt halbe
 Queen / ende laetse t' samen zieden soo langhe
 tot dat ghy een druppel twee ofte dyp Sproop
 op een tallioze latende verkoelen / hem van
 onder oplicht als een ghelepe / leght dan met
 een lepel / de halbe Queen ordentlijck in potten /
 ende giet daer al heet het Sproop ober / houdt
 wesen / hint die toe / ende bewaertse tot het
 ghebryck ; Queen sijn goet om de digeste te
 verboorderen.

Maniere van Geleye van
 Queen te maken.

Nemt de Queen ghelijck sy zijn met schel-
 len met al / door - snijdt die in kleyne stuc-
 kens / ende maectt van de selve van klaer wa-
 ter

ter een langhe decoctie, latende de selbe een langhen tijdt soetelijck zieden, Clarificeert dan dese decoctie met het witte van den ey / ende tot twaelf pont van dese decoctie neemt d'z pont Doeper-suycker / dooz-ghegoten zijnde / laet het langhsamelijck zieden / tot dat ghy de proebe nemende op een tailljoze / met het punt van het mes hem van onder licht / van 't vier ghedaen zijnde / giet de gelepe heel heet in doosen.

Maniere om roode Marmelade te maken.

Nemt Queen versch af- ghepluckt / niet t' eenemaal rijp / schelt die / en snijste in vier stukken / ende weert de kloek-hupsen daer uyt / thien pondt. Hier toe sult ghy clarificeren ses pont Doeper-suycker / niet ses pinten waters / dooz den wollen doeck ghepasseert zijnde / doet daer de Queen by / ende laet het t' samen soetelijck zieden; maer wacht u altijt seer dat sy niet en branden / tot dat de Queen roodt zijn ende het Szyoop heel dick is / dan sult ghy de Queen dooz een Crafer-becken / met groote gaten / dooz gieten / en de selbe met een groote houre lepel ofte stamper dooz- wrijben / doch en is niet van noode dat sy al dooz passeren / als sy maer ghebroken zijn; want 't en is niet van noode dat sy soo sijn zijn. De Queen dus ghebroken zijnde / mengelt die met hun Szyoop / ende laetse dus koocken geduerighlijck met een breede houtte spatel omroerende / op dat sy niet en branden / tot dat ghy de proebe op een tailljoze nemende / ende hout zijnde / de Marmelade haer van onder / sonder aen te hanghen / oplicht / het welck ghewaer wordende / sult de panne terfont van 't

kan 't bier nemen / ende met een houtte lepel
met een rassighepdt der Marmelade in doosen
uyt - scheppen / de doosen kloppende op een ta-
fel / op dat de Marmelade boven effen ende
ghelijck mach wesen. De doosen verkoelt zijn-
de / stopt die toe / ende bewaertse op een drooghe
plaerse tot het ghebruyck. Noteert dit wel / ten
eersten om bloedt-root te maken / dat de Queen
versch af - ghepluckt moeten wesen / ende niet
t' eenmael geel ende rijpe : Ten tweeden / dat
ghy de Queen soo langhe / sonder te brenken / laet
zieden / als 't moghelijk is : want als sy ghebro-
ken zijn / is 't meerder moeyte om gheduerigh-
lijck te roeren : Ten anderen / wordt de Mar-
melade / als sy langhe koocht / ghebroken zijnde /
zwart ende doncker roodt.

Maniere om witte Marmelade te maken.

Nemmt een becken ofte ketel met schoon
water / stelt het op het bier / ende als het
ziedt / doet daer Quee-peeren in ongeschelt ghe-
lijck sy zijn / ende laetse zieden tot dat de schelle
berst. Neemt die dan daer uyt / ende verkoelt
zijnde / schelt die / ende snijdt al het vleesch af tot
het kloek - huys toe. Dit sult ghy dan stampen
in eenen steenen mortier / en dooz eenen teems
steken / de welcke niet te fijn en is / de steenach-
tighepdt die op den teems blijft ligghen / sult ghy
wech werpen. Dese Pulpa sult ghy dan doen in
een becken / en met een houtte spatel gheduerigh-
lijck omroerende / op het bier laten drooghen.
Tot pder pondt van dese Pulpa sult ghy nemen
een pint poepersucker / 't welck ghy met water
sult clarificeren / en laten zieden tot consistencie
van tabletten : van 't bier gedaen zijnde / menght

Daer de Pulpa onder / laet het dan een walleken / sonder meer opzieden. Dan 't vier ghe-
daen zijnde / ende noch warm / scheidt die met
een groote houtse lepel in dosen / ende steltse in
een warme plaetse ofte stobe / tot dat sy een
korste boben krijghen / maer de dosen en mo-
ghen niet ghesloten zijn / ende bewaert die dan
tot het ghebruyck. Sommighe nemen bijs vier-
en-deelen sijn ghestampt Broodt-sucker / ende
menghelen dat met een pondt Pulpa onghes-
drooght / ende laten 't maer een walleken t' sa-
men op-zieden. Dese Marmelade valt wit-
ter / maer moet langher in de stobe staen.

Maniere om Boccaden van

Marmelade te maken.

Doet met de Queen gelijk ghy boben met
de witte Marmelade ghedaen hebt / maer
neemt tot een pondt Pulpa bijs vier - en - deelen
Broodt - sucker / ende laet het zieden als het
voorgaende: van 't vier ghedaen zijnde / giet
het dan in een berdeken / het welke rontomme
kanten heeft / stelt dan 't selve in een warme
plaetse: als de Marmelade nu boben ghes-
drooght is / en dat ghy die soudt konnen han-
delen / snijdt dan die in vierkantighe rups-
wijse stuckkens / ende keert dat onder gheweest
is boben / ende zift daer wat sijn Broodt - suc-
ker op / ende stelt de selve wederom in de stobe /
ende laetse daer soo langhe in dat sy t' eenemael
droogh is / snijdt die dan in een dose met pa-
pieren tusschen bedde / ende bewaert die tot
het ghebruyck in een drooghe plaetse. Noteert /
om witte Marmelade zijn de rijpe Queen be-
quamer als de ander / is oock goet dat sy een
tijdt ghepluckt hebben gheweest.

Manie-

Maniere om Pasta de Genoa

na te maecken.

Nemmt appelen diemen Cabautwen noemt /
 ofte ander drooghe Appelen daer toe be-
 quaem / scheltse en ziedtse in schoon water /
 steekt de Pulpa door eenen teems / doet de sel-
 ve dan in een becken / ende gheduerighlijck met
 een breede spatel omroerende / drooght de Pul-
 pa op. Tot een pondt van dese Pulpa sult ghy
 nemen vijf vierendeelen Broodt - supcker / het
 welcke met water ghesmolten wesende / ende
 tot consistentie van Tabletten ghezoden / sult
 de ghedrooghte Pulpa daer by doen / ende een
 walleken twee ofte dzy t'samen laten op - zie-
 den / ende dan van het bier doen / daer by men-
 ghelende een aessen ofte twee Muscus met wat
 Broodt - supcker ghepoepert. Dese Pasta sult
 ghy met een houten lepelken / in aerde verloode
 formen / daer toe gheinaecht / upt - scheppen /
 ende in een heete stobe stellen / ende na een dagh
 twee ofte dzy boben ghedrooght wesende / de
 Pasta upt de formen doen / het onderste op-
 waert legghende met wat sijn Broodt - supcker
 bezisten / ende wel ghedrooght wesende met
 tusschen - ghelepde papieren in een doose betwa-
 ren. Te Parijs nemen sy de Pasta met spaent-
 jes upt / ende legghen die op platte blicken / met
 de spaentjes sulck een forme maeckende / als 't
 hun in den sin komt / ende stellen dan de blic-
 ken in een warme stobe / de Pasta boben ghe-
 drooght wesende / lichten die van onder met
 een mes van het blick / ende keeren die om / en-
 de bezisten die met een wepnigh Broodt - sup-
 ker / teenmael doordrooght zijnde / betwaren
 die met schoone tusschen - ghelepde papieren in
 doosen

doosjen. Sommighe nemen half Pulpa van
Queen / en half Pulpa van Appelen / 't 30 Ra-
hautwen / Kenetten / ofte Blomminghen / andere
nemen anders niet dan Pulpa van Queen / son-
der die eerst te drooghen / maer latende met het
Supcker een walleken / sonder meer opzieden /
ende is oock goedt.

Maniere om Okernoten / Natau - scheuten /
en groene Amandelen te confijten / heb ick ghe-
sepdt in de generale maniere van confijtinghe.
Ick soude wel meer andere Confijturen be-
schrijven / maer die de boben- gheschreven kan /
sal alle andere wel na maken. Soude oock wel
de maniere beschrijven om Penpe - supcker / en
allerlepe Cragie te maken / maer door dien dese
meer door experientie / ende self te sien / gheleert
worden sal 't selve achter - laten.

Maniere om Marspeyn te maken.

Nemt twee pondt Amandelen / laet die in
schoon water een walleken op-zieden / pelt
dan de selve / ende wascht die in water heel
schoon / stampt die dan in een steenen morter
redelijck fijn met een vierendeel wit en ghesuy-
bert Doeper - supcker / ofte wat meer / ende met
Koose - water : ghestampt zijnde / smilt noch
een pondt wit Doeper - supcker met schoon wa-
ter / ende giet het dan door een haren stramijn /
ende hoocht het tot een heel dick Sproop / doet
dan de Amandelen daer by / ende laet het soo
op-zieden met een breede houtse spatel geduerich-
lijck onroerende / op dat het niet en brande /
tot dat ghy de Pasta met u handt aenraecken-
de / de selve niet en besmet / doet het dan van 't
vuer / ende kroyt daer wat ghepoepert Broot-
supcker

supcker op / en rollet daer in. Maect dan van dese Pasta u Marsepeyn / de Pasta met ghepoepert Broodt - supcker op - werckende / ende laet die backen met een panne daer toe bequaem / onder iner Broodt - supcker / ofte bloemen het papier daer het Marsepeyn op licht / wel bestropt zijnde / op dat het aen 't papier niet aen en hanghe / tot dat het droogh is / ende beghint eenichsins roodt te worden. Reetut dan van 't fijnste Broot - supcker t'eenemael sijn gepoepert / doet dat in een schotel / menghet daer soo veel Roose - water by / dat het is gelijk een dicke pap / strijckt dan dese pap met een borstelen op 't Marsepeyn dunnekens / stelt dan daer wederom de panne met groot vier op / en laet het soo langhe backen / tot dat den pap t'eenemael is op-geblasen / ende gestegen / ende dat de bladeren blijven opstaen / sonder neder te vallen / als een ps. Sominighe maken de Pasta sonder koken / latende de Amandelen wel van het water verlecken / stampen die met sommighe druppelen Roose - water / ende menghelen daer het Supcker onder / dan nemen sy een pferre reepe / de welke sy onder met hostien besetten / ende strijcken dan met een breede spatel dese reepe vol Pasta / snijden dan met een mes den reep rontomme los / ende wercken dan met Supcker het Marsepeyn upt / ende backen soo boven ghesepdt is.

Maniere om witte letteren, alias Rosquillien te maken.

Maeckt deegh van sijne Certe bloeme / ende houde Soete - melck / ende maect die soo hart als men deegh van Taerten ghemeyne.

mepnellijk maecht / rolt dan dit deegh din upt
 neemt dan Marfepeyn Pasta / ende rolt daer
 een rolleken af / ende windt dat in 't uytghe-
 rolt deegh / ende steekt het deegh af met een
 spore / maecht dan daer van sulck een sarfoen
 af als 't u belieft / ende snijdt in de eynden lang-
 werpige sneetkens in / ende hier en daer bobelt
 op / ende legt in de bobenste sneetkens noch
 een beetjen Amandel - pastey / bakt dan dese
 letters in een koelen Oven / als het groot daer
 upt ghetrocken is.

Maniere om roode Letters

te maecken.

Nemt een pont Poeper-supcker / een half
 pont sijne gestampde Amandelen / ander-
 half once Caneel - poeper / een dragme Peper-
 poeper / anderhalf pont sijne Certwe - bloeme /
 ghemeyne Bolus soo veel als 't van noode is /
 om de Pasta roodt te maecken / ontrent dry
 dragmen / ofte wat min / twee Eperen / Roo-
 se - water soo veel als ghy van doen hebt om de
 Pasta te sozmeren. Stampt dit al te samen in
 den moxtier gelijk een masse Pillen / soo sacht
 dat ghy die kondt upt rollen : maecht dan daer
 van sulck een sarfoen ofte letter als 't u belieft /
 ende nijpt die met een gerant nijperken / bakt
 dan de selve in een laeuwen Oven nae dat het
 groot upt - ghetrocken is. Van de Pasta wor-
 den oock Mastachjolen in Dorren ghedruckt /
 ende als boven ghebacken op papieren / ofte
 blicken met water wat vet-ghemaecht.

Manie-

Maniere om Mostachiolen van

Napels te maecken.

Nemmt sijn Tertwe - blomme / en Poepersu-
pcker van elcks een pondt / sijne ghes-
stampte Caneel dyp oncen / een wepnighshen
Parijsche Koose / met Eperen ende Koose-
woater soo veel als 't van noode is / maecht daer
van in den moztier een massa / ende forneere
daer van lanckwerpighe platte brootkens / van
satsoen als een Laurier-bladt / ende bacht die in
den Oben als boven verstercken de maghe.

Maniere om ghemeyn Bescuyt

te maecken.

Nemmt dyp pondt sijne Tertwe - blomme /
twee pondt witte Poepersu-
pcker / twee-
en - twintigh Eperen / de Eperen sult ghy eerst
in eene teyle langhen tijdt met een houten lepel
slaen / ende dan het Poepersu-
pcker daer by
voen / eerstmael ghesuybert van alle onsupber-
hepdt / ende daer na de bloeme / ende sult dit
t' samen met de houte lepel een quartier uers
kloppen / wel gade slaende datter gheen klont-
jes bloeme onghemengelt in een blijven / want
se souden het bescuyt zwaer maken. Neemt
dan dyp blicke Bescuyt - pannen / maecht die
bet met boter / ende giet daer de materie in :
steekt dan de panne in den oben / niet diepe /
maer boogen aen / want het bescuyt soude
op-treken / als het boven gheslegghen is / moec
de pannen wat dieper in stecken / ende laets
soo dyp quartier uers / ofte een ure staen bac-
ken / tot dat het boven roste is / ende van onder
niet papachtigh. Noteert / den Oben en mach
niet

niet heet sijn / maer recht als het tarwen - groot
daer upt komt / soo nochtans te laeu ware /
mooght daer een halve Mutzaert in verbran-
den. Opt de pannen gedaen sijnde / laet het ver-
hoelen / ende s' anderdaeghs daer naer sult dat
snijden en in een laeutwen oben laten drooghen.

Maniere om ront licht bescuyt te maecken.

Nemt 25. Eperen / ende doet daer by twee
poundt ghestampt Broodt - supcher / ofte
droogh poeper - supcher / dit sult ghy r' samen
in een roepken / ofte besserken van witte
wiffen twee uren / ofte meer kloppen / doet dan
daer by een poundt sijn ghepoeperde stijf - blom-
me / ende vijf bieren - deel Cartwe - blomme /
de welke wel doozmenghelt wesende / sonder
langhe te kloppen / sult die op gracuw papier
met een lepel hier ende daer op gieten in ront-
dekens / ofte lanckwoygh / ende in een war-
me oben backen : Daer naer sult ghy de selve
met een mes van het papier afdoen / om - kee-
ren / ende in den oben r' eenemaal laten droo-
ghen. Om dit bescuyt lichter te maken / ende
te doen gaen ende zwillen / maeckt de materie
onder het kloppen met onder - gheset vier wat
warm.

Maniere om spa-ofte Vasten- bescuyt te maecken.

Nemt 6. pont sijne Cartwe - blomme / 12.
oncen wit poeper - supcher / twee oncen co-
riander / ende een once Wrijs r' samen grof ghe-
stampt / een half poundt boter / kneedt dit r' sa-
men

enen met melck / ende gist / ende maectit daer twee ofte dzy lancbwerpighe brooden af / backt die met ander broode in den oben / ende leght onder de brooden papieren / stappelijck ghebacken wesende / sonder de kostten te verbranden / treckt het uyt / ende laet het eenen dagh liggen / snijdt dan de kostten rondtom af / ende snijdt het in dicke sneden / maectit die een weynigh vochtigh met roose - water / ende wijst daer in sijn ghepoepert Broodt - supcker / stelt die dan in een warme plaetse in de stove / ofte in den oven om te drooghen.

Maniere om ghebacken Caneel te maecten.

Nemmt een pondt sijn ghepoepert Broodt - supcker / poepet van syne Caneel een onke en half / ghepoeperde Spneber / ende peper batt elcks een halbe draghine / Bolus armenus sijn ghewreven / ofte Parijsche roose twee dragmen menghelt alle dese poeperen te samen / ende maectit in den Moztier daer van een massa . met gomme tragant gheshmolten in roose - water / dick zijnde als een stijf pap. Rolt dese massa met een Grol - stock uyt / de selve bestuyvende met stijffel / rolt dan dese uytgherolde pasta op duane ronde stocckens / ende omstaende / doet den om - gheslaghen kant met de voornoemde gomme tragant aenplacken / ende laet het soo in een warme plaetse drooghen. Om Giroffenagels , en Note - muscaten naer te maken : Men menghelt by het supcker naghels / ofte note - poeper t' eenmael sijn / ende sommighe druppelen olje van Giroffenaghels / van Poelic / ofte uytgheparste Note - muscaten.

H

Manie:

Hoewel dit niet epphentlich Apothekeers werck en is / nochtans om sijne curieusheyt te contenteren / en hoe dit gheschiedt / hem te leeren / om dies noodt wesende te moghen in het werck stellen / sal de maniere in het kort alhier beschrijven: Neemt een eimor water en doet in het selbe een pont onghelstte kalck / roert het omme / ende laet het staen ontrent twee daghen / giet het dan heel klaer af / ende neemt anderhalve stoop van dit water / ofte wat meer / ende clarificeert daer mede thien pondt Suycker / als het nu ziedt / neemt het schuym af / t' eenemael af - ghedaen zijnde / slaet noch een Epe ofte twee in water / roert ende slaet dat dapper met een roepken / op dat het wel schuyme: Neemt dan dit schuym met een schuym-spaen / en smijt dat op het ziedende Suycker / welke schuym zwartachtigh gheworpen zijnde / sult het afnemen slaet dan met het roepken wederom het booz - gaende water / tot dat het t' eenemael schuymt / welke schuym als bozen / wederom op het Suycker sult werpen / ende zwart gheworpen zijnde / af - nemen / t' welck ghy soo langhe sult verholghen / tot dat het schuym volc blijft / het welck ghy dan dooz den wollen doock sult passeren / en laten zieden tot consistentie van Tabletten. Van't vier ghedaen zijnde / giet het in een becken met een gote / ofte teple / ende laet het soo staen ontrent een half quartier uers / dan stropt daer boven op een half once sijn ghestampd Broodt - suycker / ende ghezift / ende een kiegk stucken boter / veel minder als

de

De grootte van een halve Hasenote / ende giet
 Dit soo inde vorme / maer sy moet nat wesen.
 Dit soo ghedaen zijnde / roert met een stoc-
 ken het Supcker van elke vorme bysonder
 een wepnigh omme / ende laet het soo staen.
 Dit sal het Supcker maken met ooghen / oock
 is het Broodt - supcker om het selbe te doen /
 ende sult de vormen dus warm in de stobe
 draghen / want anders soude het Supcker
 smilten ; o' anderdaeghs treckt het sapken upt /
 dat omdor in de vorme is / ende laet het Sy-
 roop / onder in een seplket uptloopen : daer nae
 doet op het Supcker leem een wepnigh waer
 ghemaect / een vinghet ofte twee dick / die
 sal het Sproop 't welck in 't Supcker is / van
 onder doen upt - loopen. Als dit leem ontrent
 vier daghen daer op heeft ghelegghen / sult het
 met een mes af oen / ende het Supcker upt de
 vorme doen en dus in de nove stelen. Van het
 schuyt ende Sproop dat upt de vormen ghe-
 loopen is / maect men het ghemeyne Sproop.
 Dit hebbe ick met thien pondt Supcker bes-
 schreven / om te lichter te verstaen / met sou-
 pinghe hondert ponden is 't al het selbe naer ad-
 benant alles vermeerderende.

Sapa. Rob. Robub.

DE moesen / soo wy die noemen / sijn werptich
 en oock wepnigh in't gebuyck van de Se-
 lepe seer wepnigh verschillende: ja wtoghen oock
 Geseyen ghehoemt worden / namentlijck als sy
 ghecompo.cere sijn / dan sijn een wepnighsket
 vunder van consistentie. De welcke in 't ghe-
 buyck sijn sal ick hier beschrijven: Den Diamo-
 rum hoewel sy onder de Rob gherekent wort / sal
 nochtans onder de Szyropen beschrijven / dooy

dien het meer een Syroop is / dan een Rob:

Rob de Ribes, & de Berberis Simplex.

Nemt soo veel sap van Geneberg / alias
Helbesien / oft sap van Berberis als 't u be-
lieft / koocht het selve tot dichte van Honigh /
ende bewaert het tot het ghebruyck.

Rob de Ribes, & Berberis compositum.

Nemt vier pondt sap van Helbesien / ofte
van Berberis / doet daer by twee pondt
broodt-suycker / ofte poepersuycker (maer een
waalleken opghesoden hebbende / moet om d' on-
suyberheydt wille doozgieten) laet het t' samen
soo langhen tijdt koocken / tot dat ghy de proebe
met sommighe druppelen op een tallfooz ne-
mende / koudt wesende / van onder hem licht /
sonder aen de tallfooz te hanghen / giet het dan
heet uyt / ende bewaert het tot het ghebruyck.

Rob de Cornis, & prunellorum silvestrium.

Nemt sap / ofte decoctie van Coznoeillen /
ofte sicc prupmen twee pont / suycker een
pondt / koocht het selve als het boben gheschre-
ven / zijn beyde goet teghen het bloet - spoutwen
ende bloedt-loop.

Syrupus five Serapium.

Syrupus acetosus simplex. D. Mesus.

℞ Aceti vini ℞ j. s. sacchari in aqua clari-
ficati ℞ ij. s. coquantur secundum artem.

In den eersten sult ghy u suycker clarifice-
ren met het witte van een ey / met twee pondt
cu

en half water (want een pondt water teghen een pondt supcker is de ghemeyne clarificeringhe : Want met soo veel water kan het supcker ghemackelijck dooz passeren) waer eer ghy het supcker daer by doet / moet het witte van een ey met wat water dapper met een roepken gheslaghen worden / op dat het in wit schuym verandere / ende met het water sich wel bermen- ghele : stelt het dan op het vier / ende laet het doozjeden / dan sult ghy 't selve dooz een witte wolfe doeck gieten / op een raemken ghespannen / ende wederom op het vier stellende / laten zieden tot bykans consistentie van Tabletten / dan sult ghy den Wijn daer by gieten / ende soo booz laten zieden tot een Sproop. Dan het vier ghedaen zijnde / ofte noch op het vier staende / sult al het schuym afwerpen / want het schuym soude het Sproop doen bederven. Dit sult ghy in alle Sproopen onderhouden / in welke Wijn beschreven wordt / die doende op het laetste in. Boozts sult altydt Wijn - sijn nemen / want Bier - sijn en heeft in de medicijne gheen plaetse.

Gemeyne clarificeringhe des Suyckers.

't Schuym niet gheweert, doet het Syroop bederven.

Syrupus de succo Acetosa. D. Mesue.

℞ Succi acetosæ depurati ℞ iii. sacchari ℞ ii. secundum alios ℞ i. s. coquantur secundum artem.

Neemt een deel suringh / maect die schoon van alle on - kruidt / ende berrotte bladeren / stamp die in eenen steenen mortier / ende in eenen kanebassche doeck ghedaen zijnde / parst die wel sterck up in een parst. Laet dit sap een dagh twee ofte dry in de Sonne / ofte in eenighe warme plaetse staen klaren / ende neder sincken / giet het klaer dan af / ende clarificeert

℞ 3

Het

Het met het witte van den eye / het supcker daer
 by doende / twee ofte d'yn wallekens t' samen
 ghezoden zijnde giet het door den wollen doech /
 ende laet het daer na koocken tot consistencie
 van Syroop.

*Syrupus Adianthinus Fernelij, five Capillorum
 Veneris.*

℞ Adianthi albi M. iij. Adianthi nigri, A-
 dianthi simplicis, Saxifragiz, Betonicz,
 Pimpinellz, Asplenii id est Ceterach ana
 M. ij. coque s. a. usque dum remaneant ℞
 v. cui adde sacchari ℞ iij. Mellis optimi
 ℞ f. fiat s. a. Syrupus,

Sult eerst de Be onie / Steenbricke dat is Sa-
 xifrag z, anders wilde Pimpernelle ghenoemt
 ende de gheineyne Pimpernelle in cene ge-
 same quantiteyt waters laten zieden / doet dan
 daer by alle de Capillaria, ende laetse een wal-
 leken ses ofte acht t' samen zieden / want alle de
 Capillaria van dunne ende subtyle deelen zijn /
 ende daeromme niet langhe en moghen zieden.
 Dan t' vier ghedaen zijnde / stopt de decoctie
 naeuw toe / ende laetse sijn staen weycken / tot
 dat sy bykans koudt is: daer naer sult ghy de
 krupden met de handen wassen / ende stijf upt-
 douwen / ende de decoctie met het witte van den
 Ey clarificeren / daer by doende het Supcker /
 ende den Honigh ende laten zieden tot een ta-
 melijck dics Syroop.

Adianthum album is (ofte immers neemt
 dat daer voor) stremtypte / boog Adianthum sim-
 plex neemt Polirichum, dat is Trichomanes.

Syrupus

Syrupus de Althea Fernelii.

Rad. altheæ ꝑ j. Cicerum rubrorum
 ꝑ s. Rad : graminis, Asperagi, Liquiritiæ ra-
 sæ, Passularum enucleatarum ana ꝑ ij. Cy-
 marum altheæ, Maluæ, Parietariæ, Pimpi-
 nellæ, Plantaginis, Adianthi utriusque ana
 M. s. Seminum quatuor frigidorum majo-
 rum, & minorum ana ꝑ j. s. coque in s. q. a-
 quæ ad colaturæ ꝑ ij. cui adde sacchari ꝑ
 ij. fiat s. a. Syrupus.

Kroockt in eene ghenoechsame quantiteyt
 waters booz eerst / de roode Cicers in den moz-
 tier wat ghekroockt / doet dan daer by de Al-
 thea, Gras / ende Asperges - wortelen / schoon
 ghemaecht / ende met een schare doorsneden /
 eenen tijdt ghekroockt hebbende / doet daer by de
 Rozijnen van de kernen ghesupbert / daer naer
 de krupden / ende een weynigh daer naer het
 gheschrabt Calijs - hout / ende ten laetsten de
 vier groote / ende kleyne verkoelende zaden
 grof ghestamp / ende vijf ofte ses wallekens
 t'samen ghezoden hebbende / doet daer by de
 Adianthum, ende noch een walleken ofte twee
 ghezoden hebbende / doet het van 't bier / ende
 laeu ghetworden wesende / coleert de decoctie,
 sonder stief upt te douwen / om de slijmig-
 heyds wille. Clarificeert dan de decoctie met
 het witte van den Eye / het Supcher daer
 by doende / ende dooz - ghegoten zijnde / ziedt
 het tot een heel dick Syroop / ofte sult u be-
 droghen binden / ende het Syroop sal haest be-
 derben / want om de slijmighyds wille schijnt
 het dicker te wesen / dan het in der waerheyt is.
 Noteert / de decoctie moet verzoden zyn tot

dy pont / ende niet tot twee / cymæ, ofte comæ
altheæ zijn de opperste toppen.

Syrupus de Artimisia Matthæi de gradibus.

℞ Artimisiæ M. i. pulegii, calaminthæ, ori-
gani, melissæ, dictamni cretici, persicariæ,
fabriæ, majoranæ, Chamædryos, hyperici,
chamæpityos, comarum matricariæ, cen-
tuarii minoris, rutæ, betonicæ, buglossæ radi-
cum foeniculi, apii, petroselini, asperagi, rusci,
saxifragiæ, radicum enulæ campanæ, cypc-
ri, rubiæ tinctorum, ireos præoniæ ana s. bac-
carum Iuniperi, seminum ligustici, petrosel-
lini, apii, anisi, nigellæ, cubebæ, radicum
costi, asari, pyrethri, cassiæ lignæ, carda-
momi, radicum calami aromatici, phu ana
ʒ ii. aquæ quantum sufficit, sacchari ℞ ii.
fiat S. a. Syrupus.

Dit Siroop dient alleene teghen de ghebre-
ken der Vrouwen / hebbe nochtans het selve
willen beschrijven / door dien het dickmaels de
Slonghe Apothekers vooz een Meesters Proe-
be wordt voozghehouden / soo om de kennisse
der Kruiden / die hier veele sijn / als om de
Kronste van die wel te koocken / te toonen.

Koocht dat in rene ghenoeghsamen quantiteit
waters eerst vooz al de wortelen van Enu-
la van Iris, het welke blaetwe lissen sijn / en
de van Peonie - mannekens, in ronde schijffkens
ghesneden ende Venchel - wortels van hun her-
te ghesuybert / ende doorszeden / een weynigh
ghesoden hebbende / doet daer by de wortelen
van Peterzelle / van apium, asperges, ruscus,
valerianæ, meck-krabbe / cypress, ende steenbryke
wortelen /

woztelen / dat is wilde pimpernelle / alles ghesupbert / ende dooſneden. Een tijdt daer naer doet daer by alle de krupden / die lange mogen zieden / als Sabina, Camedris, Chamepitis, Betonica, Persicaria non maculata, Artemisia, Matricaria, Ruta, Hypericum, Centaurium, ende Buglossa: een tijdt daer na doet daer by alle de zaden / wat ghestampt / te wozten Semen Juniperi, Levistici, Petroselini, &c. doet daer na by alle de wel-riekende krupden / als Calamintha, Origani, Pulegium, Melissa, Majorana alles dooſneden ende schoon gemaect doet daer na by den Alarum, Pyrethrum, ende Costus, ende booz het laetste Cardamomum, Cubebes, Calamus aromaticus, en Cassia lignea wat ghestampt / de decoctie terstondt van 't hier nemende: laetse wel toe - ghestopt 24. uren weycken s' anderen daeghs waarin ghemaect wesende / wozst de krupden met de handen / ende perst die sterck uyt / de colatura wesende d'v pondt ofte wat meer / sult ghy met het witte van den Eye clarificeren met twee pondt Stupcker / ende dooz den wollen doeck gepassert zijnde / tot een Syroop laten op-zieden.

Syrupus Byzantinus compositus cum aceto

D. Mesua.

*Succi endiviae, Apii ana ℞ i. Succi lupuli, & succi Buglossae ana ℞ i. in succis depuratis, decoquantur florum rosarum ℞ i. Glycyrrhizae ℞ ii. Seminum anisi, Foeniculi, apii ana ℞ i. f. Spicenardi ℞ i. Colaturae adde aceti vini ℞ i. sacchari ℞ i. ℞ iii. fiat s.a. Syrupus.

Eerst booz al sult ghy de Buglossie stampen /

R s

ende

ende dus ghestampt zijnde / een nacht in de koude
 Kelder laten staen : want anders dooz de groo-
 te slijmigheidt en soude het sap daer niet kon-
 nen uyt - persen. Perst dan die uyt / insche-
 lijcks de dyp andere krupden / welke sappen
 ghy t'samen een walleken sult laten op - zieden /
 ende dan dooz den wollen doeck gieten. In
 dese sappen sult ghy eerst het Calps - hout wat
 gheklopt / gheschabt ende dooz-sneden / sommi-
 ghe wallekens laten zieden / daer by doende de
 dyp Zaden grof ghestampt / daer naer de roode
 Roosen / ende ten laetsten van 't vier afne-
 mende de Spicanardi, laet het dus t'samen
 woepcken / ende als 't bykans kout is / giet de
 decoctie dooz / clarificeert die met het witte
 van een epe met Supcker / ende laet het tot
 een dick Syroop zieden / giet dan daer by den
 witten Wijn - azijn / ende laet dit boortz zieden
 tot een Syroop / ende betwaert het tot het ghe-
 bruyck.

Syrupus Boraginis.

℞ Succu boraginis depurati ℥ ij. Florum
 boraginis recentium ℥ iii. Unica ebullitione
 ebulliant, & simul aliquot horis macerun-
 tur, colaturæ adde sacchari ℥ i. f. fiat s. a.
 Syrupus.

Ghelijck ick in 't voorgaende Syroop bylan-
 tinus ghesepdt hebbe van Succus buglosæ uyt
 te persen / op de selbe maniere sult ghy oock
 het sap van Borago uytperssen / in welke sap
 (als ghy dit sult een walleken opghesoden / ende
 dooz den wollen doeck ghegoten hebben) ghy
 de versche Beruagie - bloemen een walleken /
 sonder meer / sult laten op - zieden / van 't vier
 ghebaen zijnde / coleert uwe decoctie , parst de
 Bloem.

Blommen uyt / ende clarificeert die met het witte van een ey met het Suucker / ende laet het tot een Syrop op zieden.

Syrupus de succo Betonicae, Cicorei, Endiviae, Fumariae, Portulacae, &c.

℞. Succu cuiusvis depurati ℥ iij. sacchari ℥ ij. fiat s. a. Syrupus.

Reemt eenighe van de boozgaende sappen / die u belieft / ziedt die een walleken op / ende giet die dan door den wollen doeck clarificeert. Dan het selve sap met 't witte van den ey / daer by doende het Suucker door-ghegoren zijnde / koocht het tot een Syrop: Op dese maniere worden alle andere Syropen van sappen van kruiden ghemaect.

Syrupus de Cichoreo cum Rhabarbaro.

℞. Endiviae domesticæ latitolæ, Endiviae silvestris, quæ vulgo lactuca silvestris vel soporifera vocatur, Cichorei, taraxaci ana M. j. Cicerbitæ, Hipaticæ, Scariolæ, Lactucæ, Fumariæ, Lupuli, ana M. s. Hordei integri ℥ j. Alkekengi, Liquiritiæ, Capilli veneris, Ceterach, Polytrichi, Adianthi ana ℥ iij. Radicum fœniculi, Apii, Asperagi ana ℥ j. coque in s. q. aquæ secundum artem, colaturæ adde sacchari ℥ ij. fiat Syrupus, in parte decocti infunde Rhabarbari ℥ i. Spicæardi ℥ iij.

Ziedet in een gheuoeghsame quantiteyt waters eerst booz al de onghewilde Gerste / die een tijdt ghezoden hebbende / doet daer by de Venckel / en Asperges - wortels een tijdt daer naer de wortelen van Apium, dese half ghe-
koocht

koockt wofende / doet daer by alle de soorten
 van **Cirozepe** / de welke al groen moeten we-
 sen / als oock de wortels / doet dan daer by de
Vesicaria, anders **Alkekengi** ghenaemt / ofte
Halicacabus, ende het **Calys-hout**: ten laet-
 sten alle de soorten van **Capillus veneris**, wel-
 ke een toepnighsken ghezoden zijnde / neemt de
Decoctie van 't bier / laetse staen tot dat sy by-
 kans houdt is / ende gietse door. Neemt dan
 de **Rhabarber**, ende **Spicanardi** beyde kleyn ghe-
 sneden / doet die in een **Cinne-beker** / ofte aerde
 pottoken / ende giet dan de boven-gheschreben
Decoctie ziedende heet daer ober / tot dat de
 materie t' eenemael oberdeckt is / ende laet het
 soo t'samen staen woepken in een warme plaet-
 se een heele nacht: s' anderdaeghs stelt de **In-
 fusie** op het bier / ende laetse tot de 300 toe
 heet worden / giet dan de **Infusie** door / ende
 pers de **Rhabarber** wel rijf uyt. Dit ghedaen
 zijnde / neemt de reste van de **Decoctie**, clarifi-
 ceert die met het **Suycker** met het witte van
 den epe / ende door den wollen doeck ghepasseert
 zijnde / koockt het tot een dick **Syrop** / ende
 doet dan daer by de boven-gheschreben **Infusie**,
 en ziedt het wederom tot een **Syrop** / ende be-
 waert het tot het ghebruyck. Sommighe bin-
 den de **Rhabarber** in een poppen / ende naer
 dat de **Decoctie** is gheclarificeert / doen het sel-
 ve poppen in het **Syrop** / ende laten t' sa-
 men zieden / het selve poppen dickmaels
 uytbouwende / ende laten 't daer naer in het **Sy-
 rop** hanghen / doch al te verghes / want in
 eene dicke vochtigheid / sulck als **Syrop** is /
 en kan gheene uyt-woepkinghe / nochte uyt-sen-
 dinghe der krachten gheschieden in de vochtig-
 heyt daer het in ghevoecht wordt / door dien
 de

de dikthgedt de materie / die in haer leght / niet en kan door-dringhen / ende verbolghens veel min de kracht upt trekken / ten waer de selve met eene stercke reucke / als Muscus, ende de Amber is / begaest ware.

Endivia silvestris, noemen ander Lactucam Silvestrem, & soporiferam, is de Cicoreye eenighsins ghelijck / hebbende op de rugge scherpe doornkens / het sap is wit als melck.

Taraxicon is dens leonis, anders paerde-bloemen ghenaemt.

Cicerbita is Conijne - krupdt sonder doornen / anders melck-wierdt ghenoemt.

Hepatica en is het krupdt niet / boots brennende blaetwe bloemkens die in de Bloemhoven wasschen; maer is een krupdt het welke ghemepnelijck wast in de Calcyon / ofte in weghen daer weynigh Sonne komt.

Scariola is klepne Endibie.

Vesicaria, Alkekengi, Halicacabus is al het selste.

Syrupus Corticum citri.

℞ Corticum citri recentium & extimorum
℞ l. Granorum tinctorum, sive Chermes ʒ j.
infunde in s. q. aquæ 24 horis, coque dum remaneat ℞ j. cui adde sacchari ℞ salii ℞ j. s.
aromatizetur moschi ʒ ii. fiat s. a Syrupus.

Preemt de uptterste schellen van Citroenen / dat sijn Citers / niet die men hier te lande Citroenen noemt / want dat sijn de waerachtighe Limoenen. Stelt die te wercke in twee pondt waters eenen nacht / ziedtse dan daer na sommighe wallekens op / niet als andere schijven / tot

tot datter twee derden deelen verhoockt zijn :
want alle wel - rieckende saken en betruoghen
gheete lange koockinge. Onder het zieden doet
daer by de Grana Chermes. De decoctie ghe-
coleert wesende / clarificeert die met het witte
van den epe / het Supcher daer by vorgehende /
ende ziet het tot een Syroop onder het zieden /
doet daer twee grepen Muscus by / in een
poppken ghehouden / ende doet het selve onder
het zieden somwijlen wt : het Syroop ghezoden
wesende / laet het poppken daer in.

Syrupus Cydoniorum.

℞ Succi Cydoniorum depurati ℥ iij. Sac-
chari albi ℥ j. s. fiat secundum artem Syrupus
Neeint Que - peeren met schellen met al /
raspt de selve / ende pers dan het sap daer wt /
laet dit sap door de Sonne / ofte lanckheyt van
tijdt neder - sincken / ende klaren / giet het klare
dan af / ende clarificeert het met het witte van
den epe / daer by doende het Supcher / door-
gegoten sijnde / koockt het tot een Syroop.

Syrupus Farfara, id est Tussilaginis.

℞ Succi Farfarae ℥ iij. Sacchari ℥ j. s.
fiat s. a. Syrupus.

Neeint de kooft - bladeren / stamp die / ende
pers het sap daer wt / laet het in de Sonne
sommighe daghen staen klaren / giet het klare
af / ende clarificeert het met het Supcher / met
het witte van den Epe / door - ghegoren zijn-
de / koockt het tot een dick Syroop. Hoe klare
ghy dit sap laet worden / nochtans Syroop
wesende / set het noch een dicke groot / welcke
ghy sult wech werpen.

Farfara wordt oock Tussilago, en Ungula
Caballina ghenocmt.

Syrupus

Syrupus Tussilaginis Fernelii.

℞ Tussilaginis recentis M. vj. Adianthi M.
ij. Hylopi M. j. Glycirrhizæ ℥ ij. coque in
sufficiente q. aquæ ad colaturæ ℥ iij. cui
adde sacchari ℥ iij. fiat s. a. Syrupus.

Recept in een ghemoeghsaine quantiteyt wa-
ters de groene Hoef - bladeren / doet van daer
by het Camps - hout / gheschjabt ende ghesloopt
ten laeften den Adianthum en Hylopus een
waalleken bier ofte viif ghezoden hebbende / doet
het van 't bier / ende noch laeu zijnde / vers
het upt / clarificeert de decoctie met het Sup-
ker / ende ziedt het tot een dick Sprooy.

Syrupus Glycirrhizæ Doctoris Mesue.

℞ Glycirrhizæ rasæ ℥ ij. Capilli veneris ℥ j.
Hylopi aridi ℥ s. Macerentur simul 24. ho-
nis, deinde coquantur. Colaturæ adde mel-
lis despumati, penidiarum, sacchari ana ℥
viij. Aquæ rosarum ℥ vi. fiat s. a. Syrupus.

De Glycirrhizæ anders Liquiritia, sult ghy
schjabben / kloppen / ende met een schare door-
snijden / daer by doende de Capillus veneris,
ende drooghen Hylopy door - sneden / ende daer
over gieten vier pondt ziedende water / ende
dus laten staen weycken 24. uren / daeghs
daer na sult ghy de Infusie dyp ofte vier walle-
kens laten op - zieden / bykans hout wesende /
sult de krupden met de handen wrijven / ende
stijf upt douwen / de colature sult ghy clarifica-
ren met den witte van den epe met den Honig
Supker ende Penpe / ofte Supker in plaets-
se / want Penpe en is anders niet dan wat ge-
brandt Supker. Tot een heel dick Sprooy
gezoden

ghezoden sijnde / doet daer het Roose-waer by /
ende laet het wederom op -zieden tot een dick
pectorael Sproop.

*Syrupus Granatorum dulcium & aceto-
formis Mesues.*

℞ *Succi granatorum dulcium vel acetoso-
rum* ℥v. *Sacchari albi* ℥iij. fiat s. a. *Syrupus.*

Neemt suere ofte soete Granaten / persf upt
de selve het sap / laet het dan in de Sonne / ofte
door lanckheyt van tijdt nederstucken ende
klaren. Vijf pondt van dit gheklaert sap sult
ghij met het witte van den eyer met dyp pondt
Supcker clarificeren / ende door den wollen
doeck ghegoten sijnde / tot een Sproop op - zie-
den. Sproop van suere ende soete Granaten
moeten elck bysonder getnaect worden / door
sien sy van verscheyden krachten sijn. Som-
mige maken dik Sproop anders / ende is min
kostelijck / maer min krachtigh / seggende dat
door dit langh zieden de krachten der Grana-
ten t' eenmael bergaen / daerom zieden sy het
geclarificeert supcker tot Consistentie van Ta-
bletten / ende doen dan daer soo veel Granaten-
sap by / dat het een Sproop sy / ende een wal-
leken latende op - zieden / schuyuen dat af ende
bewarent tot het ghebruyck ; maer dit Sproop
dunckt mij te onkrachtigh / nauwelijck
nae de Granaten smacthende / daerom soude
ick liever gelijcke deelen van sap / ende Sup-
cker nemen / ende dus doende heeft min hooc-
kinghe van doen.

Syrupus de Hysopo Doctoris Mesuae.

℞ *Hysopi aridi, Radicum apii, Foeniculi,
Petrose-*

Petroselini, Liquiritiæ rasæ ana ʒ x. Hordei mundi ʒ i. Seminis maluz, Cydoniorum, Tragacanthæ ana ʒ iii. Capilli veneris ʒ vi. Iuiubarum, Sebesten ana N^o. xxx. Passularum epualearum ʒ i. s. Ficum ficcarum dactylorum pinguium ana N^o. x. Penidiarum albarum ʒ ii. Confice s. a. Syrupum.

Ziedet in een ghemoechsame quantiteyt woters eerst booz al de Gerste / die een tijdt ghezoden hebbende / doet daer by de Peterselie / ende Wenckel - wortels / ende een weynigh daer nae de Celari - wortels / alle dooz - ghesneden / ende van hare herten ghesuybert / de selve eenen tijdt ghezoden hebbende / doet daer by alle de vruchten / de steenen van Iujubes ende Sebesten gheskroocht / de stoffen van hare kernen ghesuybert / de Dinghen ende Gadelen doozghesneden. Het Semen cydoniorum en Somme tragantij wilt ghe wa. stampen / ende in een poppeken bindende / mede t' samen laten zieden / daer nae doet daer by het Semen maluz, ende het Calps-hout gheschraet gheklopt ende dooz ghesneden booz het laetste den Capillus veneris, ende den Hysop dooz - ghesneden / de welke een walleken vijf ofte es op ghezoden hebbende / doet het van 't bier / laet de decoctie laet worden / ende gietse dooz / sonder sterck upt te persen / om de sponghedre wille. Clarificeert dan de decoctie met de Penge oft Boepersucker / want Peape en is anders niet dan wat ghezane Boepersucker met het witte van den eye / ende dooz - ghegoten zijnde / siedet tot een dick Pectorael-syroop.

Se

Sebesten

Sebekien woꝝdt oock ghenaemt Myxa ofte Myxaria.

Syrupus de Iuiubes Doctoris Mesua.

¶ Iuiubas N^o lx. violarum, Seminis malua ana ʒ v. Capilli veneris, hordei mundi, liquiritia rasæ ana ʒ i. Seminum cidoniorum, Papaveris albi, Melonum, Lactuca, Tragacanthæ ʒ ana iii. coques. a. colaturæ adde sacchari ʒ ii. fiat Syrupus Iuiubæ sijn oock ghenaemt Zizyphus, ofte Zizypha.

Ziedet in een gheuoeghsame quantiteyt waters eerst de Serje / die half ghebozen zijnde / doet daer by de Iuiuben, de steenen ghebroecht / daer na het Semen cydoniorum, ende Gomme Traganth wat ghestampt / en in een wijdt poppeken ghehouden / het welke ghy onder het zieden somtijden sult upt - douwen met een spatel / een tijdt ghezoden zijnde / doet daer by het Camps-hout ghechzabt / ghekloyt / ende dooz - sueden / ende het Malua - zaet wat ghebroken : een wepnighsken daer na het Heul - zaet wat ghestampt - de Capillus veneris, ende Dioletten - nae dyp ofte vier wallekens / het Meloen-zaet en Latawe-zaet oock wat gestampt. Dan t vier ghedaen zijnde / coleert de decoctie tot dyp pondt verjoden / clarificeert dan die met het wite van een eyer / ende koocht het tot een dick Pectorael sroop.

Syrupus de succo Limonum.

¶ Acetositis limonum ʒ iii. sacchari albisimi ʒ i. l. Weckerus habet ʒ ii. dispensatorium Romanum, ana ʒ iii.

Ach sal de dyp vooz - gheschreuen Descriptien

tien van Syroop van Limoenen achter - laten /
 ende een vierde alhier beschrijven / min koste-
 lijck / meer sieffelijck ende krachtigh / van den
 Dispensatorium Augustanum aengheprezen / en-
 de niet een woordt maer aengheraeckt / sonder
 de maniere te beschrijven / de welke dese is :
 Neemt Limoenen / hier Citroetien ghenoemt /
 persk daer up het sap / laet het selve door de
 Sonne / ofte metter tijdt door nedersincklinghe
 t'eenemaal klaer als water worden : giet het
 klaer van de drabbigheyt af / ende giet de drab-
 bigheyt door den wollen doeck / ende laet het
 sap allencckens van sels / sonder persen door-
 loopen / door ghelooopen zijnde / soo het niet
 t'eenemaal klaer en is / laet het wederom ne-
 dersincken ; want de onklarigheyt soude u
 Syroop doen gommeelen ende stollen / onsiene-
 lijck ende onaenghenaem maken. Neemt dan
 twee pondt Roep - supcker / clarificeert dat
 niet het witte van den epe / door-ghegoten zijn-
 de koockt het Supcker tot consistencie van
 Tabletten / doet dan daer by soo veel sap van
 Limoenen / als het Supcker kan verdraghen
 tot een Syroop / dat is een medicinael pondt
 van twaelf oncen / teghen twee pondt supcker
 Antwerps ghewichte van seshien oncen : zie-
 det een walleken op / neemt dan het schuym
 af / ende bewaert het tot het ghebruyck. Dus
 doende sal u Syroop klaer ende wit zijn / ende
 de krachten door 't langh zieden behouden.

Syrupus de Mentha minor D. Mesua.

℞ Succī menthæ depurati, succī granato-
 rum dulcium & acetosorum ana ℥ j. Mellis
 vel sacchari ℥ j. fiat s. a. Syrupus.

Sult eerst het uyt - ghepersd sap van Munte

℥ 2

klaren

klaren ghelick in 't Sproop Bylancinus ghesep't is / ende het sap van soete ende suere Granaten ghelick boven in het Sproop van Granaten verhaelt is; dese sappen sult ghy met het Suicker / ende witte van den epe clarificeren / ende tot een Sproop op - zieden.

Syrupus Myrtinus compositus.

℞ Myrtillorum ʒ x. Rosarum, Santali albi, Sumach, Balauktiorum, Berberis ana ʒ vii. f. Mespilorum ʒ ʒ ʒ. Succu granatorum acidorum, vel Mulorum, Succu pomorum agrestium ana ℥ i. Sacchari ℥ i. f. coquantur supra scripta in s. q. aquæ; colaturæ adde succos, & cum saccharo coque ad consistentiam Syrupi.

Ziedet in eene ghenoeghsame quantiteit waters eerst de groene / ende niet mirtwe Mispelen / met een mes dooz - ghesneden / die wat ghezoden hebbende / doet daer by de Myrtillen ende Sumach grof gestampt / ende den Berberis, op het laetste de Balauktia, Roosen ende witte Santalen, kleyn ghesneden / oft grof ghestampt: een walleken ofte twee ghezoden hebbende / neemt de decoctie van 't bier / en laet gheworzen / giet die dooz. Bp dese colatura van een pondt ofte daer ontrent / doet daer by het sap van Granaten / ende van wilde Mispelen: Clarificeert het t' samen met het witte van den epe / ende dooz den woken doeck ghepasseert ginde / ziedet tot een dick pectorael Sproop in een verrint becken / ofte anders souden de suere sappen ende de decoctie na het koper smaken. Dese discriptie is upt Cordus genomen / Bauderon beschryft de ghewichten anders /

Distilleer-konste. 181

anders / Fernelius heeft maer twintigh drag-
men misspels.

Syrupus papaveris simplex D. Mesua.

℞ Capitem papaveris albi recentium, capi-
tum papaveris nigri recentium ana ℥ s. ℥i. s.
aquæ pluvialis ℥ iii. coque usque dum re-
maneat ℥ i. s. colaturæ adde sacchari, peni-
diarum ana ℥ s. fiat s. a. Syrupus.

Neemt knoppen van witte en zwarte Heul /
eer sy t'eenemael rijp zijn / dooz - snijdt de selve /
ende giet daer vier pondt ziedende water ober /
ende laetse soo staen weycken 24. uren / ziedtse
dan op tot datter anderhalbe pont ober blijft /
noch laeu wesende / perst de decoctie uyt / ende
met het witte van een eye / ende een pont Super-
ker (want Penne en is maer Superker wat ge-
brant / soo ick noch gheseyt hebbe) clarificeert
de decoctie, ende dooz den wollen doerck ghe-
passeert zijnde / koockt het tot een dick pecto-
rael Syroop.

*Syrupus papaveris ex Dispensatorio Am-
stelredamensi.*

℞ Capitem papaveris albi maturorum &
siccatorum ℥ x. coque in s. q. aquæ ad me-
dias, colaturæ adde sacchari ℥ ii. s. coque
in Syrupum.

Dit Syroop can t'allen tijde des Jaers ge-
maecht worden / als ghy van het ander te kout
komt / ofte als ghy den witten ende zwarten
Heul niet en kondt beresch bekomen / maer is
min krachtigh.

Syrupus papaveris erratici ejusdem Dispensat.

℞ Florum papaveris erratici recentium ℥
ij. coquan-

ii. coquantur in s. q. aquæ, colaturæ fortiter
 expressæ adde, sacchari & ii. coque in Syru-
 pum Gandense Dispensatorium habet Infu-
 sionis, florum papaveris erratici tertio repe-
 titæ & i. s. sacchari & i.

Neemt twee pondt versche bloemen van roo-
 de wilden heul / ziedt die in een ghenoeghsame
 quantiteydt waters tot de colatura van d'yn
 pondt / pers die sterck upt / ende clarificeert de
 decoctie met twee pont Supcker / ende koockt
 het tot een dick pectorael - syroop.

Syrupus de Pomis D. Mesua.

¶ Succu pomorum dulcium & acetosorum
 ana & ii. s. sacchari & i. s. fiat secundum ar-
 tem Syrupus.

Neemt hoor soete Appelen Oelpeerfen / ende
 hoor siere Groeningen ofte ernige andere / raspt
 die / ende pers daer het sap upt / laet dit sap
 sommige dagen staen sincken / ofte soo andere
 schijven / koockt het tot de helft / ende laet het
 daer na staen sincken tot dat het klaer wordt :
 soo het nochtans niet klaer en wordt (het welc-
 ke gheschiet als de Appelen te rijp zijn / ofte te
 lange gepluickt zijnde / hebben op de folder ges-
 legghen) eer het sap siter wordt / ende andere
 krachten bekint / clarificeert het / ende ziedt
 het tot een Syroop / ende hoewel het seibe r'e-
 nemael troubel ende onklaer blijft / gaet boogt
 ende koockt het tot een Syroop / het sal metter
 tijdt allencrkens klaer worden / ende neder-sin-
 ken / ghelijck het Syroop Tulsilaginis en Ace-
 tosa, oock doet : maer soo ghy het sap upt-
 pers / als de Appelen eerst af - ghepluickt sijn /
 laet dit al onrgaen.

Syrupus

Syrupus de quinque Radicibus.

℞ Radicum apii, Fœniculi, Petroselini,
Rulci, Asperagi ana ℥j. coque in s. q. aquæ
ad colaturæ ℥j. Lcui adde sacchari ℥j. fiat
s. a. Syrupus.

De Peterselie ende Wentel - wortels sult
ghy / van hare herten ghesuybert zijnde / was-
schen ende doorszijden / ende in eene ghenoegh-
same quantiteyt waters / met de Ruscus ende
Asperges-wortelen oock door ghesneden sijnde /
t'samen koochen / een tijdt daer na de Apium-
wortels oock ghesuybert sijnde / daer ho doen /
ende tot anderhalf pondt colatura laten berzie-
den. Laeu gheworden zijnde / sult de decoctie
door - gieten / ende met het witte van den eye
met Suucker clarificeren / ende door ghegoten
zijnde / tot een Sroop laten opzieden.

Syrupus Rosatus solutivus.

Infusionis rosarum pallidarum novies re-
centibus rosis reiteratæ, sacchari ana partes
æquales fiat s. a. Syrupus.

Neemt een aerde ofte steene pot ofte kanne /
steekt die vol af - ghepluchte Provensche Groo-
sen / giet dan daer over ziedende schoon water /
dat sy recht oversopt zijn / met een stock de roo-
sen omroerende / op dat sy het water te heet
batten / stopt den pot dan toe / ende laetse dus
staen tot 's anderen daeghs / giet dan de Groo-
sen up in een becken / en stelt het op het vier /
latende de Infusie komen tot de zoo toe / sonder
nochtans te laten zieden / giet de Groosen dan
door een teems / ende pers die daer nae door
een canefas doeck / vult den sroop dan weder-
om met versche af - ghepluchte Groosen / ende
giet

giet de voorgaende Infusie ziedende heet daer
wederom over: laet het wederom wepcken
enen nacht / maect de Infusie heet / perst die
als vooren upt / vult den Sloop wederom met
nieuwe roosen / ende continueert het selve tot
neghen keeren toe. De negenste keer de Infusie
ghesoleert zijnde / ende ghesieten / clarificeert de
Infusie met even veel Supcher met het witte
van den eye ende dooz ghepasseert zijnde / zie-
der tot een Syroop. Soo ghy de Infusie wilt
over bewaren / doet de selve in een pot oft glas
met een engen hals tot boven toe vol / ende giet
daer wat Olie van Olijven over / slopt den pot
ofte glas naeuwe toe / ende steltse in een koele
plaetse / op dat de Infusie niet suer en worde:
doch het Syroop is meer purgatijf / als men
soudet overhouden het Syroop terstonde af-
maect.

Syrupus rosatus solutivus cum Rhabarbaro.

℞ Infusionis rosarum pallidarum sacchari
ana ℥ ii. coquantur in Syrupum, addendo in
fine Rhabarbari in s. q. infusionis rosarum
pallidarum infusi & colati ℥ i. Cinamomi ꝑi.
Spicæ nardi ꝑi. fiat s. a. Syrupus.

Neemt ten once Rhabarber / Caneel / en
Spicæ nardi kleyn ghesneden / ende doet dit t^e sa-
men in een tinne kroes ofte ander vat / ende
giet daer over ziedende Infusie van Proben-
sehe Croesen / tot dat de materie t^e eenemaal over-
slopt is / ende laet dit 24. uren in een warme
plaetse staen wepcken / stelt het dan op 't vier /
ende laet de Infusie tot de 300 toe komen / perst
het dan wel stijf upt / clarificeert dan u Sup-
cher met de Infusie van Croesen / ende dooz den
wollen

wollen doeck ghegoten zijnde / koocht het tot
 een dick Syroop / doet dan de voorsz. lassa-
 se van Ghabarbet daer by / ende laet het we-
 derom tot een Syroop zieden / ende bewaert
 het tot het ghebruick.

Syrupus de Rosis siccis.

℞ Rosarum rubrarum arefactarum ℞ ℞
 Macerentur in s. q. aquæ 24 horis, tunc Infu-
 sionem calefacito, & exprimito, colaturæ
 adde sacchari ℞ i. fiat s. a. Syrupus.

Neemt twee pondt water ofte wat meer /
 giet het al giet ende ober de drooghe roode Ros-
 sen / stopt het vat naeuwe toe / ende laet het soo
 staen weycken 24. uren / daer na ziedt het een
 walleken op / laet de decoctie lauw worden /
 wrijft dan de Roosen met supbere handen / en-
 de perst die sterck upr. Clarificeert dan de de-
 coctie met het Supcher met het witte van een
 eye / ende dooz den wollen doeck ghepasseert
 wessende / koocht het tot een Syroop / 't welck
 ghy in sijn pot gietende / sult / verkoelt wessende /
 toe-stoppen en bewaren / etc.

Syrupus de stœchade simplex.

℞ Florum stœchados ʒ xv. Thymi, Cala-
 minthæ, Origani ana ʒ v. anisi ʒ iii. passula-
 rum enucleatarum ʒ ii. aquæ q. s. coquantur
 s. a. colaturæ adde mellis ℞ ii ʒ iii. Aromati-
 zetur cum cinamomi, Calami aromatici,
 Ginziberis ana ʒ s. ʒ xviii.

Ziedet in een ghenochsame quantiteyt wa-
 ters alle het boven gheschreven / tot het ober-
 blijffel van twee pondt Colaturæ, eerst honz al

℞ s

ziedende

ziedende de Kroonjen van hare kernen ghesuy-
bert / die eenen tijdt ghezoden hebbende / doet
daer by de Calamintha, daer na het Anijs zaet
grof ghestampt / ende een weynighskien daer
na den Thymus ende Origanum, ende ten laet-
sten den Stoechas, de welke een walleken biff
ofte ses ghezoden hebbende / sult de decoctie
van 't hier doen / ende laeu gheworden zijnde /
dooz-gieten / ende sterck upt douwen. Clarifi-
ceert met den Honigh ende witte van den epe
de decoctie, ende dooz den wollen doeck ghepas-
seert zijnde / kooct het tot een Szyrop in een
poppken van dun lijnwaet gebonden sijnde / de
boven-geschreven Aromata grof ghestampt / sult
ghy in het Szyrop laten zieden / dickmael on-
der het zieden het poppken met een spatel upt-
douwende / 't Szyrop tot sijn perfectie gheko-
men zijnde / neemt het poppken daer upt / dat
eerst updouwende / ende bewaert het Szyrop
tot het ghebruyck.

Syrupus de Symphito Fernelij.

Radicum & Cymarum lymphici majoris
& minoris ana M. iij. Rosarum rubrarum,
Betonica, Plantaginis, Pimpinellæ, Poly-
goni, Scabiosa, Tussilaginis ana M. ij. extulis
omnibus recentibus exprimatur succus, co-
quaturque ut expumetur ad ℞ iij. addendo
sacchari ℞ ij. l. & fiat s. a. Syrupus.

Dit Szyrop moet inde kroose tijt ghemaect
worden in de May / als alle de krupden in hun-
ne meeste kracht zijn / sult dan alle de boven-
geschreven krupden met de kroosen inden mo-
tier stampen / ende daer sap upt persen. De
Symphi-

Symphiticum soo kleyn als groot sult ghy met het krupt en wortelen / wel schoon ghewasschen zijnde / oock stampen. Ziedt dit sap een walselen op / ende giet het door den wollen doeck / ende maecht dat ghy dzy pondt daer upt bekomt / het welke ghy dan met het Supcher door het wit van een ey sult clarificeren / ende door den wollen doecks weder ghegoten zijnde / tot een dick Sproop op - zieden. Symphytum majus wordt oock Consolida ghenoemt : Symphytum minus is Prunella, sommighe nemen Bugula, andere de ghemeyne Bellis, dat zijn Kerstauwen / anders Madelivkens / de welke oock Consolida worden ghenoemt.

Syrupus Violarum.

℞ Infusionis violarum ex artefacta ℞ ii. sacchari clarificati & ad consistentiam cocti ℞ vi. ꝑ. viii. id est ponderis civilis, Antverpiensis ℞ iii. Iungantur simul, & paulisper super prunas posito, spumam diligenter auferto.

Neemt Dioletten soo veel als 't u belieft / pluckt die af / ende supbertse van alle groenighepdt / doctse dan in een tinne ofte steene bekerbat ofte kroes / giet daer ober ziedende water / soo veel dat de Dioletten recht oberdeckt zijn / sonder den plas langer te maken : laet dit soo staen wopchen in een warme plaetse 24. uren / maecht dan de Infusie heet / maer laet die niet zieden ofte sult alle het schoon blaen colent verliesen. Doet dan de Dioletten in een canvas doeck / ende pers die wel sterck upt tot een blaemsehe pinte van dese Infusie (de welke recht twee pondt weeght) sult ghy clarificere

res

ren met het witte van den eye / ses pondt acht oncen wit Roepet - supcker / dat is vier pondt Wutwerps ghewichte / ende dooz ghepasseert zijnde / ziedet tot consistentie van Tabletten. Dan het vier doende / sult het Supcker soo veel laten berkvelen als ghy kondt / ende daer daer by de Infusie gieten / gheduerighlijck omroerende / op dat het wel mach dooz menghelen; maer siet wel toe dat ghy het Syroop niet te dun en maecht / want soude seer haest suet woorden ende bederven: wel dooz - menghelt zijnde / stelt het Syroop wat op het vier / op dat het sijn schuyt mach optwerpen (maer sonder zieden) het welke ghy t'eenemaal sult af - nemen / ende koel wesende / in sijnen pot gieten / ende bewaren tot het ghebruick.

Mel Mercuriale.

℞ Succi mercurialis, Mellis ana ℥ ii.
confice s. a.

Neeme sap van Mercuriael, ziedet een waal leken op / ende giet het dooz den wollen doeck / doet den Honigh dan daer by / ziedende giet het wederom dooz / ende ziedet tot consistentie van Syroop.

Mel Rosarum simplex.

℞ Infusionis rosarum rubrarum ℥ ii. f. mellis ℥ ii. coque s. a. ad consistentiam Syrupi.

De Infusie sult ghy maken van roode Roosen / op de selve maniere als de Probensche Infusie, boven in het Syroop van Roosen beschreven / uptghenomen dat dese Infusie maer dry ofte vier mael met versche Roosen moet verneuten zyn. De Infusie met den Honigh en witte

witte van den Eye sult ghy clarificeren / ende
door den wollen doeck ghegoten zijnde / tot con-
sistentie van een middelvaet dick Sproop zie-
den.

Mel Rosarum solutivum.

℞ Infusionis rosarum pallidarum ℞ ii. ℥.
mellis ℞ ii. coquantur s. a. ad spissitudinem
Syrupi.

Maect dit als 't booggaende Mel rosarum,
behalven dat ghy Intusie van Probensche Kroo-
sen moet nemen.

Oximel simplex.

℞ Mellis optimi despumati ℞ ii. aceti vi-
ni acerrimi, aquæ ana ℞ i. coque in s. a. ad
spissitudinem Syrupi.

Neemt twee pondt Honigh / ende een pondt
water ofte wat meer (op dat den Honigh te be-
ter door den wollen doeck passere) clarificeert
het selve met het witte van een Ey / ende door
ghepasseert zijnde / koocht het tot de consisten-
tie van een heel dick Sproop / ende doet daer
daer by den Wijn - azijn / ende laet het weder-
om koochen tot de consistentie van een sproop.

Oximel scilliticum simplex D. Mesua.

℞ Mellis despumati ℞ i. ℥. aceti scillitici
℞ i. coquantur s. a.

Neemt den gheschuypten Honigh / ende den
Azijn van Squillen / ende laet het t'samen zie-
den tot een Sproop.

Diamorum Doctoris Nicolai.

℞ Succī mororum celsi ℞ ℥. Succī mo-
rorum

rorum rubi ℞ j. Mellis despumati ℞ i. coque simul ad consistentiam Syrupi.

Neemt Moerbefien ende Braembefien eere sy t' eenemael rijp zijn / treckende wat nae het zwart / pers het sap daer upt / laet het neder sincken / giet dan het klaer af / ende clarificeert het met den Honigh ende witte van den Ege / ende dooz den wollen doeck ghepasseert zijnde / kroockt het tot consistentie van Syroop. Hendaeghs wordter van veele in plaetse van Honigh Suucker ghebruyckt / om dat sy segghen den Honigh te heet te wesen ende min liefselijck voor de quade keelen / insghelijcks oock maer van sap van Moerbefien / dooz dien het senghenamer is.

Loboch, Loch, Linctus, Eclegma.

Loboch sanum & expertum D. Mesue.

℞ Cinamomi, Hysopi, Glycyrrhisæ anazij. Iujubarum, Sebesten ana No. xv. Passularum enucleatarum, ficuum siccarum, dactylorum pinguium ana ℥ j. Foenugraci ℥ ij. s. Capilliveneris M. lanisi, Fœniculi, Ireos, Seminis lini, Calaminthæ ana ℥ ij. coquantur s. a. in s. q. aquæ ad consumptionem ℞ j. colaturæ expressæ adde penidiarum ℞ i. coque ad consistentiam Syrupi, postea insperge sequentia minutissima tula.

℞ Pincarum mundatarum zij. s. Amigdalorum dulcium mundatarum, Glycyrrhisæ, Tragacanthæ, Gummi arabici, Amyli anazi. s. Ireos

Ireos 3 i. Agitentur omnia donec albescant.

Ziedet in een ghenoeghsame quantiteyt wa-
ters tot de Colatura van ourent anderhalf
poude / want een poude is wat te weynigh om
het Suicker te clarificeren / eerst voor al de
Ireos-wortels (dat zijn blauwe Wiffen) in ron-
de schellekens ghesneden / de welke een tijdt ghe-
zoden hebbende / doet daer by de vruchten ghe-
supbert / ghekroocht / en doorszuden / de welke
doek een tijdt gezoden hebbende / doet daer by de
Calamirtha en het Calys-hout / daer na alle de
zaden wat gestampt / daer na den bysopen Ca-
pillus veneris door - sneden / ten laetsten de Ca-
neel grof ghestampt / de welke ghy sonder te la-
ten zieden / terstont van 't vier sult af - nemen /
ende den pot naeuw toe-stoppende / laten staen
weycken / tot dat het saet is gheworden / en dan
opdrouwen. De Colatura sult ghy clarificeren
met de Penne (ofte ander Suicker / want de
Penne niet anders en is / soo ick noch gheseydt
hebbe / dan Suicker een weynighsken ver-
brant / ten ware de verbrantheydt hier goet wa-
re) ende witte van den Eye door ghepasseert
zijnde / ziedet tot een heel dick Syroop / in 't
welcke ghy het nabolghende poepert sult men-
ghelen / op dese maniere ghestampt : De Som-
me van Arabien en Craganth sult ghy / ghe-
dzooght wesende / elck bysonder stampen / ende
sijn doorszifen / het Calys-hout gheschrabt / ghe-
sneden ende ghedzooght / met de Ireos - wor-
tels sult ghy doek t' samen stampen ende zif-
ten / den Amylum sult ghy doek bysonder sijn
wijshen / ende dan by de boven - gheschreven
Poepereen mengghelen / de Pingelen ende ghepel-
de Almandelen sult ghy niet een Mars kleyn
door - sigden / ende dan in den moortel met de
bo

boben-ghefchreven. Doeperen pulberifer en / ofte
wel in eene steenen moortier met wat van de de-
coctie met een houtte stampet stampen. Dit
Doeper sult ghy in 't boben-ghefchreven Sy-
roop soo langhe omroeren tot dat het tuit is /
ende bewaren tot het ghebruyck.

Lohoch de Pulmone Vulpis.

℞ Pulmonis vulpis siccati, Succij glycirrhizae, Seminum anisi, Foeniculi, Capilli veneriana ℥ i. sacchari clarificati ℥ vij. i, fiat s. a Lohoch.

Maect de Tonghe van den Vos / gheprepa-
reert ende ghedrooght op de maniere boben on-
der de preparatien beschreven: stampt de sel-
ve met het sap van Calys-hout kleyn ghesne-
den ende ghedrooght / Wijs / Denckel / en Ca-
pillus veneris tot een sijn porget / welck poeret
ghy sult mengelen in seben oncen en half supe-
ker met rengh Pectorael water / als is Tuls-
laginis, gheclarificeert ende tot een dick Sy-
roop ghezoden.

*Lohoch de Caulibus, alias Syrupus de caulibus,
five de Brassica.*

℞ Succij caulium rubrorum depurati & clarificati ℥ j. Croci ℥ ii. Mellis & sacchari ana ℥ i. fiat s. a. Syrupus.

Maect roode koolen / stampt die / ende pers
het sap daer uyt / ziedet een walleken op / ende
giet het door den wollen doeck. Dus ghesuy-
bert

vert / neemt daer van een pondt / clarificeert
 het selve met den Honigh ende Supcher met
 het wirt van een Ege / dooz ghegoten zijnde /
 hanght daer in / in een poppeken ghebonden
 van ydel lijnwaet / den Saffraen heel soo spij /
 welke poppeken ghy onder het zieden met een
 spatel dickmael sult wyndoutwen / ende tot een
 dick Pectorael-sycoop ghezoden zijnde / dat daer
 laten in hanghen. Somnighe stampen het
 Saffraen / ende mengheleu dat in 't Snyoop
 wat dicker gezoden / ende dan magh dit eenigh-
 sijn Lohoch ghenaeint worden.

Pulvis sive species Aromatica.

*Pulvis sive species Aromatici rosati Gabriellis
 descriptionis Mesua.*

℞ Rosarum rubrarum ʒ vij. Glycirrhizæ,
 ʒ iij. ʒ. Ligni aloës, Santali citrini ana ʒi. ʒ.
 Cinamomi ʒ ii. ʒ. Macis, Gariophyllorum ana
 ʒ i. ʒ xv. Gummi arabici tragacanthæ ana ʒ
 iiii. Nucis moschatæ, Cardamomi, Galangæ
 ana ʒ ʒ. Spicæ indicæ, Ambrægrisæ ana ʒ i.
 moschi ʒ ʒ. misce fiat s. a. pulvis.

In den eersten sult de Santalum en Lignum
 aloes in den mortier t' eenemael bryken / dan
 daer by doen de Galanga, Giroffe-naghels / Ca-
 lps-hout gheschrybt / ghesueden ende gedrooght /
 de Spicanardi ghesuybert en kleyen ghesueden /
 ende de Caneel / ten laetsten de roode Roosen
 ghedrooght / ende van hun wit onder ghesuy-
 bert / de Macis, Nux moschata, alle het selve
 daer nae dooz eenen middelbaren sijnen teem-
 zistende. De Gomme van Arabien en Tra-
 gantij moeten / ghedrooght wesende / vpsouder
 ghedroeyert

ghepoepert wesen. De Ambergrijs en Muscus moeten oock bysonder met wat van de sperien ghewezen worden; maer door dien een pghelijck den Muscus en Amber niet en kan ghesijden / soo en sal men die daer niet by voeghen / dan des noodt wesende / een greyn Amber en een half greyn Muscus tot een dragma daer by voeghen.

Pulvis aureus sive Myricalis apud Gandenses.

℞ Cinamomi, Galangæ ana ℥i. anisi ℥ij.
Chalybis minutissime præparati ℥iii. sacchari ℥ii. Folia auri N°. iiiii. misce & pulverisa.
Diurnis & pertinacibus uteri & lienis obstructionibus medetur, & menses provocat.

De preparatie van het stael staet boven in de bereydinghen der Simplicia beschreven / de reste moet sijn ghestampt sijn / ende daer by gheboeght.

Species Diacarthami Arnoldi de Villanova.

℞ Specierum diatragacanthi frigidi ℥ii.
Pulpæ cydoniorum ℥i. medullæ seminis carthami, Hermodactylorum ana ℥ii. Ginziberis, Diagridii, Mannæ ana ℥i. Turbith ℥iii. misce s. a. fiat pulvis.

Maect een goet deel Semen carthami, van alle onschuyberheyt eerst ghesuybert / ende stampt dat lichtelijck door / zitt het selve door eenen pdeelen rems / op dat de kernen door vallen / ende lemen

Distilleer-konste. 195

leinen boben blijven / door dien nochtans dat-
ter altijd sommighe door ballen / neemt het
ghewichte wat rupm: boeght dan by dit Se-
men carthami den Turbich kleyn ghesneden /
de Gyneber ende de ghebzooghde Queen:
stampt die t'samen / ende zift het tot een mid-
delbaer sijn poeper / doet dan daer by den Dia-
gridium bysonder in den moztier ghewreben /
den bodem des selfs eerst met wat Olie van
soete Mandelen het ghemaect / ende de spe-
cies diatragacanthi frigidi, dit wel door - men-
ghele wesen / neemt wyghelesen Martia heel
supber / en met wat van de boben - gheschre-
ben Species wijst die in den moztier / ende
boeght daer dan alle de reste by / ende bewaert
het tot het ghebruick. Dosis ʒj. ad ʒ iij.

Species Diagalanga Doctoris Mesue.

Galangæ, Ligni aloës ana ʒ iij. Gario-
phyllorum macis, seminis ligustici ana ʒj.
Ginziberis, Piperis longi, Piperis albi, Calami
aromatici, Cinamomi ana ʒ f. ʒ xv. Calami-
minthæ, Menthæ, Cardamomi maioris, Spi-
cæ indicæ, Seminis apii, Fœniculi, Anisi, Ca-
rui ana ʒ f. misce fiat s. a. pulvis.

Wzecht in den moztier eerst alle de wortelen
ende de schoffen t'samen / ende de Spica met
een schare kleyn door-ghesneden / doet dan daer
by alle de krupden ende zaden / etc. stampt en-
de zift het tot een sijn poeper. Cardamomum
majus is de ghemeenre grypne.

¶ 2

Species

Species Diaireos simplex.

℞ Ireos ʒ l. Specierum diatragacanthi frigidī ʒ ij. misce.

Stampt de Ireos wortelen t' eenemaal fijn / ende voeght daer by de Species diatragacanthi frigidī.

Species Dianisi Doctoris Mesue.

℞ Anisi electi ʒ v. Glycirrhizæ rasæ, Mastiches ana ʒ ij. Carvi, Macis, Galangæ, Fœniculi, Ginziberis, Cinamomi ana ʒ j. ʒ xv. Trium piperum, Calaminthæ, Pirethri, Cassiæ lignæ ana ʒ l. Cardamomi, Gariophyllorum, Cubearum, Spicæ indicæ, Crocā ana ʒ j. ʒ ij. s. fiat s. a. pulvis.

De Spica kleyn door - ghesneden / het Calpāhout gheschabt ende ghedrooght / de Giroffnaghels en Galanga sult ghy eerst t' samen brenken / daer na alle de andere drooghen / behalven het Saffraen ende Mastix die ghy elck bysonder sult wrijven / ende by het boven - schreben wel door - menghelt / ende ghezift wesende / tot het ghebruick te waren.

Species Diamargariti frigidī D. Nicolai.

℞ Nucleorum seminis Citrulli, Cucurbitæ Cucumeris, Melonis, seminis portulacæ, Papaveris albi, Santali albi, Santali citrini, Ligni aloës, Ginziberis, Rosarum, florum Nymphææ albæ. Florum boraginis, myrtillorum ana ʒ j Coralli albi, Coralli rubri ana ʒ l. Margaritarum ʒ iij misce fiat pulvis s. a.

In den eersten sult de Santels en Lignum Aloës tot een poeper stampen / ende dan daer by doen alle de reste / ende door eenen fijnen coz- dialen teems ziften / wyt-ghehouden nochtang het Cozael ende de Peerlen / de welcke eerst ghe- prepareert wesende / sult in den mortier stille- lens wrijven / ende mengheleu by het boven- gheschreven poeper. De vier verkoelende Za- den sult ghy oock eerst van hunne pellen supbe- ren / ende met een mes kleyn door snijden / ende met wat van de poeperen ghepulveriseert we- sende / sult met de reste mengheleu en naeu toe- ghestopt / tot het ghebruyck bewaren.

Species Diamoschi dulcis D. Mesue.

& Croci Doronici, Zedoariæ, Ligni aloës, Macis ana ʒ ii. Margaritarum albarum. Scri- ci crudi tosti, Charabe, id est succini, Coral- li rubri ana ʒ ii. s. Gallia moschata veræ, O- cimi citrati ana ʒ i. s. Been albi, Been rubri, Foli (vel succedanei eius macis, & Spicæ cel- tica mundatæ ana partes æquales) Spicæ in- dica Gariophyllorum ana ʒ i. Zingiberis, Cubeborum, Piperis longi ana ʒ i. s. Moschi ʒ ii. misce s. a. fiat pulvis.

Breect in den mortier eerst kleyn het Li- gnum aloes, daer by doende den Doronicum, Zingiber, Been album & rubrum, de Spicanar- di kleyn ghesneden / en Sirossenagels / ten ware ghy in plaetse van Doronicum, Galangam of te Angelicam name / ende vooz Been album & rubrum, Radices boragines, ende Buglossæ, dese ghebraken zijnde / doet daer by de Macis, Spica celtica, de gherooste / niet verbrande /

¶ 3

raeuw

racuwe zijde / de edele Basilicum / ofte in ghes-
breck van dien de ghemeenne / ofte het zaet des
sels / Cubeben, langhe Peper / het welcke te
samen tot een cordiael sijn poeyt ghestampt
ende ghezift wesende / doet daer by het Sas-
fraen eerstinael ghedrooght ende besonder ge-
stampt / als oock de Trochisci van Gallia mo-
schata. De gheprepareerde Peeren / Cozael /
ende Succinum, stillekens in den moxtier eerst
ghewreven wesende / sulc ghy oock onder de
poeyeren wel bodmenghelen: ten laetsten sulc
ghy den Muscus met wat van de specien heel
sijn gewreven wesende / dock daer onder men-
ghelen / ende wel ghesloten zijnde / tot het ghe-
bruyck bewaren.

Species Diambre, Doctoris Mesue.

✶ Cinamomi, Doronici, Gariophyllorum,
Macis, Nucis moschatae, Folii (aut succeda-
nci eius Spicæ celticæ, & macis) Galangæ
ana ʒ i. s. Spicæ indicæ, Cardamomi mino-
ris, Cardamomi maioris ana ʒ s. Zingiberis ʒ
s. ʒ xv. Santali citrini, Ligni aloës, Piperis
longi ana ʒ i. Ambræ ʒ s. Moschi ʒ xv. mi-
sce fiat s. a. pulvis.

De Santalum, Lignum aloës, Galangæ, Si-
rossenagelē Spicanardi kleyn dooz gesneden / en
Doronicum sulc ghy eerstinael in den moxtier
breken / en daer na alle de andere ingredienten
daer by doen / stampen ende zisten tot een sijn
cordiael poeyt / wtghenomen de Muscus en
Zubergrijs / de welcke t' samen moeten ghe-
wreven worden met wat van het boben sches-
ben poeyt / en dan menghelen onder het ander.
Cardamomum majus is onse ghemeenne greyne.

Species

Species Dianthos D. Nicolai.

℞ Florum rosarini ℥ i. Rosarum violarum,
Glycirrhizæ ana ℥ iij. Gariophyllorum, Spi-
cæ indicæ, Nucis muschataæ, Galangæ, Ci-
namomi, Zingiberis, Zedoariæ, Ligni aloës,
Macis, Cardamomi, Anisi, Seminis anethi
ana ℥ ij. misce fiat s. a. pulvis.

De Glycirrhiza, Gariophylli, Spicanardi
door-ghesneden / Galanga, Cinamomum, Zin-
giber, Zedoaria, Lignum aloës sult ghy eerst
in den mortier kleyn breken / ende daer na
al het ander by doen / ende tot een sijn poepet
zisten.

Species Diapoanias.

℞ Radices pæoniæ ℥ i. Macis, Spicæ indi-
cæ, Croci, Coralli rubri, Margaritarum,
Mastiches ana ℥ xv. Myrtillorum ℥ i. ℥ xv. Ci-
namomi, Nucis moschataæ, Gariophyllorum
Folii (ejus loco Cassiæ lignæ) Zingiberis, Pi-
peris longi, Cardamomi, Granorum paradisi
ana ℥ j. Glycirrhizæ ℥ ii. Anacardi ℥ ii. ℥ v.
moschi, Ambraæ ana ℥ 3. misce s. a. fiat pulvis.

Sult eerst de wortels van Peonie - manne-
ken in den mortier breken / ende dan daer by
doen den Spica kleyn ghesneden / ende het Cas-
sias - hout kleyn gesneden / ende gedrooght Sy-
naber / Canceel / Cassia, Giroffe - naghels / ende
die ghebroken zijnde alle de reste / behalven het
Saffraen / het welcke gedrooght zijnde / byson-
der moer ghepoepert worden. De geprepareer-
de Peeren / en Cozael sult ghy met den Mastix
stalekens in den mortier wijden / ende dan by
het boven - schreven Doener / heel sijn gezift / by

menghelen. Den Muscus en Amber sult ghy
met wat Poepet heel subtiel wrijven / ende dan
menghelen by het voorgaende / ende bewarint
tot het ghebruyck.

Species Diarhadonis Abbatis ex Nicolao.

℞ Santali albi, Santali rubri ana ʒ i. ʒ xv.
Tragacanthæ, Gummi arabici, Spodii ana ʒ
i. Afari, Mastiches, Spicæ indicæ, Cardamo-
mi, Succî glycirrhizæ, Croci, Ligni aloës, Ga-
riophyllorum galliæ moschatæ Nicolai, A-
nisi Fœniculi, Cinamomi, Rhabarbari, Semi-
nis o cimi, berberis, Seminis endiviæ, Portu-
lacæ Nucleorum seminis cucurbitæ, Citrul-
li Cucumeris Melonis, Seminis papaveris
albi ana ʒ s. Margaritarum, Olsis e corde cer-
vi ana ʒ v. Rosarum ʒ v. s. Camphoræ ʒ iij. s.
Moschi ʒ j. s. misce s. a. fiat pulvis.

De Santels, Lignum aloës, Spicanardi klepn
ghesneden / ende Sirossenaghels sult ghy in den
mortier eerst klepn hreucken / ende dan daer by
doen alle de wortelen / ende daer na alle de reste
het Calys - hout say eerst klepn dooz ghesneden
zijnde ende ghedrooght / het selbe ziftende dooz
een middelbare sijne reems / de vier verkoelen-
de jaden / na dat sy ghevelt zijnde / moeten niet
ren mes klepn ghesneden worden / ende in den
Mortier daer na met de boven - gheschreven
poepere al wrijvende ghepulveriseert. Wepde
de Sommen ende het Saffraen ghedrooght
zijnde / moeten bpsonder ghestampt worden.
De Peetlen en Spodium gheprepareert zijnde /
in den mortier ghewreven met den Campher /
ende met de andere poepere wel dooz - men-
ghelt

ghelt worden. De Gallia moschata het welcke Trochiscen zijn / die onder de Trochischen beschreven sullen worden / ende de Muscus en worden hier ghemeynelyck niet by ghedaen / door dien weynich de Muscus veruogen / doch sy is hier in kleyne quantitept.

Species Diatragacanthi frigidi D. Nicolai.

*Tragacanthæ amplissimæ ʒ j. Gummi Arabici ʒ v. amyli ʒ ii. Glycirrhizæ, Nucleorum seminis citrulli, Cucurbitæ, Cucumeris, Melonis ana ʒ i. Camphoræ ʒ v. fiat s. a. pulvis

De Gomme Traganth ende van Arabien wel gedrooght zijnde / sult eick bysonder poepren / insghelycks het Calps - hout / den Amylum in den mortier kleyn ghewreven / sult by het boben - schreven menghelen. De vier zaden / nae dat sy ghepest sijn / ende kleyn met een mes door ghesneden / sullen met de poepren in den mortier versublijt worden / stillekens wijshende.

Species Diatrion Santalon D. Nicolai.

*Santali albi, Rubri citrini, Rosarum ana ʒ iii. Rhabarbari, Spodii, Succu glycirrhizæ, Seminis portulacæ ana ʒ ii. ʒ xv. Amyli, Gummi Arabici, Tragacanthæ, Nucleorum seminis citrulli, Cucurbitæ, Cucumeris, Melonis, Seminis endiviæ ana ʒ i. Camphoræ ʒ i. misce s. a. fiat pulvis.

Dolght de wijze van stampen in Diathodon beschreven / midt sy malckanderen seer ghelyck sijt.

*Species Diaturbith cum Rhabarbaro**D. Montagnana.*

℞ Turbith optimi, Hermodactylorum ana
 ʒ i. Rhabarbari ʒ v. Diagridii ʒ ij. Santali al-
 bi, Santali rubri, Violarum, Zingiberis ana
 ʒ ij. ʒ v. Mastiches, Anisi, Cinamomi, Croci
 ana ʒ xv. misce s. a. fiat pulvis.

De Turbith en Santels slepen gesneden / sult
 ghy in den mortier eerstmael t'eenemael bze-
 liek / ende dan de reste daer by doen / ende door
 eenen middelbaren sijnen teems zisten / behal-
 ven de Sassaen / die bysonder / ghedrooght
 wesende / moet ghepoepert worden / den Dia-
 gridium ende Mastix sult ghy t'samen / den bo-
 dem van den mortier wat het ghemaect sijn-
 de / stillekens sijn wrijven / ende het boven-ghes-
 schreven poepel dan daer onder mengelen / ende
 bewaren tot het ghebruick. Dosis ʒ j. ad ʒ iij.

Species sive pulvis Haly Abbatis, apud Valescum.

℞ Seminis papaveris albi ʒ v. Gummi Ara-
 bici, Amyli, Tragacanthæ ana ʒ j. f. Seminis
 portulacæ & Gossipii, Seminum althææ &
 malvæ ana ʒ ij. f. Seminum quatuor frigido-
 rum majorum, Seminis cydoniorum ana ʒ iij.
 f. spondii præparati, pulveris liquiritiæ ana
 ʒ j. f. misce fiat s. a. omnium pulvis.

De Gomme van Arabien / ende Tragantij
 moeten boor al gedrooght sijnde / elck byson-
 der ghestampt / ende sijn ghesift worden / aldus
 oock den Amylum, ende gheprepareerde Spo-
 nidium. De vier verkerende zaden moeten ghe-
 pest

pelt / ende met een mes sijn door-gesneden sijn-
de / in den mortier met het boben-gheschreven
Poepet ghepulveriseert worden. Het Semen
Gollipii, anders Bombacis, dat is Caroen-
zaedt / moet oock ghepelt worden / ende als de
vier zaden met een mes door-ghesneden wor-
den / ten 3° ghy dat stampet / ende ziftet op de
wijse van Semen carthami, ende alsdan met al-
le de reste t' samen stampet / 't welck gezift sijn-
de / sult by het boben-gheschreven poepet men-
ghelen : en maect vier deel t' samen / want om
de bottigheyt der zaden wort dit poepet lieche
ranst.

Species Hieræ & Piceæ simplicis Galeni.

℞ Cinamomi, Ligni aloës, Afari, Spica-
nardi indicæ, Croci, Mastiches ana ʒ j. Aloës
ʒ ij. ʒ ij. misce s. a. fiat pulvis.

Spicanardi van alle aerde ghesubert wesen-
de / ende met een schare k'eyn door ghesneden /
sult ghy eerst met het Ligoum Aloes stampen /
daer by doende de Canerl ende Hasel-wortels /
ende 't selve tot een middelbaer sijn poepet zif-
ten. Het Saffraen ghezooght zijnde / sult al-
leene stampen ; maer den Aloes ende Mastix
t' samen den bodem van den mortier eerst met
wat Olie van soete Mandelen het ghemaect
zijnde / ende al wel onder mallander ghemer-
ghelt / sult tot het ghebruyck bewaren. *Dosis*
ʒ j. ad ʒ iiij.

Species latitiæ Galeni.

℞ Florum ocimi gariophyllati, Croci, Ze-
doariæ, Ligni aloës, Gariophyllorum, Corti-
cum citrei mali, Galangæ, Macis, Nucis mo-
tcharæ

Scharæ, Styracis calamitæ ana ʒ i. ḡ xv. Anisi. Rasuræ eboris, Thymi. Epithymi ana ʒ i. Camphoræ, Mosci, Ambra, Margaritarum, ossium è corde cervi ana ḡ xv. aurifoliati meri, argenti foliati meri ana ḡ v. miscs. a. fiat pulvis.

Stampt in den eersten het Lignum aloes, alle de wortelen en schozffen / die ghebroken sijn / de / doet al de reste daer by / en ziftet door eenen cordialen teems. De Camphora moet bysonder gewreven worden / met wat van de bovenghescreven poepereu / insghelijck den Amber en Mustus / soo oock de gheprepareerde Peerlen / al met malckanderen wel ghemenghelt wesen / menghelt daer onder in den moztier de bladeren goudt ende silber / ende bewaert het tot het ghebruick. Bloemen van Ocimus gariophyllatus sijn qualijck te bekomen / ghebruickt in plaetse de bladeren des selfs / het welke de edele Basilicum is / ende in ghebreck van die / ghebruickt de ghemeyne Basilicum.

Pulvis Regine.

℞ Seminis saxifragiæ, Granorum solis, Liquiritiæ rasæ, Seminis malvæ, Apii ana ʒ ii, ʒ ij. Petroselini macedonici, Asperagi, Dauci, Ligustici, Genistiæ, Cumini, anisi, Iuniperi, Rutæ Seseleos, Pulegi, Acori, Anethi, Baccarum lauri ana ʒ j. Radicum penthaphyllonis ʒ j. s. Schœnanthi, Lapidis lycnis ana ʒ ij. Seminum quatuor frigidorum majorum ana ʒ ij. s. Sanguinis hirci ʒ ii. Croci ʒ i. miscs fiat omnium pulvis subtilissimus pro calculo.

In

In dit tot sijn poeper te brenghen / is groote mochte ghelegghen / om de betrugheyt der zader wille / daerom ware het goede / als sy half ghesluyt tusschen papieren in een warme plaetse te droogghen / ende dan boort te stampen ende te ziften ; de verkoelende zaden / na dat sy ghepeelt zijn / moeten met een mes kleyn doorghesneden worden / ende dan met waer van de andere Poeperen in den slootier ghepulveriseert worden. Daer zijn andere Descriptien met vnder ingredienten, neemt die u belieft.

Opiatum.

Diascordium Fracastorii.

℞ Cinamomi, Cassiæ lignæ ana ʒ ij. Scordii ʒ l. Dictamni cretici, Radicum tormentillæ & bistortæ, Galbani Gummi arabici ana ʒ ij. Opii ʒ l. ʒ xv. Styracis calamitæ ʒ ij. ʒ xv. Seminis acetosæ ʒ ij. ʒ v. Gentianæ ʒ ij. Boli armeni ʒ vi. Terræ lemnix ʒ ii. Piperis longi, Zingiberis ana ʒ j. Mellis optimi despumati ℞ i. ʒ iii. Conservæ rosarum rubrarum ℞ l. Vini aromatici ʒ iii. fiat s.a. *Opiatum.*

Sult in den eersten alle de wortelen in den moster bryken / dan daer by doen de Canel / ende de Cassia, die oock ghebroken zijnde / doet daer by alle de reste / oock den Scorax en Galbaum (is 't dat nochtans het poeper te vochtighe valt) smilt beide dese Soinnen met spaensche wijn / ziedtse tot dicke van Montigh / ende menghelt die warm in de gemengelde compositie, en ziftet dooz eenen sijnen ceens de Gummi arabi-

arabicum ghebroght zijnde / stampt die bysonder / ofte smilt die met den Opium, Bolus armenus en Terra lemnia moeten elck bysonder ghezeven worden / ende by het boben-gescheven poeper ghemengelt. Preemt dan geschuynden Honigh / ende laet wesen / mengelt daer onder de Conferve van roosen kleyn gestampt / ende daer nae alle de poepere / ten laetsten den ghedissolbeerden Opium met Malbesep ofte Spaensche Wijn. Laet dese compositie sommitge daghen fermenteren, die alle daghen omroerende / ende bewaertse tot het ghebruyck.

Requies Nicolai.

℞ Rosarum, violarum ana ʒ iii. Opij, seminis, hyosciami albi, Corticum radicum, mandragoræ, Seminis endiviæ, Lactucæ, Portulacæ, Psyllii, nucis moschatae, Cinnamonomi, Sacchari ana ʒ j. s. Santali albi, Citrini, Rubri, Spodij, Tragacanthæ ana ʒ ij. ʒ v. mellis optimi despumati triplum.

Dese by soorten van Santels sult ghy in den moztier eerst kleyn breken / ende dan daer by doen de schoyssen van Mandragora ende Caneel / daer na alle de reste : Alles dooz-ghezift wesen / mengelt daer onder de Tragacanthum bysonder ghestampt / insghelijck het Supker / ende de gheprepareerde Spodium ; welke poeper ghy mengelen sult in laetwe geschuynde Honigh / dynaerl meer weghende dan het poeper / dit al wel doozmengelt wesen / mengelt daer onder den Opium met Spaensche wijn ghesmolten / ende bewaert het tot het ghebruyck. Hier by soude moeten ghebroeght wesen de twee boozmaeste Opiaten, als in The-

Theriaca en Michridatum; maer ick sal daer van op het laetste een bysonder Tractaet maken / ende daer by voeghen de Confectio hyacinthorum.

Electuarium.

Benedicta laxativa Doctoris Nicolai.

℞ Turbith electi, sacchari ana ʒ x. Diagridii, Esulæ, Hermodactylorum, Rosarum ana ʒ v. Gariophyllorum, Spicanardi indicæ, Zingiberis, Croci, Saxifragiæ, Piperis longi, Calami aromatici, Cardamomi minoris, Seminis apii, Salis gemmæ, Galangæ, Macis, Carui, Fœniculi, Seminum asperagi, Rusci, Milii solis ana ʒj. Mellis despumati tripulum hoc est ℥ j. ʒ v. ʒ v. confices. a. *Dosis ʒ ij. vel ʒ f.*

Sult den Turbith ende Spicanardi met een schare kleyn doorszijden / ende met alle de andere wortelen eerst in den Moztier t'eenemael byken / de Radices esulæ eerst gheprepareert wesende / op de maniere in de preparatiën beschreuen / doet daer na alle de reste by / ende tot een middelbaer sijn poeper ghezift wesende / boeght daer by het Suucker met het Sal gemmæ ghewoeben / het Saffraen bysonder ghepoepert / ende den Diagridium tot een poeper ghewoeben / den bodem des moztiers eerst maelt met wat olse van soete Amandelen bet gheschuynden Honigh noch laeu wesende / sult menghelen / ende in sijn pot ghedaen zijnde / tot het ghebruuck bewaren.

Electua-

Electuarium Cariocostinum.

℞ *Hermodaetylorum*, *Diagridii* ana ʒ vi.
Gariophyllorum, *Costi*, *Cumini*, *Zingiberis*
 ana ʒ iii. *Mellis despumati cum vino aroma-*
tico ʒ ix. fiat s. a. electuarium.

Den *Diagridium* moet bysonder ghetworeben worden / den bodem van de moztier met wat Olie van soete Mandelen het ghemarckt zijnde / alle de andere ingredienten moeten t' samen ghestampt worden / ende dooz eenen middelbaren reetns ghezift worden / ende met den *Wingh* (met wat *Spaensche wijn* op-ghezoden / ende gheschupmi) noch laeu zijnde / ghemerigelt worden. In't maken van dit *Electuarium* is groot verschil / want sommighe en dupliceren innaer de poeperen / het welcke de groote purgerende kracht seer vermeerdert / waer dooz den Doctoor lelijck soude bedrogghen worden / met schade van den Patient. Ich hebbe de ghemeene maniere ghevolght die triplicerende / volght het ghebruyck der Stadt daer ghy woont. *Dosis* ʒ i.

Casia extracta pro Clisteribus.

℞ *Florum violarum & foliorum eiusdem*,
Maluæ Mercurialis, *Betæ*, *Parietariæ* ana
 M. f. fiat horum decoctio, in cuius colatura
 dissolve sacchari ʒ ix. *Pulpæ casiaë fistulæ*
 ℞ l. fiat s. a. electuarium.

Dult in een ghenoeghsaine quantiteyt waters zieden tot de colatura van een pondt / alle de krupden / op het laetste daer by doende de *Violetten* / ende nae dat sy twee ofte dry walcken

tekenen ghezoden hebben / van't vier doen / ende de decoctie laeu gheworden zijnde / door-gietens met welcke colatura ghy het Supcker sult smilten / ende tot een heel dick Spzooop op - zieden / by het welcke ghy de doorghestecken Pulpa cassia sult mengheleu / ende bewaren tot het ghebruyck ; maer en maect niet veelt samen / want dit Electuarium seer haest verdrooght / namentlick in den Somer. De Pulpa cassia wordt op dese maniere bereydt : Neemt vier oncen zwaer / niet ratelende pijpen cassia , de welke ghy met een hamercken op den middel - naet slaende , sult kroocken / ende met de handen open treckende / met een spatel al uyt - weeren / t welck daer in is / dit mergh sult ghy met de hoben - gheschreben decoctie wat verbochtighen / ende daer naer met een houtlepel door een omghekeerden Ceemts door - wrijven / den Ceemts oock met de selve decoctie nat maekende (ofte hebt ghy de Pulpa om in te nemen van doen / met wat Spzooop van Violetten / ofte van Roosen / ofte eenigh ander nat) van onder sult ghy met een spatel de Pulpa af nemen / ende sult van vier oncen Cassia een once Pulpa bekomen.

*Electuarium Diacarthamum Doctoris Arnoldi
de Villanova.*

Specierum diatragacanthi frigidi ꝑ i.
Pulpæ cydoniorum ꝑ j. Medullæ seminis
carthami ꝑ i. Zingiberis albi, Diagridii ana
ꝑ ii. Turbithi ꝑ vi. Mannæ granatæ ꝑ ii. Mel-
lis rosati colati ꝑ i. Hermodactylorum ꝑ i.
Sacchari albissimi ꝑ x. ꝑ iii. fiat s. a. electu-
arium. Dosis ꝑ s. vel ꝑ ij.

De maniere om dit poeper te stampen / hebbe
 he hoven in Species diacarthami beschreven /
 welke poeper ghy sult menghelen in het Sup-
 ker met Aqua boraginis, ofte ghemeyn water
 tot een dick Snyrooy ghekoocht / dan in plaetse
 van ghezooghde Queen / mooght ghy Mar-
 melade nemen / welke in den moztier met de
 Manna / van alle onreynighepdt ghesupbert en-
 de Mel rosarum wel onder maikanderen gebou-
 ken ende gemenghelt / by het ander sult voegen /
 en bewaren tot het ghebruyck.

Electuarium Diacarthamum tabulatum.

Neemt het hoven gheschreven Supker /
 siedt het tot consistencie van Tabletten / men-
 ghelt dan daer onder de Marmelade (maer be-
 ter is 't ghezooghde Quee-peeren te poeperen)
 met de Manna in den moztier t' samen ghezo-
 ken / ende daer naer de Poeperen / verkoelt we-
 sende / giet het uyt tot Tabulatum, ende snijdt
 het / eer het heel houdt wordt / in ruyte - sween :
 Mel rosarum moet hier achter - ghelaten wor-
 den / want de Tabulata en soude om de boch-
 righepdt ende vertighepdt wille / niet bewaer-
 lijck zijn ; bewaert de selve in een drooge plaetse.

Diacatholicum Nicolai.

✶ Pulpæ, cassiæ fistulæ, Pulpæ tamarindo-
 rum, senæ mundatæ ana ꝑ j. Rhabarbari,
 Violarum, Polypodii, Anisi ana ꝑ s. Glycir-
 rhizæ, Seminis citrulli, Cucurbitæ, Cucum-
 eris, Melonis ana ꝑ j. Penidiarum, Sacchari
 candi ana ꝑ s. Extrahenda extrahantur, Con-
 terenda conterantur, & seminum nuclei in-
 cidantur, & postea conficiantur sum se-
quenti syrupo.

✶ Po.

℞ Polypodii quercini ℥ i. s. coque in s. q. aquæ ad colaturæ ℞ i. s. cui adde sacchari ℞ i. fiat s. a. electuarium. Dosis ℥ s. ad ʒ v.

De Polypodium kleyn door - ghesneden wesende / sult ghy booz al koken in een ghenoeghsame quantiteyt waters / tot dattet anderhalf pondt oberblijft. Met dese decoctie sult ghy de Tamarinden ende Calsia verhochtigghen / ende wat ghewepekt hebbende / sult die met een hou- te lepel door den Ceerus steken / met de reste van de decoctie sult ghy het Suucker smilten / ende koken tot een heel dick Sproop / onder welck Sproop ghy eerst wel sult breken ende doormenghelen de Pulpen. Daer naer het Ca- lys-hout / en Polypodium gheschabt / doorsne- den ende wel ghedrooght / de Senebladeren / Rhabarber / Dioletten / en Hnys t' samen tot een poeper ghestampt / onder welck poeper ghy mengheien sult de verkoelende zaden ghepelt / kleyn met een mes door-sneden / ende met waer van het boven - schreven poeper eerst in den moztier versubstijt. Al wel door - mengelt ende verkoelt wesende / doet het in sijn pot / bewa- rende tot het ghebruyc.

Electuarium Diaphanicum D. Mesua.

℞ Dactylorum enucleatorum tribus die- bus in aceto maceratorum ℥ ij. ʒ ii. s. Pen- diarum ℥ i. ʒ i. Amigdalorum dulcium ʒ v. Turbith ʒ v. ʒ ii. scammonei ʒ ii. (alii ha- bent ʒ iii. ʒ ii) Zingiberis, Piperis longi, Foliorum rutæ, Cinamomi, Macis, Ligni aloës, Anisi, Fœniculi, Dauci, Galangæ ana ʒ i. ʒ v. Mellis despumati triplum hoc est

② 2

℞ i. ʒ vi.

℞ j. ʒ vj. fiat s. a. electuarium. Dosis ʒ f.

De Dadeln / de steenen ypt ghedaen zijnde / ende van de binnenste hartzkens schoon ghemaeckt / ende kleyn dooz-sneden / sult ghy laten weycken dry dagen in Wijn - azijn / recht oversopt : sult de selve dan in eenen steenen moztier met de Amandelen / ende Penpe stampen / en dooz eenen seer fijnen Ceem̄s met een houte lepel steken. Dan sult ghy den Turbich kleyn doozsneden zijnde / met het Lignum aloes, ende Galanga in eenen koperen moztier kleyn breeken / ende dan daer by doen alle de andere Correctiven, ende die dooz eenen middelbaren fijnen Ceem̄s ziften. Den Scammonium sult ghy bysonder wrijven / den bodem des moztiers met wat Olie van soete Amandelen verghemaeckt / ende dan by het boven - gheschreyben poeyer mengen. Mengelt dan inden gheschuynden honigh / noch laeu zijnde / de doozghesleken Pulpa der Dadeln / eerst in een panneken ober het vier wat gedrooght / ende daer naer de poeperen / ende wel doozmenghelt wesfende / bewaert het tot het ghebruyck. Wat ick van de Diaphoenicum noch gheschreyben hebbe / leest in het beghinsel van het tweede Boeck.

Electuarium sive Confectio hamech major

Doctoris Mesuae.

℞ Mirabolanorum citrinorum ʒ j. Mirabolanorum chebulorum, Indorum, Rhabarbari, Epithymi ana ʒ f. Agarici, Colocyntidis, Polypodii quercini ana ʒ iiij. s. Violarum ʒ iij. Absinthii Thymi, Senæ, Anisi, Foeniculi, Rosarum ana ʒ j. s. Succifunii terre ʒ iii. Prunorum N^o. xv. Passularum enucleatarum ʒ i. s. fiat

f. fiat horum omnium s.a. decoctio, & postea infusio in s. q. feri lactis per 24. horas, aut longius si serum non acescat, ferve-fiat, & coletur infusio. Tunc.

℞ Sacchari ℥ iii. f. & cum parte colaturæ ad spissitudinem coque & misce mannæ cum parte colaturæ dissolutæ ℥ f. Pulpæ cassiæ cum colatura extractæ ℥ i. Pulpæ tamarindorum cum colatura extractæ ℥ x. Quibus bene mixtis adde sequentium rerum pulverem.

℞ Scammonei ℥ iii. Mirabolanorum citrinorum, Chebulorum, Indorum ana ℥ i. Belle-ricorum, emblicorum, Rhabarbari, Seminis fumaris ana ℥ ii. ḡ vi. Anisi, Spicænardiana ℥ f. Dosis ℥ f.

Dese confectie wordt van verschenden of verscheyden manieren ghemaeckt: Dese houde ick de alderbeste. Ziedet in eene ghenoeghsamen quantiteyt klare wey / eerst booz al den Polypodium kleyn doorsneden / daer naer bydoende de Wypinen de steenen ghekroocht ende de Rozijnen van hunne kerneen ghesuybert / en den Wilsen / de welcke een tijdt gezoden hebende / doet daer by de Mirabolanen van hunne steenen gesuybert / ende grof gestampt / ende alle de andere Ingredienten, ende laet het een weynighstken t' samen zieden / neemt het dan van 't vier het say van Gryscion daer by giestende / ende laet het te sauten staen weycken 24. uren / ander segghen dry daghen / de andere viif daghen / doch al te langhe. Maect de Infusie dan wederom heet tot op de Zoo / en parst de selve sterck wt. Met wat van de colatura sult

ghy de Calsia ende Tamarinden verboechtighheit /
 ende daer naer met een houtte lepel dooz den
 Ceems sleetken / by dese Pulpa sult gy de Man-
 na menghen (ten zy ghy die niet het Sypcher
 suilt) met een weynighken van de Infusie ghe-
 smoken met de reste van de Colatura sult gy de
 Sypcher suilten / ende tot een heel dick Sproop
 zieden / waer onder gy de Pulpen sult mengen /
 daer na de poepere lactst beschreiben. Den
 Scammonium bysonder getoeben zijnde den be-
 dem van den Mortier met den stamper ver ghe-
 maecte / sult ghy eerst onder het poeper mengen-
 ten. Dus wel dooz-mengheit zijnde / sult het in
 zyn pot doen / ende tot het ghy bypuck bewaaren.

Electuarium Hiera picra Galeni,

Neemt de Species hieræ picræ Galeni, bo-
 ven onder de species beschreiben / ende mengheit
 de selbe in dynnael meer gheschuynden Ho-
 nigh / dan het poeper weeght / ende herwaert
 het tot het ghebyuck.

Electuarium Hiera picra composita

D. Nicolai.

℞ Cinamomi, Spicænardî indicæ, Schœ-
 nanthi, Afari, Croci, Calsiæ lignæ veræ, Li-
 gni aloes, Cubebærum, Violarum, Absinthii,
 Epithymi, Agarici, Rosarum, Turbith, Colo-
 cynthidis, Mastiches ana ℥ ii. Aloes ʒ x. ℥ ii.
 mellis despumati ʒ viii. misce s. a. fiat electu-
 arium. Dosis ʒ f.

De Turbith, Spicanardi, Schœnanthum,
 Lignum aloes klepn dooz-ghesneden zijnde / sult
 ghy eerst in den mortier klepn bycken / en daer
 na

na alle de andere Drooghen daer by doen / en
zisten dooz eenen middelbaren sijnen teems /
uorgenomen de Sassaen / 't welck ghedrooght
zijnde / alleens moet ghestampt worden : dus
oock de Colocynthis, dat sijn Trochisci alhand-
li, welcke gheprepareerde Colocynthis sijn / soo ick
noch gheseyt hebbe. Den Aloe sult ghy oock by-
sonder poeperen / den bodem ende stamper des
Moziers eerst wat vet ghemaect / alle dese
poeperen by een geboecht sijnde / sult ghy met
den gheschuyden Honigh / noch laeu zijnde /
menghelen / ende bewaren tot het ghebruyck.

*Electuarium Hiera picra composita Ma-
gistralis incerti auctoris.*

℞ Aloes lucidæ ʒ v. s. Pulpæ colocynthidos
Diagridii ana ʒ i. Myrrhæ, Tartari vini albi
ana ʒ vi. Turbith, Croci ana ʒ s. Agarici ʒ iii.
Rhabbarbari, Asari, Calami aromatici ana ʒ ii.
Gariophyllorum, Cinamomi ana ʒ i, s. Carda-
momi ʒ i. ʒ xv. Zingiberis, Macis, Radicum
zedoariæ ana ʒ i. Schoenanthi, Spicæ nardi, A-
nisi, Fœniculi, Carui ana ʒ ii. ʒ v Salis nitri,
Salis gemmæ ana ʒ xv. Mellis optimi despu-
mati triplum. Maximarum virium est hæc
hiera, præcipue in mulierum morbis, & men-
struorum retentione, & stomachi doloribus
ex tenaci phlegmate provenientius. *Dosis*
ʒ s. vel ʒ ii.

Dolght de maniere van maken van de booz-
gaende compositie, want sy seer een is.

Electuarium Lenitivum.

℞ Passularum enucleatarum ʒ i. Adianthi
nigri,

nigri, Violarum, Hordei mundi ana M. s. Iu-
 iubarum, Sebesten ana No. x. Glycirrhizæ ʒ
 ii. Prunorum enucleatorum, Tamarindorum
 ana ʒ iii. Foliorum senæ, Polipodii ana ʒ i.
 Mercurialis. Pii coquantur s. a. in s. q. Aquæ
 ad colaturæ ℥ i. in qua dissolve sacchari
 optimi, sacchari violati ana ʒ iii. coque simul
 in syrupum densioris consistentiæ, in quo
 immisce pulpæ calsiæ, pulpæ tamarindorum,
 pulpæ prunorum ana ʒ iii. Pulveris foliorum
 senæ ʒ i. ʒ v. ʒ ii. ʒ v. fiat s. a. electuarium.
 Dosis ʒ s.

Woocht in eene ghenoeghsame quantiteyt
 waters / tot de colatura van een pondt / eersst
 vooz al de polypodium kleyn ghesneden / ende
 de ghepelde gerste / de welke een tijdt gekoocht
 hebbende / doet daer by den Mercuriael, een
 tijdt daer na alle de vruchten / daer naer het
 gheschrabt ende gheklopt Calps-hout / ten laet-
 sten de Adianthum, ende Zenebladeren / ende
 op het alderlaetste de Dioletten / de welke een
 walleken ghezoden hebbende / neemt de decoctie
 van't vier / laet die weycken / ende laet woz-
 den / ende douwt die dan uyt / met de colatura
 sult ghy het Supcker / ende het Diolette - sup-
 ker smilten / het welke is het Candis het
 welck men in 't Syroop van Dioletten bindt /
 ofte in ghebreck van dien / neemt Syroop van
 Dioletten / die t' samen tot een dick Syroop
 ghezoden zijnde / menghelt daer onder de Pul-
 pen van calsia, en Tamarinden, met wat van
 de boben - schreben decoctie door - ghestecken /
 ende de Pulpa van Prupmen (welcke eersst met
 water

water moeten sacht ghezoden worden) ende op het laetste het poeper van Zenebladeren/ende be- waert het dus tot het ghebruyck. En maect noyt beel van die Electuarium seffens/want ver- drooght seer licht/namentlijck in den Souer.

Pasta Magistralis.

℞ Tartari crudi, Sacchari rubri ana ℥ iii.
Pulveris foliorum senæ ℥ ii. Zingiberis albi ℥ ij. Syrupi rosati ℥ viij. fiat s. a. electuari- um. Dosis ℥ iij. ad ℥ f.

Sult het Bruyn- sucker wel ghesuipert zijnde / met poeper van Zenebladeren t'samen menghele ende de Tartarum, ende Synebet sijn ghepoepert daer by mengelen/ welck poeper ghy by acht oncen Snyoop van Probensche- roosen sult boeghen / ende al- hoe - wel den Au- theur van het Gendts Dispensatorium seght / dat men Tartarum crudum soude nemen / door dien dat men dit te kroonen soo dede als hy daer woonde/daerom en laet nochtans den Cre- mor tartari niet beter te wesen / dan Tartarum crudum, het welke ick rade in plaetse te stellen/ door dien alle de vuyghheidt upt den cremor gheweert is / die het lichaem niet dan quaedt en kan doen: boven dien laet ick my voorstaen dat de Cremor als dan te kroonen weynigh / ofte niet bekend en was.

Diaprunum Solutivum D. Nicolai.

℞ Pulpæ prunorum damascenorum ℥ j.
pulpæ tamarindorum, pulpæ cassiæ ana ℥ j.
sacchari clarificati ℥ ii. misce supra ignem hæc omnia simul: deinde insperge sub se- quentium rerum pulverem.

Ⓞ 5

℞ San-

⁊ Santali albi, Santali rubri, Spodii. Rha-
 barbari, Cinamomi anaz iij Rosarum rubra-
 rum, Violarum, Seminum portulacæ, Sca-
 riolæ, Berberis, Succu glycirthisæ, Tragacan-
 thæ ana z ij. Seminum cucurbitæ Citrulli,
 Cucumeris, Melonis anazj. confice s.a. Ele-
 ctuarium & hoc modo compositum vocatur
 diaprunum compositum non solutivum,
 quod si solutivum desideres, adde huic ad ℞
 j. Scammonæ præparatæ ʒ f. misce & repo-
 ne. Dosis z ij.

Ziedet in eene ghenoeghsame quantiteyt wa-
 ters de Prupinen soo veel als 't van noode is /
 want het is onnoobigh te disputeren / oft men
 hondert Prupinen moet nemen / ofte een pont /
 seenghesien men een pondt Pulpa daer van moet
 bekomen. De Prupinen sacht ghezoden zijnde /
 giet die dooz een Teeins / ende steeckt de Prup-
 men dooz met een houtlepel / tot dat ghy een
 pondt hebt / in't restant van de decoctie sult
 ghy een half ounce Violetten zieden / ende met
 de colatura steeckt daer mede dooz de Tama-
 rinden ende casia, ende met het overschoet
 smilt daer mede twee pont Supcker / het welc-
 ke dooz-gepasseert zijnde / ende tot een dick Sp-
 rooy ghekoockt / doet daer by alle dyp de Pulpen
 eerst in een panncken op het vier wat ghe-
 drooght / ende wel doozmenghelt zijnde / boeght
 daer by het naerholghende poeper / op dese ma-
 niere ghestampt : Neemt eerst beyde de San-
 tals / ende breekt die in den moztier heel kleyn /
 doet dan daer alle de reste by / oock het say van
 Calps-hout maer eerst kleyn ghesneden en by 't
 vier ghedrooght / ende zift het tot een middel-
 bare

hare sijn poeper / maer den traganeh moet bysonder ghestampyt worden / ende dan hier bygeborcht / als oock den Spodium præparatum, eerst stillekens in den mortier ghewreven. De vier verkoelende zaden moeten eerst ghepelt sijn / ende met een mes kleyn doorsneden sijnde / met wat van de boben - gheschreven poeperen in den mortier ghestaoten worden. Dit albus door-mengelt wesende / bewaert het tot het ghebruyck : dese compositie wordt dan ghenoeemt Diaprium compositum non solutivum. Soo ghy die Solutivum wilt maecten / doet tot een pondt van dit Electuarium een half onte Diagridium, het welck scammonium præparatum is / eerst in den mortier sijn ghewreven / den bodem des selfs eerst het ghemackht sijnde.

Electuarium de succo rosarum D. Nicolai.

* Succo rosarum rubrarum, Sacchari albisimi ana ʒ viij. Diagridii ʒ vj. Santali albi, Santali citrini, Santali rubri ana ʒ iii. Spodii de ebore ʒ i. Camphoræ ʒ i. misce fiat s. a. electuarium. Dosis ʒ iij. ad ʒ f.

De dyp soorten van Santels sult ghy samen stampen met sommighe druppels Rooswater / teghen het wilstupben / ende door eenen sijnen teers ziften : hier onder sult ghy men ghelen den Diagridium bysonder gewreven / den mortier met den stamper eerst met wat Olie van Amandelen het ghemackht / den gheprepareerden Spodium ghewreven in den mortier / sult ghy hier by oock mengelen / insgelijcks de Camphora met wat van het poeper van Santels sijn ghewreven. Iccent dan sap van roode Roosen (om meer purgatijs te maken / nemende veele Infusie van Probensche Roosen / het welck

welck oock den Diagridium corrigeert) en ziedet met het Suicker tot een dick Snyoop/ laet zijnde / mengelt daer onder het boben-gheschreuen poeper / doet het dan in sijn pot / ende waert het tot het ghebruick.

Tabularum.

Van de Tabulata, Tabellæ, Morfelli, Roculæ, hoe sy ghemaect worden / hebbe in het derde Boeck over bloedigh ghetoot.

Pilula sive Catapotium.

Pilula aggregativa D. Mesua.

Myrabolanorum citrinorum, Rhabarbari ana ʒ ii. Succu eupatorii, Succu absinthii ana ʒ i. f. Diacridii ʒ iii. Myrabolanorum chebulorum, & Indorum, Agarici, Colocynthis, Polypodii ana ʒ i. Turbith optimi, Aloës ana ʒ iii. f. Mastiches, Rosarum, Salis gemmæ, Epithymi, Anisi, Zingiberis ana ʒ f. Electuarii de succo rosarum Meluæ q. s. fiat massa. Dosis ʒ j.

Den Turbith door-ghesneden met een schare / sult ghy in den mortier eerst byken / ende daer na de Myrabolanen / van hunne steenen ghesuybert / daer by doen met den Polypodium daer na alle de reste / oock den Agaricus, maer neemt Trochiscatus. Dit al door tenen middelbaren sijnen teems ghezift wesende / mengelt daer by den Aloes, bysonder in den mortier ghevoeren (den bodem ende stamper des selfs eerst met wat Olie van soete Mandelen vet ghemaect zijnde) met den Mastix ende Sal gemmæ. De Colocynthis, dat zijn Trochisci alliandali sult ghy / kleyn ghewreven zijn-
De /

de / daer oock by doen. Soo verre de sappen Absinthii en Eupatorii heel droogh zijn (welcke maniere van bereyden ick boven beschreeven hebbe) mooght ghy met de andere Drooghen stampen / soo sp noch wat vochtigh zijn / breekt die eerst in den moztier met het Ele&uarium de succo rosarum Mesues, ofte in ghebreeck van dien de Succo rosarum Nicolai, ghebrouken zijnde / doet daer alle de poeperen by / ende brenghet het dooz veel stampen tot een massa pillen / daer soo veel Ele&uarium de succo rosarum by doende / als 't van noode is. De massa sult ghy in een wit leerken met Olie van soete Amandelen vet gemaect zijnde / intwinden / om dus te bewaren / ofte in een blaesken / ende aldus sult ghy alderley Pillen bewaren.

Pilula Alephangina D. Mesua.

℞ Cinamomi, Cubeborum, Ligni aloes ; Calami aromatici, Macis, Nucis moschatæ ; Cardamomi, Gariophyllorum, Asari, Mastiches, Schœnanthi, Spicæ indicæ, Carpobalsami, eius loco cubebes ana zii. Absinthii sicci, Rosarum ana 3 i. ʒ xv.

Stampt dit al t' samen grof / ende giet daer ober dyp pinten ziedende klaer water / ende laet het soo staen weycken een dagh twee ofte dyp. Ziedt het dan op met een kleyn bierken / tot datter twee pondt verjoden is / ende pers het dan wel sterck upt / doet dan in dese colatura kleyn ghestampde Aloes lucidæ succotrinae ʒ iij. Roeyt het onder malkanderen / ende laet de decoctie in de stralen der Sonne uptdrooghen / ofte in een wartke stove. Soo verre u het eene ende het ander ontbreekt / laet het

het op lacuwe asschen / ofte op een kleyn vieren
 ken up - drooghen / maer wacht u van te ver-
 branden. De proebe sult ghy nemen op het
 aberechte van den moztier / ende als 't begint
 hart te worden / doet daer by Myrrha, Masti-
 ches ana ʒ j. ʒ xv. Croci ʒ ij. ʒ xv. alles
 kleyn ghepulverteert / ende laet het soo voorz
 tot een goede consistentie up droogen : giet het
 dan op het aberecht van den moztier / een wep-
 nighsken met Mandel - olie vet ghemaect /
 en laet zijde / maecte daer van als een massa
 pillen / ende doet het in een leerken ofte blaes-
 ken / sou ick boven gheseyt hebbe. Dese pillen
 zijn meer een Extract van Pillen. Voorz hier
 worden teghen alle konste de Aromata gezoden/
 die van subtylder deelen zijn/wiens krachten in
 het zieden terstont verblieghen : maer door dien
 Melues dit aldus begeert / een peggelijck volcht
 hem seggende dat hy wel wisse wat hy dede en-
 de dat hy set anders hier sochte / waer toe hy de
 subtyle deelen der Aromata onnoodigh achte.

Aloes Rosata.

Wat mi toe hebben schier alle Meesters in
 de Medicijne middelen ghesocht / om den Aloe
 ('t welck anders een upnemende goede medi-
 cament is) sijne drooghte te benemen ; maer
 niemant en heeft het selve beter ghedaen / hoe-
 wel niet ten vollen / dan die dit met sap van
 roode Roosen / ofte met Infusie van Probens-
 sche Roosen hebben ghedaen ; want gheen me-
 dicament is de nature meer aergnaem dan de
 Roose ; soo dat sommighe schrijven / dat hoewel
 de roode Roose van aert - weghe stopt / dat sy
 nochtrans camergaenck sal verwecken / soo ver-
 re de nature die van doen heeft / hierom ist mis-
 schien /

schien / dat sy het sap der roode Croosen / het
welck anders slopt / by dit purgerende medi-
cament hebben ghedaen / 't welck my verwon-
dert in soo groote quantiteyt / te weten twaelf
poude sap teghen een poude Aloe, en hebbe met-
ter daer behouden dat het soetelijck ende wel
purgeert. Niet teghenstaende dit / voeghe my
niet de ghene die dit niet infusie van Probens-
sche purgherende Croosen doen / om den Aloe
wat meer purgatijs te maecken / ende lichter /
want sy van trager operatie is / ende ick en sie-
nen reden waerom het niet beter soude wesen.
Dus neme ick een poude schoon klare Aloe ge-
pulberiseert / ende doen daer by niet twaelf
poude / maer acht poude / dat is een sloop In-
fusie van Probensche Croosen / ende stelle die in
de heete Sonne - stralen / waer hem alle de In-
fusie verteert / in een breede geleperse schotel /
ende bykans hart wesende / doet die in een bla-
se / ende hanght die in de Sonne / tot dat de
Aloe t'eenemaal hart is / ende bequaem om
Pillen daer van te maecken.

Pilula Aurea D. Nicolai.

℞ Aloës, Diagridii ana ʒ ij. s. Rosarum, Ico-
minis apii ana ʒ j. ʒ xv. Anisi, Fœniculi, Ma-
stiches ana ʒ ij. ʒ v. Croci pulpæ colocynthi-
dis ana ʒ s. cum mucilagine tragacanthæ, seu
potius syrupo rosato fiat massa. *Dosis* ʒ j.

De Croosen wat ghedrooght zijnde / sult ghy
met de zaden stampen / ende door een middel-
baren sijnen teemts zisten / het Saffraen ghe-
drooght zijnde / sult bysonder poeperen / ende
by het boben - geschreven voegen / de Trochisci
alhandali 't welck Colocynthis præparata is /
van

van ghelijcken. Den Aloës sult ghy met dert Mastix wijben / den moztier met den stampet eerst vet ghemaeckt / insghelijcks oock den Diagridium. Dese poepers al t'samen geboeght zijnde / sult ghy met Spzooop van Roosen een massa daer van maechen / ende niet mei ghesmolten Somme Craganth / want de massa soude terstondt t' eenemael hart en onbeguaemt tot het ghebruyck worden ; maer om den Nutheur eenichsins te buldoen / doet daer een scrupel Tragacanthæ pulverisatae by.

Pilula Cochia D. Rhafis.

Specierum hierę picre Rhafis, id est, Rosarum rubrarum, Spicæ nardi indicæ, Mastiches, Ligni aloës, Cubebæ, Cinamomi, Cassiæ lignæ, Asari ana ʒ i. ʒ iij. Aloës zij. ʒ j. Colocynthidis ʒ j. ʒ ij. Scammonæ ʒ i. ʒ xv. Turbith, Stœchados ana ʒ ii. s. cum syrupo stœchados fiat massa. Dosis ʒ j.

Stampet eerst de Spica kleyn doorfsneden / Lignum aloes, Turbith, en Stœchas, dese gebruyken zijnde / doet al de rest daer by / en ziftet doorenen middelbaren sijnen teems. De Trochisci aliandali (dat is Colocynthis) sult ghy bysonder stampen / ende by het boven-schzeben mengen ; insghelijcks den Aloe met den Mastix t'samen ghebruyken / den moztier met den stampet wat vet ghemaeckt zijnde / dus oock de Scammonæ. Dit poeper sult ghy met Spzooop van Stœchas in-corporeren / ende tot een massa formieren / die ghy in een vet ghemaeckt leerken ofte blaesken sult bewaren.

Pilula de fumaria D. Avicennæ.

Myrabolanorum, citrinorum Chebulorum

rum, Indorum anazij. f. Aloëszij. f. Scammonii ʒ ij. f. cum succo fumarizæ ter formetur massa. *Dosis.* ʒ j.

Stamp de Myrabolanen e' samen / den Aloes en Scammonea elck bysonder / den mortier met den stamper met wat Olie ver ghemaeckt zijnde / ende met gheclarificeert sap van Fumaria formeert de massa, de welke ghebrooght zijnde / herhaelt het selve noch tweemaal; maer door dien de massa soo hart / ende tot het ghebruyck onbecuaem wordt / is het veel beter veel sap van Fumaria met weynigh Supcker ofte Honigh tot een Sroop te zieden / en met dit Sroop de massa te formen.

Pilula de Hermodactylis D. Mesue.

Hermodactylorum, Myrabolanorum citrinorum, Aloës, Turbith, Colocynthidis, Bdellii, Sagapeni anazij. Castorei, Sarcocollæ, Euphorbii, Opopanacis, Seminis rutæ, Seminis apii anazij. Croci ʒ f. cum succo caulium, & parum sacchari, vel mellis in Syrupum cocto fiat massa. *Dosis* ʒ j.

Den Turbith door ghesneden / ende in den mortier ghebroken zijnde / sult daer by doen de Hermodactels, Myrabolanen, Bdellium, Castoreum, ende de zaden / dese ghezift wesende / sult daer by doen de Colocynthis, dat zijn Trochisci alhandali ghepulberiseert / insghelicks het Saffraen bysonder ghepoepert / alsoo oock den Euphorbium met een stucken Mandel teghen het stuyben / want het stof seer doet niesen / ende is schadelijk; de Sarcocolla moet oock bysonder gepoept worden / ofte met den

D Euphor-

Euphorbium : de Sagapenum ende Opopanax.
 sult ghp met het sap von koolen smilten / ende
 met het selve uwe massa formieren / wat kool-
 sap met wat Honigh tot een dick Spjoop ghe-
 zoden zijnde / daer by doende / op dat de massa
 versch blijve / ende niet en verdrooghe. Alle
 Pillen / maer namentlijk dese / moeten nae
 veel slagen in den moztier geformeert worden.

Pilula de Hiera cum agarico.

℞ Specierum hieræ simplicis Galeni, Aga-
 rici trochiscati ana ʒ ij. Aloës optimæ ʒ f.
 cum mellis rosati q. s. fiat massa.

Den klaren Aloe jult ghp / den moztier met
 den stamper eerst vet ghemaeckt zijnde / byson-
 der poeperen / insghelijcks den Agaricus tro-
 chiscatus, ende de Species hieræ daer onder
 monghelen / ende met Honigh van Groosen de
 massa formieren / ende dan in een vet gemaecte
 leerken / ofte blaes saen winden out die versch te
 houden. *Dosis ʒ i.*

Pilula de Lapide Lazuli D. Mesua.

℞ Lapidis lazuli abluti ʒj. f. Epithymi, Po-
 lypodii ana ʒ ij. Scammoneæ, Hellebori ni-
 gri, Salis gemmæ ana ʒ f. ʒ vii. f. Agarici ʒ ii.
 Gariophyllorum, anisi ana ʒ ii. ʒ v. Specie-
 rum hieræ simplicis Galeni ʒ iii. ʒ ii. ʒ v.
 cum syr. endiviæ simplici q. s. fiat massa.
Dosis ʒ j.

De Polypodium ende Giroffe-naghels sult
 ge eerst breken / daer na de reste daer by doen /
 ende tot een middelbaer sijn poeper ziften / de
 Scammonea moet bysonder ghewezen wor-
 den / Den moztier met den stamper eerst wat
 vet

het ghemaeckt / inghelijck de Sal gemmas,
 vreght dan daer by de Lapis lazuli, gheprepa-
 reert als in de preparatiën boven gesept is / en-
 de de Species hiera, ende met Syroop van En-
 dibie / lieber dan met sap (want de massa soude
 te hart worden) formeert de massa, ende bewaert
 die in een bet ghemaeckt leerken ofte blaesken.

Pilula lucis majores D. Mesue.

Rosarum, Violarum, Absinthii, Colo-
 cynthi, Turbith, Cubeborum, Calami aro-
 matici, Nucis moschatae, Spicæ nardi indicæ,
 Epithymi, Carpobalsami, vel succedanei ejus
 cubebes, Ligni aloës, Seseleos, Seminis rutæ,
 Schœnanthi, Asari, Mastiches, Gariophyllo-
 rum, Cinamomi, anisi, Fœniculi, Apii, Ca-
 siæ lignæ, Croci Macis anazl. Quinque ge-
 nerum myrabolanorum, Rhabarbari, Agari-
 ci, Senæ ana ʒ j. ʒ xv. Euphrasie ʒj. ʒii. ʒv.
 Aloës lucidæ ad pondus omnium id est ʒ iii.
 ʒ xv. ʒ f. & cum succo fœniculi cum pau-
 co saccharo vel melle in syrupum cocto fiat
 massa. *Dosis ʒ j.*

Alle wortelen ende harde saecken sult ghy
 eerst in den moztier breken / als zijn Spicanar-
 di, Schœnaanthum, Turbith, Lignum aloës, &c.
 daer na sult ghy alle de reste daer by doen / oock
 den Mastix, Saffraen moet bysonder gepreper
 zijn / oock de Trochisci alhandali, dat is Colo-
 cythis præparata, soe oock den Aloe, den bo-
 dem des moztiers met den stampet eerst wat
 bet ghemaeckt zijnde. Al dit poeper wel onder
 een gemengelt / sult ghy met het sap van Denc-

ket met Supcket ofte Honigh tot een Syrop
ghedoocht / tot een massa van Pillen forme-
ten / naer veel stampen in den mortier.

Pilula Mastichina Petri de Ebano.

℞ Agarici trochiscati ʒ j. Mastiches ʒ ij.
Aloës electæ ʒv. cum syrupo stœchados, vel
melle rosato fiat massa. *Dosis* ʒ j.

Stampc elck bysonder / den Mastix met een
druppel water twee ofte dry / ofte beter met
den Aloe, den bodem des mortiers met wat
Olie van Amandelen vet ghemaect zijnde /
ende met Syrop van Stœchas, ofte Mel ro-
sarum formeert de massa. Sommighe ordi-
ren den Agaricus 24. uren te wepchen in Oxi-
mel, dat is Honigh en Wijn / daer naer lat ende
de selve drooghen; maer aenghesten den Aga-
ricus trochiscatus is de waerachtighe ghetoyl-
geerde Agaricus, hebbe met meer andere Aga-
ricus trochiscatus gheschreven.

Pilula pectorales siue de Styrace.

℞ Myrrhæ, Thuris, Opii, Storacis calami-
tæ (alii styracis liquidæ) Succii Glycirrhizæ a-
na ʒ j. cum syrupo papaveris, vel violarum
fiat massa. Vel

℞ Myrrhæ, Thuris, Opii, Styracis calamitæ
ana ʒ j. Succii Glycirrhizæ, Sacchari penidiū
ana ʒ ij. & cum syrupo supra scripto fiat
massa.

Het sap van Calps-hout kleyn ghesneden /
ende ghedrooght zijnde / sult het bysonder stamp-
pen / insghelijcks den Myrtha en Thus, soo ghy
Storax, liquida neemt / sult den Opium daer
lichte mede kunnen byken / namentlijck den
mortier ende stampet heet ghemaect zijnde /
soo

soo niet/ doet het eventwel t' samen in den moztier t' eenemael heet/ met wat Szyrop van Dioletten/ ofte Papaveris, het welcke gesmolten ende door het stampen onthouden w: sende / doet de andere poepere daer by ende na lange stampē maectt daer van een massa. Maectt gy die met Penne-suycker / moet de massa bewaren in een drooghe plaetse/ ofte de Penne maectt de massa heel saecht. Doortē neerut hier toe uyt-geperste Scorax, wilt ghy het Calys-hout-sap niet poepere / de hitte des moztiers sal de selve / als den Opium, oock ghenoech saecht maken.

Pilula pestilentiales Ruffi.

¶ Aloes lucidæ ℥i. Myrrhæ ℥l. Croci ʒ ii. cum syrupo rosarum fiat massa. Dosis ʒ j. ad ʒ iij.

Den bodem des moztiers met den stampet bet ghemaeckt zijnde met Olie van Almandelen poepert daer in de Myrrhe ende Aloe t' samen; want de drooghte van den Aloe helpt de bochtigheyt van de Myrrha, doet dan daer by het Saffraen bysonder (ghedrooght zijnde) ghebreven / ende met Szyrop van Roosen / ende niet met Wijn/ soo de descriptie ghemeynelijck heeft / want de massa wordt te hart / formeerde massa, welcke ghy in een bet ghemaeckt leiken oft blaesken tot het gebuyckli suet bewaren.

Pilula sine quibus esse nolo. D. Nicolai.

Aloes optimæ ℥l. ʒ ii. quinque generum myrabolanorum, Rhabarbari, Mastiches, Absinthii, Rosarum, Violarum, Senæ, Agarici, Cuscutæ ana ʒi. Scammonæ præparatæ ʒii. ʒl. cum succo foeniculi & paucisaccharo in syrupum cocto fiat massa. Dosis. ʒ i.

Den Aloe, ende Scammonea moeten elck by
sonder ghescreven worden in den mortier / den
boden en stamper des selfs eerst bet gemaeckt
zijnde / poepert dan alle de andere ingrediën-
ten / en dooz eenen middelbaren sijnen Ceens
ghesift zijnde / boeght den Aloe en Scammonea
daer by / ende met sap van Venckel met wat
Sucker / ofte Honigh tot Sproop ghesoeten
(want met sap alleene de massa wordt hart en
onbequaem / ende droogh zijnde / verliesen de
pillen veel eer hare krachten) formeert naer
veel stampens een massa, de welke gh in een bet
ghemaecht leerken ofte blaesken sult bewaren.

Pilula Stomachica D. Mesue.

Myrabolanorum citrinorum, Aloes, Tur-
bith anazv. Rosarum, Spicæ indicæ, Masti-
ches anazj. ʒ xv. Anisi ʒ ij. ʒ v. Salis gem-
mæ, Croci ana ʒ s. Formetur massa cum sy-
rupo absinthii. *Dosis ʒ j.*

Den Aloe, Mastix, en sal gemmæ, sult ghy
t' samen / in den mortier wrijven / den bodem
des selfs eerst bet ghemaecht zijnde / alle de reste
sult ghy dan t' samen stampen / en tot een mid-
delbaer sijn poeper ghebrocht wesen / boeght
daer by het boven-schreven poeper / en met S-
roop van Alsem formeert daer van een Massa.

Pilula ex Terebinthina.

Terebinthinæ Venetæ quantum volue-
ris, coque ad duritiem, cui tunc adde saccha-
ri candi albi pulverisati q. s. fiant pilulæ, &
involvantur pulvere sacchari candi albi.
Dosis ʒ j. ad ʒ iiij.

Reent Venetschen Cermenthin soo veel
als t

als 't u belieft / stelt die in een panneken op een kleyn viercken / tot dat sy hart is / de proebe sulc ghy nemen op het averechte van den mortier / ende als 't / hout wesende / hem laet handelen / is 't ghenoech doer dan daer by sijn ghesluypt wit Candy-suycker soo veel als 't u belieft ende goet dunckt / roert dit t'samen wel onder een / ende als 't bykans hout is / rolt den Termen-tijn op een wit papier / met een deel porper van Candy / ende maect daer Pillekens af. Wordt de massa te hart / houdt de selve wat by het vier / ende sult die ghemackelijck formieren / doer de Pillen dan in een doosken / ende in wit Candy-porper / bewaert die tot het ghebruyck.

Maniere om pillen schoon ende profijtelyck te vergulden.

Doet draepen een kleyn doosken van binnen hol gaende te midden in twee / soo groot als een ghemeyne Caets-balleken / hebbende onder een boeijen om te staen / ende boven een chelleken ofte een bolleken om te moghen op doen / doet daer in bladeren Goudt soo veel als 't u dunckt van noode te wesen / leght daer de Pillen op / en sluyt het doosken toe / en schiet dat om end' om / en open doende sult de Pillen heel schoon vergult vinden : Ende soo ghy daer te veel gheslaghen Goudt hebt in-ghedaen / en sullen nochtans de Pillen niet meer aen-batten als sy van noode hebben / ende het oberblijffel sal u daer naer te passe komen / soo de Pillen wat te drooghe sijn als Panchymagogum, ofte Aloes costara soude moghen wesen / eer ghy die in 't doosken doet / beasemt die wat / of dat het Goudt te beter mach aenhouden.

Extractum.

Door dien de Extracta een Chymische bondt ende wercklinghe is / sal verscheyden Extracta in het Tractaet van de Chymie beschrijven / ende de selve hier achter laten / den Leser tot de selve sendende.

*Trochiscus.**Agaricus Trochiscatus.*

Agarici albi, & raspati & electizij. Vini infusionis Zingiberis q. s. fiant trochisci.

Neemt witte ende uyt - ghelesen Agaricus, rasp de selve ende soo verre daer eenige draepkens in loopen / weert die / want sy quaedt baert zijn ; maer de selve sijnt men ghemeynlick maer in berouderde / roeste / ende zware Agaricus. Stampt die dan in eenen stenen moztier met een houte stamper wel kleyn / met witte Fransche wijn / in welke witte / ende van hare schoffen ghesuyverde Spneber heeft 24. uren ghewoeykt / maect dan daer van op wit papier / met supbere handen / Trochiscen als platte witte broockens / ende laets drooghen in eene koele plaetse in de schaduw. Wilt ghy die heel sneed-wit hebben / maect de selve in de Winter als 't vries / in den Sommer sullen sy graeu worden. Maect alle de Wutheuren schryben dat men de Trochiscen , droogh wessende / wederom soude stampen / ende als eerst met Spneber - wijn Trochiscen daer van sozmieren. tot dry keeren toe; maer ick en sien geen reden / om dese onnoodige moeyte soo verre dit gheschiedt / om dat den Agaricus ee beter soude ghe-

ghecoortgeert worden/en heeft men maer in een
keer soo veel Spneber daer hy te voeghen / als
de dyp kreen t'samen bedragen/aenghessen niet
den Wijn / inder de Spneber het warrachtigh
coyrectijf van den Agaricus is.

Trochisci Alhandal D. Mesue.

℞ Pulpæ colocynthidis zij. s. incidantur mi-
nutissime & fricentur cum zij. Olei rosarum,
tunc ℞ gummi arabici, Tragacanthæ, Bdel-
lii, ana ʒ j. s. Macerentur in aqua rosarum
donec liquefiant, & dissolvantur, & cum di-
luto formentur trochisci.

Sult de dyp Sommen / ghestampt wesende/
te weck stellen in Koofe-water in een warme
plaetse / dat sy recht oberfopt zijn / ghesmolten
zijnde / wijst die in eē koper mortier heel kleyn/
ende soo de Sommen supber zijn (het welcke
ghy doen kondt / ende dus groote moepte ont-
gaen) en ist niet van noode dooz te passeren. By
dese Sommen dus heel ontbonden / sult ghy de
gepoepede Colocynthis hy doen / de welcke eerst
van haer zaet moet ghesupbert wesen / kleyn
doozsteden / ende met twee dzagmen Olie van
Koofen ghestampt / ende dooz veel stampen tot
rene massa brenghen / van de welcke ghy kleyne
ronde Trochiscen sult maken / ende in de schadu-
we laten drooghen. Soo verre nochtans datter
van de ghesmolte Sommen oberfchote / sult
ghy de Trochiscen noch eens poeperen / ende met
het oberfshot wederom Trochiscen daer van
formeren. Soo ghy nochtans doet soo ick bo-
ven gheseydt hebbe / ende niet te veel Koofe-wa-
ter en neemt / sult dit t' eender repse asdoen.

℞ s

Soo

Soo dickmaels alffer in eenighe compositie,
Pulpa colocynthidis wordt voer beschreven /
sult altijd in plaetse van die / dese Trochiscen
nemen want sy de waerachtighe gheprepareer-
de Colocynthis zijn.

Trochisci Bechii Albi.

℞ Sacchari albissimi ℥ s. Sacchari candi
optimi, sacchari penidii ana ꝑ i. Ireosy vii. s.
Amyliz x. Mucilaginis tragacanthæ albissi-
mæ cum aqua rosarum factæ q. s. forma ma-
ssam, ex ea trochiscos parvos & signentur.

Het Suucker sult ghy rick bysonder sijn
stampen / insgelijck de Ireos-wortels ende stijf-
bloeme / van welke poeperen al t' samen ghe-
menghelt zijnde / sult in den moztier een pasta /
ofte deegh maken / door sterck stampen ende
saen des moztiers stock / met schoone witte
Craganth met kroose-water ghesmolten / dick
zijnde als een stijf-vap. Welcke massa met stijf-
bloeme bestuybende upt een lijntwaet saccken /
ende upt rollende / sult ronde bollekens daer af
maken / ende met een teecken / ofte signet teec-
kenende ende plat duywende / platte brootkens
daer af maerken / de welke ghy in een warme
plaetse / ofte in de Sonne sult drooghen / ende
naeu roesluytende / bewaren tot het ghebruick.
Dese Trochiscen worden oock genaemt Pilulæ
sub lingua. Sommighe maerken dese anders
niet als van louter sijn Broot-sucker.

Trochisci de Cappare D. Mesue.

℞ Corticum radicum capparis, seminis agni
casti ana ꝑ iij. Seminis nigellæ veræ, Cala-
minthæ, Succu eupatorii, Calami aromatici-
Amig-

Amigdalarum amararum seminis nasturtii,
Gummi ammoniaci, Foliorum rutæ, Radicis aristolochiæ rotundæ veræ ana ʒ j. Radicum cyperi, Ceterach ana ʒ l. Misce & cum gummi ammoniaco in aceto dissoluto fiat massa, & formentur inde trochisci in umbra siccandi.

Stamp in den eersten de schoyssen banksaep- wortels / met alle de andere wortelen / de welcke gebroken zijnde / doet daer by de Almandelen / ende alle de zaden / ende daer nae alle de krupden / het welcke alles tot een sijn poeper ghebrocht wesende / sult de Somme Ammoniac / die sommighe uren in Wijn gheweycht heeft / smelten / ende van haer buyligheyt ghesubbert wesende / tot de dichte van Honigh koken. Met dese Somme sult ghy eerst in den mozier breken het Succus eudatorii, soo het eenighsins vochtigh is / want soo het selbe heel droogh is / sult het met de andere tot poeper stampen: dan sult ghy de poepere daer by doen / ende dooz veel stampens een massa ofte deegh daer van maken / van welcke massa ghy Trochiscen sult maken / rondt / drijskant ofte vierkant / soo het u belieft / ende in de schaduwe wel ghe drooght zijnde / betwaert die tot het ghebruyck.

Trochisci cyphi Damocratis.

• Carnium uvæ passæ albæ & pinguissimæ terebinthinæ coctæ ana ʒvj. Myrrhæ, Schœnanthi ana ʒ iij. Calami aromatici ʒ ii. ʒ xv. Cinamomi ʒ i. Bdellii, Onychis, Spicæ nardi, Cassiæ lignæ, Radicum cyperi, Baccarum juniperi ana ʒ ii. ʒ v. Aspalathi,
vel

vel ejus loco seminis agni casti, vel Ligni
aloës anazl. ʒ vii. f. Croci ʒ xv. mellis opti-
mi, vini generosi ana q. s. ad incorporandos
& formandos trochiscos.

De Schœnaathum, Spicanardi met een
schaer kleyn doozghesneden / sult ghy met alle
de andere t'samen stampen / de Myrrha en Bdel-
lium sult ghy oock daer by doen / soo sy noch-
tans te bochtich waren / sult die grof stampen /
en tusschen twee papieren by't vier wat droo-
gen / anders sult daer groote moepte mede heb-
ben en soude u poeper te bochtich maken want
sy laten hun seer qualijck smiltren / daerom is 't
beter wat te droogen / en met het ander te stam-
pen. Tot een sijn poeper gezift wesende / maecte
de rozijnen van huone vellen en keernen schoon
stamp die in een steenen moztier / en cleecht de
Pulpa door een teems met een haute lepel / ende
neemt daer van soo veel als gy moet hebben ;
neemt dan de ghehoockte Termentijn / wiens
maniere van koken ick boven beschreuen heb-
be / en smit die met wat wijn / door dien sy haer
qualijck sijn laet stampen / ghesmolten zijnde /
giet die in den moztier / ende mengelt daer ter-
stont onder de doozgesteken rozijnen / ende daer
naer alle de poeperen / ende formeert daer van
een massa, met soo veel wijn als ghy daer toe
van noode hebt / ende al is 't sake dat den Wu-
rtheur schroft / dat men by den wijn wat Ho-
nigh soude doen / en rade u nochtans dat niet /
dooz dien den Honigh belet de Trochiscen hart
en droogh te worden : van dese massa formeert
de Trochiscen, ende laet die in de schaduwe
droogen / ende bewaert die tot het maken van
den Motridaer, Onychis ende Bdellium woer-
den

den van sommighe vooz twee verscheyden sa-
ken ghelesen / de ander maer vooz eene / welke
sententie ick volghe. Sommighe hoocken de
Frosznen in water / ende steken dan die vooz
den teems / het welke ick vooz got houde.

Trochisci Gallia Moschata D. Mesua.

℞ Ligni aloës ʒ v. Ambræ grisæ ʒj. Moschi
ʒj. Mucilaginis tragacanthæ aqua rosarum
dissolutæ q. s. ad formandam massam ex
qua parvi trochisci fiant.

Stampt het Lignum aloes, ende zift het
dooz eenen sinnen Ceems / met een deel van dit
poeper sult ghy den Amber ende Mulcus pulve-
riferen / welck poeper ghy met Somme Tra-
gant in koose water ghesmolten / dick zyn-
de / als een stof-sap / tot een massa sult maken /
van de welke ghy klepne Trochiscen sult for-
meren / ende laten in de schaduwte drooghen.

Trochisci Alipta Moschata D. Nicolai.

℞ Laudini purissimi ʒj. s. Styracis calami-
tæ ʒvj. Styracis rubræ ʒl. Ligni aloës ʒj. Am-
bræ ʒl. Camphoræ ʒl. Moschi ʒv. Aquæ ro-
sarum q. s. Formentur trochisci s. a.

Deze Trochiscen worden oock Gallia mo-
schata Nicolai ghenoemt. Het Lignum aloes
sult ghy bysonder stampen / ende dooz eenen
cordialen Ceems zisten : met welke poeper
ghy den Amber, Mulcus, ende Camphora, in
den moztier klepn sult wozihen / de Laudanum,
soo se droogh is / moet bysonder ghepoepert
worden. Soo oock den Storax, Storax rubræ
is Storax in guttis. Soo verre de Laudanum
om sune bochticheydt ofte betticheydt hem niet
en laet

en laet tot poeper brynghen / maect den mortier ende stampet t' eenemael heet / ende wat kroosewater daer by doende / dissolbeert de selve / ende doet dan daer by den uytghespersten Scorax in plaetse van in Gurreis (wiens maniere van uytperffen ick inden Triakel sal beschryben) daer na alle de andere poepere / soo veel kroose-water daer by doende / als 't van noode is / om de massa te formieren / en warm zijnde / maect daer klepne Trochiscen of.

Trochisci Hedychoi Galeni.

℞ Mari, amaraci id est maioranę, asari, asphalti ana ʒ j. Schœnanthi, Calami aromatici, Phu pontici, Ligni aloës, Opobalsami loco eius olei gariophyllorum, Cinamomi, Costi anazi. s. Myrrhæ, Malobathri, eius loco macis & spicæ celtitę purgatę partes æquales, Nardi indicæ, Croci, Calsiæ ana ʒ iij. Amomi eius loco galangæ maioris ʒvi. Mastiches ʒ s. Vini falerni q. s. ad formandam massam.

Alle wortelen / Lignum aloes, Spicanardi, en Schœnanthum klepnen met een schaer doorghesneden sult ghy eerst in den mortier bryken / dan sult ghy alle de reste daer by doen / ende doo eenen sijnen cordialen Ceems ziften. Het Saffraen sult ghy bysonder poepere / ende by het boven geschreven gemengelt wesende / met Malvasse eene massa formieren / de olie van Giroffe-nagels in plaetse van balsam daer by doende / van dese massa sult ghy Trochiscen maken / ende ghezeghelt zijnde / in de schaduw laten droogen. Soo ghy geene Marum en hebt / neemt Folia diptamni in plaetse / ende doo Alpalathum, Santalum citrinum.

Tro.

Trochisci Scillitici Andromachi.

℞ Scillæ assatz ℥ i. Farinæ orobi ℥ viii.
formentur s. a. Trochisci.

Neemt schoone witte ende wel gheboepde
schillen / trecht de uiterste bladeren af / ende
ouder het dick gat / aen welcke al de schelferen
hanghen / bekleet die met tertwen deegh / ende
backt die met het broodt in den oven / tot dat
de schille sod marwe is / dat de selve met een
splinter / storcken / ofte stropken lichte can door-
stecken worden : weert dan niet een houten
mesken / want met yser aengheraecte zijnde /
berkeert in feijn : alle de schellen ofte schel-
feren / van welcke ghy oock de bellekens sult
weeren / ende het binnenste herte wech werpen.
Dese schillen sult ghy stampen in eenen steenen
moortier met eenen houten stamper / ende doog
een teints doorsteken : ouder twaelf oncen heb
dese Pulpa sult ghy stampen acht oncen Farina
orobi, ofte Ervi, welke bloeme ghy in een
panneken op het bier wat sult drooghen / ofte
roosten (ghelijck verscheyden Ruchteuren dat
hegeeren) welke droogginghe utwe massa droo-
ghe ende handelbaer sal maken / soo dat ghy
daer licht Trochiscen sult konnen af forme-
ren / ende de selve niet een signet zeghelen / en-
de dies te beter / soo verre ghy die met wat
Farina orobi bestuyft / ofte soo andere schij-
ben / utwe handen met Olie van roosen bet ge-
maect : sommighe beter doende / drooghen de
door-ghesteken schillen in een aerde panneken
op het bier. Doog dien men gheen waerach-
tigh Ervam en bindt / nemen sommighe witte
Orobis, ander de roode / ander de wilde zwart
te

te. Het Dispensatorium Augustanum beheelte Radices distamni albi, id est traxinellæ, te nemen: andere de roode Cicers, welker sententie ick volge / sommighe nemen gemeyne Distesen. Dese Trochiscen sult ghy in de schaduwte laten drooghen.

Trochisci sive Collyrium album Rhafis.

℞ Gummi arabici, Tragacanthæ, Amyliana ʒ l. cerussæ aqua rosarum lotæz vj. Sarcocollæ ʒ iij. cum albumine ovi fiant trochisci parvi, in umbra siccandi.

Dies moet bysonder gepoepert wesen / maer dooz dien Sarcolla het is / kan sy niet wel kleyn gestampt worden / daeromme eer ghy de andere poeperen daer by doet / sult die met het witte ban den epe / waer mede dese Trochiscen moeten gesoyneert worden / langen tijdt in den moztier t' sauen ommeeroeren / gelijk men den Nutricum doet / ende dan de andere poeperen daer onder mengelen / ende tot eene massa soeymeren / ban de welcke gy met supbere handen kleyne Trochiscen sult maken / ende in de schaduwte drooghen.

Aqua distillata.

Dies hebbe in het tweede Boeck ober bloedigh ghenoech ghesproken van het distilleren der wateren / ende wat daer toe te seggen balt / in de Alchymie (dooz dien het een Chymische inventie is) noch breeder verkiaren sal / ende sommighe bysondere descriptien daer by voeghen.

Ace-

Acetum medicatum.

Ick hebbe hoven van de Medicinale Wijn
in 't kort ghenoech ghesproken / om alderley
soorte van Wijn te maecten / want in de selve
wepuighe konste gheleghen is.

Oleum.

De Olien worden selden ghemaect van de
Apothekers naer de voorschrijvinghe der Au-
thenten. Ten eersten / so begheeren dat men
alle Olien sal koocken in duplici vase, dat is
in Balneo Mariae, waer toe ick geene yamende
redenen en sien / waerom het selve soo moet ge-
schieden / aenghesien de Olien: die per impres-
sionem ghemaect worden / maer uytwendige
remedien en zijn / ghelijckerwijs de Unguenta,
Emplastra, en Cerora, die niemandt en ordon-
neert in duplici vase gekoocht te worden/waer
van datter heele / sonder eenighe by-ghedaen
vochtigheyt gekoocht worden / ende dus ver-
volghens van krachten souden moeten veran-
deren / ende van koudt / heet worden. Unguen-
tum Populeum het welcke een pegelijck scriff-
op het vier moeten ghekoocht te worden / is
t' eenemaal koudt van aert / men behindt noch-
tans niet dat het door het koocken / zijnen kou-
den aert verliest / want niemandt maect daer
mentie af / ende segghen de selve salve t' eens-
mael kout te wesen / ghelijck ons d' experientie
oock betuyghet. Soo segghe ick dan oock / dat
de Olien met een kleyn vlieten ghekoocht we-
sende / al zijn so koudt / niet min hunne krach-
ten verliesen / als de populeum, en meer ande-
re / als Unguentum alabastrinum, Rosarum, &c.
Ten tweeden begheeren de selve Authenten /
dat

dat

dat alle de sijnpele Olien / de welke dooz In-
 pressie ghemaeckt worden van bloemen / ofte
 krynpen dooz dyp verschepden Infusien worden
 gemaect / op dat sy dus te krachtiger souden
 wesen / het welcke pysselick is / ende moet ge-
 daent worden; soo verre ghy nochtan soo veel
 materien in een ofte twee Infusien doet / als
 ghy in dyp soude doen / en sien gheene redenen
 waerom dat men dyp verschepden Infusien
 soude maecten; want de bloemen / ofte kryn-
 pen souden u dickmael ontballen / ende ontzwe-
 ken in dese groote tusschen-spatie van tijt. By
 exempel in *Oleum liliorum* worden in den Aul-
 burghschen Dispensatorium, en andere dyp In-
 fusien begheert: te weten in een pont Olie t'elc-
 ken keer vier oncen Vellen / in de welke men
 can gemackelick doen ses oncen / ja oock meer
 ende dus doende can sck met twee Infusien ont-
 gaen. In 't maecten van *Oleum cydoniorum*
 en is maer eene Infusie van doen; want alle
 de materie van dyp Infusien, kan men gemac-
 kelijck in eene Infusie stellen / ende af-koocken /
 sonder dat de Olie in 't minste wordt ver-
 krencht / 't selve sult ghy in andere Olien oock
 behinden / volght hier in uwe erbarenthepde.

Den derden is eene botte saute / de welke
 geschiet dooz onachtsaemheyt der Apothekers
 die niet ontschuldelyck en is / in het uyt-perffen
 van Olie van Mandelen / de welke sy met
 schellen / met alle buytlygheyt / ende rotte / ende
 ransche Mandelen stampen / roosten / ende uyt-
 perffen waer dooz de Olie onaengenaemt / van
 quade swake / ende van andere krachten woert.
 Om dit dan te ontgaen / doet de Mandelen
 in ziedende water / pelt dan die / ende woert
 daer uyt alle ransche ende quade Mandelen /
 de

de welcke hun in het pellen terstont vertoornen
laet dan de selve drooghen / ende drooch sijnde /
betpaert die tot dat de versche Olie woogt boog-
geschreken (want als de Mandelen nat sijn/en
sullen niet heel Olie geben) doch niet te klepre
maecht die op een kleyn vlesken in een panne-
ken wat warm / sonder de selve te roosten/ of te
hzanden / doet die dan in een happe teems-stra-
minne / ende pers de selve sterck upt / ende sult
eene goede ende suakelijcke Olie hebben / ende
soo goet als of sy sonder hier ware uptgetroe-
ken/ ende niet min stesselijck/ want die woeynigh
warm maken / en sal daer geene andere kracht
indrukken / ende sult meer Olie bekomen.

Oleum absinthii.

Abinthii recentis & contusi quantum
sufficit, vel libuerit, pone in vase vitreo vel
lapideo, & affunde ei olei clarissimi mensu-
ram convenientem, & macera ad solem, vel
aliquo in loco calido diebus quindecim, de-
inde coque, & exprime, & expresso adde
recens absinthium, iterum macera, coque &
exprime, & novum absinthium adde, & id
tertio repete.

Reemt Wilm soo heel als 't u belieft / door-
sijt die/ ende stampse/ ende giet dan daer ober
in een glas of te steene pot gehaen/ soo heel kla-
re Olie van Olijven/ dat den Wilm t'eenemaal
oversopt is / stelt dit dan 15. dagen in de Sou-
ne / of te in eene warme plaets: Adelt dair de
se infuse in een panneken/ ende koocht de Olie
tot dat de vochtigheid des Wilmes verzoben
is / het welcke ghy sult sien / is 't dat ghy eeni-
ghe druppelen Olie in 't hier latende vallen /
sonder

sonder kraaken licht doozbranden / doet het ban van 't bier / perst upt den Wsem alle de Olie/en doet daer wederom nieuwen Wsem / als bozen in / laet wepcken als bozen / koocht ende perst upt/ende doet booz de derde keer neuwe Wsem daer in / gewerpcht / ende gekoocht/en uptgeperst wesende / bewaert de Olie tot het ghebruyck.

Een saccke staet in het koocken der Olien te bemercken / dat men noyt te seer de bochtighepd der krupden upt en mach koocken ; want de krupden in de Olie verbzandende/bederbeit de geheele compositie is oock niet van noode soo lange tusschen - spatie / in de vernieuwinge te laten/ soo icks boven seyde. Dooz dien dat onsen ghemeynen Wsem geene ofte luttel Adstringentie heeft / ghelijck den Absinthum ponticum heeft/ende in dese Olie berepcht woort/raden de Nutheuren de halve deel kroosen daer by te doen / ofte om lichter / neemt een pondt van de boozschreben Olie / ende doet daer by een half pont Olie van kroosen. Op dese maniere boozden alle simpele Olien van krupden / ende bloemen gemaect / als Oleum anethinum , Camomillæ , Liliorum , Menthae , Myrtinum , Rosarum (maer dese is beter seer weynigh gezodente worden/ende daer na het sap laten ten gronde sincken) Rutæ , Violarum , &c.

Oleum amigdalorum dulcium & amararum.

De wijze om dese Olien upt te persen / staet beschreben op het voozgaende bladt.

Oleum

Oleum de Cappare.

℞ Corticis radicum capparis ℥j. Corticum tamarisci, Foliorum ejusdem, seminis agni casti, Ceterach, Radicum cyperi anazij. Rutæ ℥j. Aceti Vini optimi ana ℥ij. Olei communis ℞ j.

De wortelen sult ghy doorsnijden / ende grof stampen / insghelijck de zaden / de krupden sult ghy met de schaer kleyn doorsnijden / ofte grof stampen ende t' samen de Olse / Wijn / en Azijn 24 uren in eene warme plaetse laten woepcken : dan sult ghy de Infusie in een panneken op een kleyn vierken laten zieden / tot dat den Wijn en azijn verzoden zijn / ende sterck uptgheperst heb- bende / sult de Olse tot het ghebruyck bewaren.

Oleum cydoniorum D. Mesue.

℞ Cydoniorum non excorticatorum, succi eorumdem ana ℥ iij. Olei communis ℞ j. s. Macerentur omnia simul in loco calido vel in sole diebus quindecim, coque ad consumptionem succi, exprime & novum succum, & nova cydonia impone, & istud tertio, ut ante reitera, omnium horum quantitatem præscribit dispensatorium Augustanum, reliqua habent ana q. s.

Doet in anderhalf pont Olse de gheraespte Queen / ende het sap der selve ghetripliciert ; want soo ick vooren ghesepst hebbe / en is niet van noode dyp verscheyden Infusien te maken : laet het dus t' samen in de Sonne / ofte in een warme plaetse vijftien daghen / koockt het dan / tot dat het sap verzoden is / perst het
 ② 3 upt

ngt / ende bewaert het tot het ghebruyc.

Oleum Hyperici Jacobi de Manliis.

Florum hyperici ziiij. macerentur tribus diebus in vino aduififero, deinde bulliant, & exprime, & recentis hyperici par pondus inijce, & iterum macera, coque & exprime, & tertio id repete, postea adde olei veteris clarif z vi. coque ad vini consumptionem, ab igne deposito adde terebinthinæ venetæ claræ z iii. Croci pulverisati z j. misce & reserva usui.

Deze Olie wordt veschepdentsck gemaect van de Apothekers / sommighe maecten die als boven-schreven staet / bymael by onren bloemen / in dny daghen in witte ofte roode Wijn weyckende / van den walleken op zleden de / ende daer naer wyt-perssende / by welcke Insulie sy de Olie doen / ende laten t' samen zeden tot dat den Wijn verjoden is / van doen sy daer den Termentijn en Saffraen by. De andere en weycken de bloetten niet / maer koocken die bymael achter mallander af / de decoctie dan verzevende in de Olie. De derde doen t' eenemael anders / om de Olie te schoonsder root te maken / nemen de Hypericum-bloetmet / eer sy noch heel open zijn / insunderende die met den Wijn ende Olie t' samen in eer warme plaetse sommighe daghen / de welcke sy dan koocken tot verjedinghe van den Wijn / ende van t' hier ghedaen zijnde / ende wyt-ghewest / doet daer by den Termentijn ende Saffraen. Deze maniere is wel de sictste ende de beste; maer soo ghy daer soo heel bloemen t' een-

Der

der heer niet en houde in doen / koocht een der-
de deel met den Wijn / ende d'ander twee deelen
infundeert t' samen.

Oleum irinum D. Nicolai.

¶ Olei communis ℞ j. ꝥ viij. ℥. ꝥ ij. ꝥ ij.
aquæ ꝥ iij. ℥. ꝥ xv. Radicis iridis ꝥ v. Radi-
cum crini domestici, id est liliorum alborum
ꝥ j. ꝥ vij. Radicum enulæ campanæ ꝥ iij. An-
chusæ vulgo orcanetta ꝥ ij. Cinamomi, assæ
dulcis, id est Benzoin, Spicænardiana ꝥ j.
contundantur radices, & aliæ species & ma-
cerentur in oleo, & aqua diebus 15. postea
coque ad consumptionem aquæ, & oleum
servetur usui.

In het Emplastrum diachylon gummatum
wordt Oleum irinum voorsz. scheyben / maer
niemande en schijft oft het Oleum irinum Me-
suae ofte Nicolai moet zijn : Om dat veete O-
leum Nicolai ghebruycken / ende lechste om ma-
ken is / hebbe Nicolai hier voorsz. ghehouden. De
wortelen ende andere ingredienten moeten grof
ghesampt zijn / ende in de Olte ende water 15.
daghen in de Sonne / ofte in een warme plaetse
geinfundeert worden / ende dan op-ghesoben tot
het verjeden van t' water / door-ghedaen ziju-
de / wordt bewaert tot het ghebruyck.

Oleum Lumbricorum terra.

¶ Vermium terræ ℞ l. Olei olivarum, alii
olei rosarum ℞ ij. Vini rubri ꝥ ij. fiat s. a.
Oleum.

Een halp ondt Aerdt-wormen salt ghy in
witte Wijn wasschen / ende eenen tijdt daer in
laten /

laten / op dat sy haer van de buyligheyt ontladen : hier by sult ghy dan de Olie doen / ende roode Wijn / ende met een cleyn biercken latern op-zieden / tot dat den Wijn verjoden is / giet die dan door/en betwaert die tot het ghebruyck.

Oleum Mastichinum D. Mesue.

℞ Olei rosati ℞j. Vini odoriferi ℥iiij. Mastiches electæ ℥iii. coque s. a. ad consumptionem vini.

Stampt den Mastix grof / ende doet hem by de Olie en Wijn / ende laet hem t' samen met een kleyn biercken zieden / tot dat den Wijn verjoden is / coleert dan de Olie / ende betwaertse tot het ghebruyck.

Oleum Nucis Moschata.

Neemt een deel Note - musceten / stampt die grof / ende doetse in een mercken Canevasche doeck / de welke ghy hanghen sult boven in den damp van ziedende water / welke Noten / soo haest als sy door warm zijn gheworden / sult den doeck wel toesluyten / en de platen warm ghemaeckt zijnde / in de persse met eene blyghheidt heel sterck uyperssen / welke Olie geel als goudt / terstont stolt / welke ghy wederom sult smilten / ende in een papieren ofte francijne huyfsken uypgieten / op dat de Olie een soeme hebbende / in 't dispenseren van den Triakel / eerlijck mach door-ghestelt worden / waer sy in plaetse van balsam wordt ghebruyckt. De Apothekers maecken de selve sacht met Olie van soete Amandelen versch uyp-gheperst / om te verhoopen / ende ghesmeepigh te maken om te strycken.

Oleum

Oleum Spicanardi D. Mesue.

¶ Spicæ nardi aromaticæ \bar{z} iii. Vini, aquæ ana \bar{z} ii. f. Olei sesamini, vel olivarum \bar{z} i. f. coque ad consumptionem vini & aquæ.

By de Olie sult ghy den Wijn en water menghelen / en daer by doen de Spicanardi, met een schaer kleyn ghesneden / ende sommige uren gheweyck hebende / met een kleyn vierkant t'samen laten zieden / tot dat den wijn ende water bezoden sijn. Dyt gheperst zijnde / sult de Olie tot het ghebruyc bewaren. Dese Olie komt in het Emplastrum de meliloro.

Oleum sampsuchinum id est majorana.

¶ Sampsuchi id est majoranæ M. iiij. Serpylli, id est thymi M. ij. Foliorum myrthi M. j. Abrotani, menthæ aquaticæ ana M. f. Cassiæ lignæ veræ \bar{z} ij. Olei communis q. s.

Dese Olie wordt ghemaect op de maniere van Olie van Alfem / alle de Species bymaels veranderende. Bauderon neemt tot dese Olie anders niet dan majorana, dese Olie komt in het Emplastrum de meliloro.

Oleum Vitellorum ovorum.

Neemt soo veel Eperen als ghy wilt / ziedt de selbe t' eenemael hart / pelt die / ende weert het wit / neemt dan alle de doiren / byreckt die / ende doetse in een panneken / het welcke ghy op het vier stellende / gheduerighlijck sult omme-roeren / tot dat de Eperen t' eenemael roeste sijn / doet die dan in een Canebaschen doeck / ende perst die wel sterck upt / de Olie sal geel als gout

gout daer upt komen/ die ghy tot het gebuyck
betwaren sult. Soo ge die t'eenmael swart scit-
casseert/ is 't niet van woede upt te persen/ want
de Olle scheydt dan haer selven / ende sult dus
meer Olle hebben ; maer bryese dat den byande
schadelijck is / door dien sommighe scheyden/ dat
men hem soude wachten van te laten byanden.

Oleum Vulpinum. D. Mesue.

Vulpem detracta pelle, & abjectis inter-
neis, incidatur in partes, & coquito in aqua
fontanae, & aquae marinae ana ℥ iii. ꝑ iii.
Olei veteris clari ℥ iii. ꝑ ix. Salis ꝑ iii. inter
coquendum adijce anethi thymi ana ℥ i.
coquantur autem donec ab ossibus recedat
caro, & aqua consumatur, deinde coletur
oleum, & usui servetur.

Ort dese descriptie blijckt klaerlijck hoe woep-
nighe erbarenthepde die sommighe oude / ende
noch sommighe jonghe Meesters hebben van de
konste der Apothekerye ; want hoe is 't moege-
lijck dat men in ses pondt acht oncen waters /
daer by doende by pondt neghen oncen Olle
eenen gheheelen Bos sal konnen kroocken/ daer
twee pont kruidt op het laetste by doende/ dat
de beenen van het bleijck as- scheyden / want
nauwelijcke sal de vochtigheyt het kruidt /
ende den Bos overdecken. Dierghelijcke Re-
cepte is ny van een van de vermaertste Doc-
tozen van Bruckelijck ter hande ghekomen die
tot een decoctum galli veteris soo heele woet-
ten / kruiden / zaden / etc. beschreef dat men de
selve nauwelijcks met by sloop waters hadde
konnen oversoppen / daer by nochtans maer

d'yn pondt colatura en begheerde. Dus wordt
 den Apotheker somtijts bedwonghen de Re-
 cepten der Doctoren niet te volghen / want
 sy niet makelick en sijn / hier in sal hy sijn er-
 barenthepdt ende conscientie te rade gaen / so
 hy het selve / om wettelijcke redden den Doe-
 tooz niet en drif segghen. In dierghelicke ghe-
 bal sal alle de boozgheschyben medicamenten
 neemen / doch in winder quantiteyt / op dat hy
 de intentie des Doctooz voldoe / ende niet met
 renen sagh alle weerende ende achter - laten-
 de / ofte in plaetse yet anders stellende / 't welck
 somtijts de sieckte t' eenemaal contrarie is. Te
 Parijs woonende / is my ter handt ghekomen
 een boozgheschyben Clisterie / in de welcke den
 Doctoor vier oncen Seminum quatuor calido-
 rum majorum begeerde ingemengelt te hebben /
 maer om dat hun scheen onmoghelick de sel-
 de Clisterie te setten / om de dicke wille / lie-
 sten alles achter / ende namen een ander Cliste-
 rie in plaetse / hadden sy naer behoorlijcke on-
 derbindinge / de vier oncen zaden in de decoctie
 ghekoocht / ofte van elck wat min ghepoepert
 zaedt ghenomen / souden sy niet hunne conscien-
 tie voldaen / ende des Doctooz meeninghe
 volghacht / ende stil stoughende sijn eere behoert
 hebben. In dese Recepte dan is te weynigh
 water / ende te veel kuydt / neemt dan soo veel
 Fonteyn ofte Zee - water (ofte pekcl in saute
 van dien) als 't van woode is / ziedt in het selve
 den Vos het vel af-ghetrocken / ende van het
 binnenste ghesuybert / in klepne stucken gekapt /
 met d'yn oncen zout / op het eynde een deel Ane-
 chum ende Thymus daer by doende / tot dat het
 wiesch van de beenen valt / colcort dan de de-
 coctie, ende pers die stofft uyt / doet dan daer
 by de

by de *Olie* / ende de reste van het krupt / so
het nochtans droogh is / moet minder ghewich-
te nemen / ende laet het dus t' samen zieden toe
dat de vochtighepdt verzoden is / perst de *Olie*
uyt / ende bewaert die tot het ghebruyck.

Oleum sive Balsamum vulnerarium.

• *Olei olivarum* ℞ j. *Terebinthinæ clari-*
ficatæ ℞ ii. *Florum camomillæ, Prunellæ, vel*
Brunellæ, vel Bigulæ ana M. i. *Florum hy-*
perici M. iii. *Florum centaurii minoris, Che-*
lidoniæ ana M. s. fiat s. a. *Oleum, vulgo vo-*
catum balsamum vulnerarium.

Stelt alle de bloemen schoon / ende wel ghe-
supbert zijnde in de *Olie* / in de *Sonne* te weyc-
ken 24 daghen / koocht die dan op / tot dat de
vochtighepdt verzoden is / perst die dan door /
ende doet dan den *Termentijn* daer by / ende
bewaert het tot het ghebruyck.

Unguentum.

Unguentum Ægyptiacum D. Mesuæ.

• *Æruginis æris* ℞ v. *Mellis optimi despu-*
mati ℞ i. ℞ ii. *Aceti vini fortis* ℞ vii. coquan-
tur simul, & fiat unguentum.

Hoe wel hier gheene vettighepdt in en komt /
wordt nochtans een salve ghenoeemt / door dien
men de selve maer uytwendighlijck en ghe-
bruyckt. Reemt dan het *Spaens groen* sijn
ghepoepert / doet het selve by den gheschuyru-
den *Honigh* ende *Wijn-azijn* / ende laet het te
samen zieden tot dat het heel purper is / ende
consistentie van salve heeft.

Unguen-

Unguentum Alabastrinum D. Faventini.

¶ Succi camomillæ ℥ ii. Succi rosarum ℥ i.
Succi rutæ, Succi betonicæ ana ℥ vi. Succi ra-
dicum althææ ℥ i. Olei rosati ℥ ix. Alabastri
optimi & purissimi ℥ i. s. Alabastrum subtili-
ter pulverisatum per diem naturalem infun-
datur in oleo, tunc additis succis, & cum o-
leo consumptis adde ceræ albæ q. s. fiat un-
guentum.

Den Waster heel sijn ghepoepert wesende /
sult ghy in Olie van Roosen eenen dagh woep-
ken / de selve wel omroerende / daer na alle de
sappen daer by doende / sult op t' samen kocke-
ken tot dat de sappen verzoden sijn. De Olie
nu van 't vier sijnde / ende nu neder gheseten /
sult ghy het klaer af - gieten (want ick en kan
niet recht verstaen oft den Wusteur het Wba-
ster daer by begheert) ende weder op het vier
settende / daer soo veel Was by doen / als het
tot eene consistencie van salve van noode is.

Unguentum album Caphuratum Mesue.

¶ Olei rosati ℥ i. Ceræ albæ ℥ iii. Cerus-
sæ ℥ vi. albumina ovorum N^o. iii. Caphuræ
dissolutæ ex aqua rosarum ℥ ii. fiat s. a. Un-
guentum.

De Olie van Roosen sult ghy met het Was
t' samen smelten / en van 't vier ghedaen sijnde /
gheduerighlijck omroeren / tot dat het ghestolt
is / dan sult ghy daer allenckens by menghe-
len de gepulveriseerde Cerussa, die ghy dus sult
poepere: Neemt een Ceems / keert die abe-
rechts om / ende wijst daer al stillekens op de
Cerussa, de welke op een papier / 't welck on-
der

derleedt / sijn abenoegh sal door ballen. Men-
ghelt dan daer by het witte van dzu Eperen /
en ten laetsten de Campher eerst in den mozier
kleyn getoeben / en met Roose-water daer na
wel gebroken / ende betwaert de salbe tot het ge-
bruyck. Pharmacopœa Amstelredamensis laet
het witte van de eperen achter / want als men
de salbe bewaren wilt / doet die bederven / ende
menghelt de Campher met Olse van Roosen.

Unguentum Apostolorum D. Avicenna.

*Terebinthinæ, ceræ albæ, Resinæ, Gum-
mi ammoniaci ana z vij. Aristolochiæ longæ,
Thuris masculi, Bdellii ana z iij. Myrrhæ,
Galbani ana z ii. Opopanacis, Viridis æris
ana z i. Litargirii z iiii. s. Olei si fuerit æstas
℞j. si fuerit hiems ℞j. s. Aceti q. s. ad dissol-
venda gummata de Aristol.

De Aristolochia, Thus, Bbellium, soo verre
sp droogh is / Myrrhe, Spaens-groen / en Li-
targo sult ghy elck bysonder tot poeper bren-
ghen: daer naer sult ghy alle de Gomme in
Wijn-azijn te weycke stellen een nacht / 9 an-
dere daeghs sult ghy die smelten in een aerde
panneken / ende door een canvasche doeck pas-
seren / ende dus supberen / waerom ghy oock
het ghewichte wat swaerder sult nemen / door
ghepasseert sijnde / laet het selve staen / daer en-
tusschen sult ghy de Litarge met de Olse (een
poundt is voor Winter en Somer genoegh / als
de Litarge bequaemlijk ghesmolten is) over
een kleyn vierken doen / met een spatel ghedue-
righlijk omroerende / op dat de Litarge niet
en verbzande / tot dat sp r' eenemacl gesmolten
is /

is / doet dan daer by het Was ende Spieghe-
harst / ghesmolten sijnde / doet het van 't bier /
ende laet het althijt omroerende / stollen / ont-
der-en-tusschen sult ghy de Gommen op ho-
ken tot de dichte van Honigh / ende van 't bier
ghedaen zijnde / doet daer den Cermenthjn by /
ende dus warm sijnde / menghelt dat in de bo-
den gheschreven verkoelde ende ghestolde Olie
met was / &c. gesmolten: dit twel onder een ge-
mengelt wesende / menghelt daer onder alle de
poepere / en ten laetsten het Spaens groen.

Unguentum aureum D. Mesua.

℞ Ceræ citrinæ ℥vj. Olei communis ℞ij. ℞.
Terebinthinæ ℥ij. Resinæ, Colophonæ ana
℥j. i. Thuris, Mastiches ana ℥j. Croci ℥j.
misc s. a. fiat unguentum.

De Olie / Was / Spiegheharst / en Colo-
phoni sult ghy t' samen op een kleyn bierck
smilten / van 't bier ghedaen zijnde / doet daer
by den Cermenthjn / en ghebuerighlyck omroe-
rende / laet het stollen ende koelen / menghelt
dan daer by den Thus , Mastix ende Saffraen
elck bysonder ghepoepert / ende bewaert het in
sijn pot tot het ghebruyck.

Unguentum Basilicum minus D. Mesua.

℞ Ceræ citrinæ, Picis navalis, Resinæ ana
℥ iiiij. Olei communis ℞ j. misc, liquefac,
& fiat unguentum.

Het Was en Spiegelharst sult ghy in kleyn
ne brockkens kappen / op dat sy te eer sonder
te verbranden / smilten / en met het Schip-pek /
en Olie op een kleyn biercken stellen / tot dat
alles gesmolten is : van 't bier ghedaen zijnde /
roert

roert het omme tot dat het koudt is / ende be-
waert het tot het ghebruyck. Die dese Salbe
ijder begheeren / nemen Ana partes æquales.

Unguentum Dialthea simplex D. Nicolai.

℞ Radicum altheæ ℞ j. Seminis lini, Fœ-
nugræci ana ℞ l. Olei ℞ ii. Cerae ℞ l. Tere-
binthinæ ℞ i. Resinæ ℞ iiii. fiat s. a. unguentum.

De wortelen klepn door-gesneden / met be-
de de zaden grof gestampt / sult gy laten woep-
ken in ghenoeghsame quantiteyt waters twee
ofte byn dagen / dan sult gy dat al soetjes laten
op zieden / tot datter maer een pondt ofte wat
meer ober en blyue. Dit sult ghy heel stijf wpt-
doutwen / het welcke als een sijn sal wesen / het
welcke men Mucilago noemt. By dese Muci-
lago sult ghy dan de Olie doen / ende te samen
laten zieden / tot dat de Mucilago t'eenmael
dick is gheworden / maer wacht u van te beel-
te zieden / ende te verbzanden : van 't vier af-
ghefelt zijnde / ende de Mucilago neder - ghe-
seten sult ghy de Olie daer klaer af - gieten /
ende by de selue doen het Was / ende Spiegel-
harst in klepne stukskens gebroken / ende t'sa-
men laten smilten. Gesmolten zijnde / doet den
Cermentijn daer by / ende giet de salbe warm
in haren pot / tot het gebruyck. Sommige Apo-
thekers doen daer gestampte Radices curcumæ
by in het verhoocken van de Mucilago , om de
salbe ghelutwer te maken / het welcke de salbe
niet en hindert ghelijck Bauderon ghetuyghet.

Unguentum Martiatium D. Nicolai.

℞ Cerae albæ ℞ l. Olei ℞ ii. aut quantum
sufficit, Rosmarini, Foliorum lauri ana ℞ iiii.
Rutæ

Rutæ ʒj. ʒvj. Foliorum tamarisci ʒj. s. Ma-
ioranæ, Sabinæ, Menthæ aquaticæ, Salviæ,
Basiliconis, Polii veri, Calaminthæ, Artemi-
się, Enulę, Betonicę, Brancæ ursinę, Gallion,
Parietariæ, Pimpinellæ, Agrimonix, Absin-
thii, Primulæ veris, Persicariæ, Cymarum
sumbuci, Herbæ crassulæ, Mille folii, Sem-
pervivæ, Camedrios, Centauriæ, Plantagi-
nis, Fragulæ, Tetrahit, Quinque folii anaz
ix. Radicum althææ, Cumini, Myrrhæ anaz
vi. Fœnugræci ʒiij. Butyri ʒij. s. Utricæ, Vio-
larum, Papaveris nigri, Menthæ saracenicæ,
Menthæ crispæ, Acetosæ, Polytrichi, Cardui
benedicti, Matris-silvæ, Valerianæ, Herbæ
moschata, Alleluyæ, Linguæ cervinæ, Co-
tulæ maioris, Abrotani, Styracis calamitæ,
Medullæ cervinæ ana ʒi. Adipis ursini, Gal-
linacei, Mastiches, Thuris anazij. Olei nar-
di ʒl. fiat s. a. unguentum.

Sullen alie de boven-gheschreven kruiden
ende wortelen in den Mey plucken / door-
snyden / ende wat stampen / ende niet in Wijn / soo
de meestendeel schijben / maer in twee pondt
Olie / ofte soo veel als 't ban noode is met een
deel Wijn te wepken stellen / ende vijftien of-
te dertigh daghen laten in de Sonne staen ;
want dooz dien datter vele kruiden in comen /
en kan men die soo licht niet al t' samen bekou-
men / ende daer - en - tusschen soude de kruiden
verrotten ende bederven. Als die dan al
bergadert sijn / ende ghenoech ghewepcht heb-
ben / sulc de gheheele infusie hoorken / tot dat
den

¶

den

den Wijn ende sappen der krupden bezobert
zijn / dan sult ghy de selve door eenen Caneba-
schen doeck uppersen / ende de Olie in de pan-
ne doende / sult daer by doen het Was / Boter /
ende andere betten: ghesmolten zijnde / sult dat
van 't bier doen / ende omroeren tot dat het
gestolt is / waer by ghy dan mengelen sult de
Mardus-olie / Storax, Mastix ende Thus byson-
der ghepoepert / ende toe-ghestopt zijnde / be-
waren tot het ghebruick.

Unguentum nutritum.

℞ Lytargyrii auri ℥iij. Cerussæ zvj. Olei
rosati vel communes ℞ j. aceti vini ℞ s. mi-
sce in mortario paulatim nutriendo, ut ebi-
bere possit donec albescat.

Maect eerst de Licarge soo sijn ghestampt
als 't moghelijk is / want anders en kan 't soo
wel niet smelten / ende haer met de Olie in-
corpozeren / doet die in den moztier met de Ce-
russa, ende giet daer een wegnigh Olie by / soo
dat ghy die met den stamper ghemackelijck
kondt ommeroeren / het welcke een quartier
uers omgheroert zijnde / giet daer wat Wijn
by / ende roert dit soo langhe om / tot dat den
Wijn t'eenemael gheincorpozeert is ; maer
wacht u altydt wel van daer te veel Wijn t'ef-
sens in te gieten / principalijck in het eerste /
want en soude noyt een goede salbe daer van
kunnen maken. Als den Wijn geincorpozeert
is / giet daer wederom een wegnigh Olie by /
daer naer Wijn / daer naer wederom Olie / en-
de soo oberhandt nu het een / nu het ander / tot
dat alle de Olie en Wijn daer in is / welke
omroeringe sommighe uren gheduert | ende de
salbe

salbe van root t' eenemael wit maecht / ende
 van goede consistentie, sonder daer eenigh Was
 by te doen / in den Sommer nochtans is 't wel
 van noode wat wit Was by de Olie te smelten/
 soo ghy die met de Olie van Roosen maecht sal
 veel crachtiger wesen / inder meer geel dan wit.

Unguentum pectorale.

& Mucilaginis seminis lini, Fœnugræci ;
 Psylli, Tragacanthæ, Gummi Arabici ana ʒj.
 Axungia vituli, Adipis gallinæ, Butyri re-
 centis ana ʒiij. Olei violarum, Amigdalarum
 dulcium ana ʒij. Ceræ novæ ʒij. l. Resinæ
 j. l. misce fiat unguentum.

tot makinghe van dese Salbe volgt de
 wijse van Unguentum alihæ.

Unguentum Pomatum apud Romanos.

& Axungia Porci & j. sevi castrati ʒ iiii.
 Olei amigdalarum dulcium recentis ʒ j. A-
 qua rosarum, & Lavendulæ ana ʒ iij. Poma
 redolentia quadripartita impleta Garyo-
 phylis & cinamomo ana N^o.vj. Benzoin, Sto-
 racis calamitæ ana ʒ j. Moschi ʒ vj. Bulliant
 omnia simul ad consumptionem aquæ co-
 letur, & dealbetur aqua rosarum.

Neemt versche witte Berckens - lise ende
 Schape-roei wel ghewasschen / ende met wat
 Roose-water gesmolten / versh gheperste Olie
 van soete Mandelen / Roose ende Lavender-
 water / doet het al t' samen in een panniken op
 het vier / doet daer in ses geschelde Oeylerfen
 ghebierendek / vol Giroffenaghielen ende Ca-
 nel ghesteken / ende laet het t' samen opzieden /

met eent kleyn viercken / tot dat het water is
 verzoden / het welcke ghy sult sien / als in alle
 andere Olien / ist dat ghy een druppel ofte twee
 in 't vier latende ballen / door bzandt sonder
 kraecken / onder het zieden sult daer in doen
 den Scorax, ende Benzoin grof gestampt / ende
 den Muscus in een sijn pdeel doercken ghebon-
 den / 't welck ghy in het zieden met een spatel
 dickmael sult uytbouwten. Verkoocht wesende
 perst de selbe door een schoone Canebasche
 doeck / ende verkoelt zijnde / sult de salbe in een
 aerde ceple doen / de nederzittinge der salbe on-
 der afweerende / ende dan de salbe met een hout-
 te stamper wel dapper omroeren / wat Hoofse-
 water daer by doende / dit omroeren ende was-
 schen sal de Pomade soo wit maken als sneeu.

Unguentum Populeum D. Nicolai.

℞ Oculorum, id est gemmarum, Populi ar-
 boris recentium ℞ j. s. Axungia porcinae
 preparatae ℞ iij. Oculi populi contendantur
 & macerentur in axungia donec sequentes
 herbae colligi queant aestate & tunc.

℞ Papaveris agrestis, Foliorum mandrago-
 ra, Cymarum rubi tenerimarum, Foliorum
 hyoscyami, Solani, Sempervivi minoris lin-
 guam non mordicantis, Lactuca, Sempervi-
 vi majoris, Lappae majoris, violariae, umbli-
 ci veneris ana ℥ iii. fiat s. a. Unguentum.

In de maent van Martius sult ghy de Po-
 puli r-botten doen plucken / de selbe stampen/
 ende laten wepcken in gewasschen Berckens-
 liese / ende dus laten staen tot den Sommer / ofte
 eynde

epude van den *Mey* / ofte dat men de andere
krupden vindt / de welcke ghy wel gheschuybert
hebbende / sult stampen / ende by de hoornocme-
de *Populier* - botten doen / ende dus 15 of 20
daghen in de *Sonne* laten staen wepcken / ende
op het vier doende / sult daer by doen een ghe-
noeghsame quantiteydt *Wijns* (als *Cordus*
schrijft) ofte sap van *Solanum* ende *Wijn-azijn*
(na *Bauderons* opinie) om de salbe meer houdt
te maken / ofte *Succus solani* alleen / het welcke
de salbe oock t'eenemael groen maect / en dus
laten koocken / tot dat alle bochtigheyt verzo-
den is / ende door - perssende / sult de salbe tot
het ghebruyck bewaren.

Unguentum pompholigos D. Nicolai Alexandrini.

℞ *Olei rosarei*, *Ceræ albæ* ana \mathfrak{z} vj. *Succi*
solani scilicet fructus quantum sufficit, *Ce-*
russæ \mathfrak{z} ij. *Plumbi usti & loti*, *Pompholygis*,
Thuris ana \mathfrak{z} i. confice s. a. *Unguentum*.

Neemt *Olie* van *Kroosen* / ende doet daer by
sap van het zaet van *Solanum*, koocht het t'sa-
men tot dat het sap verzoeden is / smilt dan daer
by het *Was* / te weten de *Olie* klaer afgegoren
zijnde / ende de drabbe van het sap gheweert / en
van 't vier ghedaen zijnde / roert het om tot dat
het ghestolt is: mengelt dan daer by de *Cerussa*,
op het aberechte van den teems door-ghewe-
ben / het gebzandt en gewasschen loot bysonder
gepoepert / insgelijcks den *Pompholyx* ofte ge-
prepareerde *Tutia* in haer plaetse / ende ten
laetsten het ghepulberiseert wietroock. Sou-
wighen begheeren het sap van *Solanum* in den
mortier by de salbe ghemengelt te hebben / ghe-
lijck den *Wijn* in de *Nucium*, andere nemt

min Was/ om de salbe vnder te hebben/want
 niet ses oncen Was is de salbe soo hart als een
 Placiter : daerom na dat ghy die hart oft sacht
 wilt hebben / moet na adbenant Was nemen.

Unguentum Regina.

℞ Foliorum lauri Rosmarini , Maioranæ ,
 Lavendulæ, Costi, Verbenæ, Saniculæ, Pim-
 pinellæ, Abrotani, Morsus gallinæ utriusque
 ana M. i. Rutæ, Apii, Arthemisiæ , Agrimo-
 niæ , Plantaginis maioris , Urticæ mortuæ,
 Bugulæ, Consolidæ minoris, Millefolii, Hy-
 sopi, Foliorum vitis, Tanaceti, Rosarum al-
 barum & rubrarum ana M. ii. Peti maris M.
 i. Butyri infulsi ℞ iii. Ceræ ℞ iii. Olei com-
 munitis ℞ ii. Pulverismasticis ℞ i. misce fiat
 s. a. unguentum.

In het maken van dese salbe volghet de ma-
 niere van Unguentum martiacum , waer mede
 de krachten noch seer ober een komen.

Unguentum rosarum Mesues.

℞ Axungia porcina novies aqua calente, &
 novies aqua frigidâ lotæ ℞ i. Rosarum rubra-
 rum recentium totidem, probè tercantur, &
 marcescant cum ea dies septem : coque lento
 igne, cola, rursus tantundem rosarum recen-
 tium cum ea tere, ut supra fac tertio, quarto
 autem præter rosas affunde succi rosarum ru-
 brarum ℞ vi. Olei amigdalorum dulcium ℞ ii.
 alii habent ℞ iii. aliqui ℞ iii. coque lento igne
 ad succi consumptionem , cola & reponc.

¶ Dit

Dit is de descriptie van Melues, maer de
 consistentie en kan niet goet wesen / ten zy daer
 schape-roet / ofte wit Was wordt by ghedaen /
 ende hier te lande is sy wepnigh in't ghebruyck
 om dat de rootheydt der salbe het lijnwaet be-
 sines / de welke van sommighe Apothekers /
 door by - doeninghe der Orcaere-wortelkens
 noch vermeerderd wordt / ende daerom wordt
 de witte salbe meer begeert / die ghemeynelijck
 door by Infusien wordt ghemaect / seven da-
 ghen elke Infusie latende in de Sonne slaen /
 dan wat opgezoden / ende doorghedaen; maer
 hebbe by ervarentheydt bevonden dat de Sonne
 ne den reuck upt treckt / ende de Verckens-lie-
 se zwart wordt / daeromme maect die op de
 naevolghende maniere / op twee daghen tijds /
 vol van soete reucke / ende wit als sneeuw.

Roode
 salve van
 Roosen.

Prent dan twee pondt Verckens-liese / van
 hare bellen ghesuybert / laet die een dagh ende
 nacht in schoon water legghen / t selve dick-
 maels vernieuwen / om het bloet / ende alle
 reucke upt te trecken / smilt dan dese Liese met
 kroose-water / met een kleyn vierhon; sonder
 roosten ofte branden : giet sie dan in een pot /
 ende steecht dese Liese bij witte kroosen / ende
 doet daer sovanighe Probersche by / doch niet
 veel. Laet dese Infusie een dagh ende nacht in
 Balneo Mariae slaen t' eenemael heet / soo dat de
 kroosen t' eenemael verstenen. Doet dan de
 selve ziedende heet door / ende steecht die weder-
 om vol kroosen als vooren / ende dese Infusie
 wederom in het ziedende / ofte immers t' een-
 nemael heet badt slaen een dagh ende nacht /
 wylinght dan de kroosen ziedende heet upt / ende
 doet daer by een half pondt Schape-roet / ghe-
 smolten als Verckens liese / ende laet het in

Witte sal-
 ve van
 Roosen.

den kelder stollen sonder aen te roeren. Houde
zijnde / sult de salbe upt de teyle nemen / sonder
den grondt aen te raccken / de welke ban het
Roose - sap swaert is / welke ghy met Roose-
water sult wasschen / op de maniere als in de
Pomade gheseydt is / ende sult eene sneeu-witte
welriekende salbe hebben.

Ceratum sive Cerotum.

Ceratum infrigidans Galeni.

℞ Ceræ albæ zij. Olei communis zijij. con-
quassantur simul cum modico aceti vini
albi.

Smilt de Olie ende Was t' samen / ghestolt
zijnde / roert daer met eenen spatel onder wat
witte Wijn-azijn / in forme ban wasschen.

Ceratum Santalinum D. Mesua.

℞ Rosarum zij. l. Santali rubri zij x. Santali
albi, & citrini ana zij vi. Boli armeni zij vii.
Spodij zij l. Camphoræ zij. Ceræ albæ zij xxx.
Olei rosati ℞ i. fiat s. a. ceratum.

De Santels doozheden sult ghy eerst met
Roose-water stampen / ende kleyn breken / en-
de dan de Roosen daer by doen / ende dooz eenen
sijnen teens ziften / den Bolus, ende gheprepa-
reerde Spodium sult ghy besonder kleyn wij-
ben / ende by het bobenschreiben poeper menghe-
len. De Camphora sult ghy oock kleyn wijben
met wat van de specien. Dan sult ghy de Olie
ende Was t' samen smilten / de welke ghy om-
roerende sult laten stollen / ende dan allenc-
kens de boben - schreiben poepereu daer onder
mengelen / ende dan bewaren tot het gebruik.

Empla-

*Emplastrum.**Emplastrum album coctum.*

¶ *Olei* \mathfrak{ij} . *Cerussa* \mathfrak{z} ix. *Ceræ albæ* \mathfrak{z} ij.
fiat s. a. *Emplastrum.*

Sult eerst de *Cerussa* op het aberechte van den teems door-wyssen/ ende ghemengelt zijnde met de *Olie* / sult dat op een kleyn viercken stellen/ gheduerighlijck met een vzeede pferre spatel omroerende / op dat de *Cerussa* niet en verbrande / ende te eer mach ghesmolten/ ende tot consistencie ghebracht worden : het welcke ghy sult sien / is 't dat ghy sommighe druppelen op het aberechte van eenen kleynen maztier / ofte op een steen latende druppen / bebindt dat het *Plaester* hem laet handelen / sonder aen de vingeren te hanghen: doet dan daer het wit *Was* op in kleyne stukkens ghebroken ; maer siet toe dat het ter panne niet opt en loopt: gesmolten zijnde / doet het van 't vier / ende laet het koudt worden/geduerighlijck omroerende. Soo ghy dit *Plaester* wilt swart hebben/ want daer van heeft het den naem *Emplastrum album, coctum ad ingredinem* , maect op het laetste sterck vier / ende omroerende / laet het daer op tot dat het swert is ghe worden. Doet het *Plaester* dan opt / en rolt het op een effen steen met *Olie*/ in rollen wegende elck twee ofte vier ouden/ de welcke ghy naer de konste in wit papier windende / sult tot het ghebruyck behaeren.

Emplastrum capitale Vigonis

¶ *Furfuris ex siccati* \mathfrak{z} ij. *Farinæ fabarum*
 \mathfrak{z} iij. *Rosarum rubrarum*, *Myrtillorum ana*
 \mathfrak{z} s. *Meliloti M. s.* *Stœchados P. s.* *Coriandri*
 \mathfrak{z} ij. *Betonicæ*, *Anthi*, *Matricariæ ana P. j.*
Abfin-

Absinthii M. j. omnibus tritis adde vini \mathfrak{R} j.
 f. Bulliant ad spissitudinem addendo in fine
 Olei camomillæ, Anethi, Rosarum, Myrti-
 lorum ana \mathfrak{z} ij. Ceræ \mathfrak{z} iiij. l. Croci \mathfrak{z} j. Cala-
 mi aromatici \mathfrak{z} j. fiat s. a. Emplastrum.

Alle de booz-geschreben ingredienten tot een
 poeper gebracht wesende / sult daer onder men-
 gelen anderhalf pondt Wijn / ende laten kooc-
 ken tot de forme van een dick Cataplasma,
 menghelt dan daer onder het Was ende Spie-
 ghelharst eerst met de Olien bysonder ghesmol-
 ten / ende verhoelt wesende / den Calamus ende
 Saffraen sijn ghepoepert / ende rollen daer van
 gemaectt zijnde / bewaert die tot het gebruyck.

Emplastrum de Althea magistrale.

\mathfrak{R} Pulveris radicum altheæ \mathfrak{R} l. Olei camo-
 millæ, Anethini ana \mathfrak{z} ij. Olei rosarum, Pin-
 guedinis anatis ana \mathfrak{z} j. Olei liliorum \mathfrak{z} x.
 Emplastri diachylonis cum gummis \mathfrak{z} iiij. l.
 Medullæ crurium vaccarum vitulorum ana
 \mathfrak{z} vi. Sæpi vaccini \mathfrak{z} iii. Ceræ flavæ \mathfrak{z} ix. fiat
 secundum artem cerotum.

Smilt alle de Olien met alle de Votten ende
 Was t' samen / doet van daer by Diachylon
 cum gummis in kleyn stukkens ghesneden / op
 dat het met een kleyn vierken te beter mach
 smilten / sonder dat de Schwamen / die daer in
 sijn / klonteren / ende gheduerighijck ontroe-
 rende / sult dat laten stollen / en dan het poeper
 van Althea - wortelen daer onder mengheleu :
 sommighe schryben dat men de wortelen van de
 koocken / ende dan ghestampt zijnde / dooz den
 teems soude dooz - stecken / maer hoe dat ghy
 noch

oock de Pulpa opbrooght / komt daer naer in
het plaester te beschimmelen / daerom is't beter
het poeper hier toe ghenomen. Schoelt zijnde /
maecht daer rollen af / die ghy bewaren sult tot
het ghebruyck. Somtijghe laten beyde de Mes-
dullen achter / als oock het sarpum oft sarpum.

Emplastrum diachylon simplex D. Mesua.

¶ Mucilaginis seminis lini, Foenugræci &
radicum althææ ana ℞ f. Olei veteris clari
℞ i. f. Litargyrii ℥ ix. coquantur s. a. & fiat
Emplastrum.

Beide de zaden grof ghestampt zijnde / ende
de wortelen kleyn doorghesneden / sult ghy te
wepcke stellen in een ghenoeghsame quantiteyt
waters / ziedende daer over-ghegoten by ofte
vier daghen: dan sult ghy dit op een kleyn bier-
ken opzieden / tot datter maer anderhalf ponde
ober en blijbe ; Derst dit dan wel stijf uyt. By
dit sijn ofte Mucilago sult ghy de Olie men-
ghelen/ende op een kleyn bierken zieden tot dat
de sijn bykans verjoden is / ende heel dick
gheworpen / maer wacht u van die te verbran-
den. Van 't vier ghedaen zijnde/ende nederghes-
seten / giet de Olie af / ende werpt de uytghe-
doochte Mucilago wech/ doet dan de Olie we-
derom in een becken / ende doet daer by de Li-
targe (de Apothekers nemen hier gemeynelijck
Silber-litarge / de welcke het Plaester roodt
maecht) ʒ eenemaal sijn ghestampt / ende laet
dit ʒ samen op een kleyn bierken zieden / op
dat de Litarge niet en verbrande / namentlijck
in 't beginfel / gheduerighlijck met een briede
pferse spatel omroerende / op het laetste mooghe
wat grooter vter maken. Als de Litarge nu
ghesmok en is / ne emt de proebe op het aberech-
te

re van den Mortier / laet het Plaester hout
worden / ende is 't dat het / sonder de bingheren
re besmetten / hem laet handelen / neemt de
panne van 't hier / ende roert het gheduerigh
lijck omme / tot dat het bykans koudt is / rolt
dan daer rollen af / de handen ende steen met
Olie vet ghemaectt zijnde / bekleet die dan met
witte papieren / ende betwaert die tot het ghe-
byuck. Men neemt ghemeenlijck soo veel za-
den ende wortelen / om Mucilago te maecten /
als daer Mucilago wordt boorgheschreven.

Emplastrum Diachylon cum gummis.

℞ Litargyrii auri ℥ss. Olei irini, Camowil-
lae, anethini ana ꝑ̄ iiij. Mucilaginis seminis
lini, Foenugraeci, Radicum altheae, Ficuum
Uvarum passularum, Succu ireos, Succu scil-
lae, Oesipi humidi, Glutinis alchanach anaꝑ
vj. ꝑ̄ xv. Terebinthinæ ꝑ̄ j. s. Resinae pini, Ce-
rae citrinae anaꝑ̄ j. Gummi Bdellii, Sagapeni,
Hammoniaci Galbani, anaꝑ̄ ss. Misce s. a. fiat
Emplastrum.

Maect in den eersten Mucilagines van lijn-
zaet / s'negriek beude grof gestampt / Althea-
wortelen Dighen / Rozijnen / ende ghedrooghe
schellen (soo ghy geene versche en hebt om sap
uyt te persen) op de maniere als ick in 't boor-
gaende Plaester geseyt hebbe. Doet dan by de
Mucilagines de Olien / ende ziedt het t' samen
tot dat de Mucilagines bykans heel zijn verzo-
den ; maer wacht u van die te branden ; van
't vier ghedaen zijnde / ende nederghesoncken /
giet de Olie af van de resterende Mucilago , en
doet by de Olie de Licarge heel fijn ghevoept /
ende laet het t' samen met een kleyn viercken /
nament-

namentlijk in 't beginsel / koocken/ geduerigh-
 lijk met een bzeede pfer spatel de Licarge om-
 roerende/ op dat sy niet en verbzande/ tot dat de
 Licarge heel gesmolten is / ende haer niet meer
 en vertoont. Doet dan daer by het Spiegel-
 haest ende het Was gesmolten zijnde / doet het
 van 't vier / ende doet daer by het Gluceo al-
 chanach , dat is Hupsenblas / op dese maniere
 bereyt klopt den Hupsenblas dun met een ha-
 mer / snijse in klepne stuckens/ ende steltse met
 een weynigh ziedende water te wepcke / ziedt
 daer na het selve op / ende passeert het dooz een
 doercken / kout wesende / sal het wesen als een
 kijn. Laet dan het Plaester laeu worden / ende
 doet daer by de Sommen / eerst een nacht met
 Wijn/ andere seggen met Wijn te wepcke ge-
 stelt / daer na op het vier ghesmolten / ende
 dooz ghepasseert / ende ghezoden / tot dat men
 de proebe op het aberecht van den moztier ne-
 mende/ met de bingeren/ kout zijnde/ kan han-
 delen/ by de welcke terstont den Cermertijn en-
 de Oecipus moet by ghemengelt worden ; want
 dit moet altydt gade gheslagen worden in alle
 Plaesters daer Sommen in komen / dat de
 Sommen in 't menghele moeten heel warm
 zijn / ende het ander daer men de Sommen by
 mengelt/ laeu ofte kout. Dit al wel dooz-men-
 gelt wesende / laet het kout worden/ geduerigh-
 lijk omroerende / doet dan het plaester in kout
 water / ende maecht daer rollen van / die met
 wit papier betwonden sijnde / tot het ghebruyck
 sult bewaren. Potect / aengaende het sap van
 Treos / het welcke allencckens moet in - ghe-
 goren worden / terwils de Licarge met de Olte
 koocht / het welck de Licarge te beter sal doen
 smilten. Het sap wordt dus bereydt : Peemt
 groene

groene Treng - wortelen / dat zijn ghemeyne
blaetwe Liffen / wascht die schoon / ende ghe-
raspt zijnde / perst het sap daer uyt.

*Emplastrum Diapalma, alias Diacal-
citeos, D. Mesua.*

℞ Axungia porci ℥vi. Olei veteris, Litar-
gyrii ana ℥ix. Vitrioli albi ℥i. Aquæ salis q. s.
coque s. a. fiat Emplastrum.

In den eersten neemt de Olie / Derckens-
liefse / ende de Licarge seer sijn ghepoepert / want
anders soude sy soo licht niet konnen smelten /
ende laet die t' samen met een kleyn viercken /
namentlijck in 't beginsel / koken / op dat de Li-
carge, niet en verbrande / want u Plaester sou-
de zwart worden / en qualijck tot consistentie
konnen gheraken / gheduerighlijck omroerende
met een brede spatel sonder de Licarge stille te
laten op den bodem: op het laetste als de Licar-
ge bykans ghesmolten is / mooght wat groo-
ter vier maken / doch niet beheitent / onder het
koocken sulc daer allenckens de ghepoeperte
witte Vitriolum by doen / maer weynigh t' sef-
fens / want het Plaester soude te panne uyt loo-
pen / insghelijck sulc ghy daer ober handt een
weynigh water / daer zout in ghesmolten is / in
gieten / het welcke het Plaester wit sal maken :
als ghy nu siet dat de Licarge t'eenmael is ge-
smolten / ende haer niet meer en verdoont /
neemt de proebe op het aberecht van den mo-
tier hout sijnde / steekt het in hout water / soo
het hem laet handelen sonder de bingeren te be-
smetten / is het genoegh / ende van't vier doens-
de / roert het geduerighlijck om tot dat het ge-
stolt is / doet het dan in hout water / treckt het
als een perk uyt / ende rolt het op eenen steen
met

met water upt tot rollen / welcke gy met wit
papier bekleedende / sult bewaren tot het ghe-
bruyck.

Emplastrum de Meliloto D. Mesue.

℞ Meliloti ζ iij. Florum camomillæ, Fœ-
nugræci, Beccarum lauri, Radicum althææ,
Absinthii anazj. s. Seminis apiï, Cardamomi,
Ireos, Cyperi, Spicænardî, Cassiæ lignææ,
Ammeos ana ζ j. \bar{g} xv. Maioranæ ζ i. s. Ham-
moniaci ζ v. Styracis calamitæ, Bdellii ana
zii. s. Terebinthinæ ζ vi. Ficum pinguium
N^o. vi. Sævi captini, Resinæ ana ζ x. Ceræ ζ
iii. Olei sampsuchini & spicæ ana q. s. confi-
ce s. a. Emplastrum.

De makinghe van dit Plaester wordt van
hersehuyden verscheydenlijck vooz gheschre-
ven / ende oock ghemaect / de beste ende licht-
ste maniere houde ick dese : Stampt eerst tot
poeper de wortelen ende schoyssen / doet daer
nae by de kuyden / zaden ende bloemen ins-
ghelijck den Syrax ende oock den Bdelium,
soo verre sy droogh is / anders moet sy met den
Ammoniacum ghesmolten wesen / ende zift dit
dooz een middelbare teems / niet te seer grof /
noch oock te sijn : soo verre de Wijgen droogh en
oudt sijn / sult die / dooz gesneden zijnde / met de
andere poeperen stampen / waer toe u veel hel-
pen sal / is 't dat ghy de bloemen ende kuy-
den te bozen wat drooght : soo nochtans de sel-
ve te bet sijn / sult die in enen steenen mortier
stampen / ende met een houtlepel dooz enen
teems steken / en dus by het Plaester mengen
dit dus gedaen sijnde / neemt de Olie van Ma-
jolegue ende van Spicavardi, van elck ζ ontrent
dij

by oncen. Het Was / Spiegelharst / ende Geyte-toet / ende laet het t'samen smilten. Dairt hier ghedaen zijnde / sult dat ontroeren tot dat het gestolt is: en daer by mengelen de poeperen ende op het laetste de gedissolbeerde Ammoniacum tot consistentie ghezoden / ende heel heet wofende / den Termentijn daer by ghemengelt / ende noch heel warm sijnde / in het Plaester / wel omroerende / by mengelen. Laet het plaester dus in een koude plaetse een dagh en nacht staen / ende maecht dan rollen daer van / de handen met Olie vet ghemaeckt zijnde.

Emplastrum de Mucilagibus Textoris.

℞ Mucilaginis radicū althææ, Seminis lini, Medianæ corticis ulmi, Seminis foenugræci ana ℥ ii. Olei camomillæ, Liliorum, Anethini ana ℥ vi. Gummi hammoniæ, Galbani, Opopanacis, Sagapeni ana ℥ ii. Ceræ novæ ℥ vij. s. Croci ℥ i. Terebinthinæ ℥ i. Misce & s. a. fiat Emplastrum.

Sult van Althea-wortelen kleyn gesneden / Fenegriek / ende Lijn-zaet grof gestampt / ende de middel-schorste van Oelm-boom Mucilago maken / van pder twee oncen nemende / ende giet daer soo heel ziedende water ober / als het van noode is / ende laet het eenen dach oft twee staen weycken : ziedt het dan op / alstijdt omroerende / tot datter maer acht oncen ober en blijven / pers de Mucilago sterck wyl / ende doet de Olie daer by / ende laet het t'samen zieden / tot dat de Mucilago hyskans gheconsumeert is / maer wacht u van die te branden / van 't hier gedaen sijnde / ende nedergesontken / giet de Olie af vande oberblijvende Mucilago , ende doet daer

daer by het Was / ende smilt het t' samen / ghesmolten zijnde / doet het van 't vier / ende roert het geduerighlyck omme / de kanten om en om geduerighlyck affstekende / op dat het Was hem wel mach vermenghelen. Als dit nu begint te stijven / en laeu is geworden / sult daer de Somme met het Saffraen en termentijn t' samen eerst ghemengelt / allenghskens by mengelen / eerstmael op dese maniere aldus bereyt: Preint het ghewichte der Sommen wat zwaerder om de bypligheyt's wille die daer binnen in is / het welke men altijt in de Somme moct onderhouden / ten za sy in Cutris / en supbet zynstelt dese Sommen in Wijn ofte Azijn te weyke 24. uren / steltse dan in een aerde pannenken op het vier / en ghesmolten zijnde / passeert die dooz een Canabaschen doeck / ende wzinght de selve wel stiffsyt. Stelt de Somme dan wederom op 't vier / ende laetse zieden / tot dat ghy de proebe op het aberecht van den moztier nemende / de selve laet haer handelen : van 't vier komende / doet daer terstont den Termentijn by ende daer na het Saffraen. De Somme aldus t' eenemaal warm wesende / sult ghy by het bobengheschreven menghelen / het welke nu laeu is geworden / ende gestolten / geduerighlyck omruderende / ende de kanten wel affstekende / op dat haer daer naer geene ongemengelde byackskens en verroonen / tot dat het Placster hout is / waer van ghy dan rollen sult maken / de handen ende den stern daer ghy die op rolt / met Olie vet ghemaeckt.

Emplastrum Opodelticum.

℞ Galbani ; Opopanacis ana ʒ j. Hammoni-
niaci Bdellii ana ʒ ij. Olei olivarum ℞ ij. Li-
S taryrii

targyrii auri ℞j. s. Cerae novae ℞i. Aristolochiae longae, & rotundae, Calami aromatici Myrrhae, Thuris, Olei laurini, Olei hyperici ana ℥j. Terebinthinae ℥iiij. fiat s. a. Emplastrum.

De Litarge heel sijn ghepoepert zijnde / doet daer by de Olien ende met een seer kleyn bierken laet het t' samen koocken / tot dat de Litarge heel ghesmolten is / soo ick in de Diapalma geseyt hebbe / ghesmolten zijnde / doet daer by het was kleyn gekapt / welke als het gesmolten is / neem de panne van 't bier ende gheduerichlijck omroerende / laet het koelen en stouert / waer by gy dan mengelen sult t'eenwaek want den Galbanum Opopanax, Hammoniacum, ende Bdellium (soo sy wreck is / anders moet sy g'poepert worden) eerst in Wijn / ofte Wijn te wrecke ghestelt / daer naer op het bier gesmolten door eenen Canevasche doeck gepasseert / ende tot consistentie ghekoockt / ende de Cementijn daer inghemengelt : dit wel doozmengelt zijnde / roert daer de Myrre, en Thus t' samen ghepoepert / den bodem des moxters eerst vet gemaect / ende soo sy te bochigh ballen / sult die half ghepoepert wesende / tusschen papieren by 't vier droogen / daer naer beyde de Aristolochien, en Calamus t' samen sijn gepoepert. Dit alles wel doozmengelt wesende maecte daer rollen af / windt die in wit papier / en bewaert die tot het gebruyck. Dit plaester wort doek genaemt Strichticum Paracelsi, is genomen upt het Emplastrum divinum, met het welke het seer ober een komt ; behalven dat voorden Magnest-steen, Spaens-groen en Malix is geselt Aristolochia rotunda, Calamus, aromaticus

en Oleum Laurinum, dus mach het een vooz
het ander gebuyckct worden. Sommighe om
dit Plaester root te maecten nemen in plaectse
van Litargyrium zuri, Litargyrium argenti.

Emplastrum Oxicroceum D. Nicolai.

• Ceræ, Picis, Colophonix, Croci anaʒijj.
Terebinthinæ Galbani, Hammoniacci, Myr-
rhæ Olibani, Mastiches anaʒ j. misce & s. a.
fiat Emplastrum.

Den Galbanum ende Hammoniacum sulc
ghy een dagh ende nacht in Azijn laten woep-
ken / dan in een aerde pantecken opzieden / ende
ghesmolten zijnde doo: een Canebasche doeck
heel sterck doorwringen / en dan laten zieden tot
dat sy haer laet handelen / hout sijnde de proebe
op het aberecht van den Morier nemende :
van 't vier ghedaen zijnde / menghelt daer ter-
stont den Termentijn onder / en het Saffraen /
en laet het dus staen. Smilt dan het Was /
Beck / en Colophon t' samen met een seer clyen
bierken / ofte het Beck soude verbranden / ende
hem noyt menghelen : daerom smiltten sommi-
ge het Beck alieene met wat Azijn / ende men-
gelen by het warm Beck / het Was ende Colo-
phon t' samen gesmolten / nu laeu gheworden
zijnde / ende ghestolt / dit wel onder een geroert
sijnde / ende laeu geworden / mengelt daer onder
de Myrre, Wierroock / ende Mastix, elck by
sonder tot poeper ghebocht. Maectt dan de
Somme wederom warm / dat sy dunne vloeyt
ende menghelt die daer onder. Maectt dan
hier van rollen / de handen bet gemaeckt sijnde
ende windt die in witte papieren tot het ghe-
bryck. Sommighe Huysheuren schryben dat
men het Saffraen met Wijn - azijn moet men-
gelen

ghelen (ende dat het daerom Oxicroceum, dat is Azijn en Saffraen woort genoemd: ende dat onder het Plaest: r ghedaen; maer woort van weynige na gebolcht / doo: dien men het Plaestet soo wel niet en kan uytsprepen. Weynighe Apothekers / jae geene nemen de doorgeschreven quantitept des Saffraens / om de dierte wille / maer nemen maer ses Dragmen / ofte een half once / het welck Bauleron niet en misprijst / ne seght dat soo groote quantitept de krachte niet en vermeerderd. Dispenatorium Amstelredamense neemt een heel once.

Emplastrum de Pelle Arietina N. Propositi.

♁ Picis navalis. Aloës ana ʒ iij. Litargyrii, Ceræ albæ, Colophoniz, Galbani, Hammoniacy anaʒij. Visci querciniʒvj. Aristolochiz longæ, Rotundæ, Gypsi ana ʒ iiij. Myrrhæ Thuris anaʒvj. Terebinthinæʒij. Vermium terræ, Gallarum, Symphiti majoris, Symphiti minoris, Boli armeni anaʒiiij. Sanguinis humani, vel suilli sicci (aliqui legunt sanguinis draconis) ℞j. Olei cydoniorum & mastiches ana ℞i. Iuris pellis arietinæ quod sufficit fiat s. a. Emplastrum.

Doo: eenen goeden vrendt versocht zijnde / hebbe dit / (doch seer noode / doo: dien het in weynigh ghebruick is) ende het navolghende Plaestet hier by gheboeght / want het schier onmoghelijck schijnt het selve behoortick te maecten / doo: dien datter ʒ. oncen poeyren met ʒx. oncen Olie / Was / Gomme ende Mucilago moeten vermenghelt worden. Boven dien en meyns niet datter eene compositie is

In de welcke de *Mucifera* meer verschillen tus-
schen elckander als in dese / niet alleenlick in
de ingredienten / maer oock in ghevoichte ende
maniere van maecken. Nocht ick en kan oock
niet begripen hoe sy alle over een komen in
een sake die heel teghen de konste en de reden is/
te weten een heel jongh *Gams*-vel met wolle
met al / kleyn ghesneden zijnde / een gheheelen
daagh langh te koocken / tot dat het vel afghe-
zoden is tot een *Lijm* / ende dat sy nochtans
maer een pondt van dit *Lijm* ofte *Mucilago*
en begheeren tot de gheheele compositie : daer-
om schrijft *Renodeus* alder-best / *luris pellis*
aricinae q. s. Doorts den een schijft bloedt
van een roos mensch / den ander van een *phle-*
gmatisk / den derden van een *Vercken* / den
vierden *sanguis Draconis*, *Draeken-bloet* : den
een het bloet bloepende / den ander ghedrooght
ende ghepoepert. Den een wit / den ander geel/
den derden roodt *Was* / ende soo boorts. De
maniere van maken dunckt my de nabolgende
de lichtste ende beste te wesen : Neemt een stuck
van een *Gams*-vel / ende niet een heel versch
af-gheblegen met sijne wolle / snijdt dat in kleyn
ne stucken / ende laet het koocken in ghenoegh-
same quantiteyt waters / ende doet daer by de
Werdwoormen in *Wijn* ghewasschen / ende laet
die t samen soo langhe koocken / tot dat het vel
af-ghezoden is / ende de *decoctis* als een dick
Lijm is / neemt van dit *Lijm* ofte *Mucilago*
een pondt / smilt in de selve de ghestampte *Be-*
sten van *Speken* *marentacken* (ofte in ghebreck
van die van *Beeren* ofte *Prupmen*) kondt op
die niet bekomen / neemt *Vogel-ljm* / t welck
van de selve *Besten* ghemaeckt wordt / ende
door ghepasseert zijnde / doet daer by berbe de

Olien / het Peck / Was / ende Colophon / ende laet het t' samen soetelijck op het vier smilten / ghesmolten zijnde / doet het van 't vier / ghe- duerighlijck omroerende tot dat het ghestolt is / menghelt dan daer onder beyde de Gommen t'eenemaet warin : eerst met Wijn te wepcke ghestelt / ghesmolten / door eenen doeck ghe- wronghen / ende tot consistentie ghekoocht / soo ick in de voorgaende Plaesters ghesept hebbe / ende in de selbe ghemenghelt / soo het van 't vier komt / den Cermetsijn. Dit wel dooz-menghelt wesenbe / menghelt daer onder alle de porperen t' samen gemengelt wesenbe : maer de Aloc, Li- targe. Gypsum, dat is Parijs-plaester / Myrthe, Thus, Bolus armenus, en het Verckens-bloedt (in eenen laetwen Oven gedrooght tot dat het ghepoepert kan worden) moeten oock bysonder ghestamt worden / de Salnoten moeten t' samen ghestalnt worden met de wortelen / ende gezift zijnde / by het voorgaende gemengelt. 't Plaester kout wesenbe : maecht daer rollen af / de handen ende den steen met Olie van Queen bet maek- kende. Soo dese Plaester te droogh valt / ber- meerdert byselijck de quantiteyt van Olie en Cermetsijn / en aengesien de meestendeel bloep- ende bloet nemen : neemt een pont bloepende en laet het droogē en niet een poudt droogh bloet.

Emplastrum de Ranis Ioannis Vigonis cum & sine Mercurio ex Renodeo.

℞ Oleorum camomillæ, Anethi, Despica, Liliorum ana ℥ ij. Olei de croco ℥ j. Axun- giæ porci, & Vituli, ana ℥ j. Euphorbii ℥ v. Thuris ℥ x. Olei laurini ℥ j. s. Adipis viperæ ℥ ij. s. Ranarum viventium N°. vj. Lumbri- corum

corum vino lotorum ꝓ iij. l. Succorum radi-
eum ebuli, & enulæ ana ꝓ ij. Schœnanthos,
Scœchados, Matricariæ ana M. j. Vini odo-
riferi ꝓ ij. Litargyrii ꝓ j. Terebinthinæ ꝓ ij.
Ceræ citrinæ q. s. Styracis liquidæ ꝓ j. l.
Argenti vivi terebinthina extincti ꝓ iij.

Uyt de Comentarien van Renodeus blyfcht
klaerlyck dat den Drucker heeft achterghela-
ten de Verckens-liese / die ick hier by hebbe
gheboeght / want schryft aldus : ziedt eerst booz
al in de Verckens-liese / in het kalber-bet / ende
de Wijn de Aerdt-wormen eerst in Wijn ghe-
wasfchen / ende de lebende Dorsfchen in sterc-
de water ghebangen / tot het bezieden van het
derde deel des Wijns. De tweede fonte is
hier by ghekomen / want hy en schryft maer
een half pondt / daer het moet wesen van elck
een pont / soo alle andere Dispensatoria schry-
ven : doet dan daer by alle byde de sappen /
de Matricaria Scœchas, ende Schœnanthum,
ende de Olien / behalven de Spijk-olie / die
daer by ghemengelt wort als het Plaester
volkoocht is ende laet het 't samen zieden / tot
dat alle de volghighepdt bezoden is / pers het
dan sterck uyt / ende doet dan daer by de Litar-
ge, ende de panne stellende op een kleyn bier-
ken / soo ick in de Diachylon en Diapalma ge-
sept hebbe gheduerighlyck omroerende / koocht
het sonder branden / tot dat de Litarge heel is
ghesmolten ende een goede consistentie bekomt /
en dus doende en sal niet van noode wese daer
beel Was by te doen. De panne van't bier ge-
daen zijnde / doet daer by de Spijk-olie en roert
gheduerighlyck om tot dat het ghestolt is / doet

univ. du

dan daer by Storax liquida, en de ghepoeyerde
 Wierroock en Euphorbium, als oock den Ter-
 mentijn / ende wel dooz - menghelt wesende /
 maect daer van ronse / de handen ende steen bet
 ghemaeckt met Olie ofte Verckens-liese; maer
 soo ghy dit met Quicks-silber begeert / doet het
 Quicks-silber / 't selve eerst dooz een zeeme-lee
 ghepasseert zijnde / in den moztier / ende doet
 daer by den Termentijn / met wat van de booz-
 schreven Verckens - liese / ende roert het selve
 t' saeten soo langhen tijdt omme / tot dat men
 gheen Quicksilber meer en siet / ende menghelt
 dit dan onder het Plaester. Die schrijven van
 het Quicksilber te dooden met het specksel van
 een nuchter mensch; is louter geckernye / want
 sulck en kan niet geschieden aengaende het bet
 van de Dispers / dat is hier te lande niet te be-
 komen ende het Dispensatorium Amstelreda-
 mese laet het selve daer uyt / ofte neemt Axun-
 gia Porcina.

Beminde Leser, hier hebt ghy den mee-
 stendeel van alle de compositien die hedens-
 daeghs in't ghebruyck zijn, soo verre noch-
 tans datter u ander voorgheschreven wor-
 den die om de kortheyt wille hebbe achter-
 gelaten, volght de Recepten der Autheuren,
 ende soo verre gy in het maecken twijffelt,
 gaet met dit Tractaet te rade, ende het sal u
 uyt uwe twijffelinghe helpen, want die van
 alle compositien dry ofte vier soorten kan
 moecken, op de selve wel lettende, sal alle
 andere wel naer volghen.

Het

Het Sesde Boeck

Voor - Reden.

A Enghestien ick alderleye composicien diemen tot den overkomende noot in de Apotheken bewaert, eē groot deel die hedendaeghs in't gebruyck zijn, beschreven hebbe, op de welcke le-
tende, den leerenden Apotheker, alle andere composicien lichtelijck sal nae maken. Nu dan in dit sesde Boeck en restere ons anders niet, dan de Theriaca, Methridatum, ende Confectio hyacinthorum te beschrijven, het welcke ick bylonder, ende buyten ordre hebbe willē doen, en met veleby-voeghelen verciere, door dien dese dry, als Coninghinnen boven alle andere medicijnen, mogen en moeten ghepresen worden, van welke dry den Triakel met recht de eerste plaetse heeft, ende is de edelste ende fraeyste inventie van de gheheele Apothekerye, in de welke het Viper-veelch voor Vehiculum, dat is, als voor een wagenken dient, om alle de by-ghevoeghde medicamenten, die ghift verdrijven, tot het herte toe te voeren, ende daer wesende, om alle ghift van daer te drijven, het welcke men met de dagelijckche ervarentheydt bevint dus te wesen, war dat de Triakel-haters daer teghen oock uyt rasen. Het is voorwaer een stoudt bestaen gheweest yemands Viper-veelch in te gheven, daer men siet dat alle menschen, die van de Vipers ghebeten worden, noodtsakelijck moeten ster-
ven, ten zy het lidt af-ghefneden wordt, ofte met alder vlijtigheydt eenighe stercke gift-drijvende remedien daer toe worden gebruyckt, door dien

S s

het

het venijn des Vipars terftondt naer het herte loopt; maer door de ervarentheydt heeft men bevonden dat het venijn maer is gelegen in het hooft, fteet en ingewant, en niet in het vleeck, het welke in Italien sonder eenigh byvoeghsel op den roofter ghebraden zijnde, teghen verfcheyden fieckren wordt in ghegheven Mithridaet is den Vader van de Triakel (door dien de Triakel luyt, ende na den Mithridaet ghemaecte is) eerft ghevonden door Mithridates Koningh van Ponten, die de felve alle daghen was ghe woon in te nemen, om hem van het gift te bevrijden, het welke hem foo wel bevrijdt heeft, dat ny'te fenijn innemende, zijnde van de Romeynen gevanghen, dat het felve hem (hoe wel teghen lijnen danck) niet en heeft konnen wercken, Mithridaet heeft alle de krachten des Triakels; maer om datter veel ftercker faken by den Triakel zijn ghedaen, werckt hy veel ftercker: om dat nochtans in de Triakel meer Opium kom, wort de Mithridaet meer geacht in de vochtig fieckten des hoots dan de Triakel.

Confectie van Hyacinthen hebb' ick hier by ghevoeght, soo om dat het een kottelijcke ende feer goede compositie is, als om dat fy de Pefte verjaecht, ende de menschen daer van bevrijdt, als de Triakel doet.

Theriac

*Theriaca Andromachi Senioris ex Carmine
ejusdem elegiaco translata.*

℞ Trochiscorum scillicitorum ℞ f. Trochiscorum de vipera, Piperis longi, Opii thebaici, Magmaticis hedychroi ana ℥ iij. Rosarum rubrarum, Jridis illiricæ, Succu glycyrrhiæ, Seminis buniadis, id est napi oblongii, Scordii, Opopalsami, Cinamomi, Agarici ana ℥ j. f. Myrrhæ, Costi, Croci orientalis, Calsiæ lignæ veræ, Nardi indicæ, Schoenanthi, Thuris, Malculi, Piperis albi, Piperis nigri, Foliorum distamni cretici cum floribus, Comarum marubii, Rhabarbari electi, Stœchadis arabicæ, Petroselinii macedonici, Calaminthæ montanæ, Terebinthinæ cypriæ, Zingibertis albi, Radicum pentaphylli ana ℥ vj. Polii montani cretici, Chamepitios, styracis calamitæ, Radicum meû, Amomi vel succedanei ejus nardi celticæ, Terræ lemnæ sigillatæ, Phu pontici, Chamædryos, Foliis aut succedanei ejus, Calchitidis tostæ, Radicum gentianæ, Anisi, Succu hypocistidis, Carpoballami aut succedanei ejus, Gummi arabici splendidi, Seminis freniculi, Cardamomi minoris, Seminis teleleos, Succu acaciæ, Seminis thlaspios, Comarum hyperici, Animeos, Acori hac plurimi addunt, Sagapeni ana ℥ iiij. Castorei, Aristolochiæ tenuis, Seminis dauci, Bituminis judaici, Opopanacis, Florum centaurei minoris, Galbani ana ℥ ij. Mellis despumati triplum, id est ℞ xiiij. ℥ iiij. l. Vini falerni quantum succis, & liq. quoribus solvendis sat est,

Triac

Triakel van Andromachus de Oude, in Griekſche verſen beſchreven ende in Neder-duyſche na-ghevolgt.

Soo ghy Triakel maeckt van oudt ſoo ſeer verheven,
Volght 't welck *Andromachus* in Griekſx verſſ^o heeft be-
ſch even.

Neemt *Silla* Zee-ajuy n met deegh rontom bekleet,
Doorbackt hem mo: we ſacht in eenen oven heet:
Weert met een houtē mes ſijn hert' en buyte-ſchellen;
In een mortier van ſteen doorſtoot hem all' ſijn vellen:
Voeght daer toe tot een pondt, acht oncen terven blom,
Maeckt daer Trochiſcen van, doordrooghtſe wel rontom.
Neemt dan de waegh in d' handt, en werpt in een der
ſchalen,

Een halt pont, d' ander moet de ſeille doen neêrdalen.
De helft van dit ghewicht gheeft aen het *Viper-vleech*;
Met zout, dill' ende broodt bereyt wel na den eech,
Langh Peper even veel, en ſoo veel inſghelijcke
Van 't ſwart ſap vanden heul van het Thebaenſche rijke.
Trochiſcen die men noemt, in't Griekx, lief van gheſichte
Moet ghy dus inſghelijcks oock geven 't ſelf ghevicht
De vitte treos met reuck der Violetten,
Sult ghy halt dit ghevicht' tvaelf dragmen daer by ſet-
ten:

Met haer de roode Roos gedrooght, 't geel afghevveert;
Dat het Calyſhout-ſap hier oock niet en ontbeert,
Het Raepzaet, vvelcke men Naveeuſen gheeft de name,
Is dienſtelijck, en in het ſelf ghevicht bequame,
Dus oock het Water-loock, de Iodtſche ballem-traeg
Die is ſchier boven al hier vveerdigh by ghedaen:
Weeght met de ſelve ſchael de rieckende Caneele,
En maeckt *Agaricum* met haer ghelijck van deele,
Verandert vveer 't gevicht, gheeft Myrre, *Coſtus* foet,
Alloo oock het *Saffraen*, het vvelcke lacchen doet,

Ses

Ses dragmen in de waegh : wilt Casi' schorffe gheven,
 En Nardus celtica 't ghewichte nu beschreven,
 Soo oock het Kemel- hoy, d' eer van Araber landt,
 Wit en swart Peper oock, het welck de tonghe brandt.
 Des wieroocks wirtigheydt wacht u van te vergheten,
 Distannum, 't welck gheneest van het Serpent gheebren.
 Wilt oock Rhaponticum en Stoechas daer by doen,
 Malrouwe insghelijcks van verouwe zee-groen.
 Ghy Peterfelie ghy die wast in de steenen,
 Ghy Beighmunt insghelijcx, wilt hier u kracht verleenen.
 Gh' est oock u kleefghetraen, ô vetten Termentijn!
 Uw wortel insghelijcks moet hier ô Vijf bladt zijn,
 Ghy Gyriber sult nu dese rote staken.
 Maer Polium ghy sult weerom een nieuwe maken,
 Met u den legen pijn, Veldt-cyperes ghenaeemt,
 Amomum kleyn ghedruyft, de Nardus wijt besaemt.
 In het Celtycx ghewest, de styrax soete Gomme,
 En Meon't heet ghewas dat het hier oock by kome;
 Soo oock de kleyne eyck, en het Pontische Phu,
 Dat Lemnos vette aerd hier oock bykom' als nu:
 Het Malabathri bladt sult ghy hier oock by ming'len;
 Calchitis wat ghebrandt, de Gentiaen die ting'ien,
 Door bitterheydt de tongh, dat d' Arabische Gomme,
 En Hypochittis-sap hier van ghelijck by kom',
 En uwe kleyne vrucht, ô Balsem hoogh ghepresta,
 Anijs en Sefelis moet oock by 't selve welen,
 Het Cardamomi-zaedt en Venckel wel bekend,
 Dat het Acaci sap hier oock sijn krachten send,
 Soo oock het Thlaspi-zaedt: Hypericum volgaten,
 Het Ammi, Sagapeen mooght ghy niet achterlaten,
 En gheven yder een maer recht vier dragmen swaer,
 Castoreum volght eerst met half ghewicht daer naer,
 De Oosterlucie, het droogh en swart peck mede,
 't Welck van Gomorraha komt, voortijds die boole stede;
 Dat Dauci witte zaedt hier oock nu kome by,
 En Panax vette sap, al rieckt het al wat vry,

Dat

Dat hondert gulden-blom, en Galbanum de kroone
 Zy van dit eel ghemaect, het welck hier staat ten toone,
 Welck ghy doormenglen sult met honigh en met vvijn,
 Soo veel als 't noodigh is, en na de konst mach zijn.

Van de name ende oorspronck des Triakels, ende vvie de selve eerst ghemaect heeft.

Andromachus ghebozen van Creten / eerste
 ende Opper-Medicijn-meester van den
 Roomschen Keyser Nero, heeft eerst den Tri-
 akel ghemaect / de welke hy in 't Grieks
 Galenus heeft ghenoemt / dat is / rust aenbrin-
 gende op dat de geene die van de Peste besmet/
 ofte van de Serpentes gebeten waren, tot ruste
 en ghesontheyt brochte. Daer na is hy van
 andere Theriaca ghenoemt / volghende den
 Griekschen Poet Nicarder, die alle ghist-
 wederstaende medicament Theriaca noemt /
 ghelijck oock Galenus doet / die Hoock noemt
 Triakel der Armen. De andere brenghen dit
 woordt Theriaca van het Grieks *apoton thy-
 rion*, dat is van het alderfelle dier *echidny*,
 't welck Vipela ghesert is / soo beele als *Vivi-
 para*, om dat hy hare Jonghen levendigh ter
 Werelt brenghet / ghelijck oheruyghet *Aristoteles*
cap. ultimo, libro quinto animalium. De ma-
 niere om de selve te maecten / heeft *Androma-
 chus* in Grieksche verffen beschreven de welke
 hy genomen heeft vnr de Met hydaet sommige
 medicamenten veranderende. In welcker plaet-
 se hy andere heeft gestelt tegen de beien der ve-
 rinijge dieren meer bequaem. hondert en veer-
 tigh Jaren nae dat de *Merhydaet* ghehouden
 was. *Andromachus* sijn Sone heeft daer by
 geboecht

geboeght Canceel/ Agaricus en Acorus, en berandert somwilen het ghewichte / ende daer de Vader in de tweede doorden langhe Peper boozschrijft / schrijft Damocrates zwarte Peper / ende ter contrarie in alle andere comen sy obee een. Wy hebben liever ghevolght de descriptie des Vaders / die de selve in verffen beschreeven heeft / dan des Soons / die de selve in gheet Dicht en heeft ghestelt / in welke veel lichten fouten konnen gheschieden.

Wactom men meer Vleesch van

Viperen als van andere Serpenta
moet ghebruycken.

Woort berandtwoort: ten eersten dat het be-
nijn van andere Serpentaen het gheheels
lichaem door versuypert is / te weten in't hooft /
steert bettigheyt / inghewant / en bleesch / maer
niet in de Viper, de welke haer benijn in het
hooft / steert / bettigheyt en ingewant maer en
heeft en besuypert / de welke wech gheworpen
worden: daer en-boven soo verre daer eenigh
benijn in het bleesch obee blebe / wort de selve
mer wat zout en Oille / het welke het benijn
wederstaet / gekoocht. Ten tweeden/ om dat het
Viper-bleesch min verdoorbenheyt verdoor-
saecht / en uyt droogentheyte voortbruyght / gelijcks
als Galenus op veele plaetsen betuyghet. Ten
derden / om datter geen gestachte van Serpen-
ten en worde behonden / wiens benijn soo haest
na het herte loopt / en dat besuipert als de Viper,
in wiens bleesch / al is het sake dat men dat kro-
kende het benijn weert / soo daer eenig noch obee
gebleben ware / de selve en boozige qualiteyt en
goedanigheyt nochtans in blijft / daerom wort
het

het by de venijn-dryuende Triakel soo seer niet by ghedaen / als een basis ofte fondament : maer oock als een Vehiculum, ofte wagenken / op dat het volghende sijne nature naer het her- te loopende / nu niet meer het venijn / het welcke gheweert is / maer de venijn-dryuende medicijne / in plaetse des selfs / daer by ghedaen / sou- de toe-boeren.

Verklaringe hoe ende waerom

yder bovengescreven medicament in de Triakel wordt ghemenghelt, ende by ghedaen.

Het fondament des Triakels is het Viper- vleesch, ofte wel de Trochiscen daer van ghemaect : wiens venijn - dryuende kracht wordt vermeerderd door de Trochiscen van Scilla ende Hedyehroi : Item / door de Peper / Scordium, Castoreum, en Agaricus, die hier niet als purgerende / maer als gift - dryuende wordt by-gheboeght (soo Galenus, en Dioscorides ghetuygen) soo oock Pentaphyllon, Sinapi- Thalpi, Terra sigillata.

Alle de aromatische ende welreuckende saec- ken zijn daer by gheboeght om te doorszijden / ende te verdunnen de grobe materien / ende om te verstercken het inghetwant / door hunne lichte ende soete t' samen-treckinghe : dese zijn Nardus indica, en Celtica, Zingiber, Schoenanz- thum, Folium iudum, Meum, Acorus, Amomum, Iris, Stryax, Srochas, Rhabarbarum, Praisium, Valeriana, Opobalsamum vel succedaneum ejus, Myrrha, Thus, Galbanum, Sagen- penum, Opopanax, Stryax, Terebinthina, &c. baghen af / ende versachten de hardighedde (soo daer eenige is) des ingetwants. De dunnic-
hepdt

hepdt ende de drooghte der woorschreuen be-
nemen de kroose / het Calps-hout-sap / Aca-
cia, Hypochikis Gummi Arabicum. De Opium
matight de hitte / ende / belet dat de krachten
niet haest en verblieghen / op datter veele qua-
liteyten malkanderen behechtende / ende onder
elckander werckende / een gift-drijvende me-
dicament daer upt soude spruyten / haer scha-
delijck ende slaep-makende kracht woerdt ver-
betert / dooz Castoreum, Crocus, en Myrrha.
De zaden worden daer by ghemenghelt om te
verteeren de windighe materie / ende weder-
standt te doen aen het senijn / de welcke sy
dooz de urine af-jaghen. De Wijn woerdt daer
by gemengelt / op dat sy de kracht des Basis, en
alle andere senijn drijvende medicamenten tot
het herte soude voeren / welcke senijnen dooz
eene bysondere ende verholen kracht veel meer
het herte / dan eenighe andere deelen behech-
ten. Den Honigh wort daer by ghemenghelt
om af te baghen / ende de krachten van alle an-
dere te vermeerderen tot de forme / ende be-
waernisse des selfs.

Van de *Antiballomema*, *Succedanea*, ofte *quid*
pro quo die men bedwonghen is in
den Triakel te ghebruycken.

Dooz dien datmen alle Drooghen tot den
Triakel dienende / niet en binde / niet en
kent / te out sijn / ofte verstorven / ofte wel niet
t' eenemael over een en komen met de tecke-
nen / met de welcke de Ouderlinghen die be-
schreuen hebben / soo sijn wy bedwonghen an-
dere in plaetse te stellen / gheheel ofte bykans
van aerdt / kracht ende werkinghe met de sel-
ve over een komende.

¶

In

In dett eersten / wy sijn onboozsien van de waerachtighe Joodtsche Balsam door dien den Turckschen Kepsen die niet en laet uptgaen ende alleene booz hem houdt / ofte soo andere segghen / om dat de plante aldaer is vergaen. In plaetse van de selve stelt Cordus Olie van Giroffe-naghels / ende in sijne Succedaneis Myrrham staeten, ghelijck oock Rondeletius doet. Bauderon stelt Olie van Giroffenagels Myrrham staeten, ofte Olie van Muscaten; maer Thomas Erasmus, Weckerus, Maranta, Dispensatorium Augustanum stellen al ghelijck Oleum nucis moschatæ, welckers sententie ick toestemme / mits sy met den balsam in den tweeden graet heet is en drooge / en ober een komt / daer de Olie van Giroffenagels de selve een graet oertwint / ende verbolgens behoorde sy onbequaem geacht te worden. Dispensatorium Romanum sient oock de Olie van muscaten toe / of in plaetse Olie van Citroen-zaet / ofte West-Indtschen balsam / welcke balsam Stephanus Sprengerus, ende Clusius segghen / dat men behoorde in de plaetse vande waerachtighe Balsam te ghebruycken / mits sy de selve in krachten aldernaest komt / ende seght aldus: In nieu Spagnien vindt men een seer krachtighen Craen / naer de gelijckenisse van de waerachtighe balsam / dese wordt op twee verscheyden manieren vergadert: d' eerste is taep witachtigh / van grooter krachten ende weerden / dan men bindtse soo wepnigh / darmense niet beele in andere landen versendt: de ander is brunnroot / ofte wat zwartachtigh / seer sieffelijck van reuck / scherp van smaeck / ende wat bitterachtigh / t' samen treckende / warm / ende droogh in den tweeden graedt / als de waerachtighe

achtighe Balsen / ende voorwaert dese mach in
 plaetse van de waerachtighe Balsen gebuycht
 worden. Die van Gostenrijck / veele in Ita-
 lien / ende doch sommighe in Nederlandt ghe-
 buycken seer wel Balsamum Petri de E-
 bano, alias Apocensis. Ick om een pegelijck
 te voldoen / name een deel witte Indiaensche
 Balsen / een deel roode Balsen / ende een deel
 Olie van Pote - muscaten / ende voor den bal-
 sen in de Trochisci hedychroi, Oleum Gario-
 phyllorum.

Schoenanthum is eegentlijck gheseyt de bloe-
 me van Iuncus odoratus, maer door dien de
 bloeme van subijlder deelen is / ende hier co-
 mende alle sijne reuck berlozen heeft / ende het
 Iuncus selve Schoenanthum wordt ghenoemt /
 wordt met recht de selve bloemen berwoyzen /
 ende de Iuncus als Schoenanthum gebuycht / de
 welcke vol reuck is / ende selve lange bewaert.

Rhaponticum. Mengesien datter veel twijfs-
 selen / oft het gene dat men hoor Rhaponticum
 ghebuycht / vock het waerachtigh Rhaponti-
 cum is / ende datter seer veel Rhabarbarum, en-
 de niet Rhaponticum lesen / ende de selve ghe-
 meynelijck maer een boose wozyelen is / ende
 boven dien heele geapprobeerde Doctoren seg-
 gen dat het beyde maer eene plante en is / ver-
 schillende maer van gheweste / Clusius, Dodo-
 neus, ende Lobel getuygen / seggende dat sy den
 name ontfanght van't Landschap / daer sy
 wast / Ponticum van Poacus, Barbarum van
 Barbaria, Rayec seni van China, anders Sina
 ofte Sena, soo segge ick dat het beter is te ghe-
 buycken Rhaponticum dan Rhabarbarum,
 door dien de selve t' eenemaal versch / ende vol
 van krachten tot ons komt.

Te Dugghe Cicoreye ghesaeyt / brenghet
woztelen voozt als Pastinakels / te Sent ghesaeyt / zijn sy heel kleyn en dun / daerom noch-
rang en laet het niet de selve wortel te wesen /
hebbende beyde de selve krachten. Amomum.
Van de Amomum schrijft Cordus aldus Amo-
mum is soo onbekent / dat men hedensdaeghs
met goede redenen den Acorus daer voozt ghes-
buyckt / nae de leeringhe van Galenus, lieber
dan andere dinghen / die voozt Amomum t'on-
recht ghehouden worden ; want Amomum
officinarum wordt voozt Sion Diolcoridis ghe-
houden. Cordus, Rondeletius, Bauderon stel-
len van ghelijcken Acorum verum, alsoo oock
Erattus, Weckerus, ende Maranta, Galangam
majorem, die Stephanus Sprengerus, ende
meer andere segghen te wesen de waerachtige
Acorus, welcker sententie ick volghe / dies te
meer om dat Calamus aromaticus, de welke
van beele ghesubstineert wordt / komt in de
Triakel onder de name van Acorus.

Nardus, Celtica, Rondeletius, Weckerus,
Clusius, ende meer andere segghen / dat men
maer alleen de woztelen van Nardus moet ghes-
buycken / als begaest zijnde met meerder reuc-
ke / smake / ende verbolghens met meerder
kracht ; maer Clusius schrijft dat Galenus al-
leen de bloeme ghesbuyckte ; maer die de geele
ende roffe bladerkens voozt bloemen ghesbuyc-
ken / sijn seer verdoolt / want het zijn de blade-
ren / en niet de bloemen / die bleek sijn. Die
de woztelen met hunne schelferinghe / ende kraf-
beset / ghesbuycken / en sijn niet te verontschul-
dighen.

Folium sive Malabathrum, aengesien datter
sulck een groote twiift is onder de oude Schrij-
vers

vers van het Folium, d'een segghende dat het selve wast in de poelen/ende d'andere op de boommen/ d'eene de stiltighepdt des selfs prÿsende/en d'ander ten hooghsten misprÿsende / soo is het gheraetsamer het waerachtigh Succedaneum in plaetse te ghebruycken; niet teghenstaende dat men de selve biaderen by de Droogisten genoegh te koop vindt / maer sy zijn oudt verslozven / ende sonder smake daer het waerachtigh Malabathrum moet van smake lieffelijck zijn als een Caneel / ghelijck ick t'ander tijde t'Antwerpen hebbe gheproeft / het welck 20. Jaren oudt wesende / noch eene lieffelijcke smaecte hadde behouden. Dus dan naer het ghemeyn Nederlands ghebruyck / is't veel betere te ghebruycken Macis & spicæ celticæ ana partes æquales, dan dat valsch ende verslozven Malabathrum, van dese opinie is Rondeletius, en Sprengerus. Cordus begeert op eene plaetse Spicam tam celticam, quam Indicam, op d'ander plaetse Macis alleene. Erastus ende Clusius nemen Spicam celticam, als oock Weckerus, maer vermeerdert het gewichte een derde deel. Dispensatorium Augustanum neemt Macis & Caryophylorum ana partes æquales, volghet de sententie die u belieft.

Wooz Carpopbalsamum nemen alle Nuthenren / wepnigh uptghenomen/ Cubebes; want dat in de Apothekerpe wooz Carpopbalsamum t'onrecht ghebruycket wordt / seydt Clusius, en is gheen vrucht van balsam-boom / maer men weet niet van wat ghewas dat het komt/ dan midts dien dat het meest beschimmelt/ sonder kracht ende reuck is / en behoorde men gheensins wooz Carpopbalsamum te ghebruycken / maer de Cubeben in hare plaetse. Het waerachtigh

Caroballamum is gont-geel / vol / grof / ghes
wichtig bijtende van smaect / heet in den
mond / hebbende een weynigh den reuck van
balfem

Marum. Die gheente Marum en hebben / de
welcke nochtans hier te Landt in de Hoben
der Nief hebbers is te binden / ende als noch
in mijnen Hof hebbe / ober de 24 Jaren van
zaedt upt Spagnien komende / ghezaepd / is
t' eenemael gheleick den Thymus, maer groo-
ter van bladeren / moghen Folia dictam cre-
tici in plaetse nemen.

Wat dat Alpalathum is / kan men nauwe-
lijcks weten / nochte het en wordt by ons niet
ghezocht / dat men neemt in plaetse des selfs
Semen agnicasti, ofte Sencalum cicrinum.

Boor Xyloballamum wordt ghenomen Li-
gnum aloës, want Xyloballamum officinarum
is anders niet / soo Clusius ghetuyght / van
scheurkens van Massir-boom.

Orobus, seg Dodoneus seght / is noch ter tijdt
onbekent / maer meest alle de nieuwe krypt-be-
schijbers gheloooven dat het Ervum is / t' welck
de Italianen Mocho noemen / ende van ons
boor tamine Ciceren beschreuen is / ende van
sommighe boor het oprecht ghehouden / maer
zijn verre van de waerheyt / en seer bedrogen :
want hoe luttel de tamine Ciceren met het op-
recht Ervum ober een komen / kan upt beyder
beschrijvinghe klaer genoegh blicken / dan met
het oprecht Ervum, ofte Orobus, schijnt het
Ervum ofte Orobus silvestris aldermeest ghelijc-
kenisse te hebben / het welcke heeft ront / hart /
zwart ende blinkende zaedt / doch en is oock
het waerschijngh Orobus niet : daerom ick ne-
me de ghemeyne Ciceren / want wat top in dese
groote

groote onsecker hepdt maken sullen / en kan ick
 nauwelijck bespreuen. Cordus en roert daer
 niet van; Dispensatorium Augustanum seght /
 dat men Pulvis radicum distamni albi, dat is
 Fraxinellæ soude nemen. Sommighe segghen
 dat men de rosde Orobus soude ghebruycken;
 Bauderon verwerpt die / ende seght dat men de
 witte Orobus moet nemen / 't selve seght Di-
 pensatorium Londinense, oft in plaetse van die
 de roode Cicers. Sommighe nemen ghemeene
 Witsen / andere kruppen van Witte-broodt.
 Wat booz sententie ghy volghet / hebt Aitcheuren
 booz u. Wilt ghy Dodoneum volghen / nemende
 den wilden Orobus met het zwaardt zaedt / sult
 wel doen / dooz dien de selve met de teekenen van
 De Ouders beschreuen / meest ober een komt.
Hoemen alle Simplicia tot de

Triakel dienende, sal bereyden.

Eerst booz al sult ghy maecken versche Trou-
 chiscen de vipera upt Italien te bekomen;
 want al hoe wel Galenus seght / dat sy wel vier
 jaer goet blijven / als sy niet toeficht opgesloten
 worden: soo is het nochtans beter / de selve soo
 versche te ghebruycken als men kan bekomen.
 De Trochisci scillicici sult ghy in ofte ontrent
 de Hondts-daghen maken / naer de maniere die
 ick in 't maken der selve / beschreuen hebbe / de
 welcke aldus ghemaect zijnde / ende heel dun-
 ne / en sullen soo veel tijdt / als veele schijben /
 tot het drooghen niet van doen hebben. De
 Trochisci hedychroi moeten oock in tijdt ghe-
 maect / ende in de schaduw ghedrooght wor-
 den. Den Agaricus om die sneeuw te hel-
 ben / sult ghy in den winter / soo ick in hare be-
 schrijvinghe gheseyt hebbe / Trochilkeren, ende

heel droogh zijnde / tot des maeckens tijdt op-
 sluyten. Alle wortelen sult ghy in hunne tijdt
 upt der aerde doen / ende het herte upt-weeren /
 behalven die gheen herte en hebben / als Aco-
 rus, &c. wasschen / supberen / ende wel droo-
 ghen de Radices pentaphylli; na dat het herte
 upt is / sult ghy het zwart boben af-schabben /
 de welcke ghedrooght zijnde / sullen haer als
 een Caneel vertoonen. Alle krepden sult ghy
 plucken als sy staen in hare bloemen / de op-
 perste bloemkens met de bladerkens sult ghy
 supberlijck af-plucken / ende in de schaduwte
 drooghen. De kroosen sult ghy af-plucken /
 staende in hunne knoppen / ende onder het geet
 af-snijden. De bloemkens van Hypericum
 (ist dat ghy het zaedt niet en neemt / het welc-
 ke veele booz beter houden / ende dies te meer /
 om dat veele Wurheurs hebben fructus hyperi-
 ci) sult ghy insghelijcks noch knoopkens woe-
 sende / af-plucken / ende al het groen af-wee-
 ren; maer de bloemkens van Centaureum
 moghen wel heel open wesen. Alderlepe zaden
 sult ghy supber verlesen / de steelkens weeren /
 ende alle het welcke bzeemt is / daer upt soec-
 ken; want Triakel als zoninghinne van de
 Apothekerpe / en leydt niet bzeemts ofte on-
 repns. Alle Gummata sult ghy nemen in Gut-
 tis, maer soo u de Storax in guttis te duer balt /
 (want om hare duerte maecht sy den Triakel
 op het pondt duerder / waerom sy soo meer
 verbalschinghe is onderwoypen / want menge-
 len daer Benzoin in guttis onder) neemt van
 den besten ghemeynen Storax, stamp die grof /
 en doet die in eenen nieuwen canebaschen doeck /
 hanght dan de selve boben de dampen van zie-
 dende water / ende als hy dooz warm is / perst
 de selve

Storax
 uytperf-
 sen.

de selve in een perffe / met heete plaeten / wel sterck upt / en daer sal een schoone klare scorax upt-blozpen / waelcke sommighe soo goet als Scorax in garris houden. Op dese maniere wordt Oleum nucis muscatæ oock geperst. Alle sappen moeten heel supber zyn / soo sy dat niet en zyn / moet het ghewichte der selve vermeerderen. Ick weghe ghemeynelijk de buyghsheyt / die van den Opium in den doeck blijft / ende doen daer soo veel andere by / te weten een dzagma tot een once. Den Honigh moet heel wit ende schoon zyn / ende wel geschuynt / den Franschen is beter dan de Nederlantse.

De Wijn om de sappen te smelten / moet Malbesse wesen / ofte kondt ghy die niet bekomen / eenighe andere goede ende stercke Wijn.

Maniere om alle Ingredienten

des Triakels bequamelijck te stampen ende te menghelen.

In den eersten neemt den Schoenanthum, ende stampt die bysonder t'eenmael plat / sult die dan lichtelijck met de schare kornen doorsnijden / doet dan daer by de Spicanardi van alle aerde ghesupbert / ende oock kleyn doorghesnedden / ende eens gezift hebbende / doet daer by alle de wortelen oock kleyn doorghesnedden / ende het Semen chalspi, die tot een grof poepet ghesbrocht zijnde / doet daer by wat bande Trochiscen, krupdt ende zaedt / ende een stuckken Gomme / ende stampt het t' samen tot dat het tijdt is van ziften / ende zift het door eene fijne copiale reetis : stampt het overblijffel wederom / tot dat het twee ofte dzy keeren ghezift is. Doet dan in den moortel den Stoechrus, van t

binnenste steelken ghesuybert / ende stampt die
 selve langen tijdt bysonder / tot dat sy in poe-
 ser is / ofte anders sy soude u in 't ziften daer
 na spel leveren / tot poeper zijnde / doet daer
 by Caneel / Calsia lignea, ende stampt het dus
 t' samen tot een grof poeper / doet dan daer by /
 't welcke boozen niet door en is ghepasseert /
 ende stampt tot dat het tijdt is van ziften /
 tot verscheyden keeren / de meestendeel door
 ghepasseert zijnde / doet daer wederom een deel
 Trochilcea, krupt / zaedt / ende wat Gomme
 by / want om de grootheydt der compositie, en
 kan het niet al t' samen in den moztier komen.
 Soo het poeper door de Gomme komt aen
 den moztier te hanghen / doet daer na meer za-
 den by / die het zijn / ende het aenhangen belet-
 ten / soo het te seer stuyft / doet daer insghelijcks
 meer zaedt by / soo het te bochtigh / ofte te vet
 is / doet daer Agaricus, ofte meer dzooge krun-
 den by. Continueert dit aldus tot het laeste
 toe / tot dat het altemael tot twee keeren toe /
 door den teems is ghepasseert. Het Saffraen
 gedrooght zijnde / wordt bysonder gestamp / en-
 de doozgesift zijnde / onder het ander wel dooz-
 mengelt. Bitumen Iudaicum en Terra lemnia
 worden met het bobenschzeben oock gestamp.
 Dit al ghedaen zijnde / smilt den Opium in een
 aerde panneken / ofte in een kopere wael ber-
 tint / de welke daegh te boozen in ghenooghsa-
 me quantiteyt Malveste / ofte andere wel-
 rieckende stercke Wijn te wepcke heeft ghe-
 staen / als sy t' eenemael gesmolten is / passeert
 die door een nieuwen Canevaschen doeck / ende
 betwaert dan de selve tot de menghelinghe.
 Smilt dan van ghelijcken het Calys-hout-sap.
 Succus hypocistidis, Acaciae, ende Gomme van
 Arae

Arabien / de welcke oock daeghs te boozen/ als
 den Opium, in Malbesepē t' samen te wepcke
 hebben gestaen/ gesmolten/ ende gepasseert zijn=
 de / betwaert de selve oock tot den tijdt der men=
 gelinghe. Neemt dan den witten Honigh / doet
 die in een Becken / ende giet daer wat Malbe=
 sepe by / laetse t' eenemaal op koken / ende een
 walleken twee ofte dry op - zieden op klaer
 brandende bier / van t' bier gedaen zijnde / laet
 die wat koelen / neemt dan al het schuym af / en=
 de weeght vanden gheschuymden Honigh u be=
 hoorlijck ghewichte / van het welcke ghy een
 pondt ofte twee sult gieten in een groot ende
 breet becken / ofte in een groote steene oft koper
 moztier. roert dit om met een ronde effen stock/
 ofte stamper / ende begint daer allenckens u
 poeperen in te mengen geduerighlijck omroe=
 rende / op datter geene klonteren in en blifden /
 dit wel doormengelt wesende / giet daer weder=
 om wat honigh in / dan wat poeperen / dan wat
 van de ghesmolten sappen ende Opium , altijd
 dus oberhant / tot het eynde toe. Soo ghy ghe=
 perste Storax ghebruyckt ende de selve niet met
 en hebt gestampt onder de poeperen / moet oock
 ontrent het beginsel ghemengelt worden ; maer
 in de selve te mengelen moet ghy groot acht
 nemen / ofte soude u seer licht bedrogen bin=
 den : smilt dan de selve in een kleyn panneken
 op een kleyn viercken / gesmolten zijnde / men=
 ghelt daer terstont onder den Ceraxentijn / ende
 heel warm zijnde mengelt die in de compositie ,
 de Olie van Pooten muscaten / sult ghy heel
 heet / ende ghesmolten zijnde / daer oock onder
 mengelen. Soo ghy zwarte Balsam daer in
 ghebruyckt / soo sy bloepende ende dun is / is
 niet van noode te warmen / anders doet de
 selve

selve in de ghesmolten Olie van Musfraten / de
 witte balsam om hare hardighendc wille laet
 haer kranken met alle de reste. Alles wel door-
 mengelt wesen mengelt daer in de gebrande
 Calchitis eerstmael sijn ghestampe / ende daer na
 met Malbeseyde ghemenghelt / welcke klepne
 quantiteyt de geheele Triakel sal swert maken /
 soo sy nochtans behoorelijck ghebrandt is / het
 welcke aldus gheschiedt.

Neemt een deel schoone Roomsche / ofte
 Hongersche Vitriol, doet de selve in een smilt-
 kroes / ende stellende op het vier / laetse t'eenes-
 mael smilten / ende met bobbelen op komen /
 neemt dan den smilt-kroes van't vier / ende
 laet het Vitriolum wat nedersinken / giet dan
 de bobbelen / ende 't welcke schuytmachtigh is /
 boben af / hebbende het coleur van Prassium,
 tusschen zee-groen ende aschen coleur / wacht
 u boben al wel dat het niet te beele en ziedt /
 want de Vitriol soude geel worden / en gantsch
 u Triakel geel maecken / laet ghy die noch lan-
 gher koocken / sal roste worden / ende gantsch
 u Triakel root maecken ; want sulcke Triakel
 hebbe by verscheyde Apothekers ghebonden /
 waer van dit de eenighe reden is. Als het nu al
 ghemengelt is / roert het noch wel een ure ge-
 duertighlijcke omme / op dat alles te beter sich
 magh doormenghelen / ende fermenteren. De-
 se roeringhe soude mseten in de Sonne ghe-
 schieden / als sommighe schryben. Doet dan
 den Triakel in sijne pot / maer datter een der-
 de deel ydel blyve / op dat sy te beter magh
 opgauen / sonder oberloopen / ende alle daghe
 twee ofte bymael seben daghen lauck / omghe-
 roert magh worden. Daer na sult ghy de sel-
 ve alle weecke eens wel omroeren / twee maen-
 den

den lanck geduerende/ maer stelt de selve op een
 warme plaetse / op dat sy te beter mach fer-
 menteren / daerom is't goet in't heetste des
 Somers die te maken. De Ouders lieten de
 selve noch langer fermenteren / maer de reden
 van dese lange fermentatie / was de menichte
 des Wijn die sy daer in deden : hebendaeghe
 en wordt daer soo veel Wijn niet in gedaen / op
 dat men de selve te eer soude moghen ghezupe-
 ken : ghefermenteert zijnde stelt de selve in een
 koele plaetse / op dat sy hare krachten te lan-
 ghert by een mach behouden,

*Versheyden krachten der jonghe ende onde Tri-
 kel, soo oock de hindernissen, die de selve ver-
 sofsaekt, als sy sonder bescheydenheit vvor-
 inghenomen, in de Neder-duytsche vers-
 sen tot verlichtinghe gheselt.*

Als Godt een Prins, en Heer, en Coningh
 wilde maken.

En als een kort begriip van al dees neere saken,
 Nam hy het vocht en droogh, het koude en
 het heet,

En heeft daer van ghemaect een lichaem fraey
 bekleet:

En hoe wel dese vier elck ander niet en lijden ;
 Ia oock ghedurelijck d'een teghen d'ander strij-
 den ;

Nochtans alst alle vier dus kunstigh zijn ghe-
 paert,

En vind' men niet soo schoon, noch eensaem
 op der aerdt. (Kruyden,

Andromachus heeft dus van veel versheyden
 Het een ghebrocht uyt Noord' uyt Westen,
 Oost oft Zuyden,

1 Een

Een vocht, en't ander droogh, dit warme, en
dat kout,

Een mengheling' ghemaect, een meester-stuck
ghebour.

Der Apotheken Prins en Coningh de Triakel,
Der gantscher medicijn groot wonder en mira-
kel. (niet,

Want al schijnt dat den een den anderen ver-
Als sy zijn dus ghepaert, gheen tweedracht men
en fiet;

Maer sulck een eenigheydt, dat d'een niet kan
ghederven.

Den ander sonder haer volmaecktheydt te be-
derven.

Al ist dat een kleyn kint het vier in hem besluyt.
Nochrans en gheeft het vier sijn krachten noch
niet uyt; (dwijflet

Maer als 't nu is een man, de koude moet ver-
Men fiet het vier in hem dan merckelijck uyt-
schijnen,

Triakel inshelijcks, jonck sijnde, is sy kout;
Maer warme ende heet, met dat sy wat wordt
out.

Als ghy die dan ghebruyckt wilt op haer jaren
mercken, (ken,

Want sy versheyden sijn in krachten ende wer-
De longe stopt den loop, de Oude open set:

De Ionche oorfaect slaep, de Oude die belet.
Vreesst ghy de Popelsy, Triakel oudt van jaren
Ghenomen op sijn tijdt, sal u daer van bewaren.
Soo ver als ude sucht ter aerde nedervelt,
Van selkens zijc gheplaecht, van sluypen zijc
ghequelt,

De jong' is dienstelijck, ten zy de selve sproten
Uyt dampen grof en taey die't lichaem over-
goten:

Maecke

Maeckt u de selve damp heesch, en van stem
onklaer,

De oud' aldan gebruyckt; maer is de selve klaer

En dunne wacht u wel de oude te ghebruycken,

De nieuwe moet den wegh aen dunne dampen
luycken.

Tot de amborsigheydt, neemt oude, komt s' uyt
koud'

Maer komt de selv' uyt hitt', wacht u wel van
de oud'.

Tot geel en watersucht is d'oude meer bequame,

Tot Phleuris waer het best dat gy de jonge name,

En tot 't root Melesoen; die door die kan de
pijn,

En smerte der Graveels seer veel vermindert sijn,

Maer voor de Lasy, voor Matels, Poexkens,

Peste,

Is middel jarighe Triakel d' alderbeste.

Is 't dat u de Quartaen verdrietelijke quelt,

Door lanckheydt van den tijdt het lichaem heel
ontstelt:

Soo ghy verdouwingh fiet, wilt d' oudste vry or:
boren,

Sy sal dit taey ghebras in korten tijdt verfloren:

Hebt ghy door ongheluck, oft wel door quaede
bedrijf,

Een doodelyck fenijn ghenomen in het lijf,

Neemt stracks van stonden aen Triakeljongh van
daghen, (jaghen)

Sy sal het hert bevrijen, en 't ghift van 't selve

De wegen stoppen toe, dat gifts subtyligheydt,

Het herte niet doordringt, en dat ter neder leydt,

Want 't is het tegen gift, den vyant der fenijnen,

Der Apotheken vrou, Princers der Medicijnen,

Maer soo ghy siekten hebt die lange blyven by,

d' Oud' aldan gebruyckt, sy sal u maerken vry,
De

De jongh al wat verdooft, bot, en verplompe
de finnen,

De oude die verquickt, soo saen als sy beginnen
t' Ontgaen door ouderdom : ja om dat sy ver-
teert,

Het overtolligh vocht, den ouderdom langh^{er}
weert :

Verquickt den ouden Man, verwarmt hem sij-
ne litten,

Soo dat de koude doot hem niet en kan besit-
ten

Soo ras als sy wel wil. Wat wil ick segghen
meer ?

Triakel draeght den roem van heel *Galenus* leer.
Maer Moeders wacht u wel u Kinders die te
gheven ;

Want soo ghy 't selve doet, verkort uw^{er} Kinders
leven.

De oude is te heet, waer door hunn^{er} hitt^e ver-
teert :

De jong^e te seer verkoelt, versmacht, ja d^e hitte
weert.

Let oock wel op 't ghewicht, want zijn de
krancke deelen,

Ghelegghen verr^e, en wijdt veel milder moet uyt^e
deelen,

Dan of sy laghen by, De jonghe dit in heeft,
Dat sy den mensch beschaedt, als men die veel
ingheeft.

Als ghy dan die ghebruyckt, wilt op den om-
standt letten,

Sy sal u dienstigh zijn, onthout maer dese wet-
ten,

Hoe veel Honigh in't maecken

des Triakels men moet ghebruycken.

Door dien datter sommighe Doctoorz en Apothekers / namentlijk te Gent / zijn / de welcke Galenum, Dispensatorium Romanum, en wepnige andere volgende / de poeperen ende alle de Ingredienten des Triakels / naer den ghemeynen reghel niet en tripliceren met den Honigh maer tot de gescele descriptie tien pondt Honigh nemende / het welcke maer een wepnighsken meer dan gheduplicateert en is : waer tegen niet en soude te seggen vallen. Ten eersten / waer het saecke dat wy hier Mel accicum ofte Romanum hadden : Ten tweeden / waer het saecke dat sy Galenum oock volghden / in de quantiteyt des Wijnz / de welcke de Triakel aldermeest doet fermenteren / ende op-risfen het welcke niet doende blijft de Triakel / om de drooghte wille / sonder fermentatie / de welke nochtan hoogelijck van noode is. Ten derden / waer het saecke dat het gebzupck van Nederlandt sulcks waer : Hier door komt dat de Triakel op andere plaetsen versonden toesende / de Doctoorz grootelijck in 't gewichte bedrogen worden / meynde getripliceerde Triakel vooz handten te hebben. Wijne dispute / de welke ick daer teghen in't Latijn ghemackte hebbe / hebbe daerom hier willen by boeghen : Doege oock daer by de gemeyte krachten van alle de Ingredienten des Triakels in 't Latijn / om de selve gedispenseert zijnde / te mogen leggen : Want het is tegen reden van de Doctoorz te begeeren de kennisse van alle de Drooghjen / die sy somtijlen naeuwelijck eens te viert jaren sien midts datter verscheyden sijn / die maer al-

D

leerd

teen in de Triakel ghebruyckt en worden / ende
dus count de kennisse ende memozie te ver-
gaen.

*Qua quantitas mellis in Theriaca su-
menda sit Dissertatio.*

DIversorum Doctorum varia, & diversa est
mellis dosis, aliqui enim paulò plus dupli-
cant, alii duplicant, cum medio, aliqui, ut Wec-
kerus testatur, quadruplicant. Primæ classis
est Galenus, qui in libro suo de theriaca ad Pi-
sonem, decem libras mellis sumendas esse ait,
illum sequitur Maranta (qui tamen dicit vel
quantum sufficit) & interdum pauci alii, uti &
dispensatorium Romanum, aliquando etiam
Rondeletius, qui tamen alias secunda est clas-
sis, & ait uncias centum & quinquaginta esse
sumendas, reprehendendo illos, qui male drach-
mas 150. pro unciis ponunt, quorum unus est
Jacobus Silvius, alter Nicolaus Houel Phar-
macopæus Parisiensis, qui librum de Theriaca
edidit, quam nunquam composuisse puto, error
enim est inexcusabilis. Tertiæ classis est Di-
spensatorium Londinense, Francofurtense, Au-
gustanum, Viennensium Medicorum compen-
dium, Valerius Cordus, Bauderon, Renodeus,
Quercetanus, Aetius, Weckerus, Coudenber-
gius, Fernelius & alii. Cur tanta dosis circa
mel sit differentia, mel ipsum in causa esse exi-
stimo, mel enim Romanum (ut oculati testes
valtem mihi asseruerunt) semel despumatum
nunquam concrefcit, sed instar syrapi liquidum
& fluidum manet : in hisce verò septentriona-
libus partibus, in Anglia, Gallia eontra, nam
aliquandiu despumatum concrefcit, & in gru-
mos abit qua necessitate compulsi, puto illos
mellis

mellis dosim mutasse, & ad communem regulam omnium electuariorum, & opiatorum dosim reduxisse, quorum pulvis melle, vel saccharo semper triplicatur, ut id conveniente liquida forma permaneant; si enim in minore quantitate mel addatur, nimis sicca evadunt, quare ratione virtus illorum facile evaporat, & evanescit: & quod in Theriaca maximum est, fermentatio impeditur; si aliam rationem habuerint, ignoro. Tot præclaros viros, tot medicorum collegia, vel respublicas Galenum vel non legisse, vel absque prægnante causa, & necessitate mel triplicasse: nisi temerarius quis dixerit. Si mordicus quis Galeni sententiam in mellis quantitate sequi velit, & illum in componendo sequatur, qui omnia gummata vino dissolvenda dicit, *Pharmacopæi Gandenses e contra, omnia gummata cum cæteris aridis contundunt, sicque dosim pulverum augent, & consequenter plus mellis addendum: nisi in dissolvendo opio sint liberaliores, & quod in melle subtraxerunt, vino compensent.* Nicolaus enim Hostiel cum Jacobo Silvio, qui male 150. drachmas pro unciiis ponit seu mellis libras decem, secundum Andromachum (ut ipse ait, sed falsè) imponi vult, libris quatuor vini ad minimum, ut Galeni mens est (ut idem ait) cum Thoma Erasto, & Jacobo Silvio utendum dicit Magnus apud Galenum duobus sextariis, Junior Andromachus unciiis quadraginta. Si ergo vim quantitas paucorum sententia ita augeri potest, cur non tot præclarorum virorum, & collegiorum sententia quantitas mellis? multa Galenus approbat, & extollit, quæ moderni improbant, vel certè non utuntur. Quis modernorum hieram picram, ut Galenus exhibet? quis aceto schilliti.

co, ab eodem supra theriacam penè elato, tam crebro utitur? quis theriacam 12. annis fermentari permittit, ut Galenus & qui theriaca septem annorum pro recente utebatur, econtra verò Gandavi, theriaca enim unius anni vix pro nova, & recente habetur, jubentque aliquot granis opii renovari. Quod quidam ajunt Ducem Parmensem penè à medicis inductum, omnes Pharmacopæos Belgij cogere voluisse, ut decem libras mellis tantum sumerent. Dico istud non constare, nec monstrari posse, ipsumque Ducem melius rem bellicam, quam medicam intellexisse, eiusque medicos non tantæ auctoritatis fuisse, ut omnes supradictos erroris convincerent. Ubi enim illorum libri? sed cum vita perijt nomen illorum, Moderni Imperatoris, & Universitatis viennensis medici, libello impresso statuerunt triplum mellis addendum: utri credendum?

Andromachus primus Theriaces concinnator, & Inventor, carmine elegiaco apud Galenum, libro primo de Antidotis, nullam mellis dosim præferibit, sed liberam relinquit, id est more, & regula aliorum omnium triplicandum mel censet. Quod in Theriaca sua ad Pisonem libras decem scripserit, unica litterari, mendum forsan irrepsit, ut in græcis characteribus, & prosa facile fit, quia idem dicit, nos compositione Andromachi (qui in Methridatio suo apud Silvium, dicit mellis q. s. id est libram unam in pulveris uncijis tribus, vel si delicatius in uncijis duabus, eadem ratio est quantitatis mellis, seu sacchari, & pulverum in cæteris antidotis) seu omnium præstantissima utimur, sicque teste Silvio, non modo Andromachus triplicabat mel, sed & quadruplicabat, imo & sextuplicabat,

bat, nisi errore Typographi factum sit inprimendo ℥ iij. pro ℥ iij. & ℥ ij. pro ℥ iij. Sā minus dico eum potius triplicasse, quam duplicasse, quia si omnia ingredientia duplicaveris, invenes libras novem, uncias sex cum dimidia; & non libras decem: si vero uncias quinque addideris, omnia ingredientia arida triplicata invenes, quia gummata, succi, terra lemnia, calchitis vino diluta per se sublitunt, idcirco non triplicantur, ut & aloës in electuariis. His ita sic positis, species vel melle, vel melle & vino triplicantur, quid duorum mellius? Indicandum relinquo; potior pars sequenda videtur. Cum Italicum ad manus erit, Romano utere dispensatorio, cum vero Belgicum, Belgico, id est Cordo, qui triplicat. Nam si Damocrati, ut ex versibus eius apparet, contigerit, quod ejus theriaca fuerit exsiccata, qui melle Attico utebatur, quomodo fieri potest ut nostra non exsiccetur? sic enim canit.

Trades bibendam antidotum, nec protinus;
nec moræ quam siccaverit prolexitas.

Id si contingat, isto corriges modo.

Infunde mellis quod sat, quodque deferbuit.

Ideo dicit Thomas Erastus, non est quod de mellis quantitate adeo sumus solliciti: erit igitur ea accipiendi mellis quantitas, quæ ad decentem theriacæ consistentiam sufficere videbitur. Hæc ille pergit Damocrates.

Nam ipsum postquam commiscueris diu utile habebis, quod corruerat dies pejore at multum forte quam quod mistum semel. Ut ergo istud periculum evadamus, triplicandum, nè additione mellis peior fiat theriaca.

*Præcipua virtutes omnium rerum Theriacam
ingredientium.*

Trochisci scillitici alexitericam vim trochiscorum de vipera augent.

Trochisci de vipera basis Theriaces, viperarum moribus, & febribus pestilentialibus conveniunt, & oculorum visum acuunt.

Piper longum calidum in quarto, omnia piperis genera adversus venena valent.

Opium unum ex præcipuis medicamentis theriaces, frigidum ordine quarto, validum somniferum est & narcoticum.

Trochisci Hedychroi basis virtutem augent.

Rosa refrigerat gradu primo, astringit, corroboratque vires tam vitales, quam animales.

Radices Ireos calidæ, & siccæ gradu secundo, adversus venena valent.

Succus glycyrrhizæ calidus ordine primo in arteriæ scabritie efficax est: æstuanti stomacho, thoraci, & Iecinori prodest.

Semen napi, seu buniadis calidum & siccum ordine tertio venenorum vires heberat.

Scordium calidum, & siccum gradu secundo, adversus venenatos serpentium ictus valet.

Opopalsamum calidum gradu secundo, adversus venena valet.

Cinamomum calidum ordine tertio, siccum secundo, stomachi imbecillitatem roborat, faciei colorem commendat, contra bestias quæ virus ejsculantur, venenæque convenit.

Agaricus calidus ordine primo, siccus secundo, hic non ut purgans; sed ut alexiterium ponitur.

Myrrha calida in secundo, cohibet, soporem gignit.

gignit, glutinat, siccac, adstringit &c. & est correctivum opii.

Costus radix, calidus in tertio gradu, siccus in secundo, viperarum morsibus medetur.

Crocus calidus ordine secundo, coquendi, emolliendi, & substringendi vim habet &c. est- que correctivum opii.

Cassia lignea calida ordine secundo, alii tertio eadem cum cinamomo vires habet.

Nardus Indica calida, & sicca ordine secundo, confert omnibus ægri tudinibus à frigido provenientibus.

Schoenanthum est tenuium partium, & calidum ordine primo, urinas movet, præservativis jungitur.

Olibanum calidum in secundo gradu, ad stringendum pollet.

Piper album, & nigrum calidum in quarto adversus venena valent.

Dictamnus creticus calidus gradu tertio, contra serpentium morsus præsidio est.

Matrubium calidum in secundo, siccum in tertio datur his qui venena hauserunt.

Rhabarbarum calidum & siccum ordine secundo contra veneratorum morsus datur.

Stœchas calida ordine secundo, antidotis miscetur, totum corpus corroborat.

Petroselinum macedonicum calidum, siccum usque ad tertium penè gradum, urinas movet, & veneno resistit.

Calamintha calida & sicca in tertio, à serpente demorsis opitulatur & venenis resistit.

Terebinthina calida ordine secundo, calescit, mollit, discutit, expurgat, tussi, & tibi convenit.

Zingiber calidum & siccum ordine tertio,

antidotis additur, stomacho uile.

Pentaphyllum calidum in primo, siccum in tertio, contra omne venenum potens.

Polium creticum calidum in secundo, siccum in tertio, auxiliatur serpentium ictibus, morbo regio, & hydropicis.

Storax calida ordine tertio, calefacit, emollic, & concoquit distillationibus medetur.

Chamaepirris sicca ordine secundo, calida tertio, urinæ difficultatibus medetur, schiaticæ, & podagræ.

Meu calidum in tertio, siccum in secundo urinæ facultatibus medetur.

Acorus siue galanga major succedaneum amomi vis ejus ex calefactoria, serpentum ictibus medetur.

Nardus celtica calida gradu primo.

Sigillum lemnium venena arcet.

Radices phu, siue Valerianæ calidæ primo, sicca secundo urinas movent, & pesti aduersantur.

Chamaedrys calida, & sicca in tertio gradu serpentum ictibus medetur, & hydropicis.

Spica celtica, & Macis succedanea Malobarrri, calida in tertio, ventriculum roborant, concoctionem iuuant.

Calcythis tosta calida, & sicca ordine quarto, venenis aduersatur.

Radix Gentiana est calefactoria, & adstringens, contra morsus serpentum & pestem efficax.

Semen Anisi calidum, & siccum in tertio, animalium venenis aduersatur, hydropicis sitim extinguit.

Succus hypocistidis refrigerat ordine tertio, adstringit & repellit.

Cubebes succedaneum Carpobalsami, calidæ in initio tertii, sicca in fine ejus, cerebrum roborant.

Gum.

Gummi arabicum vis ei ad spissandum & refrigerandum efficax.

Semen fœniculi calidum ordine tertio, sic cum primo, vino sumptum serpentum ictibus, canisque rabidi moribus medetur.

Cardamomum minus calidum in secundo, antidotis miscetur, urinam concitat.

Semen seseleos calidum & siccum in secundo gradu, morbo caduco medetur.

Succus acaciæ refrigerat ordine primo adstringit & repellit.

Semen Thlaspi calidum & siccum usque ad quartum ferme gradum, Ischiaticis prodest, & rabido cane morbis.

Flores Hyperici calidi, & sicci ordine ferme tertio, urinas ciunt, Ischiaticis medentur, & quartanæ.

Semen Ammeos calidum, & siccum in tertio, urinam cit, serpentum moribus medetur.

Calamus aromaticus calidus in tertio, urinam cit, & renum vitijs medetur.

Sagapenum calidum cephalalgia, hemicrania, epilepsia, paralyti succurrit.

Castoreum colesfactoriam vim habet, serpentum ictibus medetur, & veneno adversatur, estque correctivum opij.

Aristolochia tenuis calida, & sicca ordine tertio valet adversus serpentes, & mortifera.

Semen Dauici cretici calidum in secundo urinam cit, calculos repellit.

Bitumen Iudaicum discurrit, glutinat, emollit.

Opopanax calidum, prodest Ischiaticis, gonagrae & podagrae.

Flores Centaurij minoris calidi in tertio lecoris obstructions aperiunt, & diurnas febres curant.

Galbanum calidum in secundo gradu, excal-
facit, urit, discutit, extrahit, topicis aduersatur;

*Mithridatium ex Damocratis graeco Carmine
in Latinam linguam translatum.*

✶ Myrrhae troglodytidis, Croci, Agarici,
Zingiberis, Cinamomi, Spicaenardi, Olibani,
Seminis thlaspios ana ʒ x. Seminis feleleos,
Opobalsami, aut succedanei ejus Olei nucis
moschatæ, Schœnanthi, Stœchadis, Tere-
binthinæ, Galbani, Costi odorati, Piperis
longi, Castorei pontici, Succu hypocistidis,
Styracis bonæ, Opopanacis, Folii malaba-
thri, aut succedanei ejus macis & spicæ cel-
ticæ ana ʒ j. Cassiæ lignæ, Polii, Piperis al-
bi, Scordii, Seminis dauci cretici, Cubeba-
rum, Cypheos trochif: Bdellii ana ʒ vii. Nar-
di celticæ, Gummi, Petroselini macedonici,
Opii, Cardamomi, Seminis foeniculi, Genti-
anæ, Rosarum, dictamni cretici ana ʒ v. Bo-
ni ponderis, Anisi, Ari potius asari, Calami
aromatici, Radicum phu id est Valerianæ,
Sagapeni ana ʒ iii. mel athamantici, Succu
acaciæ, Ventris scinci, Florum hyperici ana
ʒ ii. s. Mellis optimi despumati ℞ ix. ʒ viii.
ʒ ii. vin. q. s.

De makinghe van de compositie is 't een-
mael gheslĳck de boorzaende; maer door dien
datter nae de quantiteyt meer Sommen in
komen / maken de Sommen het poeper meer
vochtigh / ende verbolghens quader ende moe-
elijcker om te stampen ende zĳten / om die
wat

waet te hoorkornen / stampt de *Maerthe* grof als
 oock *Olibanum*, ende laetse op een warme plaet-
 se tusschen twee papieren droogen / ende stampt
 die dan met de reste. De *Sciucus marinus* moet
 ghy het hooft steert / ende voeten afsnijden / ende
 in klepne stukkens gesneden zijnde met de reste
 stampen : ende poepet met alle andere Ingredi-
 enten , ghelijck in de *Triakel* gheseyt is / met den
 gheschuynden honigh menghele / ende als de
Triakel laten fermenteren , ende omroeren.

Confectio de Hyacintho D. Iouberti.

℞ *Lapidum hyacinthorum*, *Coralli rubri*,
Boli armeni, *Terræ sigillatæ anaziiii*. s. *Gra-*
norum tinctorum, *Vulgo Chermes*, *Radicum*
diptamni albi, *Tormentillæ*, *Seminis citri-*
mundati, *Croci optimi*, *Mirrheæ*, *Rosarum*
rubrarum, *Santalorum omnium*, *Offis è corde*
cervi, *Cornu cervi usti*, *Seminum acetosæ*,
Portulacæ Rasuræ, *Eboris ana ʒ iiiii*. *Lapi-*
dum saphyrorum, *Smaragdi*, *Topazii*, *Mar-*
garitarum, *Serici crudi*, *Foliorum auri*, &
argenti ana ʒ ii. *Caphuræ moschi orien-*
talis, *Ambaris ana ʒ v*. fiat omnium pulvis
 subtilissimus & cum syrupo limonum fiat
 electuarium molle.

De *Santels* sult ghy eerst kleyn stampen /
 en dan daer by doen de wortelen / de welke oock
 ghebroken zijnde / doet daer by alle de reste / ende
 zift het dooz eenen sijnen cordialen teems (maer
 de raetwe zijnde moet eerst waet ghebrandt zijn /
 wtghehouden alle de edele gesteenten de welke
 op den *Porphyre* moeten gheprepareert / ende
 heel sijn ghetwzeben worden / ende droogh zijn-
 de / stillekens in een mortier ghetwzeben / moe-
 ten

ten by het boven-schreiben poeper gemengelt worden/ insghelicks het roodt Cozael/ ende geprepareerde Hertts-hoozn / den Bolus armenus, Terra sigillata, ende het Saffraen ghezooght zijnde / moeten al bysonder ghepoepert worden/ ende by het bovenschreiben gemengelt. Camphora, Muscus, en Ambergrijs moeten met wat van 't poeper ghetoyben worden: 't selve poeper sult ghy dan met Spzooop van Limonen incorporeren / ende een dun electuarium daer van maken. Al wel doozmengelt wesende/ roert daer onder de bladeren Soudt ende Silber / ende wel toe-stoppende / bewaert het tot ghebruyck

Vaerschouwinghe vveerdigh gheveten van den Apotheker aengaende de Succedanea, Antipallomena, ofte quid pro quo,

OP dat den Apotheker sonder achterdencken, ende quetsinghe van sijne Conscientie de Succedanea soude moghen ghebruycken, hebbe de naervolghende getrocken uyt het Tractaet de Medicamentis purgantibus beschreven van Ludovicus Gardinius D. Medicus en Profssor Regius in de vermaerde Vniversiteyt van Duway. Die in het 72. Capittel van 't selve Tractaet seght, datter veel purgerende ende andere medicamenten zijn beschreven in verscheyde Antidotaria, die te vergheefs, ende te overvloedigh zijn, ende in de Apotheken bewaert worden, voor de welke men ander mach ghebruycken, die meer in 't ghebruyck zijn, ende met de selve krachten begaest; want den Apotheker van alle dese voorien zijnde, komen by hem te verouderen, ende te bederven, welke soo hy die niet wech en worpt,

worpt ghelijck dit behoorde te geschieden, ende die gheeft aen de krancke, zijn hun schadelijck: wort hy die wech doet schade aen sy selven, ende dus is't oock vervolghens schadelijck aen de Republijcke. Laet ons dan sien, seyde hy, welcke compositien wy kunnen derven, ende die te vergheefs, ende niet sonder hinder, en schaede in de Apothekeryen bewaert worden.

Eerst dan voor al zijn de *Pillulae de Eupatorio* Onnoodigh, want dat sy purgheren, purgheren de *Pillulae Russi* ghemenghelt met *Trochisci de Rhabarbara*; Voorts van al de naervolghende, seght hy, dat die purgheren, purgheren die ick om min woorden te maecten, sal seggen voor dit neemt dat.

Voor *Pill: de sumaria* neemt *pillula sine quibus*.

Voor *Pill: Indae Halii*, en *pill: de Lapide Lazuli* neemt *Confectio Hamech* en *Pantagogon*. *Pantagogon* zijn de ghepoeyerde specien van *Panchymagogum* met dry dobbel Honich ghemenghelt, ofte neemt *Panchymagogum* selve.

Voor *Pill: de Assaeret*, neemt *pill: Hierae Simplicis*.

Voor *Pill: Alephantina*, neemt *pill: Russi* ghemenghelt met *pill: Hierae Simplicis*.

Voor *Pillen de Nitro*, neemt *Confectio Hamech* met *Pantagogon*.

Voor *Pillen de Hydrargyro*, neemt *pillen Aggregative*, in welke gheen perijckel en is.

Voor *pillen Arabica*, neemt *pillen Aurea* in welke *Colocynthis* in plaetse van *Brionia* is.

Voor *Pillen de Colocynthide*, ende de *Sarcocolla*, neemt *pillen de Agarico*.

Voor *Pill: Arthritica*, de *Hermodactylis*, de *Euphorbiae Fatidae majores* en *minores*, neemt *pill: de benedictina*.

VOOR

- Voor Pill : de Mezerao , de Esula , neemt pill : Me-
choacane, ofte Extractum Iridis.
- Voor Pill : Lucis maiores , neemt pill : Aggregativa.
- Voor Pill : Lucis minores , neemt pill : de Agarico.
- Voor Pill : de Aleo & Mastiche , neemt pillule
Aurea.
- Voor Pill : de Rhabarbaro , neemt Trochiscos de Rha-
baro.
- Voor Pill : Stomachica Alkindi , neemt Pill : de Tribus
Fernelii.
- Voor Pill : Stomachica Mesues , neemt Pill : Masti-
china.
- Voor Pill : Imperiales Magistrales , neemt pill : Imperia-
les Fernelii.
- Voor Pill : de Oppoanace , neemt pill : de Benedicta
ghemenghelt met pillen de Agavico.
- Voor Pill : Octomere , neemt pill : Cochia.
- Voor Pill : de quinque Myrabolanis , neemt pill : Ag-
gregativa.
- Voor Diacassia , neemt pulpa Cassia ghemenghelt
met Syroop van Violetten.
- Voor Elect : de Psyllo , neemt Catholicum ghemen-
ghelt met Diaprunum Compositum.
- Voor Tryphera Solutiva : Elect : Indum majus &
minus ; confectio Hamech minor ; Elect : Elechos ; dia-
surbith , neemt Diaphenicum.
- Voor Diabalzemer ; Elect : Sennatum , neemt Ext :
Catholicum ghemenghelt met Confectio Hamech.
- Voor Hydragogum eximium , neemt Pill : Mechoa-
cone ofte ext : Iridis.
- Voor Elect : de citro solut ; neemt twee deelen Dia-
phenicis , met een deel Catholici.
- Voor Cassia ext : sine foliis sene , neemt Diaprunum
simplex.
- Voor Cassia ext : cum foliis sene , neemt Elect : Lemiti-
rum.

Voor

Voor *Elect*: *Lenitivum cum Manna*, neemt *Diaprunum simpl*; met wat *Manna*.

Voor *Elect*: *Diaſebeſten*, neemt *Diaprunum Compositum*.

Voor *Hiera Picra comp*: *Nicolai*, neemt *Pillen de Hiera simpl*: ghemenghelt met *Pillen de Agarico*.

Voor *Catharticum Nicolai* neemt *Elect*: *de succo roſarum*.

Voor *Pulvis*, ofte *Tragea laxat*; neemt *Species Imperiales*.

Dus dan ſeght den voorghemelden Aucteur zijn de voorgaende compositien te vergheefs, ende en worden niet ſonder ſchaede in de Apothekeryen ghemaecte ende bewaert: ende dat niemandt en meyne (ſeydt hy) dat ick dit uyt my ſelve doe, ende als wat nieuws uyt mijn hoofd ſmede; want hebbe dit al uyt veel hervaren, ende gheapprobeerde Aucteurs, ende door een langh ghebruyck gheproeft.

Voorts in 't 73. Capittel ſeght den voorghemelden *Gardinius*, datter ſommighe compositien, die hy in ſijn boecxken beſchreven heeft, ſoo ghelijck zijn aen malkanderen, dat d' eene voor d' ander dickmaels bequamelijck mach ghebruyckt worden; nochtans, ſeght hy, is het goet dat ſy in de Apotheken ghemaect worden tot het ghemeyn ghebruyck, op datter eene verkieſinghe der ſelve mach welen, welke ick late aen de hervaren Medecijn, het welck de naer volghende klaer ſullen bewiſen.

Pulvis Stomachus, pill: *Stomachia*, Spec: *Hiera picra simpl*: pill: ex *Hiera simpl*: aengheſien dat ſy voor hun *basis*, ofte fundament alleene hebben *Aloe*, en purgheren ſy niet de ſelve materie?

Spec: *Hiera picra cum agarico*, *pulvis Stomachus*; en pill: *Masticine* zijn elkanderen leer ghelijck, want

want hebben de selve purgheerende *basis aloes*, en *agaricus*, ende anders niet.

Diaturbith cum Rhab: en *Diacarthamum*, om dat sy de selve *bases* hebben, purgheren het selve; want al is 't dat *Diaturbith* wat *Rhabarbe* in haer heeft, en *Diacarthamum* niet, nochtans heeft *Diacarthamum* in plaetse van de selve meer *Diacydium*.

Oock sijn elckanderen seer ghelijck Syroop van *Cicoreye* met *Rhab*:; *Trochisci de Rhab*:; ende oet: *smpl*: *Rhab*:

Voorts en schillen oock niet veel van malkanderen (soo ghy aenmerckt de humeuren die sy purgheren) *Syrupus de Rosis cum sene*, & *rheo*, elect: *lenitrum*, *Catholicum*, *Diaprunum simplex pulvis sene preparata*, & *syrupus de pomis Regis Sabor*.

Oock sijn malkanderen seer ghelijck *Diaprunum compositum*, electuarium de *succo rosarum*, en *Diacydium*, als oock oet: *Rhabarbari compositum*.

Sevenste Boeck
Pharmacia Chymica,

Dat is

Alchymiste oft Distilleer-konste,

Midtsghaderg

De beginselen ende fonda-
menten der selver Konste.

X

Handbuch der
Chirurgie

von
Johann Friedrich
Dieffenbacher
Lehrer der Chirurgie
an der Universität
zu Bonn

7

V O O R - R E D E N

Tot den

Beminden ende verstandighen

L E S E R.

L hoe wel de hooge Schoo-
len en de Galenisten, de ge-
nesinghe door de konste
van Alchymie noyt hebben
toe-ghestemt, ghelijck sy
van *Paracelsus*, die als een

Opperhoofd der selver konste is (die oock
by veele gheleerde Mannen een quade na-
me heeft) wordt voor-gheschreven, ende
van veele *sijne Discipelen* nae-ghevolgt,
door dien sy meest alle hunne remedien
en medicamenten uyt de mineralen trec-
ken, de welcke ten deele fenijnigh ende
giftigh zijn, die door geene præparatien of-
te bereydingen ten vollen en kunnen ghe-
betert, nochte het gift uyt de selve t^e ee-
nemael geweert worden, maer wel wat ver-
bot ende vermindert. Als oock om dat de
selve niet alleene teghen de reden strijdt,
maer oock onchristelijck ende ongodde-
lijck is, ende strijdende tegen de H. Schrif-
ture, de welcke seght, dat alle menschen
eens moeten sterven; want *Paracelsus* be-
looft door sijne Medicijnen de menschen
van oudt jongh te maken, ende vervolgens

X 2

dus

dus onsterffelijk. Want van het *Mercurius
vita* schrijft hy aldus: *Mercurius vita potest
ducere aurum & ferrum in primam materiam,
& ex hac vicissim in pristinam substantiam con-
vertere, ita & ex vetula puellam, & ex sene
Iuvenem creabit*, dat is ghelijck het *Mer-
curius vita* kan het goudt ende yser bren-
ghen tot sijne eerste materie, ende van de-
se wederom tot sijne eerste substantie doen
weder-keeren: soo sal het oock van een
oudt wijf een jongh meysken, ende van
een oudt man een jongh man scheppen,
ende maecten. Het welcke soo wel sluyt,
als het lijnwaet in de Sonne gheleydt,
wordt door de Sonne wit: *ergo* een mensch
in de Sonne gheleydt sal wit worden. *Pa-
racelsus* heeft wel veel gheseyt, maer niet
goet ghemaect; want dese konste had-
de hy eerst moeten aen sich selven ghe-
bruycken, ende waer maken, ofte ten min-
sten aen sijne naeste ende liefste vrienden,
om sijn schrijven gheloofte gheven, ende
sich selven hier een Godt op der aerde te
maken. Dus schrijven hunne alchimiste-
rye wondere krachten toe, ende prijzen die
ander aen, de welcke sy aen haer selven niet
en derven beproeven. Ick heb in Oosten-
rijck een vermaert *Chymicus* ghekent, die,
sieck wesende, sijne *Chymica* niet en dorste
gebruycken, die hy andere soo hoogh aen-
prees.

prees.

prees. Ghesont gheworden, klaeghde my, dat hy soo veel gelts aen de Doctoors ende Apothekers hadde ghegheven, daer hy met soo kleyne kost, door sijne Alchymie konde genesen; maer spotte met hem, segghende dat hy wel dede, sijne Chymica niet betrouwende, die hy door ervarentheydt kende periculcus te wesen. Soo is 't nochtans dat de selve Galenisten noyt de selve konste t'eenemael hebben verworpen; maer daer uyt ghenomen ende ghekipt, het welcke goedt is, ende ghebruycken noch hedenfdaeghs de selve als een zoudt tot de spijsle, dat is met discretie, ghelijck sy ghemeynelijck moeten ghebruyckt worden, om hare groote krachten wille; Want dit hebben sy ghemeynelijck quaedt, dat sy sonder by-voeghsel niet en moghen, ofte konnen ghebruyckt worden, ghelijck alle de Sales ende Olea chymica, &c. zijn, die meest in 't ghebruyck zijn, zijn dese: *Sal absinthij, Cardui Benedicti, Sal prunelle, Cremor tartari, Tartarum vitriolatum, Flores sulphuris, Lac sulphuris, Pulvis precipitatus, Sublimatum, Olea sulphuris, Vitrioli, Anisi, Fœniculi, Gariophylorum, Philosophorum, Fœcula Bryoniae, Antimonium vitratũ, Syrupus, vel Oximel de Antimonio, Laudanum Theophrasti, Extractum panchymagogum, & pilularum, magisterium perlarũ & corallorum, oculorum cancri,* en sommige andere. Daerom om de curieusheydt van som-

mighe te voldoen, die in sulcke saken te weten en te maecken, ghenuchte nemen, sal ick de voornaemste Chymica, hoe sy gemaecte worden, klaerlijck beschrijven, soo veel my moghelijk sal zijn, want alle de boecken, die van dese konste traacteren, zijn meestendeel soo duyfter, dat men de selve qualijck kan verstaen, ten zy saecke dat sy van de Chymici uyt-gheleydt worden, want sy hier en daer sommighe woorden achterlaten ofte niet en schrijven waer de konste meer in is gheleghen, oft wijfen u aen een moeyelijke en langhe maniere, die door een korter en lichter kan gheschieden, gelijk in het vervolgh van dit klaerlijck sal betoonen: hoewel ick bekenne de selve niet altemael in het werck ghestelt te hebben, maer hebbe die met verscheyden Auteurs gheconfereert, en de klaerheyt der selve (soo ick immers meyne ten gronde bespeurt, of wel die mondelinghe verstaen van die in de selve konste ervaren waren, en die het in het werck ghestelt hadden. Neemt dan mijnen arbeyt in danck, en vint ghy beters volght dat, *quia inventis aliquid addere, non est difficile*, noyt en is men te oudt om te leeren.

Wat

Wat de Alchymie is, haer naem ende oorspronck.

Alchymie is een konste / de welke leert ontbinden / ofte smelten de natuerlijke gemengelde lichamen / ende de selve wederom by een voeghen als sp ghesmolten ofte ontbonden sijn / om de medicamenten te maecken meer aenghe- naem ende ghesondt.

Het woordt Chymia is Griec / soo beel te seggen als konste van wateren te maken / ofte de vaste lichamen tot hoestigheyt te brengen.

Alchymie is Arabisch / betecknende de excellencie der selver konste.

Wozdt oock Spagyria genoemt / om dat haer boornaemste werckingen sijn / ofte te schepe- den / ofte t' samen te voeghen.

Wozdt oock ghenaemt Ars Hermetica, om den ouderdom wille / naer den ober-ouden ende hermaerden Hermes Trismegistus.

En laetsten woordt ghenoemt de konste van distilleren het welke haer fraepste ende prin- cipaelste werck is.

Dese konste en kan dooz speculatie niet wel gheleert worden / maer dooz practijcke ende handt-werckinge / dooz de welke men allenc- kens meester woordt: jae Meesters selve ko- men dickmaels te seplen / soo dat dooz te groot bier ofte de glasen ontstucken springhen / ofte de substantie te niet woordt gebracht ofte ver- brant / ofte eenigh ander ongheluck daer ober komt / waer dooz onder den ghemeynen Man spots- wijse de name van Algemisten is ghege- ben. Dese konste is in ghebruyck ghebrocht / soo het schijnt booz de ghene die groote walghe

van alle Medicijnen hebben / dooz dien sy hare
 medicamenten uytgeest in klepne quantiteyt =
 want sy gheveidiger / krachtiger / ende stercker
 sijn dan der Galenisten medicijnen / maer oft sy
 wel soo secker sijn / soo wel gheprepareert / dat
 het Gist daer al uyt is / ende de natuere der
 menschen niet schadelijck / laet ick hun t' samens
 disputeren. Minne intentie en is maer de ma-
 niere van de selbe in 't werck te stellen / te ont-
 decken / namentlijck van de ghene / die de Ga-
 lenisten onderwijlen ghebruycken.

Van de verscheyden maniere

die de Chymisten ghebruycken, in het berey-
 den van hunne Medicamenten, hunne na-
 men, ende hoe die ghelchieden.

A Enghestien ick om de konste van Pharma-
 cie wel te leeren ende te begrijpen sommi-
 ge gemeyne regulen hebbe beschreven / soo sal
 ick het selbe oock doen in de A'chymie; want
 sonder dese is de selbe konste t' eenemaal dun-
 ster / ende aen een wel erbaren Apotheker / dooz
 dien alle de terminen anders sijn / vol bremde
 woorden / de welke van de Chymische alleen
 verstaen worden. Eer ick nochtans de berey-
 dingen aengae / sal eerst sommighe woorden der
 konste uytleggen / en namen der Instrumenten.
 Dooz dien een groot deel der Chymische Me-
 dicamenten uyt de Mineralen worden getroc-
 ken / hebben sy de seben Metael mineralen / de
 namen der seben Planeten gegeven. Het goute
 noemen sy Sol, het silber Luna, het tin Iupi-
 ter, het koper Venus, het yser en stael Mars,
 het loot Saturnus, het quicksilber Mercurius,
 Menstruum, noemen sy de vochtigheyt / ofte
 het nat het welke ghedaen wordt / by het ghe-
 ne

ne men wilt distilleren / ofte pet te wepcke stellen. Phlegma wordt ghenoeemt de overtollighe bochtigheyt / de welke de saccken / die men distilleert / in haer besloten houden. Decatare, is de bochtigheyt die men begheert gheweert te hebben / af-gieten / ofte af-waeren. Decapulare, is eenigh liqueur van het een vat in het ander gieten / Delucrare is seer het selve.

Diploma is een dobbel vat / anders Balneum Mariæ. Matrarium is een glas hebbende een langen hals ende onder een rondt kleyn buysken. Pellicanus anders gheseydt Vas Hermeticum, is een Instrument dienende tot eene doode distillatie / dat is 't welke ghedistilleert wordt / wederom valt in sijn eeghen vat / daer het upt komt. Dese distillatie noemen sy circulare, dat is soo veel gheseydt als in 't ronde gaen. Crucibulum is een smilt kroes.

Furnus Achanoris, is een Fornes / in het welke de saccken die men distilleert / te weten het vat / in aschen staet. Aves Hermeticæ, zijn de op-dampende gheesten der distillatie. Signatura Hermetica, is het nauwe toe-stoppen der distillerende vaten / op dat gheene gheesten / ofte dampen en souden upt-bliegghen. Sal ammoniacum wordt ghenoeemt Aquila, somtijdes de kamp-bechter / ghelijck oock Sal nitri doet.

De roode Olie / ofte Spiritus upt Salpeter ghetrocken / noemen sy Sanguis Salamandræ, Rubinus duorum fratrum, is Rubinus van Regael / en bloeme van Solfer. Venter equinus is Peerde-mest / en sijn Vicaris is Balneum vaporosum. Caput mortuum is het upt-ghedistilleert merck. Somwijlen moeten de woorden van achteren ghelesen worden / als Murcinlas, dat is Sal nitrum. Mutnac lac,

Furnus
Achanoris

Venter
equinus.

£ s

dat

dat is Calcantum, het welcke sy al doen / op dat men hunne secreten niet en soude achter halen. Hier by soude ick alle de characteren voegen / ende teekenen / met de welcke sy de minerale ende andere saken die sy gebuycken / oock teekenen om hunne saken verholten te houden / maer dit dunckt my onnoodigh / door dien andere dat geschreuen hebben / ende om dat de tegenwoordighe Chymici die soo seer niet meer en ghebuycken.

Beschrijvinghe der naemen der Chymische bereydinghen,

De bereydinghen der Chymische medicamenten sijn beelderley / waer van sommighe met de bereydinghen der Pharmacie ober een komen / waer van de volgende hooznaemste sijn / noodelijck gheweten / die de selve konste begeert in het werck te stellen / te weten / Solutio, Calcinatio, Corrosio, Amalgamatio, Præcipitatio, Cementatio, Commixtio, Fumigatio, Ignitio, Cinesactio, Reverberatio, Extractio, Sublimatio, Distillatio, Rectificatio, Cohobatio, Distillatio per defensum, Filtratio, Deliquium, Digestio, Maceratio, Putrefactio, Circulatio, Fermentatio, Coagulatio, Exhaltio, Congelatio, Fixatio. Hoe elck deser bereydinghen in het werck wordt ghestelt / sal ick in't korte hoozhouden.

Solutio.

Ik hebbe in't beginsel geseydt dat de Chymie eene konste is / de welke leert ontbinden / ontdoen / ofte smelten de natuerlijcke ghemenghelde lichamen / 't welcke men Solutio noemt.

De se

Distilleer-konste. 331

Deze Solutie gheschiedt ofte door calacinatie,
ofte extractie.

Calcinatio.

Calcinatio is / als 't boornelde lichaem tot
kalck ofte een ontaffelich sijn poeper / 't welck
men Alcool noemt / wordt gebrocht / 't zo door
actueel, dat is natuerlijck hier / 't zo door po-
tentieel, dat is door kracht / ofte scherpe door-
etinge / ofte door-bijtinghe door welke de acci-
dentele vochtigheyt wordt wech-ghemomen.

Corrosio.

Is eene calcinatie, de welke gheschiet door
corrosieve ofte door-etende saecken / de welke
gheschiedt op beelderley manieren / maer na-
menlijck op vier / te weten door Amalgamatie,
Precipatie, Stratificatie, ende Fumigatie.

Amalgamatio.

Is eene door-etinghe des metaels / te weten
des goudts / silbers / tins / ende loots door het
quicksilber / de welke gheschiedt als een me-
tael in dunne platen gheslaghen / wort ghemen-
gelt met acht deelen quicksilbers / van het wel-
ke wordt een massa gemaect / om het metael
te smelten / de welke op het vier ghelept zijn-
de / het quicksilber verblieghet / ende het me-
tael wordt onthonden / ende ghebrocht tot een
sijn ende subtiel poeper. Dit woort Amalga-
matio komt van Amalgama, 't welck is te seg-
ghen eenigh metael met het quicksilber soo in-
corroperen ende versachten / dat men het selve
als een boter met de handt kan uytspzepen.

Præsi-

Præcipitatio.

Is eene door-etinghe / de welcke gheschiedt ofte door Sterck-water / scherpe Olien / ofte siere sappen / in de welcke het minerael ofte metael in-ghelepdt sijnde / wordt door-eten en ontbonden / ende daer nae ghebrocht tot een kalck ofte subtyl poeper / door af-scheydinghe des selfs waters ofte andersints : soo verre nochtans nae de ontbindinghe des lichaems / het water het kalck niet en verlaet / wordt daer ghemeyn zout ofte warm water by ghedaen / waer door het Sterck water sijn kracht verliesende / verlaet het kalck / ende doet dat præcipiteren / dat is te gronde gaen.

Stratificatio.

Is eene door-etinghe door cozosijbe poepere / ende wordt dus met d'v s. s. ghescheyben. Wordt aldus in 't werck ghestelt : Men legt in den bodem des smilt-kroes eerst wat poeper / daer na een dunne metale plate / daer nae wederom poeper / dus oberhandt tot dat den smilt-kroes vol is / daer nae stelt men den selven kroes in 't midden der gloepende kolen / ofte wel in het reverberatorium , ende dit wordt oock ghenaemt *Cementatio.*

Cementatio.

Is het boozgaende seer ghelijck.

Commixtio.

Verschilt oock niet veel van 't boozgaende : want door het selve wordt eenigh lichaem niet

met corrosijve poeperen ghemenghelt wesende /
op het vier ghestelt zijnde / tot kalck ghebrochte

Fumigatio.

Is eene dooz-etinghe der metalen / de welke
ke gheschiedt dooz roock ofte scherpe dampen :
dese gheschiedt dooz verscheyden manieren :
maer dit is ghenoech in 't generael te weten
dat het metale lichaem in dunne platen ghesla-
gen zijnde / wordt ghehangen boven stercke wa-
ters / Azijn / ofte op de dampen van quicksil-
ber / ofte gesmolten loot / ofte dierghelijcke scher-
pe saecken / soo wordt ghemeynelijck Cerusse &
Spaens groen en Crocus martis ghemaect.

Ignitio.

Is eene calcinatie / de welke dooz het vier
gheschiedt / ende daer zijn twee sulcke soozten /
te weten Cinectatio ende reverberatio.

Cinectatio.

Is eene byandinghe / waer dooz de verboch-
tighende lichamen ende ghedierten dooz kracht
van 't vier worden tot aschen ghebracht.

Reverberatio.

Is een byandinghe / dooz de welke de licha-
men worden gecalcineert in een fornys der Re-
verberatie ofte wederlagh / dooz de vlamme
des vpers / dat is te segghen / dat de vlamme
speelt ende byandt rontomme het Instrument
ofte Retorte / daer de saecken in zijn / die ghy
wilt

wort calcineren / het vat boven bedekt zijnde
 niet een ander pōel vat / boven hebbende een
 kleyn gaetjen / om de vlamme tot boven toe te
 trecken / op dat de blamme dies te beter rōnde-
 om het Instrument mach spelen / het welke
 daer in besloten is. Hier by mach Ignis Sup-
 pressivis ghevoeght worden / het welke wordt
 ghemaect van brandende koolen / gelept op af-
 schen ofte zandt / het welke de Retorte bedekt.

Desiccatio.

Komt ober een met Ignis, waer door de
 natuerlijke vochtigheyt wort uptghedrooght /
 ghelijck in het koper-root / Sout / Alupn / ende
 andere saecken gheschiedt.

Extractio.

Is een specie van Solutio, door de welke de
 subtielste deelen des ghemenghelden lichaems
 worden afgheschepden van de grobe. Dese ex-
 tractie sijn twee soorten / de een alghemeen / de
 ander bysonder. De generale Extractie geschiet
 op dze manieren / te weten door opklimminge /
 door nederdalinghe / ten derden door een middel
 die tusschen beyde is ; maer de opklimmende
 Extractie is tweederley / de een is droogh / die
 men Sublimatio noemt / de ander nat / Distil-
 latie ghenoeint.

Sublimatio.

Is een Extractie / door de welke upt de
 drooghe saecken / de subtielste deelen worden door
 de kracht des vyers om hooghe ghedreven / ende
 blijven hanghen als een lichte bloeme aen het
 vat.

Distil-

Distillatio.

Is een Extractie van vochtighe saecken / de welke door kracht des opers verdunt wesende / in dampen worden opghedreven / ende door koude van de omstaende locht / wederom in water verandert. Dat ick voorts van de Distillatie gheschreven hebbe / leest in onse Pharmacie, onder den naem van Distillacie, ende wat ick hier naer noch schrijven sal. De maniere aldaer beschreven / houde goet / wat de Chymisten oock segghen. Voorts tot de Distillatio dient de Rectificatio ende Cohobatio.

Rectificatio.

Is als men gedistilleerde waters op haer selven noch eens her-distilleert / om die te subtyler ende klaerder te maken / 't welck men oock doet door simpel Digestio.

Cohobatio.

Is als men de ghedistilleerde waters weder niet op de materie / daer men die uytghetrocken heeft / ende her-distilleert / om dus al de krachte te beter uyt het mergh ofte caput mortuum uyt te trecken.

Distillatio per defensum.

De algheemene extractie, de welke gheschiedt door nederdalinghe / is tweedertey / te weten hout ende warm / de warme gheschiede door het vter / door de welke de subtyle deelen worden

worden af-geshepden van de grobe / ghelijck in
het peck gheschiedt / wiens racken men van eeti
kant ontsteekt / ende van d'ander kant loopt
het peck upt / ghelijck upt groen hout als dat
wordt ghebrant / het water hebbe dierghelijc-
ke in Bohemen ghesien / waer klepne Oben-
kens ghemaect waren gelijck om groot te bac-
ken / maer van achter ende booren / open in de
welcke sy langhe wortelen leyden / ende van
d'een mondt van den oben ontsaken sy de ey-
den der wortelen en racken / van d'ander kant
staken d'ander eynden upt / upt de welcke eens
groene vertighepdt liep / heel ghelijck Popel-
salbe / met welcke vertighepdt sy de wagens in
Bohemen en Oostenrijck smeeren. De houde
gheschiedt sonder hulpe des biers / doende dooz
nederdalinghe schepden de subtyle van de grobe
deelen / dese is tweederley / te weten Filtratio
en Deliquium.

Filtratio.

Is als men de waterachtighe vochtighepdt /
om heel klaer te maken / ofte dooz eenen teemst
ofte witte laken Hippocras-kouffe / ofte dobbel
graeu papier dooz-giet / ofte wel dooz een stuck
witt laken ghesneden als een tonghe / in de nat-
tighepdt ghelepdt / wat scheef staende het vat /
daer de nattighepdt in is / allencxkens van selfs
laet upt - druppen / ende soo het selve niet heel
klaer en is / de tonghe ofte kouffe upt-ghewas-
schen wesende / wordt het selve wederom her-
daen. Als men graeu papier wilt ghebrupcken /
men leygt dat dobbel in een ghewonden in een
trechter / ende men laet de materie albus af-
lencxkens in een onder ghestelt vat dooz-lecken /
ofte

ofte men spant een doercken op een raem ende daer op leght men het graeu papier / 't selue soo dickmaels herdoende / tot dat het sijn bals kornen klaerhepdt heeft.

Deliquium.

Is als eenigh onsupber kalck / zout / ofte dierghelike saken die smilten konnen / worden in open locht ghelept op een marber steen / ofte op een glas / het welcke wat hellende staet ofte wel als sy ghehangen worden in een dampige plaetse / ghelijck als een kelder is / waer sy smiltende hare vochtigheyt laten uytduypen in een onder-staende vat.

Extractio ratione intermedii

De Extractie de welke gheschiedt door een middel / de welke tusschen beyde is / is als men sonder sublimatie oft distillatie de supberste deelen der natte saken oft der drooge / die niet eenigh menstruum verbochticht zijn / afscheydt van de grofste en onsupberste. Dese Extractie is dypderley / te weten Digestio, Putrefactio en Circulatio; maer moet verstaen / dat die eygentlijck Extractie woxt ghenoeint / als het say der krupden gezoden ofte uyt gedamppt woxt tot de dichte van honigh / of datmen daer pillen afmaken kan / 't welck de Galenisten succum noemen ofte als men drooghe saken de welke niet eenighe vochtigheyt te wepcke ghestelt sijnde (welcke vochtighepdt de Christenen Menstruum noemen) ende daer uytgeperst het Menstruum laten uytduypen tot de dichte als boozen; want soo lange als het Menstruum daerby is / woxt ghenacme

¶

ghenacme

ghenaemt Tinctura, dat is ghesepdt de vertus
ende kracht der saken / de welke in het Mac-
rium, door wepkinghe is inghedrukt.

Digestio.

Is eene werkinghe / door de welke eenighe
saken worden ghehoockt door een digererende
dat is verteerende vliet / eben eens ghelijck de
spijse door de natuerlijke warmte ghehoockt
ende verteert wordt in de maghe : welke Di-
gestie aldus gheschiedt : Men stelt in een glas
naeude toegesopt 't welcke men wil digeren
in warm water / ofte in eenighe warme plaesse
soo langhe als het ghene men dighereert : van
noode heeft / waer door alle groene deelen wor-
den / afgheschepden van de supbere / ende sincken
inden gront / 't welcke men soetjes af-giet / de
krachten vermeerdert worden / ende 't welcke
schadelijck was / wort gheveert ende ghebeteret.

Maceratio.

Verschilt wepnigh van de Digestie, maer de
Digestie maecht de harde saken meer sacht / en-
de maecht de selve bequamer om in het werck
te stellen. Dese wepkinghe / ofte Digestie, want
sy worden diekmals voor een ghenomen / is
niet alleene dienstelijck tot de distillatien ende
Extracten, maer oock tot de Rectificatie, Coa-
gulatio, Fixatie, ende tot de versoetinghe der
kalcken / berepdt ghemaecht door sterke wa-
teren / etc. Den tijdt van dese wepkinghe is
berschepden / nae de natuere van gder sake die
ghewepckt wordt. De groene krugden moghen
een twee ofte dry daghen wepcken / de drooghe
veel

heel langhet. De gedistilleerde wateren worden in vyftien daghen in de Sonne ghedigerceert : maer een derde deel des glas moet ydel wesen / de wel - treckende wateren en hebben soo veel tijdt niet van doen / ende moeten wel nauwe toeghestopt wesen / op dat de Sonne de reucke niet upt en trecke / van andere wateren en is dit niet van noode / sae sommighe trecken met speilen in het decksel gaetjes / om de onnodige dampen daer upt te trecken.

Putrefactie.

Is eene werckinghe / door de welcke de ghesmenghede lichamen ontbonden worden / door natuerlijke verrortinghe / de welcke gheschiedt / als de bochtigheyt van't selve lichaem komt te oberwinnen de drooghten / de welcke de verrortinghe eyndicht / door de nuytwendighe hitte / de welcke sy naar haer treckt. Dese verrortinghe gheschiedt / om daer upt te trecken de essentie / ofte het wesen / ende de selve af te schepden van het gene dat van andere natuere is. Dese Putrefactie gheschiedt aldus / t welcke men wilt verrotten / bereyt men als betaemt / en men doet het in een glase kolf met sijn eyghen bochtigheyt / ofte so het geete en heeft / men doet daer eenige andere bochtigheyt by / t welcke men Menstruum noemt (dus ghenoeint / om dat het de verrortinghe ten hooghten op een maendt blybrenghet) op dat het lichaem verbochticht wesende / de menghelinghe mach te niet doen / ende treckt tot haer de essentie , ende bewaert die onbedorben totter tijdt van de Extraxie. Dese kolve nauwe toeghestoten / op datter gheen krachten en verblieghen / wordt in peerde-
 H z
 mest

mist ghefelt / ofte in een laeu badt / tot den gheserten tijdt. Het eyghen der Putrefactie, is eene sake te veranderen van reucke / coleur ende smake / ende te niet doende de oude / bzenghen woort een nieuwe natuere,

Circulatio.

Is eene werckinghe / dooz de welcke het Liqueur, ofte bochtigheyt van sijne elementere ende bedersselijcke qualiteyten woort ghesuybert / ende verheben tot een hooger ende excellenter trap in den Pellicaen / in de welcke dooz heele omdraepen ende omkeeren gheroert sijnde / af-leght alle de reste van sijne onsupberheyt : welcke Circulatie aldus gheschiedt : Men doet het Liqueur in den Pellicaen) anders Vas Circulatorium, ofte Hermeticum ghesnaemt) vter ofte biff deelen des bats ydel blybende / 't selve boben naeuwe toegheslopt / ende de Iuncturen wel ghesluteert ; dit vat woort in Paerde-mest / ofte wel in een warm Badt ghestelt / soo drey ofte wat dieper als de materie die in den Pellicaen is / de reste blijft in de koude locht / op dat de locht de opgaende dampen mach stollen / ende wederom doen nederdalen ; dit soo langhe in de warmte ghestaen hebbende / als 't u dunckt van noode te wesen / sult alle de onsupberheyt in den gront des bats binden / 't welck ghy soetkens sult afgieten.

Fermentatio.

Is eene verheffinghe der saken in hare eygen substantie / dooz de welcke / dooz middel van digestie, de werckende hitte oerwint / en doet
de

De saken gaen en oprijzen als een deegh / waer
 dooz sp verandert in hare natuere't gene't welck
 lijdelijck was. Het gene't welck fermenteert/
 is oft bloepende/ oft dick / 't welck bloepende en
 van nature warm als is sap van appelen / pee-
 ren / oft moss / etc. fermenteren dooz haer selven/
 maer die van natuer kout zijn / als zijn koude
 sappen moeten tot het fermenteren eenigh by-
 hoeghsel hebben / als is droesem van wijn/ bier/
 gist' oft eenige suere saken/insgellijcks de drooge
 en harde saecken / na dat sp ghestamp't zijn / en
 met eenige bochtighed't verbochticht ; maer de
 heele harde saken/ als zijn ghesteenten / moeten
 eerst gheralcincert zijn/ ende daer na te ferment-
 teren ghestelt worden. De Triakel/ Merridaet/
 ende dierghelijcke dicke saken fermenteren dooz
 haer selven/ter oorsake van de by ghedaene wijn
 ofte yet dierghelijcks.

Coagulatio.

Is eene van de boornaemste operatien van
 de Alchimie/ dooz de welke de sachte ende
 bloepende saken worden hart ghemaeckt / dooz
 de ontneminghe haerder bochtighed't / ende al-
 hoe wel sp is onschepdelijck bereenicht met de
 specten der solutien : als is Precipitatie, Amal-
 gamatie, Sublimatie, Distillatie ende dierghelijc-
 ke ; nochtans wordt sp gemaect dooz eene by-
 sondere maniere.

Ten eersten dooz uyt dompinghe / dat is Ex-
 halacio, dooz de welke de bochtighed't van de
 saken / die men coaguleert / wordt uytgedamp't.

Ten tweeden / dooz Decoctie, dat is berzie-
 dinghe / dooz de welke de sachte saken worden
 ghebocht tot een harder consistentie.

Ten verden dooz Congelacio, dat is stollin-

ghe/ gelijk als in de Keidberg/ dooz de koude/ de Crifialen worden boozghebrocht.

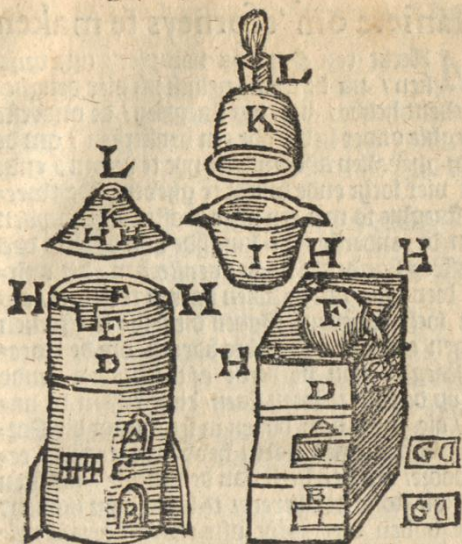
En hierden dooz Fixatio, dat is vast makinghe / dooz de welcke de volatie, dat is wechbliggende saken / ende die hier blieden/ zijn ghesoon te blijben in de selve / het welcke gheschiede / ofte dooz byboeginghe der Ficer / dat zijn harder saken / ofte dooz mengelinghe / ofte dooz Sublimatie, ofte dooz Ciment, oft anders na de nature van elcke sake.

Van het maken ende bouwen

der Chymischer Forneylen, ende de verscheydentheydt der selve.

A Enghestien ick de boornaemste preparatiën / ofte bereydingen der Chymischer medicamenten in't generael beschreben hebbe / wat sy te segghen zijn / ende hoe sy in 't werck ghestelt worden: restect nu wat van de Forneylen / regeren des viers / van de Instrumenten / ende wieren der vaten te spreken / sonder welcke dese konste in het werck / ofte practijcke niet en kan ghestelt worden namentlijck sonder de Forneylen / de welcke verscheyden moeten wesen / te weten om wateren te distilleren / met Balneum Mariæ, Balneum vaporosum, Balneum siccum per cineres, per arenam, per limaturam ferri: om te distilleren met de retorte / met het Fieberberium / dat is wederlagh des viers om te calcineren / etc. maer alle dese verscheydenheyt achterlatende / sal een beschriben met het welcke men alle dese verscheyden distillatiën sal konnen distilleren / met veranderinghe van eene klepne sake.

A. Kool.

A. Koolvensterken. B. Wint en affche:vensterken. C. Ylere rooster. D. Yfere barre om de vaten op te stellen. E. Voore tot de fanyt der Retorte. F. Derde ftaeghie des Forneys, rontom alle vaten daer in te stellen. G. Twee brijcken om beyde de vensterkens toe te fluyten. H. Vier Registers ofte Locht-gates. I. Een rondt aerde vat passende boven in het Forneys, om daer mede met zant ofte affchen te distillieren. K. Is een aerde vat om de Retorte te bedecken, in het welcke de vlamme rontomme de Retorte speelt, als men mer het Reverberium wil distillieren. L. Is het fchouken van het felve vat, dienende om de vlamme tot boven toe te trecken.

Y 2

Maniere

Maniere om 't forneys te maken

Mecht een Forneys van pfer / ofte brijcken / na de forme gelijk ick hier aengheteekent hebbe / van dyp staeghien / de onderste staeghie onder hebbende een vensterken / om de dooz gheballen affchen daer upt te nemen / ende het bier locht ende windt te gheben. De tweede staeghie is met een pfer rooster afgeschepden van de onderste / de langhde van de pfers des roosters ligghende na het vensterken / het welke dient soo om de kolen daer in te steken / als om locht te geben. Boven dit selve vensterken liggen een ofte twee pfer barren om de tweede staeghie van de derde af te schepden / ende om op de selve te laten staen / ende rusten de baten / die men daer boven in set / want dit Forneys boven open staet / hebbende ter zijden een ne booze / om den beck van de ketozte / als men met die wilt distilleren / te laten dooz komen / ende boven bier locht ofte roeck-gaetjes / die men registens noemt / recht ober malckanderen staende / die haren oorspronck nemen in de tweede staeghie / daer men het bier stoockt / om dooz de selve de hitte te verminderen ofte te vermeederen. Soo ghy dit Forneys van brijcken maect / neemt ghedrooghde onghebacken brijcken / want sy haer beter laten sijden / ront ende bequaem maecten / metst de selve met moortel ghemaect van vette leem / daer onder ghemengelt wat zout ghedrooghde peerde-mest ende wat sabel : van buyren mooght het selve besetten met stercke moortel van kalk. Soude u meer raden het Forneys bierkant te maeken / want alhoewel het wat meer plaetse beslaet / is nochtans stercker / ende bequaemer / om

om in de vier hoeken de Registers te vren-
ghen; maer soo ghy het selve van pfer laet ma-
ken / en sal de hitte in sich soo wel niet betoa-
ren; maer om dit wat te verbeteren / beset
't selve Forneps / van de tweede staeghie af tot
hoben toe met de hoben - gheschreven Noortel
tot hoben toe / de Registers latende uyt ende
voort-komen.

Soo ghy in dit Forneps met het dampende
Balneum wilt distilleren / set hoben in het For-
neps een kopere ketel daer in passende / de welcke
rust op de pferen barren / ende doet in den bo-
dem een deel waters / hoben het welcke ghy de
kolbe / ofte cucurbita sult setten / dan met een
kopere deysel / daer toe ghemaectt hebbende
een gat in het welcke de kolbe past / ende de sel-
ve vast houdt / sult ghy het Balneum toestope-
pen / ende dooz den damp des waters distille-
ren.

Maer soo ghy in Balneo Mariae wilt distille-
ren / moet in den selven ketel soo veel waters
doen / dat het de materie / in de kolbe wesende /
dooz / ofte vier vingheren passeert.

Wilt ghy het Balneum Aënum ghebruycken /
neemt in de plaetse van een kopere ketel / een
ront vat van aerde gemaectt / hebbende ront-
omme een kant / naer den oppersten mondt des
Forneps ghemaectt / op dat den ronden uyt-
staende kant op het Forneps mach rusten / in
het welcke vat ghy de kolbe sult in passen / ende
hoben met een deysel vast houden / ende toe-
slupen / op de maniere / als ick in Balneo vapo-
roso gheseydt hebbe.

Soo ghy nochtans met Balneum siccum wilt
distilleren / neemt het booznoemde aerde vat /
ende doet daer affchen / zant / ofte bijssel van
pfer

pfers in / in het welke ghy u kolbe / Pellicaen / ofte
Matras sult setten / ende met vier daer toe be-
quaem / distilleren.

Soo ghy met de Retorte wilt distilleren / leght
den snijpt ofte beck der Retorte in de booghe des
Forneps / ende laet den buysck der Retorte lig-
ghen op eenigh steunsel / als een kiontje leent
soude moghen wesen / het welke leght op de
pfere barre ofte gerde.

Soo ghy met het Reverberium wilt distille-
ren / soo moet ghy de Retorte ende opperste deel
des Forneps / met een opgaende deersel boude
wijs ghemaect / bedecken / het selve deersel heb-
bende vier gaetses / die men kan open ende toe
doen / dienende boog de registers. Oste wel
doet dit aldus : laet een teple maken van aerde /
soo wijt dat sy den mont ofte opperste deel des
Forneps kan bedecken / rondt / ende een voet
hooghe / hebbende in 't midden van den bodem
een vierkant gat / stelt dese teple op den mont
des Forneps ofte Oven / soo dat de Retorte
daer mede t' eenemael bedeckt zy / metst rondt-
omme dese teple een muercken van brijcken /
soo hooghe als de teple is / ende met vier stuc-
kens van brijcken metst aen het gat der teple
een kleyn schouken / ofte wel laet den Pot-
baker / als de boogsepde teple nu wat drooghe
is / een schouken van pot aerde daer aen ma-
ken : dese teple tot het opperste van het schou-
ken sult ghy met zandt bedecken / want het
muercken maer en dient om het zant te hou-
den. Dit schouken dient om de blanne tot
boven toe / ende dus rontomme de Retorte te
trecken / het welke ghy d' eerste vier uren /
ofte min sult toe - stoppen / daer naer sult ghy
't selve allencckus openen / als oock het beur-
ken

Distilleer-konste. 347

kien daer de asschen valt / om dus tot de hooghste graedt der hitte te gheraken / dus wordt Oleum virrioli ende meer andere saeckien ghesdistilleert.

Soo ghy per ignem Supresionis wilt distilleren / legt de gloepende kolen boven de ketozte / de welke met zand bedeckt is. Dus hebt ghy door een Fornes alle de booznaemste distillatien der Alchymie.

Furnus Reyerberii.

Van

Van het regeeren des viers.

Die mer de Retorte wilt distilleren Igne Reverberii, moet nootsakelijck weten niet de vier trappen der hitte op te klimmen / anders sal de Retorte / die van glas is / ontsuckten springhen: daerom ist van noode / dat sy allenciens warm wordt / soude men de selve gloepende maken sonder breken / om door ghewelt des viers de binnenste gheesten der materien / die men distilleert / daer uyt te drijven. Den eersten trap des viers is seer traegh / om allenciens warm te maken / sulchs als is Ignis Baluzi, & vaporis, dat is hitte voortkomende uyt de dampen van heet ofte ziedende water. De tweede trap is / als de materie / die men distilleert / in asschen staet / Furnus Achanoris ghe-naemt / de welke in eenigh vat is / waer onder men hier maect. Den derden trap is / als men in't selve vat / in plaetse van asschen / zant / ofte vijsel van yser doet. Den vierden trap is / bloot vier / het welke het vat raect / in het welke de materie is / die men distilleert / sonder eenige saken die tusschen beyde zijn. Desen trap heeft nochtans noch twee trappen in sich selven / want hoe wel de Vesica ofte ketel / met de welke men Olie ende water distilleert / op het bloot vier staet / nochtans en mach men die de hitte der Retorte niet gheben / de welke de hooghste hitte heeft. Door het eerste ende tweede vier distilleert men per ascensum, dat is door opklimminghe / door het derde ende vierde per descensum, & concursum, dat is door nederdalinge / ende t' samen-loopinghe / dat is door de Retorte,

Van

Van het luteren der vaten.

Om de Ketozen te luteren / hoe wel sommighe die ongheluteert ende bloot ghelich sijn / ghebruycken / ende de andere de selve van steen / ofte aerde nemen / daer op niet achtende / dat sy eenighe Spiritus berlesen : neemt potaerde / ghedrooght peerde-mest / gestampde brijcken / schelseren van yser slaggh / kneedt dit al t' samen met ghemeyn water, *Lutum sapientiae*, om de subtilste geesten te bewaren / wordt aldus ghemaeckt: haectt levende kalck / menghelt het selve met witte van den eyde tot water gheslaghen / doet het haestelijck op een doeckken want het verdrooght terstont / ende ghebruyckt het oock tot ghebozste glazen / ende vaten te stoppen. Om ghebozken potten ende glazen by een te maken / neemt *Bolus armenus*, *Minium*, en *Cerulli* hart elcks eben beel / ende sijn ghepulberiseert / mengelt t' samen onder een met oude Lijn-zaet-olie ofte bloepende Vernis / ofte wel neemt levende kalck met Vernis alleen.

Om glazen aen een te luterem als is den kolf met den helm / neemt Roepje ofte Berckensglazen / ofte wel langhe bandekens lynthoer in water nat ghemaeckt / in het welcke terwyl bloeme is onder ghemenghelt.

Om te luterem den helm met den ontfaenger / neemt een onse Was / *Colophon* / Spiegghelherst van elcks een dragne / smilt he t' samen met een wepnighschen Olie / giet het dan in het water / ende kneedt het t' samen.

Om de Ketozte aen sijn Reipient te luterem / neemt de selve stoffe / daer de Ketozte mede gheluteert is / ende menghelt daer onder wat zout / ofte wat poepet van *Colophon*.

Inleydinghe des Chymischer

Compositie in het bysonder, waer van ick der-
zhen in het gheral, hoe sy bysonderlijck ghe-
maecks worden, sal verhalen, de welcke van
de Galenist onderwijlen ghebruyckt wor-
den.

A Enghestien ick meest alle de bereydingen en
werckinghen der Chymische medicamen-
ten in't ghemeyn/ende generael verhaelt hebbe/
sal ick nu in't bysonder komen / ende toonert
hoe de selve in't bysonder worden in 't werck
bestelt / niet dat ick alle Chymische medica-
menten wil verhalen / maer alleene dese / de
welcke de Galenisten (die de Chymisten Do-
gmaticos noemen) ondertwijlen ghebruycken /
den noodt dit dus bereytschende; want soo ick
vooren seyde / wordender veele lof en prijsbare
medicamenten in de Alchymie ghehouden/ende
van de Galenisten aenghenomen. De gene die
lust heeft meer te weten / dat hy lese Paracel-
tum, Crollium, Quercetanium, Auroram Medi-
corum Freytagij, Pharmacopæam, Spagyco-
medicam Ioannis Danielis Mylii, Antrum Ma-
gico - Medicum Antonii Zimarae, Dispensato-
rium Chymicum, Beguinum, &c. ende sal ten
vollen volbaen worden. De oorden die ick vol-
ghen sal / sal wesen dese: Eerst van de distillatien
der waeren: ten tweeden / van de distillatien
der Olien: ten derden van de distillatie der gee-
sten: ten vierden van de sinpele en ghecompo-
seerde extracten: ten vijfden van de Cincturen:
ten sessten van de uyttreckinghe der zouten: ten
sebensten van de sublimatie der bloemen: ten
achtsten van de Magisterien: ten negenste van
Precipitatie: ten thiensten van de Safranen:
ten

ten elfften van sommighe preparatiën van Antimonie : ten twaelfften van sommighe preparatiën van Quickflber : ten dertihenden van sommighe andere inbentten.

Van het distilleren der wateren.

So beele het distilleren der wateren belanght / hebbe in de Pharmacie mijne opinie ghesepdt / tracterende van de distillatie / hoe wel sy ten deele teghen de Melchmie strydt / ten deele seght ick / want sy de klokke en het Refrigeratorium oock ghebruycken in het distilleren der krupden / want Beguinis seght dat men soude nemen twaelf pondt Cleoye - krupdt / ende wortelen t' samen kleyn ghekapt / ofte gestampt zijnde / met twintigh pondt water / soude by daghen langh laten staen weycken / ende datt dooz het Refrigeratorium acht pondt water ten minsten soude afstrecken. Op een ander plaetse seght hy / dat men moet nemen ses pondt water / tot een pondt krupdt / sijnen upleggheer Lucas de Roy seght / dat by pondt water tot een pondt krupdt genoegh is / gelyck het is / 't en ware de krupden seer droogh waren. Men verwondert / dat sy han selken inde selve sake niet meer gedaechtrich en zyn / die soo precys in alles willen wesen / ende een ander soo lichtelijck berispen. Sommighe wateren beghereen sy oock met de klokke ghedistilleert te hebben / namentlijck die men uptwendelijck ghebruyckt / waer hem 't loot dunckt nut te wesen ; maer het loot / ghelijck ick aldaer sepde in tin verandert wesen / de sijn niet wat reden sy souden kunnen voortbryngen / de klokke niet te gebruycken / namentlijck als men goede acht daer op neemt / niet en

laet

laet verbanden / t welck seer wel kan geschieden. Voorts de Chymische distillatie bestuigt in haer vijf deelen. te weten Exaltatie, Exhalatie, Circulatie, Rectificatie, ende Cohobatie.

Oft de ghedistilleerde waters na de ghemeyne Opinie der Chymisten binnen het jaer, ofte ten eynde des selfs hunne krachten verliesen oft niet?

Ick en kan niet ghenoech verwonderen / dat alle de gene die van het distilleren der wateren schryben / segghen dat alle wateren upt krupden ende bloemen ghedistilleert / alle jaer moeten verandert wesen / door dien sy van seer lichte mengelinghe zijn / waer door sy / eer het jaer uptgaet / ofte t'eynde des selfs / hunne krachten verliesen / of sy seiden / wat berrindersen / soude mogen passeren / veel gesept / maer luttel goet ghedaen ; maer meyne / dat dit den eene upt des anders schyften ghenomen heeft / sonder te ondersoeken de waerheyt / gelijk ick in de Pharmacia in het oberhouden der zaden ende bloemen oock ghetoont hebbe / dat S-men melonis twee jaren oudt wesende / gezaept sijnde / sijns ghelijcke voorts brenghet / Roosen ende andere hunne reucke behouden / waerachtighe teekenen hunder in - ghesloten kracht. Dus leyd een blinde den anderen : Want wie sal my met reden konnen wijs maken / dat wateren die hunne reucke ende smake oock twee jaren behouden / als is Aqua salvia, Betonicas, Hysoyi, Feniculi, Lavendulae, Rosarum, &c. hunne krachten hebben verlozen / ende koude wateren / soo lange als sy bewaren hunne smake / die sy eerst hadden / klaer blijben sonder ver-

derffe

berffensisse dick ofte slijmachtigh Phlegma /
 gelijk ick dickmael Aqua portulacæ, Solani,
 Lactucæ, &c. die alle seer koude wateren zijn /
 hebbe gesien dese wateren in hunne eerste reuc-
 ke / smake / ende ghestaltenisse blijven / segghe
 dat sy hunne eerste krachten hebben behouden
 want ick en beblinde niet / uyt wat andere teer-
 kenten men kan oordeelen dat sy hunne krach-
 ten verlozen hebben ofte niet : als in de boorzep-
 de. Sommige laten toe / dat heete wateren uyt
 heete krupden gedistilleert / twee jaren betwa-
 ren / maer uyt koude krupden ten hooghsten
 maer een jaer. Draghe waer uyt sy dit oorz-
 deelen / aenghesien sy sonder dicke Phlegma /
 ende bederffensisse zijn / behoudende hunne eer-
 ste smaccke ende reucke als eerst ghedistilleert.
 Sult my antwoorden / om dat sy van dunne
 mengelingen zijn / ende de krupden / waer uyt
 sy ghetrocken zijn / seer licht bederven. Hier
 uyt en volcht niet dat hunne sappen oft wate-
 ren oock licht bederven / de Oranjen / Citroe-
 nen / Granaten / Queen bederven lichtelijck /
 hier uyt en volcht niet / dat hunne sappen oock
 lichtelijck bederven / die men jaren langh be-
 waert / sommighe op hun selven / sommighe
 met Olie bedeckt / ende naeuwetorghesloten.
 Sae men siet dat de koude Phlegmatijcke
 menschen langher leben dan de heete choleric-
 ken die dooz de hitte verdooren / ende ver-
 teert worden / in ghelijcks alle compositien
 daer Opium in hant / koudt in den vierden
 graedt bewaren veel langer dan ander. Ten
 laersten segghen sy / dat alle koude wateren /
 maer in Balneo vaporolo moeten ghedistil-
 leere worden / niet een laeutwe hitte / op dat
 de hitte haer selven niet in en drucke in't boorz-
 sepde

sepde water / ende het selve alterere : soo brage icks / oft de formele koude van een kout ende slegmatijcke mensch / sich selven dooz - warmende / dooz de accidentele hitte wordt warmer ? soo niet / soo se niet en doet / waerom sal de formele koude der krupden : dooz de accidentele hitte vermindert ofte verandert worden ? Azijn koudt van aert / en vermeerdert dooz het koken op het vier hare koude niet / maer wordt daer dooz vermindert. Water eens ghezoden wesende / sal eer verbziesen / dan't welcke noyt gezoden en heeft / hoewel andere daer van andere redenen voortbrengen ; nochtans soo verre daer eene hitte waer ingebzucht / behoorde langer het verbziesen te wederstaen. Dooz icks late den Leser / dit wel doozmerckt hebbende / sijn oordeel hier over stricken.

Maniere om alderley wateren uyt kruyden ende bloemen te trecken.

DE koude ende vol - sappighe krupden sult ghy klegen ghesneden ofte ghekapt / soo icks in de Pharmacie gheseyt hebbe / met een tinne klocke / ofte kolbe in het zandt / met een matigh vier distilleren / niet tot dat het mergh t'eenmael doz ende doogh is / want soude in persichel staen van te verbranden / ende dus de wateren eens andere kracht in te drucken / ende t'eenmael onlieffelijck te maken / ofte wel in Balneo Mariae, hebt ghy tijdt ; ende Instrumenten daer toe. Sommighe / de krupden ghestampt sijnde / persen het sap daer uyt / ende distilleren 't selve met het Balneo Mariae, De heete ende dooghhe krupden sult ghy ghe-

ghestampt ofte ghekapt / met water t'eenemael heet ghemaect / twee ofte dvy daghen in Infusie laten staen / dat de krupden recht oversopt zjn / ende dan met het Refrigeratorium, met een hooghe opgaende buyse (want hoe hooghet de dampen kliminen / mit Phlegma mede boeren / langhet bewaren / ende soo veel / als booz eené rectificatie dient) distilleren / ende niet als veel Apothekers / ende seer qualijck / stekende den helm rechte op den ketel / van daer latende dooz een Slanghe loopen / ghelijck men den ghebzande Wijn distilleert / sonder kappen / ende sonder insunderen / so dat si niet veel beter als de dampen van ghemeyn water en hebben. Soo ghy nochtans de moeyte / van het water te veranderen / wilt ontgaen / laet niet een byghevoeght buysken / de buyse van het Refrigeratorium in de Slanghe komen / ende distilleert apt de selve krupden met een matigh vier / ten hooghsten soo veel / als de krupden selve weghen / ofte soo Bequinis seght / ten minsten acht pondt water met 12 pondt krupdt.

Verscheyden manieren om

Roose-water te distilleren.

TEn eersten worden de roosen van hunne knoppen afgepluckt / ende dvy daghen in balneo ghedigerert / ende daer na met het dampende balneo ghedistilleert. Ten tweeden / sonder te laten dighereren / worden de selve in Forno Acharoris, dat is in aschen / in een glasse ofte steene kralbe ghedistilleert / ofte met de tinne klocke / met niet te grootd vier / op dat de roosen niet en vanden. Ten derden / de gietgaet

rigaerts / ende baetspoekers seer schandelijck
 heel waters daer by gietende / Distilleren die
 met het Refrigeratorium, ende upt acht pondt
 Roosen trecken wel vijf-en-twintigh pout wa-
 ters. Andere wat conscientieuser doen by vier
 pondt Roosen acht pondt water / ende distille-
 ren die met de Desica. Ten vierden / worden de
 Roosen ghestampt in een steenen Mortier / ende
 een wepnigh met oude Roose - water verbocht-
 tigh / ofte dock niet / ende dus ghedistilleert in
 een heet badt / en het eens ghedistilleert water /
 giet men op nieuwe ghestampte Roosen / ende
 her - distilleren de selve aldus herschepden reg-
 fen. Ten vijfden worden de Roosen ghestampt /
 ende het sap daer uptgeperst: welcke sap in Bal-
 neo Mariæ wordt ghedistilleert. Ten sessten / de
 Roosen ghestampt wesende / worden in een vat
 drij daghen in de kelder ghestelt / ende daer na
 het sap upt - gheperst / upt het welcke een goet
 water wordt ghedistilleert / t welcke langhe be-
 waert: de uptgheperste Roosen worden daer
 na drij daghen in water ghetwepelt / ende dan
 met het Refrigeratorium ghedistilleert / welcke
 water goet is om daer mede te koocken. Ten
 seften / te Parijs distilleren de Apothekers
 ghemejnelyck het Roose - water aldus: De
 Roosen in eenen steenen mortier ghestampt sijn-
 de / worden in een groote opgaende steene pot / of
 krupcke gesteken en stijf daer in gedout de wel-
 ke sy een maent twee ofte drij in den kelder be-
 waren tot dat sy suer worden / dan doen sy daer
 gemejn water by en trecken daer upt een sterck
 roesewater / het oberbliffel van water / t welck
 by't mergh gebleven is / giet sy op nieuwe roo-
 sen / en distilleren als booren. Sommighe per-
 sen upt de Probensche Roosen het sap / en ma-
 ken

ken daer huij Sproop van Roosen af / de vpt-
gheperste Roosen laten sy / soo ick ghesepdt heb-
be / wat water daer by gietende / siet worden /
ende distilleren van die tot water om te koken.

Ten achtsten wordt van de Apothekers een
vpt-nemende goet Roose-water gedistilleert die
een goede quantiteyt Sproop van Roosen ma-
ken: Reemt / by exempel van 16 pont Sup-
ker Antwerps ghewichte / hier by moeten by-
ghehoeght worden / volghende de discriptie van
Sproop van Roosen 26 pont 8 oncen Infusie
van Roosen / dus moghen hier dooz distillatie
afghetrocken worden neghen pinten en acht on-
cen: Want tot vier pondt Supker Antwerps
ghewichte / soo ick Sproop van Dioletten ghe-
toont hebbe / en is maer van noode een pinte
nattighedts. Dus sult dit soo in 't werck stel-
len. Clarificeert de Infusie met het Supker
ende witte van Eperen / ende dooz den wolsen
doeck ghepasseert zijnde / doet dat in een / twee /
ofte dyp steenen kolben / ende stelt daer op Glae-
sen Helmen / ende treckt daer af soo veel water
als ick ghesepdt hebbe / ende en brest niet dat
het Sproop minder kracht sal hebben / dooz
dien de purgeerende kracht niet en kan ophim-
men / ende sult een vptnemende goet van reucke
Roose-water bekomen.

**Maniere om Roose-water te
maken, brandende als ghebrande wijn.**

Nemt gestampde Roosen / in den kelder be-
waert tot dat sy beghinnen siet te riecken /
soo ick in de sebenske maniere ghesepdt hebbe /
distilleert de selve sonder daer yet by te doen in
Balneo Mariae. Op een deel van de ober-ghes-
bleven

Dieben ghestampre Roosen sult ghy dit water pieren / ende wederom distilleren als boozen / ende volhart aldus tot dat alle uwe ghesermenteerde Roosen ghedistilleert zijn. Ten laetsten / neemt alle het ghedistilleert water / ende herdistilleert dat met de kolbe / ende separeert daer van omtrent het twaelfste deel / ende sult een uptnemende riekende water hebben / t welck branden sal als ghebrande Wijn / ende langhe bewaren.

Maniere om Azijn te distilleren.

Ghedistilleerde Wijn is Wijn af ghescheiden van zijn Phlegma. Is eene distillatie / de distillatie des ghebrande wijns / ende de boozgaende t' eenemael contrarie en ongelijk; want den boozloop / die in de gebzande wijn het sterckste ende krachtighste is / is in de distillatie des Wijns het onsterckste / ende sonder kracht / ende wordt als ontsut wech gheworpen / ende wordt den na-loop / als in de ghebrande wijn den boozloop ghehouden. Dese distillatie dient met de kolbe in het zant ghedistilleert te worden / op dat de scherp-bijtenhepdt des Wijns niet van het koper af en trecke / maer om den tijd en moeyte te sparen / doet dit aldus ; neemt een nieuwe aerde pot / en doet daer in den Wijn-Wijnt / en laetse een derdendeel / oft tot den helft berzieden / distilleert dan met de kolbe desen Wijn t' eenemael upt / tot dat het upt-druypende water begint roff te loopen. Dese Wijn sal u dienen tot het maecken van de magisterien van Peerten / Cozael / en Kreeft-ooghen.

Acetum Alhalifatum.

A Cetum alhalifatum wordt op verscheiden manieren ghemaect. Ten eersten / men neemt uyt ghekoochten ofse uyt ghedistilleerden *Wijn* / tot de dichte van *Honigh* / op het welke op-gegoten wort gemeyn water / de hoogste van vier vingheren / ende't selve laet men digereeren in *Balneo* by daghen / daer na wort het selve in een *Kelder* ghestelt / waer dooz de koude in den bodem het zout tot cristal stoit / waer af ghy de nattighepdt sult af-gieten / ende *Cristalen* met een lichtighepdt met water af-spoeken. Tot een pondt van dit zout ofse *Cristal* neemt vier pondt *Wijn* - azijn / ende distilleert het met de *Ketozte* in het zandt / op het epnde ghebende heel *Sterck* vier / daer na sult ghy uytneemen het welke in de *Ketozte* ghebleven is / 't selve calcineren / ende met schoon water / na dat het wel ghesilteert is / 't zout daer uyt trecken / welck zout ghy sult doen by het gene eerst is uyt ghedistilleert / en t'samen weder met de *Ketozte* distillieren / met een heel *Sterck* vier / soo lange 't selve water gietende op het ghene dat in de *Ketozte* blijft tot dat alle het zout is opgeklimmen. Ten laetsten wort desen *Wijn* in *Balneo* gedistilleert / waer van ghy een *Wijn* bekومت om alle steenen ende *cristalen* te ontbinden ofse smelten.

Tweede maniere : Neemt twee pondt *Cermentijn* / en soo veel gedistilleerden *Wijn* / distilleert dit t'samen / eerst met een kleyn vier tot dat de gheesten van den *Cermentijn* ende *Wijn* zijn uytghekomen / vermeerbert dan het vier / ende daer sal uytkomen een geel *Olie* / ende een roodt water / maer als de *Olie* begint roodt te worden / houdt op / daer na separeert dooz den trechter den *Spiritus* , en *Olie* van den

zijn / welcke ghy met Spieber sult rectificeren.
 Derde maniere: Neemt een pont Honigh/ en
 een half pont zout / koocht dit t'samen teene-
 mael hart/giet het op een vet gemaecte steen/en
 hout zijnde / pulberiseert het selve / doet het dan
 in de Retorte met twee pondt goede gedistilleer-
 de Wijn / distilleert het dus in ghesloten Re-
 verberium, met twee cohobacien, en ten laetsten
 in Balneo Mariae. Daer zijn noch ander manie-
 ren soo om Acerum alhalifarum als Radicatum
 te maken / alle seer indopelijck om te maken/die-
 nende tot Menstruū tot de ontbindinge der ede-
 le geseenten en peerlen; maer de nabolgende sal
 alle dese operatien doen veel lichter om te makē.
 Neemt de bobenschreben gemeyne ghedistilleer-
 den Wijn/dunckt sy u niet sterck genoegh te we-
 se/koocht die in een aerde panneken/en wat ver-
 koocht zijnde / en dus versterckt van't bier ghe-
 daē zijnde/doet daer by wat Spiritus salis, soo veel
 als't u van noode sal duncken/en u d' experientie
 sal leeren/ maer noteert/ soo ghy den Wijn twee
 of drymael herdistilleert / sal dies te beter wesen.

Aqua Cinamomi simplex.

R Cinamomi grosso modo contusi, vel in
 particulas fracti ℞ i. Aquæ rosarum, Vini
 cretici vel hispanici ana ℞ iiii. misce & loco
 calido aliquot diebus macera, & distilla s, a.

Met wat instrument het Caneel-water moet
 gedistilleert worden / hebbe in de Pharmacie met
 redenen ghenoech bewesen / sprekende van de dis-
 stillatie. Sommige nemenmaer loutere Spaens-
 se oft Fransche wijn. Maethiolus neemt tot een
 pont Caneel vier pont Gooze-water / en maer
 een half pont Wijn/ andere schrijven anderhalf
 pondt.

Aqua

Aqua Theriacalis.

* Theriacæ Andromachi ꝛ vj. Mithridatii
 Damocratis ꝛ iiij. Specierum lætitia Galeni
 ꝛ ij. Foliorum dictamni cretici, Scordii ana
 ꝛ l. Radicum tormentillæ ꝛ j. Croci integri
 ꝛ ij. Syrupi è succo citri ꝛ vj. Spiritus vini
 rectificati ꝛ j.

De Triakel / Mithridaet / Species lætitia
 ende andere ingredienten grof ghestampt / upt
 ghenomen het Saffraen / 't welck heel moet
 blijven / sult ghy met Snyoop ende ghebrandt
 Wijn dissolberen / ende sommighe daghen t'sa-
 men laten staen wepcken in een warme plaet-
 se / daer nae sult ghy 't selve de steene ofte glase
 kolbe in zant ghestelt zijnde / oft veel beter in
 Balneo Mariæ, met een glazen helm / met niet
 te groot bier distilleert / ende wel wachten
 van niet te veel upt te trecken / op dat het niet
 en herbzande / daerom neemt liever wat meer
 ghebrande Wijn / ende treckt daer een half pin-
 te af. Dit Triakel water is te Brussel van de
 Doctoor van den Hertogh van Parma boez
 geschreven geweest / is van groote krachten / en-
 de lichter om maken als eenigh ander / ende
 't selve wordt in verscheyden Steden van Nes-
 derlandt gheluckelijck ghebruyckt.

Maniere om ghemeyn Sterck-
 water te maken.

Nemt twee pont ghedrooghe Vitriol / en-
 de een pont ghemeyn Salpeter / stampt het
 ende menghelt het beyde t'samen: doet het dan
 in een wel geluteerde Retorte / ende set die in het
 Fornys des wederslaghs / dat in het Rever-
 berium luteert aen den beek des selfs een groote

ende wijde Recipient, ende distilleert het trap-
 wijs 24 uren lanck / daer na als ghy sult sien
 dat de witte ende dampachtighe gheesten ver-
 dwijnen in den Recipient / laet die allencxkens
 berhoelen. Clarificeert daer na het ghedistilleert
 water door het silber / op dese maniere: Preemt
 het vierendeel / ofte ten minsten een once ofte
 twee / ende doet daer een dragme fijn silber in /
 ende smilt het in een hooghe kolbe op bosch-ko-
 len: Dese Sollurie sult ghy dan boeghen by de
 by ander partijen van't boorzepde water / en
 sal wilt worden als melck / doet het selve dan in
 een glas naetwe toe-ghesloopt / ende laet het sit-
 ten / ende giet daer na af het welcke klaer is.
 Wilt ghy hier van Aqua regalis maercken / om
 houdt mede te smilten: dissolbeert in vier on-
 cen van dit water een once Sal armoniac, ofte
 ghedzooght ghemeyn zout.

Oleum vitrioli.

DAer zijn verscheyden manieren om Spiri-
 tus vitrioli, koper-root ghenaeemt te distille-
 ren maer de ander achterlatende / sal de licht-
 ste beschrijven: Preemt thien ofte twaelf pondt
 schoon koper-root / calcineert de selve in een aer-
 de teple / tot dat sy root is: stampt dan dit heel
 fijn / ende doet daer by stercke ghebzande Wijn/
 tot dat de materie heel door-droncken is / ande-
 re en doen daer gheene gebzande Wijn by / maer
 poepereen een pondt van de teple daer 't koper-
 root in ghebzandt is / ende menghelen dat daer
 by / laet het selve dus staen in warme asschen
 24 uren in de Retorte van glas / die geluteert is
 latende een derde deel pdel (de meekendeel en
 sellen nu anders gheene Retorten dan van
 aerde

aerde ofte steen ghebacken) ende distilleert het selve igne Reverberij, in't beghinself / ende dit ontrent de vier uren met seer kleyn vier / op dat de Retorte niet en berste / ende continueert het selve / tot dat alle den gebzande Wijn is upt ghedistilleert. Luteert dan aen de Retorte heel naectwe een groot Recipient / want waer se kleyne / de kracht ende hitte der opdampende gheesten soude het al in stucken doen springhen / ende dat met grootd verijckel van den Operateur / daeromme en nemen sommighe geene glasse Recipienten meer / maer van dick steen / lieber hebbende datter wat geesten door de lochtgaetjes berbliegen / dan in dit verijckel te staen / ende maectt alsdan heel sterck vier / tot den hooghsten graedt toe / ende dat de Retorte t' eenemael gloepe / den tijdt van 20 ofte 24 uren / tot dat alle de gheesten daer upt zijn ghekomen. Laet dan alles een dagh ofte twee berkoelen. maectt den Recipient van de Retorte los / de materie eerst nat makende / op dat de glazen niet en breecken. Separeert dan met de kolbe hebbende een glazen helm / staende in asschen / ofte in ziedende water het Phlegma, van Spiritus, het water sal in den Recipient loopen / ende de de Spiritus ofte Olie sal in de kolbe blijben. Wilt ghy de selve Olie rectificeren / doet die in een minder kolbe ofte Retorte / en na de groote van het vier sal se gheconleurt worden / wit / geel / ofte root.

Spiritus Salis.

Nemt een pondt vijf ofte ses rooden ghemeynen Bolus, ghepulveriseert wesende / maectt daer van een pasta van ghemeyn pekell / ofte

ofte wel van pekkel van boter / maectt van dese pasta ronde bollekens / ende laet die drooghen / ghedrooght zijnde / doer die in een Retorte / latende een derden deel ydel / ende distilleert die op de selve maniere als de voorgaende Olie van Vitriol / ende maectt trap - wijse u bier / tot den hooghsten trap toe.

Oleum Succini.

Nemet een pondt Syccinum, alias Carabe, ende in het Nederlandt Amber ghenoeint / waer van de witte de beste is / stampt die grof / ende menghelt daer onder vier oncen wit ende ghedrooght zant / teghen het op-rijfen ende overloupen / doet die dan in een Retorte van glas ofte aerde / soo grovt dat sy maer half vol en is / ofte wat meer / stelt dan dese Retorte in een vat / den bodem omtrent met twee vingheren hoogh met zandt bedeckt / met zandt dan voozt bedekkende de Retorte soo hooghe / als de materie in de Retorte is / aen den snuyp van de Retorte sult ghy den ontfangher boegen / ende naeu toe-stoppen / dan sult ghy het bier van onder de Retorte traps-wijs stoocken / op het laetste ghebende heel sterck bier. Eerst sal dan vooz al uytbloeyen het Phlegma met een witte Olie / de welke de beste is / het Phlegma zijnde af - ghescheyden vooz den trechter / daer na salder geele Olie uytbloeyen / en daer na roode / die sommighe elck bysonder bewaren. Soo verre ghy de Olie wilt rectificeren / wascht die eerst met ghemeen water / ende distilleert die dan met Koose-water in Balneo Mariae. Dese Olie is seer goet teghen de Apoplexie, Epilepsie, Paralisie, waepinghe van 't hooft / peste / krampe / geelsucht / steen / swarighepdt van sijn water te lossen / etc.

¶

Een tijde der distillatie berheft / ende set hem een volatijl wit zout aen de snijt der Retorte / ende aen 't opperste van den Recipient, hetwelcke dient tot een goet aperitijf vier / ofte ses asen inghenomen.

Oleum five Spiritus Sulphuris.

Deze distillatie en heeft gheen ghemeenschap met de voorgaende (ten 30 ghy die / als sommighe doen met de Retorte distilleert) welke Olie om dat so veel in 't ghebyuck is / ende seer licht om maken / sal ick die hier beschrijven / soo icks die dickmaels ghemaect hebbe. Neemt een groote smilt-kroes / maect die van bukten ende van binnen t' eenemaal wit met krijdt / doet de selve vol Solfer / treckende op het graen ofte grijs couleur / want de selve meer Olie gheeft / gheijck de geele bequamer is om Flores sulphuris te maken. smilt dan het Solfer op een cleyn vierken / ende onsteect dan het selve / boren desen updampende smilt - kroes / sult ghy een platte glase klokke hanghen / daer toe ghemaeckt / ofte van aerde wel verlost zijnde / van sulck een hooghte als u de erbarentheydt leeren sal ; want soo ghy die te neer hanght / sullen de nederdalende dampen de blamme updoen / hanght ghy die te hooghe / soo worden de dampen met den minsten windt wech ghedreven / daer toe is 't oock goet de selve / ofte in een Kelder / ofte in een plaetse die wel besloten is / te distilleren / ende boven dien als 't regent / midts de dampen dan beter resolveren : aen de klokke vergaderen de dampen / alwaer sy hun resolberende / nederwaerts loopen / en op verscheyden plaetsen af - druppen / alwaer ghy verscheyden glaeskens suk stellen / om de Olie te vergaderen

rem

ren / de welcke ghy t' samen doende / sult bewa-
ren tot het ghebruyck. Dan een pondt Solfer
sult ghy eene ounce Olie bekomen / somtijds
min en somtijds meer / nae het weer dat het
maeckt. Soe ghy gheen glase klocke kont be-
komen / kordt u aldus behelpen : Neemt een
groot Peer - glas / wiens bodem van onder is
uytgehokken / ofte breekt den bodem sels dus
uyt : Snijt het Peer - glas met een Glasema-
kers diamant rontomme / neemt dan een gloey-
ende pfer / en leyt het rontomme de snee tot dat
het heel heet is / steekt dan het glas in koude
water / ende sat in twee stucken af - schepden :
Het opperste gat van het Peer - glas sult ghy
met een ander stucken glas toe - decken ende
naeutwe toestoppen / ende boben de uyt dampen-
de smilt - kroes hanghen / soo ick boden seide.

Oleum sulphuris wort dock ghemaect met
de Retorte / met bymengelinghe van drooch wit
zant / tegen het oberloopen / als oock doende by
een pont gestampte Solfer een half pont leven-
de kalck / ende vier oncen Sal ammowiac, maect
dese dient meer tot wonden en ulceratien / hoe-
wel sy dock van louter solfer wort ghedistilleert.

Oleum Theriacinale.

Nemt klaren Termentijn / soo veel als 't u
beliest / distilleert die met veel waters in het
refrigeratorium, het water met de Spiritus sil-
len t' samen uyt komen / welcke ge op het wa-
ter sult sien drijven / die ghy door het Balneum
sult rectificeren. Sommighe distilleren den sel-
ven Termentijn met gemeyn water in den kolf /
hebbende een glazen helm in het Balneum, ofte
warme aschen / ende dan en heeft sy gene recti-
ficatie

ficatfe van noode. Andere distilleren die met de Retorte / staende in affchen / na dat sy eerst gheswaassen is / sonder yet by te doen. Andere doen tot elck pondt Termentijn dyp oncen affchen van hart hout / en distilleren die met de Retorte : andere distilleren de selve met zout en de ghebrande Wijn / etc. Het restant des Termentijn wordt ghenoeit Colophonie.

Oleum de lateribus alias Philosophorum.

Met een korte onderwijfinghe
om met de Retorte te distilleren.

Ick boven sprekende in't generael van de distillatie / heb geseyt dat de distillatie geschiet op d'onderlepe manieren : de eerste dooz op klimminghe / de Apothekers wel bekend / de tweede dooz nederdalinghe / de derde dooz een middel woefende tusschen beyde de Apothekers ongewoone / dese is de distillatie der Retorte / ghevonden van de Chymici , dooz dien dat sommige Olien / namentlijk die van Olijven / niet en konnen op-klimmen / daerom wordt de Retorte (het welcke een dierk glas is / hebbende een ronden buck / met een lange omghedraepden beek ofte snijp) nae dat sy met een dicke leem geheel bekleet is en wel gedrooght / na de maniere als ick in de Mutatie gheseyt hebbe / niet staende in't Forney gestelt / maer dwers met de snijp nederwaerts / soo dat de materie niet en leghe in den bodem der Retorte / maer in den buck der selve / en dwers / liggende den snijp inde boze des Forney daer toe gemaect : hier onder sult ghy in het eerste een seer kleyn viercken makeit / op dat de Retorte sonder verstenallence

allentkens mach warm worden (ten sy ghyt een aerbe ghebruyekt) warm zijnde / sult hee hier allentkens trap-wijs vermeerderen / en op het laetste heel groot en sterck bier maken / om dooz de cracht de Olie op en upt te drijven. Dus wort Oleum de Lateribus ghemaeckt. De beschijbinge is dese: Neemt een oude kareel ofte brijcke / twee ofte meer / breekt de selve in sommighe stücken / maect die dan gheheel dooz gloepende / ende upt het bier ghenomen zijnde / bluscht die in oude ende klare Olie van Olijven / houdt ghehouden zijnde / stamp die tot een poeper / doet dan dit poeper in de Retortze / een derden deel ydel blybende / ende distilleert het op de maniere nu verhaelt / ende niet teghenstaende dat de kareelen soo drooghe en gloepende waren / soo komter nochtans in het eerste water upt / het welcke men daer na van de Olie moet afscheyden / welcke Olie / al is 't dat sy niet wel en riecht / soo is sy nochtans seer krachtigh tegen de verkrampen zenuwen / ende andere koude ghebreken.

Oleum Gariophylorum.

Nemt hier pondt Giroffe - nagels stamp die een weynigh / ende steltse in 40. pondt waters sommighe dagen in een warme plaetse te wepcke / ende doet daer by twee oncen rautwe Wijnsteen grof ghestamp / distilleert dan de selve met het Refrigeratorium, ofte Vesica, om reden die ick segghen sal in de maniere om upt alle krupden ende bloemen Olie te distilleren / ende sult acht oncen Olie hebben. Dese Olie gart te gronde / daerom is sy licht om af te scheyden.

Oleum

Oleum Cinamomi.

De Olie van Caneel wordt op de selve maniere ghedistilleert. Maer Crolius en meer andere met hem segghen / dat men meer Olie uyt de Caneel sal bekomen / soo verre de selve op de volghende maniere wordt ghedistilleert: Neemt dan goede Caneel breekt die in kleyne stukken / doet die dan in een glazen Retorte / ende distilleert de selve in Balneo vaporoso, uyt de welcke sal Olie ende water t' samen uytbloeyen / 't water sal ghy op nieuwen Caneel gieten / ende dit verscheyden mael herbolghen.

Maniere om uyt alle zaden,
kruyden, ende bloemen, Olie te distilleren.

Nemt Anijs / Venckel zaedt / &c. stampt het selve een weynigh / maer niet te heele / want de Olie verliest haer selven licht in 't poeyen / daeromme en stampen sommighe die niet / ofte soo op bloem-olie begheert van Zandender / ofte Roosemarijn / ofte kruyden - olie / als van Salvia en Majorana, &c. drooght die bykans heel op / ende door-snijdtse met een schaer / giet dan daer ober ziedende water / tot dat het heel oversopt is / ende laet het soo staen weycken sommighe dagen in een warme plaetse / daer by doende / namentlijk by de vruchten en zaden / wat racuwe ghestampete Wijn-steen / om de Olie te beter uyt te trecken / want den Wijn-steen door-bijt ende doorzwinght alle saken / en maect die bequaem / om de crachten der selver t' eenemaal te doen uyt-schieten. Giet het dan in het Refrigeratorium, ofte wel in de Vesica, daer men den ghebzanden Wijn mede distilleert: Want alle Olien en konnen soo hooge niet als

20 a

de bupse van het Refrigeratorium is / kletmen / om dat nochtans de ghemeyne Slanghe lanck is / ende veel Olie aen de selve onderwegen soude blijven hangen / neemt in plaetse van de Slanghe een rechte bupse / dweersende een tonne gebult met kout water / boeght dan daer by een genoegsame quantiteyt waters / op dat de materie op het laetste niet en brande / dat is tot een pont materie thien pont waters / distilleert dit dan als alle andere kuyden / maer mooght het hier wel wat stercker maken / om de Olie te beter op te jaghen / de welcke met het water t' samen sal upt loopen / die ghy daer nae sult af - scepden / distilleert ghy veele met een enge glazen trechter / het water latende van onder upt - loopen / tot dat ghy al datter is ghe-distilleert / dooz den selven trechter hebt laten passeren / soo sult ghy de Olie / die altydt boven sweint / van het water afscepden / ende afschesepden sijnde / naeuwe toestoppende bewaren ten ware sake de Olie te gronde ginghe / als Olie van Giroffe-naghels en Caneel / soo sult ghy het water eerst afgieten / en dan den gront met de Olie in den trechter gieten / de welcke wat hebbende ghestaen / den trechter onder met wat Was ofte uwe vingher toe houdende / sult het onder laten upt loopen in een glas daer toe gheschickt. Soo ghy nochtans weynigh distilleert : neemt een catoenken lanck - werpich als een dicke wolle draet / maect het bet met de selve Olie / ende steekt dan dit catoentjen dooz het water / in de Olie / ende het glas scheef houdende / laet het allencrkens updruppen/permodum filtrationis. Het water sult ghy booz een goet Menstruum bewaren / tegen dat ghy noch eens de selve Olie distilleert.

Manic

Maniere om te distilleren *per descensum*
dat is door nederdalinghe.

Al hoewel ick in 't generael van dese distillatie ghesproken hebbe / al is 't dat sy weynigh in 't gebuyck is / sal nochtans de maniere in 't bysonder beschrijven : Meent dan een nieuwe aerde verloode pot / begraest die inde aerde / leghe op de pot een pser / ofte blicken decksel / doozluchtigh / vol van gaetjes als een teems oft traeser becken / op de plate ofte decksel sult ghy legghen hout van Guajack van Busboom / ofte te Genever-boom / van Vep / van Pijn-boom / ofte eenich ander het hout / kleyn gesneden / leghe op desen pot een ander pot / de welcke daer op past / en luteert de juncturen wel nauwe toe ; op desen oppersten pot / ende rontom sult ghy vier maken / dooz welcke hitte de Olie uyt het hout sal gedreven worden / en inden nedersten pot loopen / welcke Olie ghy tot het ghebuyck sult bewaren : ofte met minder moepte / vult den oppersten pot eerst met het kleyn ghesneden hout / leghe dan daer op de doozluchtighe plate / ende set den ydelen pot daer op / en wel gheluteert wesende / keert den pot om / en graest den ydelen pot in d' aerde / en stooct op den bovensten pot twee uren goet vier.

Oleum Myrrhe.

Nemt sommige eperen / kooct die t'eene in ael hart suijse dan in twee als sy gepelt sijn / ende weert dan 't geel ofte den doper daer uyt / en vult de selbe met Myrrhe grof gestampt / keert de eperen dan op tē tinne schotel ofte tallioze om / ende stelt die scheef / met eenich ander

Na 2

bat /

vat / in een koude Kelder / ende de Olie sal door
de koude des Kelders haer resolveren / ende in't
onderstaende vat loopen / welke ghy tot het ge-
bruick sult bewaren.

Oleum ex Vitellis Ovorum.

Hebbe de selve beschreiben in de Pharmacie
ouder de andere Olien.

Extractio Specifica.

Ick hebbe boven van de Extractie in't ghe-
rael gesproken / nu dient hier een woordt ge-
soudt te wesen van de Extracten in 't bysonder.
Bysonder Extractie is dese / als men eenighe sa-
ken (om hunne subijle deelen af te trecken) stelt
in eenige vochticheyt te wercken / door digestie,
in eene warme plaetse / de welke eenen tyd te
weerde ghestaen hebbende / giet men het claer
af / ende men giet op het overgebleven mergh /
't welck in de grondt ligt / nieuwe vochtig-
heyt als vooren / ende men laet wederom
wercken / en dit Meaktraum ofte vochticheydt
beruuewtmen soo dickmaels tot dat het merch
geen couleur meer en geeft : Al dese Tincturen
boeghtmen t' samen (want dit beter de name
van Tincture boert / als van Extractie , want
d'extractie , wort upgeperst) ende ghesiltreert
zijnde / worden upghedamp't tot de dichte van
Honigh / ofte dat men daer Pillen kan af ma-
ken / dus maechtmen Extractie van Senen /
van Rhabarber / etc.

Maniere om simpel Extracten
te maken uyt wortelen, kruiden, en zaden.

Om Extracten van wortelen / houten / schoor-
sen / kruiden / ofte zaden te maken / moet
ghy de selve eerst kleyn stampen / en sommighe
dagen in een warme plaetse ofte in Balneo Ma-
riae in eenighe bequame nattighejdt / ofte Men-
struum laten wepcken / en alsoan het ghebertwet
Menstruum afgieten / en het mergh heel warm
wesende / heel sterck uyt - persen / ende het uyt-
geperste by het voorgaende menghelen 't welck
nederghesoncken wesende / sult het klaer afgieten /
ende in Balneo sicco, ofte op een kleyn vier-
ken laten uyt-dampnen tot consistentie van Ho-
nigh / ofte dat men dat kan handelen / ende
Pillen daer van maken, Extracten van kruid-
den worden aldus ghemaect : Men neemt een
nigh kruidt / Cardus Benedictus, ofte sulck
als men wilt / wesende vol seppigh / en in zijn
volle jeught / 't selve wordt ghestampt / ende het
sap daer uytgheperst ; dit sap wordt in Balneo
Mariae, ofte in een warme plaetse ghestelt /
waer alle zijn dichte ende onsupberhept te gron-
de gaet / van het welcke het klaer wordt afghe-
goren soo langhe / ende soo dickmaels tot dat
het 'teenemael klaer blijft / ende niet meer neder
en sinckt ; dit sap wordt in Balneo, ofte op een
kleyn vierken uyt - ghedampt tot consistentie
van Honigh / ofte wel van Pillen. Soo ghy
het merch calcineert / ende het zout daer uyt
treckt / ende 't selve by 't Extract boeght / sal
beter ende krachtigher wesen. De Extracten
zijn seer een / de welke de Galenisten succos
noemen.

Apothekers Maniere om ghecomposeerde Extracten te maken.

DEse maniere is de hooggaende t'renemael ghelijck / maer soo verre ghy Extract van Pillen wilt maken / en mooght / de Pillen zyn- de geformeert / daer toe niet gebuycken / midts het Supcker / ofte Honigh / ofte Honigh der Syropen / daer de Pillen mede geformeert zijn / in het Extract souden komen / en het selve te seer vermeerderen / ende door bochtigheyt die doen smilten. Sommighe voeghen by de purgerende extracten het zout van het uyt-ghewest merck / hoe wel andere het selve ontraden seggende dat de selve zouten meer astringent dan purgerende zijn / maer dat men liever in plaetse des zouts by het menstruum (dat is de nartigheyt / in de welke de materie weeckt die men extraheert) soude doen sommighe droppelen *Oleum tartari*, de welke de krachten uyt de materie die men extraheert / lichter en beter doet uyt-komen. Het ghemeyn Menstruum der purgerende Extracten / is stercke ghebrande Wijn / om uyt te trecken / seer bequaem. Sommighe nochtan als *Senebladen*, *Agaricus*, *Rhabarbarum*, &c. en dient dell gebrande wijn niet / daerom moet men in plaetse des selfs *Eubibie* / ofte ander ghedistilleert water gebuycken; soo verre daer eenige Species in-komen / als *Diarhodou*, *Diambrae*, *Lacticiae*, &c. sommighe raden de selve alleene te insunderen / alle dagen de *Tincture* afgietende / dat men by de selve soo dickmaels nieu Menstruum soude doen / tot dat het merck gheene vertwe van hem en geeft / alle dese *Tincturen* worden / oft bysonder bewaert / ofte op het ander merck ghegoten / ende dus t'samen op de zoo heel heet zijnde / sterck

sterck uyt - gheperst. Andere insunderen de sel-
 be Species met alle de reste. Alle dese Extrac-
 ten worden uyt-ghedampt/ ofte in Balneo Ma-
 riæ, in Balneo sicco, ofte op een kleyn viercken;
 maer men moet wel wachten van die niet te
 hart te maecten / op dat sy niet en verbranden.
 Sommighe worden tot de dickste van Honigh
 uytghedampt: andere dat men daer Pillen kan
 af maken. De proebe woxt genomen op 't abe-
 rechre van den moztter / tot dat men 't selbe kan
 aenraken / sonder de vingheren te besmetten.

Extractum Catholicum, alias Panchymagogum.

℞ Specierum diarhodonis abbatis ℥ s. Pul-
 pæ colocynthidos ʒ vj. Agarici optimi, Dia-
 cridii, Radicum hellebori nigri ana ℥ s.
 Aloës electæ ʒ j. cum spiritu vini rectifica-
 to fiat s. a. Extractum.

Beguinus, Crollius, ende andere beschrij-
 ven dit Extract aldus: ℞ Pulpæ colocyn-
 thidos, Hellebori nigri, Diacridii ana ʒ x.
 Turbith, Hermodactylorum, Agarici, Aloës
 ana ℥ s. Foliorum senæ, Rhabarbari ana ʒ ij.
 Specierum diarhodonis abbatis ana ℥ s. cum
 aqua Cinamomi fiat Extractum.

De Species diarhodonis abbatis sult ghy by-
 sonder met goede stercke ghebrande Wijn te
 weycke stellen in een warme plaetse 24 uren /
 de selbe dickmaels omroerende / hoort alle de
 ingredienten tot poepet ghebracht zijnde / sult
 ghy 't samen oock in de ghebrande wijn te wey-
 ke stellen / dat sy recht oberloft zijn in een war-
 me plaetse: na 24 uren sult ghy de ghebrerf-

De ghebrande Wijn al soetjes van de specie afgieten / ende de selve op de tweede Infusie gieten / by de selve Species meentwe ghebrande wijn doende / en sult dit als booren / gemitureert wessende / afgieten / en soo dickmaels herhalen / tot dat de Species gheen vertwe van haer meer en geeft. Alsdan sult gy de tweede Infusie in Balneo sicco, vel humico, ofte op een seer kleyn viercken t' eenemaal heet maken / ende dooz een Canebalsche doeck gietende / sterck upt - persen: De Colatura sult ghy / oft in Balneo, ofte op een viercken soetjes laten updampen / tot dat ghy op 't aberechte van den moztier / de proebe nemende / ende hout zijnde / behint dat men daer Pillen kan af maken / alijt wel wachtende van niet te hart te laten updampen op dat het Extract niet en verbrande / en dus bederbe: tot sijne consistentie ghekomen zijnde / giet het op het aberechte van den moztier met wat Olie van Mandelen bet ghemaecht / ende koudt zijnde / windt het in een blaesken tot het ghebruyck.

Extractum Rhabarbari.

Nemt Rhabarber soo veel als 't u beliest snijdt de selve kleyn / ofte stampt die grof / giet daer ober ziedende Endibie / Cicorope / oft Bozago-water met sonnige druppelen Oleum tartari, en laet het t' samen weycken in het badt ofte in een warme plaetse 24 uren / en heel heet zijnde / sonder te laten zieden / pers de Rhabarber sterck upt. Giet wederom by het merck ander ziedende Endibie water / tot dat de Rhabarber obersoyt is / laet weycken als booren / en pers upt / continueert dit soo lange als de Rhabarber vertwe van haer geeft; doet dese Tincturen t' samen / en laet die in het badt ofte op een kleyn

kleyn vierckē upt-dampē tot een massa van pillen de welcke met sommige greynkens Diacridium mogen versterckt worden doet de massa in een blaesken om te bewaren tot het gebruyck.

Extractum laudanum opiatum Theophrasti alias Electuarium vita.

℞ Specierum diambrae completarum ℥ i.
 Opii thebaici ℥ iii. Mumiae ḡ xv. Succihyosciami ℥ s. Coralli rubri præparati, succini albi præparati ana ℥ i. Croci ℥ s. Moschi ḡ vii.
 s. Ambrae verae ḡ vi. cum spiritu vini rectificato fiat s. a. Extractum.

Daer zijn verscheyden descriptien van Laudanum, maer dese is meest in't gebruyck; is geuomen upt de Dispensatorium Augustanum, en is de selve descriptie die Weckerus beschrijft / fol. 40r. maer beschijft in gewichten. Dispensatorium Londinense beschrijft de selve aldus :

℞ Opii thebaici extracti in spiritu vini ℥ i.
 Croci similiter extracti ℥ i. s. Castorii ℥ i.
 Excipiantur tinctura semi uncia specierum diambrae recentium spiritu vini facta, adde ex gratia ambraegrisea, Moschi ana ḡ vi. Olei nucis muscatae guttas decem, tum evaporatione facta ad balnei calorem tepidum fiat massa.

Den Interpres van Beguinus prijft de navolgende haben al :

℞ Extracti ℥ ii. Opii, extracti ℥ ii. Croci, extracti ℥ i. Castorii, extracti ℥ ii. Diamargariti frigidi, extracti ℥ i. s. Specierum diambrae,

℥ s

brae,

bræ, & totidem diamofchi, omnibus his extractis, & ad spiffitudinem mellis evaporati, adde falis corallorum & perlarum ana ʒvj. Evaporentur in balneo ad spiffitudinem pillularum.

De eerste descriptie is meest in 't ghebruyc ende woꝝdt aldus ghemacckt: Neemt alle de booz- gheschreven ingredienten tot poeper ghebrocht / infundeert de selve met sterke gheretificeerde ghebrande Wijn / dat alle de materie overdeckt ʒv / laet dit sommighe daghen in een warme plaetse in digestie staen / brenghet de selve dan in het nat ofte droogh badt / ofte op een kleyn vierken / tot op de ʒoo / giet ende perft het uyt alsdan booz een nauwe doeck / ende giet ober het merck wederom versche ghebrande Wijn / brenghet het wederom als eerst tot op de ʒoo / ende perft het wederom booz / ende met het eerste t' samen ghevoeght wesende / sult het in het droogh / ofte in het nat badt / ofte op een kleyn vierken laten uyt dampen / tot dat het / houdt wesende / soo hart is dat men daer Pillen kan af maken / altijd grootelijcs wachende van niet te hart te maken / op dat het niet en brande / de proebe sult ghy op het aberechte vanden mortier nemen / ende alsdan bewaren in een blaesken / nauwe toeghestopt tot het ghebruyc.

Extractum Opii.

NeeMt Opium soo veel als't u beliest / snijdt de selve in dunne schellekens / en drooght die in de Sonne / ofte op een yfere schoppe of te plate met weynigh vier daer onder / op dat den Opium niet en verbrande / soo langhen tijdt / dat ghy die niet en bin zheren kondt moeselen.
Stampt

Stampt dan de selbe tot poeyer / en doet dat in een Matras dat is een lanck glas met een ronden buick / daer obergietende ghedistilleerden Wijn / soo beele dat het poeyer dyn vingheren oberdeckt zy: laet het dus in Infusie ofte digestie staen in het badt / ofte in eene warme plaetse / na dyn daghen giet het klaer af / ende op het ober-gebleben merck giet daer wederom andere ghedistilleerden Wijn op / en laet het weycken als boozen / giet wederom het klaer af / en giet op het merck wederom nieuwen Wijn. De Cincturen dymael dus afgetrocken hebbende / sult die alle t'samen filtreren / en dan updampen tot de dichte van Honigh / ofte noch dieker dat men daer Pillen kan af maken.

Tinctura.

Tincture, Essentie, ende Extract, bersehil. Ien weynigh van malekanderen. Essentie is het secreet ende binnenste kracht / ende wesen der substantie / de weleke dooz eenigh Menstruum, ofte nat/dooz weyckinge wordt uptgetrocken/welcke upttreckinge ofte verwinge men Cincture noemt; maer soo haest het Menstruum wordt af-ghetrocken / dooz distillatie ofte uyt-dampinghe tot de dichte des Honighs / ofte Pillen / dan wordt het Extractum ghenoomt.

Tinctura Croci.

Nemt heel ofte ghestampte Saffraen soo veel als 't u gelieft / giet daer ober stercken ghebrande Wijn / dat het Saffraen oberdeckt zy / laet het in een warme plaetse staen weycken / giet den ghebrande wijn dan soetjes af / ende giet daer nieuwe wederom ober / soo langhe dat alle de verwe der Saffraen afgetrocken is /

en

en t' eenemaal wit fiet / filtereert dan dese Tincturen / ende laet het Menstruum met een kleyn bierken updampen tot de dichte van een Schroop; maer soo ghy dit tot de dichte van Pillen updampft / sal t' Extractum ghenaeint worden.

Tinctura sulphuris.

Nemt zout van Wijn-steen / ende smilt het in een smilt-kroes / ende bloem van Solfer in een ander / beyde ghesmolten zijnde / mengelt dese t'samen ende laetse kout worden. Stamp dan dese massa / ende giet daer stercke ghebrande wijn ober / dat de materie vier vingeren oversopt zy / laet het t'samen digereren / tot dat den Brandewijn t' eenemaal root is gheworden / giet dan de Brandewijn af / ende laetse in het Balneum evaporeren / en ghy sult hebben de Tincture ende waerachtighe balsen vooz de Longhe / ofte wel beter. Neemt twee oncen bloeme van Solfer / een halve ounce Olie van Cermertijn / laet dit t'samen op warme aschen al soetjes smilten / gheduurighlyck omroerende / ende laet het albus op een kleyn bierken staen acht ofte thien uren / tot dat het wordt als een peck / waer ober ghy dan gieten sult stercke gebrande wijn / tot dat de materie vier vingeren oversdekt zy / ende laet het dus t'samen op een kleyn bierken staen / tot dat den Brandewijn t' eenemaal roodt is gheworden / die ghy dan in een ander glas sult af-gieten / nieuwe Brandewijn op het merck gietende / soo langhe als het geene herwe meer af en treckt / doet dan alle de Tincturen t'samen / ende laet den Brandewijn met een kleyn bierken updampen.

Tinctura

Tinctura Corallorum.

Nemmt twee oncen gestampt root Cozael / giet daer ober een pondt sap van Limoenen / ofte Citroenen / ende laet het t'samen in een warme plaetse staen wepcken acht dagen lanck siltreert dan het selve / en doet dan daer by vier oncen Supcker / laet het t'samen digereren / ende daer na upt-dampen tot de dichte van Sproop het welke voorwaer meer een Sproop van Cozael is / dan een tincture. Een ander maniere : Calcineert in een smilt - kroes vier oncen Cozael met vier oncen Solfer / ende trecht daer de tincture upt met gedistilleerden Azijn / laetende dese t'samen vijf ofte ses daghen digereren / dampt dan den Azijn upt / ende wascht de scherpligheyt des selfs upt met water. Ofte wel calcineert het Cozael een ure lanck met Salpeter / sonder het self te laten smitten / ende trecht dan de tincture daer upt met ghebrande wijn / 't selve soo dickmaels vernieuwende / tot dat de ghebrande wijn geen verwe meer af en trecht.

*Sal Artificialis,***Ghenerale maniere om uyt**

alderley kruiden, wortelen, &c. artificieel zout te trecken.

SAL Artificialis is een bondt bande Wechpinse / de welke leert uyt alle saken zout trocken / het welke als een vijfde Element is / dooz het welke worden alle saken in hun wesen als bewaert, Dit zout is tweederley / te weten Sal fixus, en Sal volatilis, sive essentialis. Sal fixus is sijn lichaem soo besittende ende als bezielende dat het daer niet af en kan geschepden worden

den

den / ten 3^{en} sijn licgaen te niere wort ghebracht ;
 daerom die uyt eenighe saken zout wilt reekien
 moet de selve tot aschen verbranden / ende als
 te niet doen. Dus verscheyden manieren ach-
 terlatende / om het self te maken / sal de kostse
 en lichtste maniere beschrijven : Reemt sulck een
 krukde als 't u belieft / verbrant dat tot aschen /
 doet dese aschen in eene schoone pot / ende stelt
 die / boven open wesende / in een Pot-backers
 oven het opperste van al / ende laet die soo lange
 daer in / tot dat de potten ghebaken sijn / welke
 aschen heel wit gecalcineert sal wesen / daer uyt
 komende / giet op dese aschen ziedende wa-
 ter / en laet dit soo t'samen 24. uren in digestie
 staen in eene warme plaetse : dese Hooghe wel
 geseten sijnde giet het klaer af / ende giet daer
 wederom ziedende water ober / en laet het staen
 als bozen in digestie , giet de klaer Hooge dan
 af / ende filtreert de selve al t'samen dooz graeu
 papier / de welke ghy in een panneken / met een
 kleyn vierken / sult laten uyt-dampen / tot de
 drooghte toe des zouts / het welck ghy wederom
 smilten sult met klaer water / ende weder gefil-
 treert wesende / sult als bozen uyt-dampen ; dit
 zout sult ghy dan doen in een smilt kroes / ende
 dooz sterck vier doen smilten / 't welck gestol-
 ten sijnde / giet het in een koperen moztier / ende
 hout wesende / doet het geheel / ofte gestamp in
 een glas wel nauwe toeghestopt met kozck / op
 dat het sout niet en smilte / daerom sijn daer
 toe bequamer glazen met nauwe halsen / om dat
 de lucht daer soo licht niet en kan aenkomen.
 Sommige om dit zout witter te maken / ende
 dat het soo licht niet en soude smilten / soo sy mi
 segghen die dat dickmael hebben beproeft / calci-
 neren de aschen in de Pottebackers oven met
 oven

eben heel Solfer / legghende Stratum supra stratum, maer sonder twissel het Caput mortuum van het Solfer vermeerdert de quantitept des zouts / en deelt mede van het solfer. Andere en begheeren het zout inden smilt - kroes niet ghesmolten te hebben / segghende dat de kracht des zouts daer mede vergaet / maer roeren in den smilt-kroes het zout gheduerighliick / tot dat het heel wit is. Op dese maniere wordt Sal abkchin, Cardui Benedicti, &c. ghemaect / als oock Sal tartari, ende menichee andere zouten.

Sal Essentialis sive Volatilis.

Eene generale maniere, om uyt alle heete kruyden *Sal Volatilis* te trecken.

NEmt een groote quantitept krupt van *Cardus Benedictus*, stamp dat / ende pers het sap daer uyt / clarificeert dan het selve met het witte van denn eye laet dit sap met een kleyn viercken updampen tot consistentie van Honich / alle het schuym onder het zieden afnemende / stelt dit dan in een koude Kelder ses ofte seiden daghen langh / dan sult ghy alle vochtigheyt af-gieten / ende sult in den bodem des bats schoon ghecrystalliseert zout binden / het welcke ghy met eene rassighepdt met klaer water sult af-spoelen / en daer na drooghen / en bewaren tot het gebuyck. Andere kappen ofte stampen het krupt / en zieden 't in schoon water tot den helft / en persen 't sterck uyt / daer na clarificeren sy de decoctie en zieden die tot de dichte van Honich en stellen 't dan in den Kelder 8. of 10. dagen in een glas ofte aerde teple / in welcker bodem men vint het Volatijl en gecrystalliseert zout / 't welcke met eene rassighepdt met koude water moet
afghe-

afgewasschen worden / ende ghedrooght tot het ghebryck. Noteert / dat dit zout door de bochtigheyt niet en smilt als het voozgaende : Ten tweeden / dat op dese maniere upt alle heerecrupden / ende gēne andere sal volacilis wordt ghetrocken. Ten derden / dat upt gheene andere als upt krupden / Sal volacilis wordt ghetrocken / het welke meerder kracht heeft / als het welke door Calcinatie wordt ghemaecht.

Sal Corallorum.

NCent root Cozael / stampt het selve niet heel sijn giet dan daer by heel stercken gedistilleerden Azijn / en laet het i' samen een nacht in een warme pietsse / in dighe staen / filtreert dan het selve / ende laet den Azijn upt-dampen ende drooghen / ende sult in den gronde het zout vinden : soo ghy het selve zout begeert heel wit / ende schoon / dissolbeert het met ghedistilleert water van water ofte Mey-dau / ofte wel ghemeyn water / ende ghesiltreert wesen / dampt het water upt / op de maniere soo ick ghesepdt hebbe in de ghenerale maniere / ende dit wordt sal, ofte Essencia Corallorum ghepact.

Sal Margaritarum.

NCent Peerlen soo veel als 't u beliest maecht die in een smilt-kroes gloepende / ende blust dan die in den alder - stercksten ghesbrande wijn / herhaelt het selve soo dickmaels tot dat sy i' eenemaal ghecalcineert sijn. Dissolbeert dan de selve met gedistilleerde Azijn / op de maniere soo ick in 't Cozael verhaelt hebbe

*Sal five Vitriolum Martis vel Chalibis
alias Gilla seu Grilla Paracelsi.*

Nemmt een once Spiritus vitrioli, ofte Sulphuris, gemaect dooz de klocke/menghelt daer onder twee oncen ghemeyn water/oste wel Phlegma vitrioli, doet dan 't selbe in een Matras / ende menghelt daer onder een once supber vijfel van stael ofte yser / stopt dan de Matras heel naeu toe / ende steltse op warme aschen / ende laet het soo t' samen zieden den tijdt van ses uren / stelt dan aldus den Matras in de Kelder / ofte wel giet het up in een open glas / ende laet het daer houdt worden / ende sult in den bodem des selfs groen Cristal binden / het welck ghy met heet ghedistilleert water sult smilten / ende heet zijnde/ filtreren / 't welck ghy wederom in den Kelder sult stellen om te kristaliseren : soo ghy 't selbe Cristal heel doozschijnende wilt hebben / sult de Cristalen met heet ghedistilleert water van water ghesmolten zijnde / verscheyden mael filtreren / ende daer na wederom in den Kelder laten stoken. Sommighe laten in het badt een derden deel waters updampen / om dus te lichter te kristaliseren / ende nemen Spiritus vitrioli rectificatus, maer Spiritus sulphuris maect dat groender.

Sal five Vitriolum veneris.

Nemmt gecalcineert Koper / ofte Es ustum. dat is ghebrandt Koper in de Apotheken wel bekent / soo veel als 't u belieft / pulberseert het selbe t' eenemael sijn / doet het in een glas/ende giet daer ober ghedistilleerden Azijn/ laet het dus in digestie staen 24. uren / giet

25 b

dan

dan alle de gheverfde *Wijn* af / ende giet daer
 nieuwen *Wijn* ober / herhaelt dit soo dickmaels
 als het *Koper* berwe van hem gheeft / alle d'ere
Cincturen sult ghy dan filtereren / en ober het
 hier / oft in het badt dyp bierendreen des nats
 laten updampen / stelt dan de reste inde heldere
 alwaer het tot groen doorschijnende cristall sal
 stollen. Het *Koper* sult ghy aldus calcineren :
 neemt platen van *Koper* dun gheslaghen / re-
 herbereert dan de selve in een porbachers oven
 tot *As* usum. Dit *As* usum laet hem seer licht
 tot poepet brenghen : ofte neemt de selve *ko-
 pere* platen in stukken ghesneden / ende leghe
 tusschen beyde / soo ick in de Stratificatie ghe-
 seft hebbe / gepulveriseert *Solfer* / ende reber-
 bereert het dyp oft vier uren / en sal *As* usum
 worden. Andere maken het *Vixiolum veneris*
 aldus : neemt ghecalcineert *Kopre* door *Sol-
 fer* tot *As* usum ghebrant / stampt dat tot een
 fijn porper / ende calcineert het selve met ghe-
 stampte *Solfer* / soo langhe gheduerichlijck om-
 roerende / als het *Solfer* brandt / calcineert dan
 wederom het selve *Koper* / na dat het heel fijn
 ghestamp is / met een achtendeel *Solfer* van
 het ghewichte des ghecalcineert *Koper* t' samen
 ghestamp / herhaelt de selve calcinatie d'ijf ofte
 ses maal : dit *Koper* tot walck dus ghebrant / en
 fijn ghestamp / sult ghy in ziedende water wer-
 pen / ende met een stock gheduerichlijck omroe-
 ren / tot dat al het walck des *Kopers* te gron-
 de gaet / ende hout is gheworden / 't welck ghy
 aldan sult filtereren / en dyp derken van bier-
 laten updampen / stelt de reste dan in een kou-
 de plaetse / alwaer het tot een blacu Cristall sal
 stollen / ofte koocht alle de vochtigheyt up.

Vitriolum Vomitivum.

Nemte witte Vitriol / smilt de selve met gheineyn water / ende filtreert het alsdan / dampt dan het water uyt / ende herhaelt het selve tot d'z keeren / de derde keer daer by doen de Roose - water ofte Alupn - water.

Sal Prunella.

Nemte een half pont schoon wit Salpeter / smilt het selve op gloepende kolen in een smilt - kroes / ghesmolten zijnde / doet daer alenerkens by een once Flores sulphuris , ende roert het met een pserken geduerichlijck om / tot dat den Solfer t'eeneinael uyt ghevant is / het welcke ghy dan op een marbersteen / ofte in eenighe soymen / soo 't u beliest / sult uytgieten. Soo ghy Sal prunellæ wilt cristalliseren : Neme Roose - water / Cardus benedictus - water / ofte eenigh ander Cordiael - water vier pont / andere nemen min / in het welcke ghy ober het vier sult laten smilten een half pont van het boven schreben Sal prunellæ , ende alsdan heet zijnde / door graeu papier filtereren / ghefiltereert zijnde / sult het selve ober het vier al soetjes laten uyt dampen tot de consumptie van d'z vierendeelen / giet dit dan in een aerde teple / ende stelt die in een koude plaetse / ofte in den Kelder. Het welcke kout gheworden sijnde sult het Sal prunellæ daer schoon in gecristalliseert binden / giet dan het water af / stelt den Sal prunellæ in cene warme plaetse om te drooghen / ende bewaert die dan in een glas. Het oberblijvende water mooght ghy als bozen uyt dampen / ende verken / ende als 't boozgaende inden Kelder laten cristalliseren.

B h a

E. Sal

Sal Decrepitatus.

Neeimt een smilt - kroes / bult de selbe by-
kang tot boben toe met gemeyn zout / stelt
den smilt - kroes in gloepende kolen / ende dect
hem boben toe / ende laet hem daer in soo lange
staen / tot dat hy t'eenemaal gloepende is / ende
het zout gheen gheruchie meer en maecht / dit
zout sult ghy dan met water smiltien / ende ge-
filtreert wesende in een nieuwe aerde teple /
het water bykang heel laten updampen / ende
sult dan dit zoudt heel en schoon bekomen.

*Crema Tartari, & Tartarum Cri-
stallisatum.*

Neeimt Wijn - steen soo veel als 't u belieft /
stamp en zift de selbe / neemt dan wit van
eperen / ende slaet het tot schuym / ende maecht
hier t'samen af een pasta ofte massa / en laet hem
soo eenen dagh staen. Daer nae neemt een ko-
pere becken vol waters / ende doet de massa
daer in / ende laet het t'samen soetjes koken / het
schuym met een schuym - spaen af - nemende / dus
continuerende tot dat alle den Tartarum ghe-
smolten is / vermindert dan u hier / ende laet het
onder den Crema soetjes blijben rammelen
hier yren lanch ofte noch meer / laet het dan
koudt worden en blijben staen tot des anderen
daeghs : den Crema sult ghy af - nemen / en alle
het water stillekens afgieten / schrabt dan alle de
crystalen onder een / ende wascht die soo lange
met schoon water / tot dat 't water klaer blijft.
Neeimt dan wederom als boben witte banden
epe tot schuym geslagen / en maecht daer weder-
om een pasta af / en laet het soo staen tot 's an-
derdaeghs / 't welck ghy wederom als booren
sult

sult koocken / kout laten worden / den Cremog
hoben af nemen (ten zy sake ghy die mer de cri-
stalen wilt menghele) 't water af-gieten ende
wasschen / en de cristalen op een hapyen teemst
legghe / om die te laten verleecken / latende de
selve soo voorts drooghen.

**Maniere om alle zout der kruy-
den te cristalliseren.**

Nemte zout van Cardus Benedictus, ofte
van eenigh ander krupdt ghemacckt op de
wijse hier vooren beschreben / soo veele als 't u
beliest / maect met gemeyn water daer van een
looge / en filtreert de selve / giet dan daer in som-
mige druppelen Oleum vitrioli, die dese looge
t'eenmael sal klaer maken / laet die dan in heet
zant updampen / en inkoyen / tot dat het mee-
stendeel des waters herblogen is / daer by doet
de sommige druppelen Sterck-water naer ad-
venant het zout / houdt gheworden zijnde in den
kelder / sult de cristalen rontomme sien aenhan-
gen / de welke uytneemende / sult met kroose wa-
ter af-wasschen / ende laten drooghen : soo daer
te veel bochtighepdt is overgheleben / verkoft
die wederom in heet zant als vooren / ende sult
de resterende cristalen bekomen / de welke noyt
en smilten door de omstaende locht.

Flores Sulphuris.

Verscheyden en moepelijcke manieren van
maken achterlatende / soo oock Instru-
menten quallijck om te bekomen / tot de subli-
matie van bloemen van Solfer / sal de alder-
lichsste maniere / soo ick de selve make / hier be-
schrijven / en vooz de hoyst daer sy meerst toe-ge-
maect wordt / alderbequaemst : Neemt dan een
B 3 ghemey-

ghemeyne aerde pot/ doet daer in soo veel Solfer als 't u belieft / geel Solfer is tot sublimeren het beste / graetwe Solfer tot olie / de roste en deucht gantsch / midts daer veel Regael in is) past op dese pot eene ghemeyne Secreetbupse / luteert de Funicuren toe / ende past op de boozepde bupse een ander aerde pot / hebbende in 't midden van de bodem een ront gaetjen groot als een knicker / om de waterachtighe ende overtollighe dampen wyt te vlieggen / welke soo sp daer in besloten worden / sullen beletten het sublimeren. Stelt den pot in hebbende het Solfer op het bier / 't welck niet te groot en is / ende al brande de pot wat van bupten / dooz dien het Solfer seer licht dooz dzinght / en sal de sublimatie niet letten. Laet dit dus sommighe uren staen / tot dat alle de bloeme is ghesublimeert / den bovensten pot onderwijzen af - nemende met eene lichtighe pot / om alle de ghesublimeerde Solfer met een haese poot te weeten / de welke t' samen vergadert zijnde / sult de selve noch eens ofte tweemael her sublimeren / ende dan tot het ghebruyck bewaren. Andere doen dit noch lichter / ende nemen twee groote aerde kannen / in de eene legghende het Solfer / ende in den anderen makende een ront gaetjen / de welke t' samen ghesluctert hebbende / legghen beyde de kannen op hunnen buyck onder de eene bier stokende daer het Solfer in is / ende de ander in den buyck hebbende het gaetjen jeters op - rustende / ende maken bier sonder open te doen / tot dat het Solfer t'renemaek ghesublimeert is / waer van ick u hier het model aenwijse.

Flores Benzoin.

Nemmt Gummi Benzoin, anders ghekydt
 Aladulcis, stampt de selve grof / doet dan
 die in een rout serde panneken / en stelt daer bo-
 ven op een huyfsken / ofte hoozenken van dobbel
 graen papier ghemaect / stelt dit potteken in
 zant / ende maect daer onder vier / de bloeme
 sal terstont sneeu-wit opslimmen / ende aen 't
 papier aenhanghen / de welke als dickmaels
 sult af-nemen / welke bloeme het wesenlicke
 ende volatijl zout is van den Benzoin, seer goet
 teghen de ghebreken der borst inghenomen / een
 half scrupel met eenigh Snyoop.

B 6 4

Flores^r

Flores Antimonii.

Nemt goede Antimonie, stampt de selve ende doet die in een Instrument / gheslisch ick in de Flores sulphuris gheseyt hebbe / stelt boven op de pijsse ofte hynse een helm sonder beek / hebbende boven een gaetjen / om de oertollighe vochtigheyt daer upt te laten dampen / ofte wel een pot met een gaetjen / maecht u hier per gradus 24. uren lanck / ende sult witte Flores Antimonii bekomen.

Magisterium.

Magisterium wordt ghenoeint / als eenighe ghemengelde sake ofte lichaem door konst van Alchymie wordt bereydt gemaecht / soo dat alle de deelen (sonder eenighe extractie / ofte separatie der selve te maken) worden verheven tot eenen hoogheren graedt van qualiteyt ofte substantie / ende worden edelder dan sy te voren waren / weerende upt de selve alleeneijck alle uytwendighe onreynigheyt.

Magisterium tartari, sive Tartarum vi-
riolatum.

Nemt hier oncen Oleum tartari ghemaeckt door Deliquium, filtreert de selve door graen papier / doet die dan in een nieuw ende wijt open panneken / ende op heete aschen / ofte op een kleyn vierken laet die wat upt dampen / ende inkozten / ende giet dan allentreckens met druppelen daer in een once / Crolius meet meer andere seght twee oncen gherectificeerde / ende niet de ghemeyne Olie van Vitriol / welcke Olie daer in komende / om dat sy van ander nature

nature is / steyden teghen malkanderen / ende
zieden op / ende komen daer na in een wit zout
te stollen / 't welke soo het noch wat vochtigh
is / sult dat in eene warme plaetse laten op-
drooghen/ende in een glas wel naeuw toege-
slopt zijnde/ tot het ghebruick bewaren.

Magisterium Corallorum & Margari-
tarum.

Nemmt Cozael ofte Peerlen niet te sijn ghe-
stamp / giet daer ober goede ende sterke
ghedistilleerden Azijn / dat de materie dry ofte
vier vingheren overdeekt 30 / laet dit t' samen
staen weycken in warme affchen / tot dat de
Peerlen ofte Cozael t' eenemaal ghedissolbeert
zijn / ende tot dat het zieden op houdt / giet alle
de vochtighedt af / ende op het overblijffet
't welke niet ghesmolten en is / giet daer we-
derom nieuwen Azijn ober en laet het weder-
om weycken als booren / verbolght dit soo lan-
ghe / tot dat alles is ghedissolbeert. Alle dese
vochtighedt sult ghy dan filtreren door gracu
papier / ende alles ghepasseert zijnde / sult als
lenckens met druppelen daer in gieten Oleum
carrari door deliquium ghemaeckt / waer door de
Peerlen ofte Cozael sullen tetsfont als een wir
poep te gronde gaen / hebbende het selve dan
overkant gheset ende neder gesoncken zijnde / sult
alle de vochtighedt afgieten / en alsdan schoon
water op-gieten/ende ghesoncken zijnde / t selve
wederom af. gieten / en dit soo dickmaels her-
halen / tot dat alle de scherpigheyt des Azijns
is wech genomen. Ten laetsten giet daer renigh
cordiaal water ober / ende af - ghegoten zijnde /
dzooght het poep / ende bewaert het tot het ge-

bruyck. Op dese maniere worden alle andere
Magisterien ghemacht: als van Herts-hoorn/
Kreeft-doghen / en het Coesael / &c. wordt van
sommighe in de Pottebackers oben eerst gecal-
cineert.

*Magisterium, Lac, Cremor, sive butyrum
Sulphuris.*

Nemmt vijftien oncen witte en in de Pot-
te-backers oben ghecalcineerde Tartarum
giet ober de selve een ghendeghsame quantiteyt
ziedende water/ende laet dit t' samen een nachte
in digestie staen / giet het klaer dan af / en giet
daer wederom nieu ziedende water ober / ende
laet het staen als boozen/ ende het klaer afgego-
ten wesende / sult het al t' samen filteren: Alle
dese Hooge sult ghy dan doen in een groot glas/
en daer onder mengghelen d'v oncen bloemie van
Solfer / t' selve latende in warm jaer / ofte in
een warme plaetse 24 uren digereven: giet dit
dan in een groote nieuwe aerde pot / ende laet
het op het vier soetjes staen zieden / soo langhe
tot dat ghy siet/ dat het water t' eenemael root
is / ende al het Solfer ghesmolten: filterert als
dan dit t' eenemael hiet door graeu papier/ ende
giet daer terstont/ terwilen dat het hiet is (ofte
is het houdt gheworden/ maect het hiet) ghe-
stilleerden **A**ijn in / ofte wel onghedistilleerden
is sp sterck / ofte soo Crollius seght witte **W**ijn /
sin dat hy die heter daer toe houdt / ende aldus
sal hier door den Cremor te gronde gaen / op
een laentoe plaetse ghestelt zijnde / sult alle de
vochtigheden afgieten / ende op het grondt-fop
schoon regen-water gieten/ en dus eenen nacht
laten staen. Dit water sult ghy soo dickmaels
veranderen / ende gheseten zijnde / afgieten / tot
dat

dat men geene swartigheyt ofte onsupberheyt
meer in het water en siet / ende tot dat alle den
stanc/ende guade reuck is ghetweert. Dit ghe-
daen zijnde / sult daer eenigh cordiael water by
doen/ als Aqua cinamomi, ofte ghebrande wijn/
ende dus een tijdt laten digeren / 't water af-
ghegoten zijnde / sult het in eene warme plaetse
tot een poepet laten drooghen (ofte wel eer het
drooge is met Caneel-water mengelen/ 't wel-
ke wit als een melck sal worden) ende sult als
dus een melck bekomen / ofte Cremor Sulphu-
ris t'eenemaal wit/ ende ghelijck een bloeme/het
welcke wordt ghehouden voor een waerachtigh
Balsam van het inghebozen nat / humidum ra-
dicale ghenoemt / het welcke versterckt de na-
tuerlijke krachten/ sijnbert het bloed/ gheneest
den hoest/goet teghen de uyt drooghende siecke.

Maniere om *Oleum tartari per deliquium*
ofte nederdalinghe te maken.

A Enghesien alle de Magisterien door *Oleum*
tartari worden ghemaect / sal die hier be-
schrijven : neemt Wijnsteen soo veel als u 't be-
liest / stamp die grof / ende doet die in een aer-
de pot ofte seple / en stelt die in het opperste van
een Potrebakers oben / waer sy met de potten
backende / sal heel wit ghecalcineert daer uyt
komen : neemt dan de selve uyt den pot/en doe
den Tarcacum in een sijnwaet sacken/gemaect
als een Hippocras-kouffe / welke ghy in een
houde Kelder sult hangen met een onder gestelt
vat / in het welcke de Drie ofte beter ghesepdt
het zout haer resolberende/ sal indruppen/ wel-
ke ghy ghesiltreert zijnde / sult dat in een glaes-
ken doen / ende tot het ghebrugck bewaren.

Lichter

Lichter ende bequamer maniere om *Oleum Tartari* te maken.

Nemmt den voornoemden ghecalcineerden *Tarrarum*, giet daer ober eene ghevoeghsame quantiteyt waters / ende maecht daer van een Hooghe / de welcke dooz graeu papier gefiltreert wesende / sult op een kleyn bierken laten uisdampen / tot dat ghj siet datter boven begint een belcken te komen / ende begint te stollen / ende dese Hooghe wordt ghenaeint *Oleum tartari factum per deliquium*.

Maniere om Magisterien te maken door precipitatie.

Hoe wel de Magisterien gemaeckt dooz gedistilleerden *Azijn* de beste zijn / dooz dien so in eene vochtigheyt gheleyde zunde / smilten / ende de naerbolgende niet / om dat so nochtans meer moepte den hebben / ende de gesteeften soo wel niet en konnen ontbonden worden / dooz dien den ghedistilleerden *Azijn* niet scherp / ende dooz-etende genoegh en is hebbe de navolgende maniere hier by ghevoeght.

Magisterium Hyachintorum, Topaziorum, Saphyrorum, granatorum & horum similium.

Nemmt twee oncen van een van de voornoemde ghesteeften gheprepareert seshien oncen *Spiritus salis*, doet dit t'samen in een Matras wel naen toeghestopt / dickmaels omroerende / stelt het in een warme plaetse een maent lanck / om te circularen / ofte soo langhe dat de ghestee-

gesteenten ontastelijck zijn ghevozen. Siet alsdan de Spiritus salis, de ghesteenten ten gronde geseten sijnde al soetjes en stillekens t'eenemael af / welke u dienen sal om andere ghesteenten insghelijcks in circulatie te stellen / de selve met nieuwe Spiritus verbereschende / soo de selve te seer haer kracht hadde verlozen. De gesteenten sult ghy dan soo dickmaels en lange met gedi-stilleert water van water afwasschen en afspoelen / tot dat alle de zoutigheyt is geveert / soo verre ghy booz de laetste heer dat niet eenich cordiael water doet / of Roose - water sal dies te beter wesen / het water dooz inclinatie t'eenemael afghegoten sijnde / sult het Magisterium d'zooghen / ende tot het ghebruyck bewaren.

*Magisterium Margaritarum, Corallorum
Oculorum cancri*

De Magisterien van Peerlen / Cozael / ende de kreeft - ooghen sult ghy beter ende bequamer op de naevolgende maniere toe - rechte: neemt een ounce Peerlen / Cozael / ofte kreeft - ooge / gherectificeerde Olie van Ditriol / ende ghedistilleert water van water van elck vier oncen / menghelt dit t' samen in een Mastray / ende gaet in uwe operatie boozt / als in het voorgaende / het Menstruum oock bewaren - de / als het voorgaende tot diergelijck ghebruyck.

Crocus Martis.

Der zyn verscheyde manieren om Crocus Martis te maken / de alderbeste van die hebbe ick upt - ghehozen / de welke van Quercernus oock meest wort gheprezen tegen de verstoptheydt der Leber ende Milte / ende wordt aldus

alouds ghemaect: neemt stael met Solfer ge-
brandt/ende in druppelen ghesmolten / soo ick
op een andere plaats gheseyt hebbe / wijst dan
het selve stael tot een syn poepet / het welke gy
teverbeteren sult acht uren lanck tot een Sas-
fraen / ofte root poepet / dat is / doet het in een
Smilt-kroes / dect de selve boven toe / ende
maectt onder ende boven sterck vier / ofte wel
in een Pot-backers oven. Anders neemt twee
aerde vaten gemaect als twee schelpen / de ee-
ne passende op de ander / latende tusschen beyde
een spatie van de breedte van een vingher / in
welcke vat ghy u stael sult branden: Ofte wel
neemt bijssel van stael / soo veel als t u belijst /
wijst die in een moztier d'z uren lanck met
even veel Solfer / waer van ghy een massa sult
maken met ghemeyn water / welke massa heel
droogh sijnde / sult in eenen wijden smit - kroes
doen / ende op gloepende kolen stellen / met niet
te sterck vier / ende met een pser soo langhe om-
rorren / als het Solfer brant: hier upt sult ghy
met ghemeyn water de rootheydt ofie tincture
trecken / ende het water uptghedampt zijnde /
sult den Crocus in de grondt vinden. Andere
stellen het bijssel van pser in een Glas - blaser
ofte Potte - bakers oven in het boven-geschr-
ven vat ghemaect als een schelpe.

*Crocus Metallorum sive Hepar An-
timonii.*

Neemt raetwe Antimonie / ende schoon
Salpeter van elc gelicke deelen wijst die
z'samen heel kleyn in den moztier / neemt dan
een gloepende pserken / ende raecht de materie
in den moztier acu / ende sal terstont ontfteken.

De e

Het Salpeter heel upgebrant wesende / sult de Antimonie binden t' eenmael ghestmolten roff als een duncker root glas / hebbende de ghelijckenisse van een leber / waerom het oock Hepar antimonii wordt ghenoeint. Het Salpeter heb welcke daer noch aen is ghebleven / ende niet ten volen upt gebrant / sult ghy afnemen / ende afscheyden / de welcke heel kleyn ghesampt wesende / sal geel wesen als Saffraen / welck poeper ghy dickmaels met schoon water sult afwassen / om het ober blijvende Salpeter / met het welcke het noch vermengheit is / te weeren. Dit poeper sult ghy drooghen / ende by een onte van de selve menghelen twee ofte dry pondt Cardus benedictus - water / ende een halve once heele Canceel; andere seggen Canceel-water : andere nemen Wijn / ende tot een once maer een pondt (maer wordt dan in minder quantiteyt inghegheben / te weten een half once ofte ses dragmen) laet dit dry ofte vier daghen t' samen wepcken / giet het dan ketelsjck af / ende sult Aquam Benedictam Quercerani hebben / waer van anderhalf once ghenomen / dost obergheden / ende maect hamer-ganch.

Aqua Benedicta Rolandi

Nemte de bobenscheiben Hepar antimonii heel sijn gewezen / kocht de selve in schoon water een ure ofte twee / van t' vier ghedaen zijnde / laet het wat staen sincken / ende heel heet wesende / giet het klaer van het gront - sop af. Dese decoctie sult ghy stracht noch heet zijnde / filteren dooz graen papier / latende het noch dan een nachte staen sincken / ende sult de Antimonie gheprecipiteert binden inden gront / het welcke

welcke men *Crocum metallorum* noemt. Het water dan afgegoren sijnde sult de selve *Crocus* met schoon water twee ofte drymael soet maken / ende alle de oberblijbende zoutigheit des salpeters afstrecken. Tot een ounce van dit poeyter ghedrooght sijnde / sult ghy nemen twee ofte dry pondt *Cardus benedictus* - water / en eene halve ounce heel *Caneel*, en dit sommighe dagen laten staen wegcken / en dan af gieten / en bewaren tot het ghebruyck / op het welke oberblijbende mereh men wederom nieuw water mach gieten / het welke de selve kracht als booren sal hebben. Soo u dit niet en gheluckt / want het wat moeyelijck valt, neemt het boozgaende / ofte het nabolgende : *Recint Antimonie* / gemeyn zout / en *Salpeter*, van elcks eben veel / dit t' samen ghestampyt zijnde / doet het in een schotel / met een deksel ghedeckt hebbende hoben een gaetsen / laet dit t' samen op gloepende kolen smelten / soo langhe datter gheen roock meer uyt het gaetsen en komt / neemt het dan van 't vier / laet het koelen / en sult de *Antimonie* heel rost van 't zout ghescheyden / in den bodem binden / welke af-gescheyden sijnde van 't zout / sult tot een ounce van dit gestampyt poeyter vier pondt *Wijn* nemen / en soo veel *Chymus-water* / en sommighe dagen laten staen wepcken / tot dat den *Wijn* heel geel is gheworden.

Bezoarticum Metallicum.

Noemt de hobenscheyben *Hepar antimonii*, pulberiseert de selve / ende wjst daer wederom onder schoone *Salpeter* / soo veel als den *Hepar antimonii* wreegh / onsteekt het selve met een gloepende pferken / ghelick booren gheseyt is / ende continueert dit booz de derde keer.

Dar

Daer nae sult gy de antimonie pulberiseren / en
 verscheyden mael af wasschen / om alle de zout-
 tighedyt des Salpeters te weeren / om 't selbe
 beter te doen / sult dat vier ofte vijf daghen in
 eene warme plaecse ofte in warme aschen la-
 ten digereren / en het water af-gegoten zijnde /
 sult het dzooghen / ende sult een geel poeper be-
 komen / treckende na het conleur van de goude
 bloemie / t' eenemael sonder smaeck / bequacm
 ont te doen sweeten / waer van tot dertich grep-
 men moghen in - ghegheben worden.

Purgerende Regulus Antimonii.

N Eemt een pont ende vier oncen Antimo-
 nie / raenwen Tartarum een pondt / Sal-
 peter een once / alles gepulberiscert zijnde / men-
 gelt dit al t'samen / ende doet het in eenen on-
 verlooden aerden pot / houdende ontrent twee
 pinten nats / ende stelt de pot met de materie
 in gloepende kolen / tot dat alles gloepende
 wordt / dekkende den pot met een richel - steen /
 ofte anders. Preemt dan het deeksel / houdende
 een pfer in de handt om te roeren met vier
 ofte vijf oncen Salpeter ghestooten by der
 handt / waer van men een halbe lepel by de
 gloepende materie doen sal / altydt ontroeren-
 de met het selbe pfer / ende men moet soo lan-
 ghe Salpeter daer by doen / tot dat de mate-
 rie soo dunne als Spzooop is : dan moet men
 den pot van het vier neemen / ende soertes klop-
 pen van d'een zijde van de pot / op dat den re-
 gulus op den bodem sincken soude / tot dat men
 siet dat het stijf wordt / ende dan laten den pot
 koudt worden / ende den pot in stucken slaen /
 dan bindt men den regulus op den bodem / of
 C c te soo

te soo men den pot niet en wilt bzeken/kan men
de feres met regen - water tot een Hooge bren-
ghen / daer van ghemaeckt wordt den Sulphur
auratum diaphoreticum. Van dese regulus
mooght ghy sulcke vaten gieten als't u belieft /
andere gieten daer van kogelen / soo groot als
men tot Auquetten ghebruyckt / ende gieten
in dese vaten / ofte op de kogels eenige bequa-
me nattighepdt / ende eenen tijdt daer in ghe-
staen hebbende/ gieten dat af / en dient tot eene
purgatie : andere nemen pillewys een ofte twee
kogelen in/ de welcke van onder gelost wesende
af-wasschen/ ende wederom als bozen gebruyc-
ken tot purgatie / daerom geben sy aen dese co-
ghelen den naem van Pilulæ sempiternæ , vel
perpetuæ.

Stoppende *Regulus van Antimonie.*

Nemt raentwe Antimonie sesshien oncen /
oude pfer naghelen acht oncen / stelte in
bersehepden smilt kroesen in gloepende kolen /
tot dat sy met de materie gloepende sijn / doet
dan de pfer naghelen by de Antimonie / met
een stock omroerende / op dat de nagelen smilt-
ten moeghen / ghesmolten zijnde / giet terstont
een ofte twee oncen Salpeter daer by / op dat
het eer dunne mach worden / ende den regulus
mach sincken : stelt het dan terstont van het
bier / op dat het pfer niet en verbrande / houde
ghetworden zijnde / bzeekt den pot in stucken /
op den bodem sult ghy de regulus vinden / die
ghy daer naer heel sijn moet poeperen / ende
met twee derden deelen Salpeter mengen in
een smilt - kroes / ende met een kole aen brandt
stecken / wat omroerende met een pfer / dan
vint men de materie / ofte regulus als silber /

Die

die heel bequaem is om witte Flores antimonii te maecten / die mit zijn om de oude bloet der houten / ende veele andere oude bloeden / als is Dylenteria, ende soo boozts,

Vitrum Antimonii.

Nemt Antimonie soo veel als 't u belieft / pulveriseert het selve heel sijn / doet het dan in een platte aerde panne / ende stelt dit op een middelmatig hier / in open locht / want moet u van den roock wachten / die seer schadelijck is / roert dit gheduerighlijck om met een sijere spatel / tot dat de materie heel in klonten verandert / ende niet meer en roockt ; maer wacht u van de materie te laten gloepen ofte smelten. Stampt dan heel sijn wederom de selve Antimonie / ende roert wederom als boozts / tot dat het niet meer en roockt / en soo het wederom in klonten bergadert / stampt het wederom / ende continueert dit soo langhe / tot dat de Antimonie niet meer en roockt / mochte en klontert / en siet vaer als aschen. Preint dan een pont van dese gecalcineerde Antimonie / ende pulveriseert daer onder twee dragmen Sal gemmæ (andere nemen een ounce Borax, ende andere niet met alen) en doet het in een sijlckroes / dect die met een stuck van een tichel boven toe / en maectt onder ende boven groot bier / tot dat de materie als water sijnt / het welke ghy sult sien den tichel afnemende. Siet dan dese materie op eene heete kopere plate / en laetse in een warme plaetse koelen / ofte anders sal in veel stucken van een splijten / ende sult hebben een root glas treckende naer het conleur van Hyacinthen.

Syrupus Antimonii.

¶ Vini albi ꝛ vj. aquæ rosarum ꝛ ij. in quibus infunde per noctem antim. vitrati subtilissime pulverisati ꝛ j. in colatura per inclinationem facta dissolve sacchari albissimi ꝛ viij. fiat syrupus mediocriter coctus dosis ab ꝛ l. ad ꝛ j.

Stelt in witte Wijn en Roose-water een nacht te wepcke de Antimonie heel sijn ghetozeben / giet dan de colature heel soetjes af door een sijn doercken / sonder de gront te roeren / ende smilt daer by acht oncen sijn Broodt - supcker / ende siedt het tot een langh Sproop.

Oxi-saccharum Vomitivum.

¶ Vitri antimonii pulverisati ꝛ l. aceti vini albissimi odori ꝛ viij. infunde in Balneo lento per horas quindecim; colaturę adde sacchari albissimi ꝛ vj. fiat s. a. instar syrupi longi dosis ad ꝛ j. wordt ghemaect als 't boozgaende.

Pulvis Indicus vel griseus.

Neemt Hepar antimonii gheprepareert op de manieren ghelijck ick in Bezoartico metallico ghesepdt hebbe / behalven dat sy niet en moet ghewasschen wesen / oft ten hooghsten maer eenmael / want en soude aldan niet purgeren; want hiermael ghewasschen wesende / doet zweeten van thien tot 20 aeskens inghengomen / de mengelinge van Pulvis indicus is dese: **N**eemt Scammoneum met den roock van Solfer gheprepareert een oncel gheprepareerde Antimonie ses drag: Cremor tartari vijf drag: men

menghelt dit t' samen / de grootste dosis is een halve draghne / en vijf aeskens ofte twee scrupels. Dit poeper wordt gehouden te wesen van groote kracht in veelderlepe Siechte en koozsen / namentlijk als die upt repletie komen / maer in siekten die upt Evacuatie komen / en mach dit poeper niet ghebruyckt wesen.

Antimonium preparatum pro Clisteribus.

Nemc dyp oncen raeuwen Hongherschen Antimonie / en soo veel Salpeter / stamp dit t' samen tot een heel sijn poeper : Neemt dan een aerde pottcken / ofte een smilt - kroes / stelt het selve rontomme in gloepende kolen / ende als dit pottcken ofte smilt - kroes beghint te gloepen / doet daer een lepelken van 't bobenscheben poeper in / ende laet het soo staen / tot dat het niet meer en roockt / ende de regaelachtighe geesten zijn herbloghen / doet dan daer wederom een lepelken in / ende laet het wederom dus staen / tot dat het niet meer en roockt / ende vervolght die ten eynde toe. Dit dus ghe daen zijnde / maecht dan stercker vier / ende laet het daer op staen een half quartier uers / nemet dan van 't vier / ende laet het houdt worden / ende sult eene rosse massa binden / bequaem tot het maken der Clisterien : een halve ounce der selve sult ghy daer af nemen / ende sijn poeperen / welcke poeper ghy met vleeschsop / ofte ghemeyn water een waltcken suk laten zieden / ende neder ghesoncken zijnde / dooz een doercken het klaer af-gieten / ende dese colature ghebruycken tot een Clisterie / 't selve poeper gedrooght zijnde / mooght wederom ghebruycken als vooren. De Clisterien zijn bequaem om

bupten de Steden te gebuycken/daer geene an-
dere medicamenten ter handt en sijn / anders
veele Clisterien in een kleyn doosken in de sack
kommen ghedraghen worden.

*Pulvis Hermeticus, sive Algerothi alias Mer-
curius vita.*

Nemt hier oncen Antimonie / ende acht
oncen Mercurium sublimatum, andere ne-
men ghelsjke drelen / wyjt elck bysonder tot
poeper/ende mengelst dan t'samen/maer wacht
u wel van het stof. Doet dan dit poeper in een
Retozte / de welcke in zant licht / ende boeght
daer aen een Recipient half vol water / stoockt
dan u hier trap - wijs allencckens opklommen-
de / ende soo verre de Gomachtighe bochtigheyt
als een boter aen den hals van de Retozte komt
te stollen / sulc een gloepende kose met een tan-
ghe daer ontrent houden / ende doen af smelten /
de welcke af - druppende in het water / sal te
gronde gaen / als een wit poeper : dit poeper
van het voornoeinde water afschepdende / sulc
met schoon water dickmaels af - wasschen / en-
de ten laetsten met eenigh cordiael-water / ende
het poeper ghedrooght zijnde / wordt tot het ghe-
brypck bewaert / ende tot ses ofte seben asen
aen stercke Personen inghegeven/ende d'yn ofte
vier aen wecke Personen. Het water dient om
Preelen ende Corael mede te ontbinden ofte
dissolberen / want dit water is begaest met den
bitriolschen geest van het Sublimatum.

Pulvis

Pulyis Præcipitatus.

Neeint een pondt Quick-silber / ende twee pondt Sterck-water / ofte van elckr even veel / doet dit t'samen in een sterck glas / somwiltghe nemen een schep-glas / andere een plat glas / stelt het selve in asschen oft in zant / ende laet het Sterck-water uyt dampen / eerst met een kleyn vier / maer op het laetste met heel sterck. 't Water uytghedampt zijnde / neemt de massa uyt / wist de selve in een Dozier heel kleyn / ende doet het poep in een platte aerde panne / welke ghy op het vier stellende / gheduerighlyck sult omroeren / sonder de materie te laten gloepen. In 't beginsel salder uyt komen een dicke geel damp / die allenskens swart sal worden. Koert dan altydt tot datter gheene damp meer uyt en komt / ende dat het poep t'eenmael roodt word. Dit præcipitaet en mach maer van buyten ghebruyckt worden. In het maecken wacht u wel van den damp / want se fenijnigh is.

Turbith Minerale.

Neeint vier oncen Quick-silber en soo veel Olie van Vitriol gherectificeert / doet dit t'samen in een glas / ende stelt het in asschen / daer onder tray-wijs vier makende / tot dat alle de Olie van Vitriol is uytghedampt / wanneer ghy het Quick-silber sult binden verandert in eene witte massa : soo daer nochtans eenigh onberandert Quick-silber wordt by ghebonden / sult het selve van het ander weeren / welke massa ghy sult in ghedistilleert ofte re-

C c 4

gen-water werpen / waer sy terfont geel wozt : sult dan 't selve dickmaels wasschen met laeu water / tot dat alle de zoutheyt uyt is / en op het laeste met eenigh cordiael water / ende daer nae drooghen / ende bewaren tot het ghebruyck.

Andere nemen vier oncen Quicksilber ende acht oncen Olie van Vitriol / ofte van Solfer / en laten 't samen twee daghen dighereren in warm zant / daer nae distilleren 't selve met de Retorte / ende cohoberen 't selve tot dry keeren / op het eynde ghebende groot vier / soo dat de Retorte 't eenmael gloepe / daer nae trecken sy de witte massa uyt / ende sijn gheweyben zijnde / wasschen die dickmaels met laeu ghedistillert water / tot dat sy sien dat dit pprecipitaet verandert in geel poeper / ober het welcke sy dan / tot drynael toe / ghebzanden Wijn gieten / die sy laten uyt-bzanden / ende alsdan gheben sy 't selve ocht in van dry tot ses aeskens met eenigher laxerende conserbe / als van Hoosen / tegen alle siekten komende uyt rotte humeuren / &c.

Argentum vivum Sublimatum vulgare.

NCent ghemeyn zout ende koper-root van elck een half pont / set dit in een aerde panneken te roosten op het vier / tot dat het niet meer en kraecht / wijst dan daer onder op eenen hollen steen vier oncen Quicksilbers / ende set dit 't samen te sublimeren in een bequaem aerde panneken / gelijck men ghemeynelijck subliimeert / ende 't sal wesen een sijn wit poeper ; maer by soo verre / dat het niet heel wit en ware / soo sult ghy 't selve noch eens herwijben onder de selve zouten / die in den gront gebleven zijn / ende noch eens laten sublimeren / tot dat het

het gantsch wit is / ende t' eenemaal gheboode :
 want 't gene niet heel wit en is / behoudt noch
 het wesen van het Quicksilver. Tot dese su-
 blimatie worden ghebruyckt twee vaten / een
 onder daer de materie in is / ende hier op een
 ander / daer den roock in vergaet. 't Opper-
 ste vat sal men maken als een glazen Distilleer-
 kolf / ende 't onderste als een panneken van on-
 berloode aerde / met een dobbelen kant rontom
 opstaende / ende een groote tusschen beyde / dese
 groote wordt gevult met zant / ende het opperste
 vat daer op ghestelt / ende wat in 't zande ghe-
 douwt / op dat de locht mach upt - ghezeven
 worden dooz het zant / ende niet den roock.

Ander maniere om Quicksilver te sublimeren.

BEguinus beschrijft de sublimatie van het
 ghemeyn sublimaet aldus : Preemt Quick-
 silver ghesupbert dooz zout en Azijn / daer naer
 in zeeme leer ghebonden / ende met kracht upt-
 gedout / koperroot root gebzant / gedecrepiteert /
 dat is ghebzant zout van elck een pondt / Sal-
 peter vier oncen / stampt ende menghelt dit in
 een steenen Moztier met wat Azijn / soo langhe
 onder malkander / tot dat men geen Quicksil-
 ber meer en siet. Doet dit dan in een glase kolf
 wel gheluteert / ende stelt daer op een helm met
 een korte beek. Dese kolf sult ghy dan in zandt
 stellen / maer niet dieper dan de materie is / die
 in den kolf is / stoockt daer onder trap - wijs
 vier / ende op het laetste tot den hooghsten trap
 toe / ende ten tijde van acht ofte thien uren
 sal het Quicksilver ghesublimeert zijn. De va-
 ten verkoelt wesende / sult het welcke ghesu-
 bli-

blimeert is / af- nemen / ende tot een pondt des
 selfs nemen een pondt ghebrant zout als boo-
 ren / ende vier oncen Ditrhol / ende wederom
 als eerst sublimeren / ende de derde keer het sel-
 ve herhalen / maer en sulter dan niet by doen /
 als ghebrant zout. Somnighe nemen in plaets
 van een kolf een Matras met een langen hals /
 ende laten op aschen ofte zant de bochtigheidt
 daer in wyt dampen / 't welcke gheschiedt we-
 sende / set hem het sublimaet rontomme in den
 hals / het welcke gheweert wordt als het selve
 glas verkoelt is / soo verre nochtans 't selve niet
 wit ghenogh en is / hersublimeert het selve met
 nieuwe materie.

Sublimatum dulce.

Nemt ses oncen Sublimaet / vier oncen
 Quicksilber met doorghebrant zout / ende
 Wijn van alle swartigheidt ghesuybert / doet
 dit t'samen in een glas ende stopt het wel naeu-
 we toe / ende roert het t'samen soo langhe tijdt
 omme / tot dat de heele massa is verandert in
 swart poeyer / ende dat men gheen Quicksilber
 meer en siet / daer nae stelt dit glas in warm
 aschen te digereren / en de swartigheidt sal al-
 lenckens in een geeligheidt ende wittigheidt
 veranderen / daer nae sulc ghy het vier twaelf
 uren lanck trap- wijs vermeerderen / tot dat
 de massa haer van den gronde opheft / ende cri-
 stallisert. De dosis is van thien asen tot 20.
 en hebbe dese maniere by niemant in druck ge-
 bonden / maer een vermaert Chymicus & Do-
 ktor Galenista heeft my dese maniere ghegheben.

Manie-

Maniere om Quicksilver te wasschen ende te suyyeren,

Neeemt een deel ghebzant / dat is ghecrept
teert zout / wrijft dit met het Quicksilver
op een hollen steen / ofte moztier t' samen / tot
dat het zout t' eenemael zwart is / daer over sult
ghy dan sijn gieten ofte warm water / om het
zout af te weeren : neemt dan ander zout / ende
wrijft dit wederom / tot dat het zout zwart
wordt / ende doet dit soo dickmaels / dat het
zout wit blijue.

Pilula & sublimato dulci.

℞ Aloës rosatæ ʒ j. extracti Scammonii
extracti hellebori nigri, extracti Rhabar-
bari ana ʒ ii. extr. foliorum senæ, Trochisco-
rum alhandali ana ʒ i. s. Specierum diarho-
donis, Lætitiæ Galeni ana ʒ i. Olei anisi, ci-
namomi, Caryophylorum ana ʒ iii. dedu-
cantur omnia igne lentissimo in pilularum
consistentiam, cui adde pro uncia una dra-
chmam unam sublimati dulcis, hæ pilulæ fe-
liciter purgant omnes humores citra mole-
stiam.

Ghy moet verstaen dat dese extracten maer
eerst moeten ghebocht worden tot de dichte des
Honighs / anders en soude hier ober het vier
geene menghelinghe kunnen gheschieden.

Ander maniere om *Sublimatum dulce* te maken.

Door dien ick het voorgaende *Sublimatum*
dulce niet en hebbe beproeft / jae gheen su-
blima-

blimazuch en is / want het niet ghesublineert en
 is na de menghelinghe / hebbe hier een ander
 willen beschryben: Neemt dan ses oncen ghesub-
 lumbert Quick-silber / op de maniere boozert
 verhaelt / ende acht oncen Sublimatum, meer
 gheft dit r'samen in een steenen moztier soo lan-
 ghen tijdt tot dat de massa zwart is / ende dat
 men gheen Quicksilber meer en siet. Doet dese
 massa in een Matras / hebbende een langhen
 Hals / maer dat de Matras maer half vol en
 zy / welcke ghy in zant / ofte aschen sult stellen /
 doch niet dieper dan de materie in 't glas is /
 ende maect daer trap-wijs hier onder / tot
 dat alle de materie is opgeklimmen / tot het
 opperste deel der Matras / het welcke in acht
 ofte thien uren gheschiedt. Dit dus ghedaen
 zijnde / ende de Matras verkoelt / scheidt seer
 curienschick af de ghecristalliseerde materie van
 de onghesmolten ofte onghedoodt Quicksilber /
 soo daer nochtans eenigh ober-ghebleven is /
 ende het oberblijvende merck ofte buyligheyt
 des gronts / als voek van de vettigheyt / de
 welcke hem aen den hals van de Matras heeft
 gheset. Daer na stampt de subhere ende ghecristal-
 liseerde materie / ende hersublimeert die /
 sonder eenigh byboeghsel / tot dyp keerren toe.
 Stampt dan dese ghecristalliseerde massa tot
 een sijn poeper / ende bewaert die in een glaef-
 ken naetwe toeghestopt: welck u dienen sal om
 te ghenesen de begoste Laserspe / Water-sucht /
 Flerezijn / Docken / woormen der klepne kinde-
 ren / ende berrotte ende quade kooztsen / &c. tot
 een scrupel toe wordt dit poeper in-ghegeven /
 met eenigh purgerende extract / ofte massa
 van Pillen / ende sonder het selve en magh dit
 poeper niet wel in-ghegeven worden / om ghe-
 wich-

wichtighe redenen. Dit Sublimatum dulce
woydt oock genaemt Aquila caelestis, en Aquila
alba, ende Mercurius vitæ, ende is het Panchy-
mogorum van Quercetanus.

Maniere om Cinabrium, ofte

Vermillioen te maecken.

Der sijn twee soorten van Cinaber / een
natuerlijk het welcke als ander minera-
len iyt de aerde woydt ghegraven / het ander
woydt ghemaect aldus: Neemt twee pondt
Solfer / ende smilt het / ende doet daer in twee
pondt Quicksilber / ende soo verre de materie
ontsteekt / soo decht het scay toe / dat de locht
in den pot niet en passere / een sekere tijdt daer
nae / doet in een verlooden pot te viere 23. u-
ren lanck / ende ghy sult goeden Vermillioen
hebben. Het sal wesen t' eenemaal huyt / maer
als het ghewezeben woydt met water / krijght
sijn natuerlijk couleur.

Maniere om Minium ofte

Menie te maecken.

Neemt loot soo veel als 't u belicft / laet het
smilten in een aerde ofte yseren pot / ghes-
molten sijnde / woert de betrighejdt af / die bo-
ven zwemt / maect dan u vier stercker / tot
dat den bodem des pots gloepe / gheduerigh-
lijk omroetende met een yser spatel / tot dat
het loot in graen affchen verandert / stamp
dan dit / ende zift het ende laet het dan langhe
tijdt op het vier staen / ofte in den Potteba-
kers oven / ende het sal in Menie veranderen.

Manic-

Maniere om Cerussa te maken.

De Cerussa wordt aldus ghemaect: In een aerden pot wordt gedaen een wegnich Azijns / ende in de selve pot wordt gheleyt een loode plate in een ghevoutwen / alsoo dat de selve plate den Azijn niet en raecht / dan wordt dese pot met een tichel bedeckt zijnde / begraven in peerde - mest / ofte in de heete Sonne ghestelt beerthien daghen / ofte d'yn weken lanck / dan wordt de plate uyt ghehaelt / al bedeckt met witte materie / die uyt het loot gheslaghen is / ende wordt Cerussa ghenoeint. Sy is wit en soet van smaecke in 't eerste / maer daer na wat bijtende / ende seer astringent / op dese maniere maect men oock het Spaens-groen.

Maniere om Spaens groen

te maecken.

Spaens - groen en is anders niet / dan koper in groen verkeert / ghelijck Rubigo, is yser in roest verkeert / ende Cerussa loot verandert in witte materie. De beste is de aldergroenste / ende niet bleeck / ende wordt aldus ghemaect: Men moet een wegnich Azijns in een tonnelien doen / ende aen den oppersten bodem van binnen wordt ghehangen sommighe platen van root koper / alsoo dat de platen den Azijn niet en gheraken / ende soo dicht toe-geslopt / wordt gheset beerthien daghen in de Sonne / op dat de dampen van den Azijn aen de platen klevende / die doorbieten / ende in groen veranderen moeghen / het welcke daer na van de platen wordt afgheslagen / ende bewaert / ende de selve platen weer in 't tonnelien gheset als vooren. Sy geest haer tincture uyt in Olie / Wijn / en Azijn.

Balsa.

Balsamum artificiale.

DE artificielen Chymische Balsmen en sijn anders niet dan ghestilleerde Olien van eenigh kruyt/ zaet / bloeme / oft byucht/ &c. als Majorana, Ruta, Lavendula, Rosmarinus, Poma Orantia, Gariophylli, Foeniculum, Iuniperus, Cinamomum, &c. met byvoeginghe van hunne sappen ofte tincturen / ende zoudt int de selve ghetrocken (hoewel de meestendeel de selve uprlaten) en de eenige vettighepdt / als is Olie van Note- muscaten utgheperst / Hertte-roet / Schape-roet / ende Was die den Balsmen een dicke ende lichaem gheben / om dit klaerder te verstaen / sal de selve in 't bysonder beschrijven / hoewel sy in Nederlandt weynigh ofte niet ghebruyckt en worden / om dies noodt wesende / ofte van ander natien / als sijn namentlijck de Duytschen die de selve seer ghebruycken / gebraght wesende de selve tot haren dienst te moghen maecken.

Balsamum Majoranæ.

Nemt sap van eele Majoranæ wel gesuyvert / ende dickmael ghesiltrect een once meer ofte min / want het en dient maer om het groen couleur te gheben / laet daer in smiltten wat zout van Majoranæ (meestendeel laten 't selve achter) doet dan daer by een once wit Was / ofte soo veel Schape-roet / ofte Hertte-roet dickmaels met water ghewasschen / ende met Goose-water ghesmolten / laet dit t' samen ziede n tot dat het sap bykans verzoden is / laet dit dan / van 't vier ghenomen sijnde / ghedue-
righ.

righlijck omroerende / op dat het oberblijuen-
 de sap daer effen mach in ghemengelt worden /
 sonder klontjes daer in te laten stollen / houde
 worden / ende roert dan met eene lichtigheyt
 daer onder twee dragmen Olie van Mayoz-
 lepne / dooz de konste der Alchimie gedistilleert /
 ende doet het in een glaesken naeuw toegebou-
 den / op dat de reucke niet en verbliege. Aldus
 worden alle andere artificiele Chymische Bal-
 semen ghemaeckt / als Balsamum rutæ, Salviae,
 Rosmarini, Fœniculi, Anisi, Juniperi, Rola-
 rum, &c. maer sommighe om de groene ber-
 we te maken / nemen ghesiltreert sap van het
 krupt van Terwe ofte Rogge. Om het couleur
 aen Caneel-balsem te gheben / neemt tincture
 van Caneel ofte gheprepareerde Bolus arme-
 nus. Dooz Stroffe - nagels neemt tincture van
 de selve / ofte Terra umbra, dooz Ozaengie-
 balsem Saffraen / dooz Citroen-balsem / Cur-
 cuma / dooz Balsem van Succinum terra meri-
 ta. Noteert nochtans; dooz dien dat beele Chy-
 misten het Was in den balsem misprijken / dooz
 dien dat het de zweet-gaten suyt / ende belet de
 kracht der balsemen te doozdinghen / ten ande-
 ren dat men dese balsemen niet en can ingeben /
 ende daerom nemen sy in plaetse van Was /
 ende Schape - roet / uytgeperste Olie van Poie-
 muscaten die sy met stercke ghebrande wijn in
 Balneo Mariæ laten koochen tot 't verziehen
 des selfs / om de reucke ende het couleur te be-
 nemen / ende wasschen die van dicknaels met
 Goose-water / om een goede reuck te gheben /
 ende dese Balsemen zijn wel de beste.

Balsamum Apoplecticum ex Crollio.

℞ Olei nucistæ muscatæ expressi ℥ ij. Ambræ griseæ ʒ j. Ambræ nigræ, moschi ana ʒ j. f. Oleorum stillatitiorum Lavendulæ in quo lilii convallii flores maduerint Olei majoranæ, Olei rutæ ana ʒ l. Olei cinamomi ℥ l. Garryophyllorum ʒ vi. Olei succini ʒ i. omniarite s. a. misceantur, si parumbalsami peruviani addideris, bonum erit.

Balsamum Apoplecticum Viennense.

℞ Olei nucis muscatæ ʒ i. Olei liliorum convallium ʒ vi. Olei succini albi ʒ iiii. Zibetti optimi ℥ l. moschi orientalis ʒ vi. Ambræ griseæ ʒ ix. Granorum styracis selectorum ℥ i. contusis bene omnibus, & commixtis fiat balsamum.

Balsamum Apoplecticum Coloniese.

℞ Olei nucistæ expressi ℥ i. Ambræ griseæ ʒ xviii. Moschi, Benzoin, Styracis expressæ, labdani ana ℥ l. Oleorum stillatitiorum garyophylarum, Lavendulæ, Rutæ, Anthos, Succini, Cinamomi ana ʒ vi. misce & s. a. fiat Balsamum.

Beminde Leser, hier hebt ghy alderleye soorte van Chymische compositien, soo in 't generael als in 't bysonder, met ghemeyne Apothekers termijnen beschre-

ven, op dat ghy die te beter soude kunnen navolgen, ende in het werck stellen: dese begrijpende, sult alle andere, die hier niet beschreven en zijn, lichtelijck konnen naevolgen, wiens descriptien ghy mooght in CROLLIO, QUERCETANO, BEGUINO, &c. soecken, als oock hare krachten. Een sake sal u misschien swaer vallen, te weten; de trappen des viers wel te kennen, maer met proeven sult ghy meester worden, ende proevende de selve, licht achterhalen: In de Pharmacie zijn oock sommige saken die men veel eer kan leeren met eens te sien, dan met thien mael te hooren seggen, hebt maer couragie, en let wel op mijn schrijven, ende sult de swaerigheyt overwinnen.

Achtste

Achtste Boeck /

Byvoeghsel ofte aenhangh, inhoudende verscheyden Recepten ende Secreten seer goet, nut, ende profijtigh van den Apotheker geweten, in geene Boecken beschreven.

Maniere om *Cremor bordei* te maken, anders ghenoeemt sijn van gerste.

Nemmt een goet deel *Gerste* / supbert de selve van alle stof ende onreynigheyt : Ziedt die in een ghenoeghsame quantiteyt waters / ende sommighe walleken ghezoden hebbende / giet het water af / het welcke wat rostachtigh is geworden / ende doet daer ander schoon klaer water by / laet dit t'samen met een lancksaein bier koocken / tot dat de *Gerste* t' eenemael plat is gheworden / ende ghelick een sijn / welcke kookkinghe wel vijf ofte seven uren gheduert / naer dat de *Gerste* hart is / dese *Gerste* sult ghy met een houtte lepel door een teems steken / den teems op een teple gheset / om het sijn van onder te ontfanghen. By dit sijn sult ghy doen wie *Candy* - supcker / ofte *Bzoodt* - supcker soo veel als 't van noode is / om soet te maken / insghelijcks wat *Kroose* - water. Bewaert desen *Cremor* in een schoone aerde pot in den Kelder / om van de selve alle daghen de *Siecken* soo veel in te gheven / als 't van noode is. Sommige mengelen / als sy het nu den *Siecken* ingeben / in een doir van een ey / ander ghewelde amandelen sijn ghestampt : is een seer goede medicijne voor de ghene die uyt - ghedrooght sijn.

¶ D 2

Maniere

Maniere om Gerste-pap te maken.

Nemt een tinne lepel meer ofte min / nae dat ghy de Pap dick ofte dun wilt hebben / sijnne bloeme van ghepelde Gerste / doet daer by een doiren van een Ey / ende soo veel wit Supcker als 't van noode is / om soet te makens / menghelt dit t'samen in een half pinte ofte wat min schoon klaer water / ende doet daer een suckskken Boter by / ende laet het t'samen een walleken op-zieden / geduerighlijck omroerende / op dat het niet en klontere. Van 't bier ghedaen zijnde / menghelt daer onder wat Koose-water / ende geeft het dus warme den Patient in. Om wat meer slaep te verwecken / ende de defluxien op te houden / wordt daer somtijds van 't bier ghedaen zijnde / een draghne ofte twee wit gheslamps Heul-zaec onder gemengelt : is seer goet voor de ghens die bloet spoutwen en tytdzoogen.

Maniere om Eycken Lombaert te maecken.

Nemt twee doiren van Eperen / breekt de selve met wit Supcker / soo veel als 't om soet te maken van noode is / ende seg oncen witte ende klare Wijn : stelt dit t'samen op het bier / gheduerighlijck omroerende / tot dat het wordt als een papken / van 't bier ghedaen zijnde / mengelt daer onder een tinne lepel Koose-water / ende gheeft het dus warm aen de Siecken.

Manie-

Maniere om Restauraet, ofte

Consummaet te maecten.

Nemt een Kiecken / Pane of Hinne / weert van de selve het hooft / pooten / en alle bet / kapt het in verschepten stucken / doet in een steene kanne / de welke ghy wel naeuwe boben sult toe - stoppen : dit sult ghy alderbest doen met een schoonen Dynaer! de bzeede kant af ghebroken / wiens buyse ghy in den hals van de kanne sult steken / welke ghy met stijf-pap / ende papier wel t'samen sult voeghen / soo dat ter gheene dampen upt en konnen bliegen / dese kanne sult ghy dan stellen in Balneo Mariae, dat is in water in een ander pot ghedaen / ende ses ofte seben uren laten zieden. Dan 't vier ghe nomen zijnde / ontdoet het glas / ende giet de substantie upt / het welke het Kiecken van hem heeft ghegeven / welke koudt wesende / als een Selepe / stolt. Dese Selepe wordt met hamel-sop / ofte pet anders / dat de Sieckte aenghe naem is / ghemengelt / ende dus inghegeven. Sommighe voeghen tot een Maen een half pin-te Rijnsehe wijn / ende het binnenste van een Citroen / ende laten dit t'samen koocken / als boben / ende is meer lieffelijck als het voozgaende. Andere nemen een Kiecken / een stuck van een Hamelen hout / ende wat half-bleesch / om meer ende stercker substantie ende verbolghens boedtsel te hebben.

Maniere om Expres te maken.

Nemt een Kiecken / ofte een stuck van een Hamelen hout / bzaet het selve aen een spit half / tot dat het van binnen t'eenmael dooz heet is. Doet dit dan in een schoonen doeck / en-

de pers het wel sterck upt in de perse. Dit sap houdt zijnde / stolt / ende wordt als een Gelepe / ende wordt met hamel - sop / ofte met anders / het welcke de Siecke aenghenamen is / vermen- gelt / ende om de natuere te verstercken / inghe- gheben / ofte wel sonder eenigh bpboeghel als oock bepde de boozgaende.

Maniere om Colys te maecken.

Nemt den boest van een ghebraden / ofte gezoden siecken ofte Cappoen/supbert die van alle bellekens / stampt de selve dan met wat hamel-sop wel kleyn in een moztier / ende kleyn sijnde / menghelt dat in een kommeken half hamel - sop / half Verjups / en geeft het dus warm den siecken in. Soo het Verjups de sie- ke niet en dient / doet dat met hamel-sop alleen. Een halve Citroen daer in ghedout / is seer goet ende aenghenamer om te nutten

Maniere om Limonade te maecken.

Nemt een Citroen / schelt de geele schelle rontom af: snijdt dan die in ronde schijf- kens / doet die in een kommeken oft schotel / en giet daer ober ses oncen Fransche Wijn / en soo veel water en een tinne lepel Koofse-water: doet dan daer by soo veel Broodt supcker / als 't van noode is / om soet en aengenaem te maken van smake. Wilt ghy de siecke meer verstercken / menghelt daer onder Peerel - supcker.

Maniere om wijn Brulé te maecken.

Nemt een pot Fransche wijn / set die in een tinne pot op heete kolen / ende doet daer by

by een vierendeel ofte wat meer Broot-suycker
 byz ofte vier Citroffe - naghels / ende een wep-
 nighsken Caneel met een mes kleyn gesneden /
 ende als den Wijn tot de 300 toe is ghekomen /
 giet dan die pot in een ander / ende onder het
 gieten steekt het vier daer in met een bran-
 dende papier. Dese ghebrande Wijn versterckt
 het herte / ende is goet vooz de maghe / ende en
 klimt niet licht in het hoofd / door dien de op-
 klimmende gheesten uytghebrandt zijn.

Syrop van ghebrande Wijn.

N Een ghebrande Wijn / soo veel als t u be-
 lieft / doet daer in naer abbenant ghepoe-
 sert wit Candy-suycker / stelt het op't vier / ende
 als het t' eenemaal heet is gheworden / steekt
 het vier daer in / met een brandende papiers-
 ken / ende laet het t' samen soo langhe branden/
 gheduerighlijck omroerende / tot dat het niet
 meer en brandt / ofte dick is als een Syrop /
 doet dan daer by een wepnighsken Roose-wa-
 ter / ende ghebruyckt dit teghen de heescheit ofte
 verkouthepdt / comende uyt koude ofte flegma-
 rijcke humeuren.

Maniere om Queen het gheheel

jaer door te bewaren, om de selve t'allen tijde
 te koocken, of Marmalade daer van te maken.

N Eemt een groote pot / vat / ofte tonneken /
 vult het selve met Queen / de welcke niet
 t' eenemaal gheel - rijpe en zijn. Giet daer ober
 t' eenemaal houdt een e heele sterke decoctie,
 ghemacckt van schellen ende klokshuyfen van
 Queen / ofte van verneutelde onderbleven ofte
 kleyn Queen in stucken gesneden / ende op dat

de *Queen* altijd moghen met de selve decoctie
 oberdeekt wesen / ende in adobbe ligghen / leght
 boven de selve een bedt met eenigh gheuwichte /
 ofte steenen daer op / ende sullen dus een royt
 jaer goet blijen / jaer oock langher. Potcort /
 hoe stercker ghy de decoctie maecht / hoe meer
 jeughdigh ende smakelijck de *Queen* sullen blij-
 ven daeromme en spaert gecue *Queen* in de de-
 coctie. Ten tweeden / als ghy die wilt ghe-
 bruycken / dat sy niet langhe uyt de adobbe mo-
 ghen wesen / ofte anders worden sy swartach-
 tigh.

Ireos ofte Violette - poeyer om

in het lijnwaet te legghen, ende wick-
 ken van wijn te maecten.

℞ *Radicum ireos* , *Storacis calamitæ* ana
 ℥iiii. *Rosarum* ℥vi. *Maioarang*, *Florum laven-
 dulæ* ana ℥ii. *Calami aromatici* ℥i. f. *Radicum
 cyperii* , *Garyophylorum* ana ℥i. *miscæ fiat
 omnium pulvis grosso modo contusus.*

Aqua odorifera sive damascena.

℞ *Aquæ rosarum* ℥ iiiij. *Aquæ lavendulæ*
 ℥ viij. in quibus macerentur sequentia pa-
 rum contusa, & sacco raro imposita, rosa-
 rum, *majoranæ* ana ℥ij. *Storacis calamitæ*
 ℥ s. *moschi* ℥ vj.

Welriekende Ballen om te ghe-

bruycken ten tijde van de Peste.

℞ *Labdani* ℥ iii. *Storacis calamitæ* ℥ ii. *Ga-
 ryophylo-*

ryophylorum, radicum cyperi longi anazij.
Calami aromatici, Santali albi ana z ij. Rosa-
rum, Maioranæ ana z i. moschi z vi. misce s. a.

De Santels suit ghy eerst kleyn breecken /
dan daer by doen den Calamus / Capres-woz-
tels / en Giroffenaghels / de selbe kleyn ghezo-
ken zijnde / doet daer by de Groosen / ende Ma-
jorlepne / ende zift het dooz eenen sijnen zift /
met een wepnigh van dit poeper sult ghy de
Muscus kleyn wrijven. Dan sult ghy den
mortier ende stamper t' eenemaal heet maken /
ende in den selven den Labdanum ende Storax
met wat Storax liquida, ende een wepnigh wit
Was met sommige druppelen ghesmolten / ma-
laxeren ende sacht maken / dan sult ghy de bo-
benschreiben poeperen daer by doen / ende sterck
stampende / een massa daer van maken / ende
van de selbe ronde ballen / hebbende in 't mid-
den een doorgaende gat / die latende inde scha-
dulwe drooghen.

Brandende welriekende

keerskens.

℞ Storacis calamitæ Carbonum tiliæ, vel
alterius ligni ana z iiii. Styracis liquidæ z i.
Benzoin zvi. misce & cum mucilage gum-
mi tragacanthæ aqua rosarum extracto fiat
massa, & ex illa candelæ pro suffitu.

Neemt Linde-kolen / want dat sijn de beste
ofte gemepue Backers kolen / stamp die / ende
zift die sijn dooz / den Benzoin van ghelijcken /
daer na sult ghy den mortier ende stamper
t' eenemaal heet maken / ende den Storax met
Storax liquida t' samen malaxeren / ende sacht

¶ D S

maken:

maken : dan sult ghy de kolen en Benzoin daer onder menghelen / ende niet Gomme tragantch met Gooſe-water ghesmolten / een pasta na veel slaens met den stamper daer van maken / ende van de selve langhe keer schens / ende die laten in de schaduwte droogen : zyn uptnemende soet / en soet van reucke.

Maniere om wel-rieckende

Zeep te maecten.

℞ Saponis veneti ℞ii. Pulveris gariophylorum & Santali albi ana ℥i. Benzoin ℥i. Moschi ḡ x. distemperentur cum aqua rosarum.

Neemt Venetische ofte Spaensche Zeepe / breekt die inden moztier met Gooſe-water / ende mengelt dan daer onder de boozghe schreben poeperen / ende maectt daer van als een massa pillen / van de welke ghy ronde ballen sult maecten / soo groot als 't u belieft. Sommighe doen hier anders gheene poeperen by / dan van witte Treos - wortel : sommighe doender sommighe druppelen van Giroffe - naghele / ofte Spijck-olie by.

Maniere om stocxens voor de

tanden te maecten.

Neemt Malva - wortel , van de buptenste schoffe ghesuybert / ghesneden lanck als een vingher / soo veel als 't u belieft / doet die in een nieuwe aerde pot / ende giet daer ober anderhalf pont roode Wijn / Garanga chermes dry dragmen / Wijn ende Drake - bloet van elckis een half once / ende menghelet al t' samen / ende stelt den pot op warre aschen / dickmaels omroet

smoerende / tot dat de wortelen het root cou-
leur hebben in - gedroncken. Wilt ghy daer by
aeskens muscus by doen / sullen te beter riecken
dzooght de wortels dan op / ende supbert die
van alle draepkens / ende bewaert die tot het
gebruyck. Hebt gy weynigh wortelen mooght
de quantiteyt van alles verminderen.

Maniere om Meë te maecken , *Ay-
dromel vinosum.*

NCeint ses sloop witten Honig/en doet daec
by twaelf sloop water: Laet dit t'samen so
lange zieden / tot dat het niet meer en schupint /
het schupin geduerelijck af nemende: neemt het
dan van 't bier / en laet het verkoelen / en doet
het dan in een tonneken / en laet het sommige
maenden ligghen / tot dat den smaeck van Ho-
nigh is vergaen / en klaer is geworden / op dese
maniere sult ghy een Meë bekomen en gael als
een Spaensche Wijn / want het lange koocken
maeckt de Meë roste. Sommighe om de Meë
wijnachtiger te maken / doen daer wat Fran-
sche Wijn by / ofte laten dat treeren op Moes
van Spaensche Wijn.

Honigh - water , *Aqua mulsa Melica-
zum sive Hydromel.*

NCeint een deel Honigh / ende thien deelen
water/ende koockt dat wat t'samen. Dese
Aqua mulsa wordt oock *Hydromel* ghenoemt /
dat is Meë / ende als de Doctoor in decoctien
Hydromel hoorschrijven / moet dese ghebruyckt
worden / ten 30 den Doctoor schrebe *Hydromel
vinosum.*

Oxy-

Oxycratum & Oxyrhodinum.

DEse twee saken worden somtijds van de Doctoren hoer gheschreven. Oxycratum en is anders niet dan Wijn / en water. Oxyrhodinum is Roose - water en Wijn / somtijds Olie van Roosen / en Wijn.

Vinum Chalybeatum, Stael - wijn.

℞ *Limaturæ chalybis præparatæ* ℥ i. *Vini rhenani* ℥ iiij. *Cinamomi, Caryophylorum, Radicum capparis ana* ℥ i. *Macerentur simul loco calido tribus aut quatuor diebus, cola, & utere. vel* ℞ *limaturæ chalybis præparatæ* ℥ i. *Vini* ℥ iii. *macerentur simul quatuor diebus loco calido, cola, & utere hoc vinum est minus compositum, & minus efficax.*

Collyrium Damanti.

℞ *Sacchari candi* ℥ i. *Tutiæ præparatæ* ℥ ii. *Lapidis calaminaris præparati* ℥ vi. *Aloës, Axungię vitri ana* ℥ ii. *Vitrioli albi* ℥ i. *f. Sarcocollæ* ℥ i. *Camphoræ* ℥ i. *Croci* ℥ v. *Aquæ rosarum, Fœniculi ana* ℥ i. *vini albi* ℥ i. *stent omnia simul in Infusione per aliquot dies loco calido, & ebullitione facta, colentur, & colatura servetur usui.*

Dit Collyrium is te Sendt / ende te Coztrijcke seer in't ghebruyck tegen de gebreken der oogen / komende upt het edel huyt van de Damants van Coztrijck / waer van het oock sijn name heeft.

Aqua

Aqua Vitrioli ad oculos.

¶ Aquæ pulviæ ℞ iiii. Salis communis ℥ j. Vitrioli albi ℥ s. misce omnia simul.

Dit water wordt uptnemende goet ghebottē den teghen de ghebreken der ooghen.

Aqua Sublimata.

¶ Aquæ rosarum, Plantaginis ana ℞ s. sublimati ʒ j. bulliant parum. Hæc descriptio plurimis nimis fortis censetur, ideo pro uncia una aquæ sublimati ʒ ij. tantum sumunt.

Dit water wordt ghebruyckt teghen crautwagie / ende ghebreken des hupts.

Aqua Mellis.

¶ Mellis partes duas, arenæ siccissimæ partem unam, indantur cucurbitæ amplæ dum octupla pars impleatur, & superposito alembico vitreo, distilla in balneo sicco.

Doet den Honigh ende zant t' samen in een groote kolbe ; maer en neemt maer soo beele / datter seben deelen der kolbe ydel blijen / want anders soude den Honigh oberloopen / om het welcke te beletten / wordt het zant daer by ghebaen : hoe wel sommighe maeckende soo kleyn bier / dat het niet ober en loopt / laten het zant achter / stelt dan op de kolbe een glazen helm / ende set het in het zant / ende distilleert dat met een kleyn bier. Dit water wordt booz het wassen des haerts ende des hupts ghebruyckt.

Denti-

Dentifricium.

✶ Coralli rubri ꝑ ij. Lapidis pumicis, Oslis sepiæ, sanguinis draconis ana ꝑ j. Cinnamonomi radicum ireos, Aluminis, Granorua chermes ana ꝑ ii. Gariophylorum ꝑ i. Moschi ꝑ vi. Mellis despumati ꝑ i. s. misce in formam opiati.

Dentifricium Parisiense.

✶ Coralli rubri & albi, Cristalli ana ꝑ s. sanguinis draconis ꝑ i. s. Lapidis pumicis ꝑ vi. Gariophylorum, trium Santalorum ana ꝑ iii. Moschi ꝑ iii. Vini rubri ꝑ iii. Mellis despumati ꝑ i. ꝑ iii. misce in formam opiati.

Plaefterkens tegen de Tant - pijn

Neeft zwart Hermozijn, leght daer op sommige stucckens supbere Mastix, doet op den Mastix een ptere stamper / soo heet ghemaect / dat door de hitte de Mastix kan smelten / ende aen het Hermozijn hanghen / ende aenplacken: smeert met den stamper den Mastix dunnekens plaester-wijs / ende kout gewoorden zijnde / snijdt daer ronde plaesterkens af / ende wat warm ghemaect zijnde / leght die op den tempel ofte slaggh van het hoof. Sommighe nemen in plaetse van Mastix Gummi cacamaci, ende is oock seer goet.

Een ander maniere.

✶ Gummi elemni ꝑ i. Terebinthinæ venetæ, Ceræ albæ, Mastiches, Sanguinis draconis ana ꝑ s. misce.

Reemt

Neemt t' eenemaal suÿber Gummi elemni, smilt de selve met het Was en Cermentsijn met een kleyn viercken: lacuto ghewoyden zijnde / menggelt daer onder den Mastix, en Sanguinis draconis sijn ghepoeyert / ende maecht van dese menghelinghe ronde plaesterkens. Hebbe dickmaels beproeft / dat de Cant-pijn bergaet / den Tandt strijckende met het beenken van de Dage van een Padde.

Vnguentum ad scissuras Mamillarum.

✶ Florum calendulæ contusorum ℥ iiij.
Butyri recentis insulsi ℥ j. coquantur simul ad succi ferme consumptionem, & colatum unguentum servetur usui.

Dese Salbe is beproeft ende goet teghen de kloven der Cepelen / ende en kan de supphende Kinderen gheen letsel doen.

Vnguentum ad Oculos.

✶ Tutia præparata, Olibani ana ℥ ij. Zingiberis ℥ i. fiat pulvis subtilissimus, & cum ℥ iii. Unguenti rosati fiat unguentum, vel ✶ Tutia præparata, lapidis calaminaris præparati ana ℥ i. l. unguenti rosarum ℥ iii. misce.

Vnguentum ad Ambusta.

✶ Olei olivarum ℥ i. Cera flavæ ℥ i. coquantur simul ad formam unguenti.

Maecht eerst de Olie / doet dan daer by het Was in kleyne stucckens gekapt / ende laet het t' samen

t' samen kwooken / tot dat het dick wordt als
 een Salbe / de proebe op het aberechte van den
 moztier nemende. Dese Salbe is uptnemende
 goet teghen alle soorte van verbrandhejdt / my
 van een Doctor Medicus, als een groot secret
 ghegheben / het welck ick dus hebbe bevonden /
 welcke ghy aldus sult ghebruycken : Neemt een
 graet papier / wyjft dat tusschen de handen /
 op dat het selve sachter mach worden / sneret
 op het selve de hoornoemde Salbe / ende leght
 dit plaester op de verbrandhejdt / binde het
 met doerskens vast / op dat het niet af en valle /
 ende vernieuwt het selve tweemaal des daeghs.
 Is't sake dat de ghequetste deelen veel materie
 gheben / wascht die met warme soete melck.
 Soo verre het bleesch te veel wast / stroyt daer
 wat ghebrande Kluyt op / ende op dese maniere
 volhert tot den eynde / dat de partijen t' eenem
 mael ghenesen zijt.

Butyrum Saturni, ofte nutritum van loot.

N Eemt Menie een pondt / witten stercken
 Wijn-Wijn een pintte / menghelt dese twee
 saken t' samen / ende stelt het selve op laetwe
 sassen 24 uren / somtijden omroerende / daer
 na sult ghy den Wijn afgieten / ende filtreren.
 Hier van sult ghy een deel nemen / ende dan
 soo veel Olie van Olijben by doen / ende t' sa-
 men in den moztier langhen tijdt roeren / ende
 sal worden dick / wit ende rieckende als een be-
 ter. Andere doen dit aldus / ende veel beter /
 sy calcineren het loot / t' selve doende in een aer-
 de ofte pferre pot / ghesmolten zijnde / nemen de
 bettighede boven af / ende vermeerderen van
 het vier / soo dat den pot komt te gloepen / ghe-
 duertighlijck met een spatel omroerende / tot dat
 alle

alle het loot in graeu poeper verandert / by dit poeper doen ghedistilleerden Azijn / en te wepke ghestelt hebbende / als boben/ filtreren 't selve / 't welck somnighe / maer qualijck / Olie van loot noemen / hier by doen sy Olie van Croosen / ende roeren dat soo langhe om/ tot dat het als een salve dick wordt / welcke salve ofte boter is een bysonder remedie om te versoeten de pijn des Pterezijns / en teghen de Croosen.

Unguentum ad Scabium.

Unguenti nutriti ℥ iiij. Argenti vivi subtilissime pulverisati ℥ ii. misce.

Maec dat den Patient gepurgeert ende ghelaten is / strijckt hem d'ij ofte vier mael daeghs t' eenemaal dunnekens met de bobenschrebeit salve / ende hoe buyl ende hoe veel de crauwagie is / sult in acht ofte thien dagen ghenesen wesen / hoe wel de drooghe crauwagie somwijlen wat langer aenloopt; maer als 't al vergaen is / moet den Patient noch eens purgeren / op dat het niet weder en kome. Als geene remedien ghesolpelt en hebben / hebbe hier mede alle crauwagien genesen; maer en vermindert / nochte en vermeerderet het ghewichte van het Sublimact niet.

Olie teghen de dovigheydt van witten Ajuyñ.

Neemt Olie van Bittere Amandelen / en Olie van Cayte / sap van witten Ajuyñ van elck even veel laet dit t'samen zieden tot dat de vochtigheyt verzoden is. Dese Olie sult ghy met een tinne leyel ofte met een penneken d'ij ofte vier druppelen soo warm als men kan ber-

E e Drogen

dragen / inde ooze laten druppen / stoppende daer die met Caroen ofte wolle met de rieckie / ende doet dit tweemaal daeghs. Hier mede zijn verscheyden die lange doof hadden geweest / genesen.

Remedie om de Exter-ooghen te ghenesen.

Doet eerst dooy al de Exter-oogen uyt-snijden / ende leght dan daer op een vette plaester van Gracia Dei, vernieuwt die plaester alle acht daghen tot ses weecken langh / ofte meer / dit sal de Exter-oogen het wassen benemen / ofte soo sy wassen / soo sacht maken dat ghy die met de nagelen sulc konnen uyt-trekken. Maer no teert dit / sal beter succederen in den Sommer / als de bseten zweeten / dan in de Winter / hier mede zijn de Exter ooghen vergaen / die daer 35. jaer mede hadden ghequekt geweest.

Maniere om de ghescheurtheys te ghenesen, namentlyck der kinderen ende jonghe lieden.

Nemte een pöt roode wijn / koocht inde selve een halve ounce Spanaet-schellen / ende soo veel Cypres-nootjes grof ghestamp / dit wat ghezoden hebbende / doet daer by Augustus ende Suinsach-zaet soek wat ghestamp / van elck dyy dragmen / naer dat dit wat ghezoden heeft / doet daer by Succus hypocistidis, en Aca-cia, van elck twee dragmen / roode Roosen / en Balaustia-bloemen van elck een halve handt vol / dese een walleken twee ofte dyy ghezoden hebbende / neemt het vants vier / ende laet het koel worden / ende giet het dan dooy het merck wel

Wel upt - perssende, Doet den Patient op sijn
 rugghe ligghen / ende dese decoctie warm ghe-
 maectt zijnde / doiryt daer in een spongie / ofte
 een dicke Wölle lap / ende stoof daer mede de
 plaetse der bzeucke / daer nae neemt een doer-
 ken thien ofte twaelf dobbel / steeckt die in de
 selve decoctie ; ende wat uptghedout wesende /
 leght die t' eenemaal warm daer op / ende gozdt
 den Patient met den bandt soo sterck als hy
 kan verdraghen / hernieuwt die d'yn ofte viermaal
 daeghs / vijf ofte ses daghen achter een. Neemt
 dan de wortel van Symphyrum majus, Wal-
 wortel ghenoemt / wascht die wel schoon / ende
 schraeft met een mes al de zwartighejdt af /
 stampt die dan in een steenen mortier / ende sal
 worden als een sijn ; dit sijn sult ghy op een
 honts-leerken bzeep soo groot als de gescheurt-
 heyt is / soo dick als een oortjen / ende warm op
 de bzeucke legghen / ende sommighe Compressen
 daer op legghende / sult den bandt soo sterck toe-
 stupten / als den Patient kan verdraghen / ende
 continueert dit d'yn ofte vier weecken / konde
 ghy den Patient / namentlijck is hy out / veer-
 thien daghen in sijn bedde plat op sijn rugghe
 houden ligghen / sal sekerder ghenesen. Voock
 hebbe diversche kinderen sonder legghen met dese
 remedie ghenesen / jae voock Jonghmans die
 meer dan vijf- en- twintigh jaer oudt waren /
 jae sommighe sijn ghenesen geweest alken doot de
 decoctie : maer als men ghenesen is / moet niet
 tot versekeringhe den bandt noch een jaer d'yn
 ghen.

Maniere om te ghenesen de Water-sucht.

In den eersten sult den Patient ingheben/ om de verstoptheydt van de Leber ende Milte te weeren/ een Apozema aperiens, en purgans, daer nae sult hem alle weken gheben ses draghmen / ofte een half ounce sap van blaetwen Iris/ dat zijn blaetwe Helie - wortelen / daer by doende wat Suncher/ ende sommige druppelen Caneelwater / de andere daghen sal hy 's moorghens nuchter / ende 's achternoen's ten vier uren/ ende 's avonds als hy slape gaer/ van de naevolghende Conserbe/ de grootte van een hase-note ofte wat meer / in-nemen/ ende onder den dagh sal hy somtijts een Tablette van Species diacuminum ghemaeckt / in-nemen. Met dese remedie hebbe te Brugghe in het Gasthuys / door ordonnantie van Doctor Raepaert, verschepden sien ghenesen; hebbende buycken soo groot als tonnen / te Weenen in Oostenrijck / te Sendt / ende elders zijnder verschepden door dese remedie ghenesen. De Apozema maect bereypt / ende opent de verstoptheydt / het blaet Helie - sap drijft het water uyt/ soo van boven/als van onder / ende door de urine / de Tabletten / midt's datter althijt winden met zijn gemengelt/ jaeght die af / ende verstercken de maghe / de conserbe sterckt de Leber / ende gheeft haer wederom de hitte om goetd bloedt te maecten / die dese is: Recent oude Triakel/wesende ober de vier jaren een ounce / oude Metridaet een ounce en half Diacordium fraccastorii twee oncen / menghelt dit t' samen.

Won-

Wonderlijcke Remedien te-
ghen de Peste.

So haest als ghy ghewaer wordt datter se-
mant met de Peste is besmet / gheeft hem in
twee dragmen Triakel / wesende ober de vier
jaren oude / met een julep van vier oncen Car-
dus benedictus water; ende een once Sproop
van Limoenen / laet hem daer mede zweeten /
ende gheeft hem daer na goet voetsel / op dat
hy sijne krachten mach behouden / bereypt hem
met Citroen-sap / Perjups / etc. Bindt hy
binnen acht uren gheene beternisse / geeft hem
in een halve once Triakel / en laet hem weder-
om zweeten / ende daer naer wederom goeds
voetsel / bereypt wederom als boozen ghebende
hem groote cordiale Tuleppen te drinken. Be-
bindt ghy wederom naer acht uren gheene ofte
weynighe beternisse / gheeft hem wederom vooz
de derde repse oude Triakel in het ghewichte
van ses dragmen / laet hem wederom zweeten /
hem ghebende daer nae goet voetsel als booz-
ren / ende groote cordiale Tuleppen / om het lic-
haem te verkoelen. Met dese remedie schreef
my een seker Doctrooz / dat hy alle menschen ge-
nesen hadde / die dese remedien in tijds hadden
ghebruyckt : Ick op sijn wooyde betrouwende /
hebbe de selve remedie gebuyckt aen een die al-
soo veel als gedespereert was / die daer mede de
doot is ontkomen / en noch tegenwoordich leefs
met verwonderinge van andere Doctrozen / die
dese quantiteyt van Triakel niet en dorsten toe-
stemmen ; maer men moet ghedachtigh wesen
het seggen van Hippocrates in sijne Aphorismen ;
In summis morbis summæ exquisitæ curationes
optimæ sunt : ende Galenus, ad ultimos morbos
ultima prorsus remedia valere.

Remedie voor gefwollen knien namentlijk als dit komt van knielen.

DEn Chirurgijn van de Reyne Mere de France, booz dat ick siet van sijne krauwagie / die hy / noch niemant en hadde konnen genesen / door mijne salbe boden beschreven : genesen hadde / heeft my dese remedie booz een vergeldinghe ghegeven / daer ick tot nu toe alle dierghelijcke gheswollen knien ghenesen heblic : neemt Diapalma en Emplastrum album coctum ; van elcks eben veel / maect hier van op een wit leerken / soo groot als de knie is / een bet plaester een doztjen dick / laet het selve daer 10. oft 12. dagen op ligghen / soo het gezwil niet en is vergaen schrabt de salbe af ende szept daer wederom nieuwe salbe / als boozen op / ende sal het gezwil eenemael wech nemen.

Maniere om het Pleuris ofte Pleurelye te ghenesen.

Neemt de wortel van groote klisse / Lappa major ghenaemt / ende niet Lappa minor, die wel schoon ghewasschen wesende / snijdt die in ronde schijffkens / ende laet die in de schaduw / ende niet in de Sonne droogen / ende stampt die tot een fijn poeper / ende gheeft den Patient hier van een dragine in met eenighe bequame natrigheyt / alwaer het oock kleyn hier / ende sal in korten tijdt van de Pleurelye ghenesen worden sonder bloet-latinge / ja met dese wortel zijnder genesen op seer korten tijt die van de Doctours ghedispercet waren. De Historie van China heeft / dat de Medicijns de Pleurelye

spe aldaer ghenesen sonder bloet laten; waer oft dese remedie van daer gekomen is / en weet ic niet. Sommighe segghen / dat twee draghuenis ghepoepede Colle-bloemen / dat is Papaver erraticum, het selve doen. Poteert / de Kilische woortel moet upt de aerde ghedaen worden ontrent de volle Maene van Mey,

Wonderlijcke Remedie om water te lossen die niet lossen en kan.

Nemt het binnenste schelleken van de kernote / het welcke de kerne in biere berdept / poept het selve heel sijn / gedrooght sijnde / ende geeft dit in het gewichte van een goude kroone / oft wat min / met een roomer sijnse ofte Franche wijn. Probatum saepius,

Maniere om Corosijf, dat is Ruptorium te maecken.

Nemt de aldersterckste zeep-zieders Hooghe twee pondt / koocht die in een aerde pannicken / tot dat sy begint t'reneinael dick te worden / doet dan daer by een half once Argentum vivum sublimatum heel sijn gepoepert / sieft dit dan wederom / tot dat het hart is als een steen / gheduerighlijck omroerende / nemende de proebe op het abrecht van den Moztier / maecht dan met een rassigheyt klepne supekens daer van / de welcke terstone sullen hart worden als een steen / en bewaert die in een naeu glas wel dicht toegeslopt / want de locht soude het doen smilten. Een sake moet gy gade saen / in het koochen der Corosijben / te weten dat alre alle vochtigheyt (die willende heel hardt maken)

maken) niet t'eenmaect uyt en koocht. *Sou-*
 mighe maken het Ruptorium alleene van stercke
 Zeep-zieders Hooghe / de welcke sy laten uyt-
 koochen tot de hardighepdt des steens.

Andere nemen sesshien oncen van de eerste
 ende sterckste Zeep-zieders Hooghe / ende als
 die half verkocht is / doen daer by anderhal-
 ve once schoone groene ofte blaetwe Vitriol/
 ende laten 't koochen als boozen / ende is ten
 goedt Ruptorium.

Andere nemen lebende kalck / ende ghecalci-
 neerde Moeper van Wijn / ende maecten daer
 van een stercke Hooge / ende laten dese Hooge
 als boozen / uyt-koochen.

Ambrosius Parè maectt sijn stutwele Rupto-
 rium aldus: Asschen ghebrant van boonschoo-
 ben / met de hauckenis der selbe / eycken asschen
 van elck eben veel / waer ober hy ten goet deel
 schoon water giet / ende blust dan daer in eben
 veel lebende kalck / ende dickmaels omroeren-
 de / laet dat twee daghen staen wepcken : daer
 na wordt dese Hooghe door eenen dicken doeck
 gegoten soo dickmaels dat de Hooghe t'een-
 mael klaer is / welcke Hooge in een kopere ofte
 verloodde aerde panneken met sterck bier wordt
 bezoden tot hardighepdt des steens / ghelijck
 ick boozen gheseyt hebbe / ende in kleyne stuc-
 kens ghemaect / in een naeuw toegestopt glaes-
 ken bewaert.

Lichte maniere om koeckxkens

van sap van Calys-hout te maecten,

Nemt de groote rollen van sap van Ca-
 lys-hout / breekt die in verscheden stuc-
 ken / en lecht die in een aerde teyle de selbe met
 water

water besproepende / stelt dan dese teyle som-
 mighe daghen in een Kelder / om te verbocht-
 tigen; neemt dan een taerte - panne / bestrijct
 die met hote of Olie van soete Amandelen /
 leght dan daer in de stukken van sap van Ca-
 lls - hout / doet dan onder de panne toemigh
 vier / ende boven toe - dekkende / op het scheef
 was grooter vier / dooz dese hitte sal het sap
 sacht worden / waer van ghij alsdan met een
 lichtighede hoerckens sate formieren / ende de
 selbe zegelen / de welke hout wesende / terkont
 sullen haer wesen. Sommighe water daer by
 doende / smilken dat in een becken / waer het
 sap wordt als dan licht verbrant. Andere het
 sap in klepne sturckens smiltende / besproepen
 die met water / ende laten die sommighe dagen
 inden Kelder staen / ende verbochtlicht wesende
 stampen dat als een massa pillen inden mo-
 tier / ende maken daer dus met groote moeyte
 hoerckens af / die latende daer na drooghen.

Maniere om Inct te maken.

Nemt een half pondt brupne ofte zwarte
 Galnoten / breekt die in dyp ofte vier stuc-
 ken / klare ende witte Somme van Arabien
 een vierendeel / suphere koperroote dyp oncen /
 doet dit al te samen in een aerde ofte steene pot /
 ende giet daer ober een stoop ziedende klare re-
 gen-water / roert het al te samen wel om / ende
 laet het sommighe daghen in de Sonne staen /
 somtijlen omroerende.

Rooden Inct.

Nemt een half pint claer ziedende regen-
 water / ende doet daer in neghen ofte thien
 drag.

Draghmen klare witte Gomme van Arabien/
ghesmolten sijnde/ mengelt daer onder sijn ghe-
stampt Vermillioen / soo vele tot dat u het cou-
leur aenstaet.

Maniere om gecouleurde wa- ters te maken.

Blau
water

Om blau water te maechen / neemt een
half pondt lebende Kalck / ende giet daer
over een pot waters / ende laet het staen sijn-
ken / giet dan het klaerste af / ende doet daer in
een halbe ounce Sal ammoniacum , ende een ounce
ghebroken Spaens-groen / het welcke/maer dat
het wel ghemenghelt is / sult het laten neersin-
ken / ende het klaerste daer af gieten.

Blau-
groen-
water.
Geel-wa-
ter.
Roodt
water,

Soo ghy het selve begheert blaen-groen te
maken/ menghelt daer wat Sastraen onder.

Wilt ghy het selve gheel hebben / menghelt
daer onder wat Oleum sulphuris.

Goedt water sult ghy aldus maken: Neemt
drooghe roode Roosen / koocht die in een wep-
nigh water / ende menghelt daer wat Oleum
vitrioli onder. Andere koochen in reghen-wa-
ter een wepnighyken geraspt Brasili-hout met
een luttelken Alupn. Andere en nemen anders
niet als lapkens van Coznesol / ende douwen
de selve upt in water.

Maniere om Ciment te maken om ghebroken potten te lijmen.

Ciment is eene mengelinghe om gebroken
steens ofte pottē te lijmen/ daerom maect-
men't selve van alsulcke couleur/ als men begeret
op dat het magh over een komen met de ste-
nen

nen / diennen daer mede wilt lijmen / 't welke aldus woer ghebruyckt: Men maect de stukken / die men lijmen wil / warm / dan bestrijcken die met het Ciment / ende men douwt de stukken dus al wärme teghen elckanderen / tot datse beginnen te verkoelen. Preemt twee oncen Was / laet dat smilten / doet dan daer by eerst vier oncen Spiegheihars / ofte Colophon, dñ oncen ghepoepede Olibanum, ende acht oncen dzoorch poeper van Carceelen / van Tichelen / ofte Abaster / op het laetste doet daer by een half once Tementijn / ende laet dit t'samen een half ure ofte meer soetelijck zieden / tot dat het wel harst woerdt / koudt wesende / ofte wel soo lange / als u de proebe dit sal kennelijck maken. Oste wel neemt twee oncen Was / ses oncen ghestampten Olibanum, twee oncen Spiegel-hars / ses oncen Kareel - poeper / mengelt ende koockt dese dingen / als bozen. Oste wel neemt dzoogh peck een once / Spiege-hars dñ oncen / Mastix een once / dzoogh Kareel poeper ses oncen / ende een half once Tementijn / mengelt ende koockt dese dinghen als bozen.

Ander maniere om potten die ghescheurt zijn, te lijmen.

Neeint vette ende oude Lijn-zaet-olse / en de Menie / maect van dese twee saken een dicke pap: neemt dan een mes / steekt dat in de splete / op dat sy wat open gae / steekt die dan vol van dese gemengelde herwe wel effen / treckt dan u mes upt / ende strijckt van buyten die wel dicht toe / set dan den pot te drooghen inde Soune / tot dat de herwe steen droogh is. Pottert / dat den pot wel droogh moet sijn / eer

ghy

Ghy dit met verwe aenraecht / staet oock wel
gade / dat gy in dese potten geen heet water en
doet / ende sy sal goet zijn. Maer dese verwe / al
gijnder heele stucken af / konde die daer mede
t' samen lijnen.

Water om de plecken uyt de kleederen te wassichen.

Nemt een pondt Wijnsteen / calcineert die
in een Pottebackers oven / soo ick in de
descriptie van Oleum tartari gheseyt hebbe / en-
de met d'yn pinten regen - waters / maecht haer
van een klare Looze / die gy in een glase flesche
bewaren sult / als een goet water om plecken
uyt te doen. Maer dit water sult ghy de plecken
niet maken / wijvende het water met den bin-
ger / ofte met een stucken lakens daer in / en-
de soo laten droogheit / want de plecken / sullen
heel uyt-ghedaen wesen / ende niet meer weder
komen.

Maniere om Vernis te maecken van Litargyrium.

Nemt een pondt Aijn-zaet-olie / laet het
zieden in een nieuwen serben verlooden
pot / tot dat de boesheijde heel uyt is gheblo-
den / neemt het van 't bier / ende als 't laen is /
roert daer onder een onte goude Aptarge heel
sijn ghepulveriseert / ende is 't dat het schuynt /
neemt het schuynt gheduerichlick af / tot dat het
niet meer en schuynt ; maer op het laetste set
het wat op het bier / op dat het niet mach
schuynt ; waer 't by aldien dat het niet den
eersten niet en begonste te schuynt / soo sult
ghy 't op 't bier setten / want dat is een tecken
dat het niet warm ghenoech is.

Vernis

Vernis van Carabe dienende tot het vernissen van Luyten ende Violen.

Nemmt Carabe / dat is Succinum flayum ;
by ons Amber ghenoeint / soo veel als't u
belieft / breekt dat in kleyne stukkens / leght
het dan in een plat nieu verloot tepken / set dat
op heete kolen sonder blamine : laet het soo seer
telijck opblasen / souwtijds omroerende / tot
dat het al ghesmolten is / maer en laet het niet
te langh smelten / want het soude te swart wor-
den / wacht u dock datter de blamine niet in en
schiet. De Carabe aldus bereydt zijnde / siet
ghelijck peck / maer tusschen de vingheren ghe-
woeben / is ghelijck stof / het welke hoe het
warter is / hoe het beter is / want het zwartacht-
tigh is te seer verbrandt. Dit dus ghedaen
zijnde / neemt een pont Lijnzaet-olie / laet het
zieden een vierendeel uers in een nieuwe ver-
loode pot / tot datse bykans brande / werpt dan
daer in / noch heet wesende / een half pondt van
de bereyde Carabe by : Is't datse te dick valt /
doet noch wat Olie by / ghezoden als voozen ;
Terwijl datse noch laet is / doet daer by een
onze goude Virarge sijn ghespulveriseert / ne-
mende alijdt het schuym af / tot dat het niet
meer en schuymt / soo ick in't voorgaende Ver-
nis gheseyt hebbe. Ten laetsten / laet se daer een
sijn doeckhen zijgen ofte passeren / om daer upe
te scheyden alle het gene niet ghesmolten en is
ghewoest / die Vernis wordt seer hart en taep /
soo dat het niet af en schelfret / ende en wordt
oock niet haest van de socht bedorven.

Geel

Geel Vernis die men op de

Spaensche leeren leydt, ende doetsc schij-
nen vergult te welen.

Nemmt een nieuwe pot wel verloot / van de
grootte nae dat ghy wilt u werck maken/
ende stelt die op een Fornys ofte Ovenken / soo
dat de vlamme boven den pot niet en kome / ont-
't persjckel wille datter de vlamme niet in en
sloe / want het is bykans ghelijck een Szelck
bier / ende daerom moet men toetsen. Neemt
dan 40 oncen Lijnzaet - olie / ende doet het soet-
jes zieden in de boozepde pot / tot dat het ghe-
noegh gezoden is 't welke ghy sult sien is't dat
ghy een hinne - beer daer in stekende / ende met
een rassighepde wy - treckende / siet dat sy ver-
bzant daer wy komt / maer soo sy niet verbzant
en is / moet het noch soo langhe laten zieden / tot
dat sy daer in stekende / verbzant word / dus
dat ghezoden zijnde / doet daer in acht oncen
Colophonie / ende soo veel Gummi sandaraca, of
te Gummi juniperi, en vier oncen Aloës Hepa-
tica, en maect dat alle dese dinghen wel kint
ghestampt zyn / ende al t' seffens in de Olie ghe-
daen / ende altoos geroert met een stock; soo ver-
re alle dese dingen / als eenen bol in een loopen / en
klonteren / en weest niet verbaest / maer maect
stercker bier / ende en houdt niet op van roeren /
want 't selve gheboelende / de grootte hitte sal
kniten / ende dun worden; daer nae laet het soet-
jes zieden een wijse tijds / de pzoefve nemende
op een taillioze / ofte papier / of het vastighepde
ghenouien heeft ofte niet / ende is 't dat het te
klaer ofte bleek is / doet daer in van anderhal-
be ounce tot twee oncen toe Aloës succorina, ende
als 't

als 't u dunckt dat het ghencegh ghezoden is /
 ende wel van passe / neemt terstont den pot van
 't bier / maer en set die niet ontrent de blamme /
 want het treckt terstont de blamme naer hem /
 ende giet het voor een subtyl boeckken: en d'or-
 ghesmolte materie / de welke hier toe niet meer
 en deught / is somtijts meer dan de helft / ende
 op dese maniere sulc ghy u Dervis ghemaecht
 hebben / het welcke langen tijdt goet blijft / ende
 hoe het ouder wordt hoe het beter effect doet /
 stopt het wel naer toe / op datter geen stof in
 en come. De Aloe geeft het conleur / ende doet
 van goude schijnen / daerom soe het niet geel
 genoegh en is / moeter meer Aloe by doen / dan
 der dinghen gheben de vastigheyt.

Maniere om wit Was te maken.

WEckerus in sijn Antidotarium beschrijft
 twee manieren / d'eerste is wel goet / want
 hebbe die beproeft / maer beslaet te veel plaetse /
 ende met de minste tint waepdt het al om ver-
 re. Dese is de maniere die men hedensdaeghs
 ghebruyckt: Smitte hondert pondt Was met
 vier sloopen waters / ende twee oncen Myn /
 ofte oock meer / al waer het tot een pondt toe /
 naer dat het Was byt oft het is / ghesmolten
 zijnde / neemt het schuym af met uwe handen /
 welke ghy gheduerighlijck in houdt water sulc
 steken / ende sproept daer in met de handt een
 half pinte Dervis / ende van 't bier ghedaert
 zijnde / laet het enen tijdt ghedeckt staen / het
 welke ghy dan met een lepel stillekens sulc af-
 scheppen / ende in een blicke bozme gieten. Dese
 blicke bozme moet een boet / ofte wat meer lanck
 zijn gemaccht op de wijze van een ronde trogh /
 hebben.

hebbende onder vijf / ses / ofte seuen gaetjes van
 de grootte van een groote mouwe spelle. Dese
 bozime moet ghehangen worden boven een ront
 hout / gemaect als een dicke rolstock / wesende
 een weynigh langher / als de boozimeinde blicke
 bozime / door welcke hout ghestecken wordt een
 yfere spreckjen / het welcke moet rusten op beyde
 de eynden / op een kuppe vol waters / soo dat het
 hout half in het water zy / het Was in de boz-
 ime ghegoten zijnde / moet op dit hout loopen /
 en het speetsjen met dit hout moet gederighlijck
 omghedraecht worden / waer door het Was / als
 met een schabe schijnt gheschaect te wesen / al dit
 gheschaect Was sult ghy oock gheduerelijck upt
 het water nemen / en in een mande doen / den
 grondt van het Was en sult ghy niet roeren /
 maer laten kout worden en stijven / ende als 't
 kout is / van onder de vuylichheidt met een mes
 afsnijden. Dit Was sult ghy in de Sonne on-
 trent thien daghen ofte meer laten liggen op ta-
 fels met Catefas bekleet / hebbende rontomme
 boorden / 't selve somtijts omkeerende / ende be-
 gietende met water. Daer nae sult ghy dit
 noch eens smilten / op de boozgaende maniere
 met water ende Allyn / Ec. ende laten in de
 Sonne als hoozen bleeken / daer nae sult het
 noch eens smilt en / ende ghesmolten zijnde / sult
 daer by doen een half pinte soete melck / in 't
 ronde met de handt besproepende / ende een on-
 ce ghestampde Salpeter. Dan 't vier ghedaen
 zijnde / ende 't eenmael ghesoncken / giet het
 in ronde houtte schellekens upt / de welcke met
 water dooz-droncken zijn / hebbende in den bo-
 dem wat water : als sy ghesolt zijn / sult de
 schiffkens in water legghen / die dan daer upt
 nemende / sult die noch seuen ofte acht daghen
 in de

inde Sonne legghen/ alle daghen vuroerende/
ende keerende / ende doet het met een droogh
weer op. Sommighe om de lachage van het
Was in te halen / doen inde tweede smiltighe
Schape-roet/ den een meer dan den ander/ soo
dat sommighe tot hondert pont Was thien
pont roet nemen / andere heel meer / dan t'on-
rechtje / want 't beneemt seer den luster ende
taephepdt des Was : scheelkens daer men de
hier-potten op tafel instelt / zijn bequaem om
de schiffkens te gieten.

Balsem voor de doode Licha-

men als sy bewaert ofte verlonen moeten
worden, op dat sy soo haest niet en bederven
ende sincken.

Nemt ghemalen schooten/ gelijk Wybet-
ters ghebruicken / seschien ofte twintigh
ponts ofte meer naer dat de Lichamen groot
sijn / Geneber-besien ende Comijn-zaedt elck
wat ghestampyt / van elcks een pont ofte wat
meer / sommighe handt vollen sout/ghedrooghde
groosen / Lavendel / Majorlepne / Origo ofte
diergelycke rieckende krupden / mengelt dit al
t'samen / ende de Doodt-kiste van binnen heel
gepeckt wesende / bedeckt den bodem dicke met
de voorsz. mengelinghe/ legt daer het Lichaem
op / ende met het ober-schot bedeckt het gheheel
Lichaem / ende de kiste wel toe.

Maniere om root Was te maken.

Nemt gheel Was een half ponts / klare
Spiegelharst twee oncen/ Cermentijn/ soo
het Sommer is / dzy oncen en half/ maer is het
Winter /

f f

Winter /

Winter / vijff oncen / smilt dit t'samen / ghesmolten zijnde / doet daer by Menie en Cevmelsoren van elcks een half onnce / ende hout ghevoerden zijnde / maectt daer rollekens af.

Maniere om groen Was te maken.

Nemt geel Was een half pondt / Spiegelharst twee oncen / Cermentijn in den Sommer dzy oncen en half / inden Winter vijff oncen / smilt dit t'samen / ende ghestolt zijnde / doet daer by ghepulberisere Spaens-groen twee draginen / Masticot een dragme / ende maectt daer rollekens af.

Byvoeghsel /

Korte doch niet heel noodighe

Instructie voor den Apotheker. Door dien den Apotheker de Siecken dickmaels moet besoecken, ende oock tegen sijnen danck de pols voelen, om dat hy niet heel stom en soude staen, sal hier de voornaemste Koortsen in't kort beschrijven, ende hoe men de selve door elcks bysondere teekenen van elckanderen sal onderscheyden ende kennen, ende eerst voor al wat dat de Koortse is.

Beschrijvinghe der Koortse.

Koortse is een heete ende drooghe ongheteimpertshende / de welcke in het herte wordt verweckt / ende ontsteken / ende van daer door de conducten der Arterien het gheheele lichaem door verspreyt. Ofte Koortse is een opziedinghe der hitte ende inflammatie / van de Spiessen hier ghenoeint; want wat soogte van Koortse het oock is / soo komt sy altijd voort van een hitte teghen nature. Galenus beschrijft de selve aldus: Koortse is een oberbloedighe / schadelijcke ende sieck - makende hitte / die somtijds dickmaels / ende somtijds gheweldigher als te vooren weder komt. Ofte Koortse is een beranderinghe der natuerlijcke warmte in een berighe warmte / ende daerom oock een heete ende drooghe sieckte.

ff 2

Een-

Eendaeghsche Koortse genaemt Diarra ofte Ephemera.

De Koortse wordt soo ghenaemt / om dat sy maer 24 uren / dat is een natuerlijcken dagh en gheduert / hoewel sy somwijlen dooz quade reghel / ofte quaet taezicht des Medicijns wel konit te ghedueren twee / Dyr jaer oock vier daghen / ende verandert dan licht in een rotte Koortse. Oorsake van dese Koortse zijn / berooepthepde / veel waaken / grooten arbeyt / droonckenschap / groote droefheyt / gramschap / &c. De teekenen van dese Koortse zijn / als sy onberhoets aenkomt / en niet allenckens / sonder gapen ofte geeuwen / sonder voozgaende berooepthepde / sonder groote pijn / ende ongerustheyt / sonder diepen slaep / ofte eenige quade teekens. Men de urijne ende pols kan men dese Koortse alderbest kennen; want de urijne is heel hooghe gheberwet / den pols heel haestigh / namentlijck als sy van gramschap veroorzacckt is; maer is de droefheyt / hongher / koude / ofte raentwoigheyt de oorsake / soo is sy minder: andersins is sy effen ende wel gheregelt. Sy en gheduert maer een dagh / dooz dien sy soo bast in 't herte nieten is gheplant / maer alleen in de aderen / alwaer sy de lebende geesten ontsteect / ende eyndicht dooz een ongheboelijcke transpiratie / ofte dooz een natuerlijck zweet niet stinkende.

Continuele Koortsen.

Continuele Koortsen zijn / die / als sy den menschaenghebat hebben / niet en verlaten / 't en zy dooz de ongesontheyt / of de doot / hoewel sy som-

so somtijts slapper worden / ende en dooden dan niet den sebensten ofte neghensten dagh ; want dueren somtijds oock sommighe weken. De oorfsake deser Koortse is verrottinge der humeuren binnen in de groote aderen ; want als dese verrottinghe maer in de klepne aderen en is / en is so niet continueel. De oorfsaecke van dese verrottinghe / is een verstoppinge ende op houdinghe van oberbloedige taeye humeuren / die in het lichaem verbranden / waer af de hitte naer het herte op - trekkende / t selve ontsteken woedt. De ghemeene teekenen zijn pijn des hoofts / ende groote hitte / waecken / grooten dorst / een haestige en ongelijke pols ; roode dieke ende geelachtige urijne / rasinge in den slaep / met verkranchinghe des verstandts.

Daer sijn noch twee andere continuele Koortsen te weten Caulon, dat is brandende Koortse / de welke in vier vijf ofte seben daghen de doodt veroorfsaect / ofte eyndighyt tot het leven : De andere Synochus ghenaeint / die maer sommighe dagen en geduert / ofte verandert in andere Koortsen. De brandende Koortse heeft haer oorspronck upt de roode Cholera, de welke in de aderen by het herte / in de lever / ende in de mondt der mage / ofte eenighe andere partijen komt t'ontsteken / waer van de gramtschap / heete spijzen / heete Sonneschijn / ontfekinghe des bloedts de oorfsake sijn. De teekenen deser Koortse sijn een geduerige brant die naeyt op en houet / doch meer inwendigh dan uytwendigh / groote drooghte der tonge / grooten dorst / sonder zweeten / met een dapper raffche pols / het water vierachtigh / en geel van verwe : sae be-
neemt somtijds den Siecken het sien / hoozen / en sprekken.

Koortse
Caulon,

Synochus is tweederley / een komende uyt
bloedt dat niet verrot en is / ende d' ander van
verrot bloet. De eerste komt de sanguine men-
schen aen / die vol bloets sijn / goede ende lekker
spijse eten / en wegnigh wercken. De tecke-
nen zijn als de pols ghelijck / sterck / gestadigh /
ende haestigh staet / met een hitte die niet en
lijt die men meest in den palm van de handen
gewaer wordt. De tweede met verrottinge des
bloets / hoewel sommighe segghen / dat als het
bloet verrot is / geen bloet meer en is / ende dat
is dus uyt het bloet niet en spruyten / maer uyt
het gene bloet gheweest is. De oorsake en teek-
kenen sijn de selve vande voorgaende / behalven
dat inde eerste veel besloten dampen sijn / groot-
ter hitte / ende alle saken gheweldighet.

Dagelijcksche Koortse.

DE dagelijcksche koortse / ofte Quoridiana
komt alle dagen op een bestemde tijt seker
wederom / ende gheduert gemepnelijck achtchien
uren / heeft haren oorsprongh uyt een verrot
phlegma, uyt koude / uyt het ghebruyck van
koude / vochtighe / ende slijmachrige spijse / Ec-
die de nature naer de uytwendige partijen des
lichaems drijft / ende maect aldaer sulck eene
koude / die meer een schuddinghe dan een op-
rechte koude is / die in de uiterste deelen des
lichaems beghint / waer naer een langhsame
hitte komt / die op het hooghste gekomen we-
sende / seer licht op houdt : hier door wordt den
pols verzwackt / ende seer ongelijck : het water
in het beghinsel bleeck en dicke / somtijds seer
dun als 'er verstopthepdt is : het aensicht wort
bleeck / den mond vochtigh ende vol spreek-
sel /

sel / ende sonder dorst / met groote pijn in de
 mage / ende waterachtich overgeven / het welc-
 ke als het komt / doet de Koortse broeger / ende
 eer den mensch verlaten / anders gheduert ghe-
 mepnelijck sessich dagen te meer als'er overghe-
 vinghe ende sweet komt op het laetste van het
 accés : ende hoewel dese Koortse niet doodelijck
 en is / als sy nochtans lange gheduert / veran-
 dert licht in een ander Koortse / daer men licht
 komt van te sterben.

Koortse om te onderkennen de dagelijckse
 Koortse van de dobbel Tertiane, moet maer
 op de naerbolgende teekenen letten : De dage-
 lijckse Koortse komt ghemepnelijck 's avonts
 aen / ende de Tertiane 's noenens / den pots is
 in de Quodiana slapper als in de derden
 daeghsche / sy en begint oock niet met den eer-
 sten dach met coude / maer allencxkens / nochte
 en hebben soo groote hitte / cozten adem nochte
 dorst niet.

Derdendaeghsche Koortse.

Tertiana dat is derdendaeghsche Koortse
 laet den Patient altijt een dagh vuy / ende
 komt den derden dagh wederom. Haer oor-
 sprongh is Cholera ofte galle / met dese worden
 meest ghequollen Cholerijcke / jonge ende ma-
 gere perfoonen / en dat urest in den Sommer / de
 galle outstecken zijnde door heete spijzen ende
 dranc / ofte door veel vasten / waken / arheydt /
 onghenoeghte / ende heete Sonne - schijn. Dese
 Koortse wort in verscheyden specien verdruyt.
 Te weten Tertiana exquisita, Tertiana notha
 sine spuria, Tertiana extensa, Tertiana duplex.
 Tertiana exquisita, dat is supher Tertiane epu-
 dight met het sebenste accés, en somtijts veel eer,

Tertiana
notha.

Tertiana
extensa,
Tertiana
duplex.

Dese komt met groot schudden en beben aen /
daer na volghet de hitte / met een rassche pols /
drooghre der tonge / en van geheel het lichaem /
het welcke als met naelden gesteken / en gepie-
kelt woert : de urine root als bloet / wepnich ofte
geen slaep / doch sonder hooft pijn met grooten
dorst / en raserpe / en eyndicht met zweet. Ter-
tiana notha, ofte Spurina dat is onrechte / ofte ba-
staet de Tertiane neemt haren oorzpronck upr de
Cholera en Phlegma t' samen ghemengelt / sy en
houdt niet de sebenste keer niet op / maer duert
wel twee Maenden ofte meer / namentlijs
s' winters tijde / elck Accés gheduert oock meer
dan twaelf uren : de hitte en is soo groot niet
als inde rechte Tertiane, en sy en eyndicht oock
niet met sulck een zweet / nocht het lichaem en
neemt soo niet af. Tertiana extensa, dat is / ver-
lenghde ofte upgerechte Tertiane gheduert wel
dertigh ofte veertigh uren lanck. Tertiana du-
plex, dat is dobbel Tertiane komt alle daghen/
en is met de dagelijcksche kooztse vermengelt.
Hoe de eene van d' andere bekendt woert / hebbe
inde dagelijcksche kooztse geseyt / dese vat den
mensch ghemeynelijck s' noemens aen.

Vierendaeghsche Kooztse.

Quarta dat is vierdendaeghsche kooztse
laet den mensch twee heele dagen by / en
de komt den vierden dagh wederom. Is eene
quade kooztse om te ghenesen / ende daerom
van veele ghenamt Tormentum medicorum.
Dese komt meestendeel upr andere boorgaen-
de / ofte doolende kooztsen. Die in den So-
mer komt / is ghemeynelijck kort ; maer die
inden Herst komt gheduert langher ende ghe-
meyne.

meynelijc wel een Jaer / ofte ten minsten tot den Mey ofte Sommer. Die in den Winter komt / veel langer / jaе somtijts wel tot twaelf Jaeren toe. Sy is een Moeder die veele quade kinderen achterlaet / als watersucht / uytdrooghinghe / harde milke / &c. hoewel sy somtijds oock het heel lichaem sijnbert vooz veele jaeren maer als sy niet te langhe en gheduert / doch sel den. Sy heeft haeren voerspronck wyt de melancolie / harde leber / ofte milke / dooz boozgaende droesshepdt / ofte melancolijcke spijs. Eick Accés gheduert ten minsten negghen uren / jaе tot achthien ende 24. toe. Den pols slaet gheheel traegh / slap / ende lancksaem. Sy komt aen met rhelinge / gapen / en geuitwen / met groote koude / tot knippel-tanden toe / ende vergaet met hitte / en zweet / de urine is dunne en bleeck en ongekoocht / doch op het laetste rooder. De dobbel / dyp dobbel ende continuele Quartane comt naer adbenant / dat het melancolijck humeur in de groote vaten komt te rotten.

Uytdrooghende Koortse.

Uyt-drooghende ofte uyt-teerende Koortse / ghenaeint Hectica ofte Tabes, is de alderpericuloseste Koortse van al / ende ghemeynelijc ongheneselijc ; want dooz haer hitte ende drooghte verteert sy het inghebozen vat / ofte bochtigheyt / jaе verteert oock s' menschen bleesch tot het mergh der beenderen toe. Dese Koortse en komt ghemeynelijc van haer eggen selve niet / maer van ander boozgaende vanden Koortzen / die qualijc ghesen zijn ende niet ghenoech verkoort / dooz groeten hongher ende dozst / gramschap / lange onghenoeghten /

ofte verdziet. Sy komt oock door inflammatie / ofte ulceratien der longeren met boorzgaen de bloet-spoutwen / wanneer sy Pchisis wort genoemd dat is updringende Koozse met bloet spouwen / ofte ulceratie der longheren. Sic omnis pchisis est tabes, sed non omnis tabes est pchisis. Komt oock noch door andere oorzaken. De teekenen van Hætica zijn dese: Den pols is hart / kleyn en rasch; maer een ofte twee uren naer den eten (het welke het seckerste teekenen is) is den pols sterck / ende ras / en de hitte des lichaems is veel grooter / andersins is den pols altyt ghelijck / en kleyne / den Patient sonder pijn / soo dat hy meynt sonder Koozse te wesen / ende dit is oock een van de sekerste teekens / want hy geboelt weynigh hitte: maer een ghesondt mensch hem aenrakende een tijdt lanck / komt de verborghen hitte / naer de handt die hem gheboelt.

Hebbe hier twee vraghen ofte

questien by gevoeght, voor den curieusen Apotheker niet willende op mijn sententie staen, maer alleenlijck die voorhouden. Ten 1. of men eenigh medicament vindt, die den formeerden steen kan breken, Ten 2. een onderfoeck der kraechten der Clisterien.

Vrage ofte questie oft men eenigh medicament vindt / dat den steen in de Nieren ofte blase kan breken.

Dese vraghe schijnt een paradoxum te wesen / door dien alle Medecijn-boecken / Kruidt-boecken / jae oock alle gemeyne man remedien / om den steen te breken / beschrijven / weten / ende de ver-

de herkoopen; maer tot nu toe en hebbs' ick niet
 eene bekomen / dien den selben merter waer-
 heyt ghebroken heeft maer wel die de steentjes /
 zant / ende grabeel hebben afgh-jaeght / jaer soo
 af-ghejaeght / dat sy in de ureteren hebben blij-
 ven steken / niet konnende dooz de groote des
 selfs inde blase geraken / by de welke beele an-
 dere clepne steentjes en zant connende / hebbe de
 ureteren als toegemetst / soo dat sy daer van sijn
 gheslozben / niet tegenstaende dat sy veel Spa-
 water hebben gedroncken; want alhoewel den
 ghemeinen roep / ende seggen dat Spa- water
 den steen breekt / houde ick 't selve booz valsch;
 maer wel dat het veel drincken des Spa- wa-
 ters de conduten verwoijt / opent / en af-jaeght
 alle het zant / steentjes / en grabeel / welke in de
 Nieren ende blase ligghen daerom die grabe-
 lens zijn / ende jaerlijck het Spa-water gebruy-
 ken eer de steentjes groot zijn geworden / en sul-
 len niet lichtelijck met den steen gequollen wor-
 den / gelijck oock alle Bronckaerts / die door veel
 drincken alle zant ende steentjes af-jaeghen (ghe-
 lijck men de tonnen spoelt / ende supert) eer sy
 konnen wasschen: het welke het gemeen water
 waer het niet te raent / ende te koudt / alsoo
 wel als het Spa- water soude doen; want soo
 verre het Spa-water / ofte eenighe andere Me-
 dicijne in 's menschen lichaem den steen kon-
 de breecken / soude het selve oock buyten het
 lichaem konnen doen / den Steen daer in ghe-
 leydt zijnde / die een Mensch heeft quijt ghe-
 worden / het welck om te ondersoeken / oft
 het soo is. Een vermaert Dactoor binnen
 Gent die noch leeft (soo hy my self heeft ver-
 haelt / hem mijne opinie boozhoudende) heeft
 in de aldersterckste Steen- breeckende Medi-
 cijnen /

cijnen / soo men die noemt / die men doo? den
 mont soude derbē innemen / steentjes van men-
 schen / versch gelost / daer in ghelept / ende de sel-
 ve Medicijne sommighe uren / bloet laeuw ghe-
 houden; maer in de selve steentjes en heeft hy
 de minste veranderinghe niet ghebonden; maer
 sult my segghen / anders werckt de natuerlijke
 hitte in s' menschen lichaem / andere uytwoen-
 dighe hitte buytent' lichaem die noyt spijsse en
 dranck in bloet sal verkeeren / als de inwendige.
 Dit stemme lek toe / want s' menschens natuer-
 re is / spijsse en dranck in bloet en blesch verkeer-
 ren / waer uyt niet en volght / dat sy natuer-
 lijck doo? de hitte de Medicijne soo bereyden sal
 dat sy den steen sal bzeken / dien sy natuerlijck
 doo? de groote hitte in de Nieren ofte blase te
 voren eerst heeft ghemaect van de materie die
 sy daer toe bequaem bondt. Dus kost ghy de
 Medicijne onghealtereert in de nieren ofte blase
 bzenghen (ofte wel waer den steen inde mage)
 soude dit misshien doo? de natuerlijke hitte
 kunnen gheschieden; maer midts sy eerst in de
 mage ende lever comen waer de kracht wordt
 bedepft / ende vermindert / hoe sal dit gheschie-
 den? het is nu een jaer gheleden / dat sommighe
 treffelijke personen my wilden wijs maken /
 datter niet beter ter Werelt / tot bzeken van de
 steen en was / dan Hoock 't welck een Polack-
 sche Edelman dus hadde wijs gemaect: dat-
 ter een treffelijk persoon in Polen van de steen
 was ghestorben / wiens kinderen naer sijne
 doot / den selven hadden doen uytstijden / ende
 van de selve / om dat hy soo groot was / een
 hecht van een mes hadden laten maken 't wel-
 ke sy onghemerckt / s' abondts op een stuck
 Hoock hadden laten liggen / doo? welke kracht

In den hecht des Mes's anderendaeghs t'renc-
 mael ghesmolten hadden ghebonden. Ick lac-
 shende mer sinne lichtbeerdigheyt in sul'k te
 gheloooven / hebbe van een van de selbe dyp ofte
 vier stentjes bekomen / die hy daeghs te voo-
 ren waterende hadde ghesloft / de selve in open
 gesneden Looock gedaen ende toe-gebonden / en
 twee a dyp dagen daer in gelaten; maer soo ick
 die daer in ghesteecken hadde hebbe die daer upt
 getrocken sonder eenige veranderinge. Soo be-
 le de Sagates oft Ageststeen belanght / die men
 seght nu veel in't ghebruyck te wesen / dooz dien
 In den steen breeckt / ende dit meest dooz eba-
 rentheyde en segghen van een Vrouw / houdt
 dit vooz een traeye sabel / te meer om dat sy
 daer by voegghen / dat de selve Agest sukk eene
 operatie in de nieren ende blase doet / dat sy oock
 de urine zwart herbort der gene die de selve in
 neemt; hoe valsch dit is / wozet een yghelick
 wel; want waer dit waer vincte, ofte hoo-
 ghe roode wijnen / die veel eer uptgewatert wo-
 den / soude de pisse nootsakelijck oock moetert
 root maken / het welcke niet en geschiedt / maer
 worden wit uptgewatert / het couleur binnen
 blijbende. Doch om vaster te gaen / hebbe de ex-
 perientie hier van willen nemen / ende hebbe den
 Agest sijn gepoepert / en 6 ofte 8 dagen in warm
 klaer water laten staen weycken / ende daer nae
 oock gezoden / maer den Agest en heeft geene ver-
 we uptghegheben / ende het water is klaer en
 wit / soo het te voozen was / ghebleven. Dus
 is dit valsch / ende dat sy den steen breeckt niet
 veel beter; maer dat sy versacht / ende af-
 saeght / soo Weckerii dispensatorium seght /
 soude konnen wesen / in ghelijck dat sy dooz hare
 warmte de conduyten opent / ende de pijn
 ver-

verfoet: Dus sommighe persoonten openinghe
 ende verfoetinghe gheboelende / meynen / ende
 segghen dat sy den Steen breecken / ick konte
 naerder: neemt dat sommighe de kracht heb-
 ben om den Steen te versachten / ende te bree-
 ken; maer seght my hoe sullen sy dat doen; sul-
 len de darmen niet eer door eten zijn / die van
 sacher substantie zijn dan den Steen; maer
 sulc my segghen / qualitate occulta & specifica,
 ende dat sulc een Medicament / als Wyandt
 banden Steen / der Steen maer door eet / ende
 mozt / ende niet de darmen. Dit soude ick toe-
 laten / waer het sake dat het selve Medicament
 buyten 's Menschens lichaem (soo ick bover
 sepe) dese operatie oock eenighsins dede / t er-
 tweeden / dat ghy 't selve Medicament onghes-
 altereert / ende inde selve quantiteyt in de Nieren
 ofte blase konde bryngghen; maer aenghesien
 het selve eerst in de maghe moet komen / daer
 de eerste concoctie gheschiedt / ende van daer in
 de lever / daer de tweede gheschiedt / de natu-
 re altydt 't welck ommet is / naer den grooten
 darne sendende / 't welke van dicke ende gro-
 ve substantie is / ghelijck als poepeten zijn; en-
 de naer de Nieren / ende Blase / al dat vloeyen-
 de is (in het welke alleene de Steen-breecken-
 de kracht souden moeren ingedruckt zijn) hoe-
 wel een deel daer van naer de darmen woort
 ghesonden. Hoe kan dan een Medicament
 soo ghealtereert / ende onder weghen soo ver-
 mindert / sijn kracht behouden; dus sluyt ick
 het ghene boven gheseyt is; datter geen Me-
 dicament ter Werelt en is / 't welke den ghe-
 soymeerden steen in 's Menschens lichaem
 kan breecken / maer wel de selve af-jaghen. Dus
 soude ick alle Menschen raden / die den Steen
 ghe-

gheformceert hebben / gheene drijvende / nochte
 steen-brekende Medicijnen (soo men die noemt)
 in te nemen; want hare uytwerckinghe is an-
 ders niet dan pijn verminderen / die sulcke
 lieden oberbloedigh / ende groot ghenoech heb-
 ben/aenghesien den steen die gesouneert is, oock
 naer het segghen van Galenus, niet en kan ghe-
 broken worden / nochte en magh sock afge-
 jaeght worden wesende te groot / maer alleene
 pijn-versoetende Medicijnen / ende die de scher-
 pighejdt / ende brandt vande urine benemen /
 verminderen / ofte verkoeken. Dit is mijne opi-
 nie die ick geerne sal afgaen / als men nu dooz
 erbarenhejdt / ofte met redenen het contrarie
 sal bewijfen. Die daer mede ghequollen is dat
 hy so selven helpe soo hy best kan / ende hy sal't
 noch quaet ghenoech hebben.

Vraghe ende onderloeck aengaende de werckin-
 ghe ende krachten der Clisterien.

Al-hoe-wel dit de Apothekers konste / noch-
 te den Apotheker niet aen en gaet; nochtrans
 niet goede ooplof der Doctoren en hebbe niet
 willen naer laten mijne opinie hier van te seg-
 ghen / ende het ghene ick naer cene vijf-en-veer-
 tich jarighe erbarenisse hebbe bekomen (die de
 Meesterse alle saken is) te boorschijn te vren-
 ghen. De eerste vraghe dan is / hoe verre de
 Clisterie in 's menschen lichaem ghespuyt
 gaet / ende loopt; de tweede / oft sy den steen
 uyt de Nieren ende Blase kan jaghen; ende oft
 dooz steen breckende Clisterien den steen kan
 ghebroken worden; De derde / oft boedende
 Clisterien met hamel-soep ende doiren van eys-
 ren / &c. 's Menschens lichaem konnen boes-
 den; De vierde / ofte cene simpele Clisterie niet
 alho

alsoo groote ope atie en sal doen/ als eeneghe
compojeerde/kostelijcke/ende stercke,op alles sal
ick mijne meyninghe in't kotte hier op segghen.

Ambrosius Paré seght dat 's menscheng dar-
men sevenmael langher zijn dan 's menscheng
lichaem is/ dus een mensch van 6. voeten/ heeft
42. voeten darms / soo veel warm water als de
Clisterie is / met ghewelt in opgheblasen pdel
darinen / soo ick selve hebbe beproeft/ ghespuyt/
en gaen maer ontrent de vijf voeten darms in
ende niet opgheblasen ontrent de dyn voeten/
neempt in 's menschen lichaem tusschen bepde
dat is vier voeten/ hoe wel de onderste darinen
wijder zijn / ende de in-ligghende excrementen
het verre loopen beletten / soo resterender dan
noch 38. voeten darms. Hier yst sluyt ick dat
de Clisterien in de Nieren geene operatie en kan
ghewercken / aenghesien datter noch soo veel/
ende verre ommedzaepens is tot de Nieren toe:
aengaende de blase daer soude enige operatie
konnen gheschieden / dooz dien de blase op den
grooten aers-darm licht / te weten in de mans/
ende dooz de warmte der Clisterien / ende dooz
dooz-zweetinghe souden sy konnen verwa men/
ende de conduyten openen tot lossinghe des
steens / ende grabeels ; want ick weet wel/
Quod sit consensus, conspiratio, & communio
omnium vasorum in toto corpore ; maer dooz
dien datter seer wepnigh sijn / die de Cliste-
rien een half ure konnen inhouden: hoe kan
dan in soo kotten tijde dese dooz-zweetinghe/
per istum consensum, & conspirationem ghe-
schieden / ende kracht hebben om den steen te
lossen / ofte te breecken ; waer toe dan Pulpa
cassia, Lenitivum, Benedicta laxativa, Oleum
scorpionum, Terebinthina venera; boozs hoe
kan

van maer een quart d'escus en hebben/ te weten
 van ghemeyne decoctie, ende eene slechte soort
 van Diacatholicum met zaedt van colochinis,
 ghemaect sonder Honigh / Syroop ofte Olie.
 Hoer nochtans en hebbe ick de Doctoorz hoo-
 ren klagghen / dat de Clisterie geene behoorzijcke
 operatie en dede. Te Weenen in Oostenrijck
 hebbe een ghekent/die geene andere Clisterien en
 gaf / dan wat decoctie met Olie van Olijven /
 ende wat zout/ ofte wat rund-sop met wat ghe-
 meyne Olie / welke Clisterien soo goede ope-
 ratien deden / als andere met veele Electua-
 rien en Syropen en Olien. Dus segghe ick dat de mee-
 ste operatie der Clisterie is ghelegen in openinge
 ende kamer - ganck / door openinghe trecken de
 dampen des hoofts nederwaerts / en door dien
 de blase op den grooten darm licht / en het con-
 duct der blase / heel by het conduct des aers-
 darms is / soo gaet het conduct der blase ghe-
 meynelijck met het conduct des darms open /
 en door die middel komt de blase haer te ont-
 lossen soo van urine / grabeel / als steentjes / en
 beyde dese partijen van onder ghelost wesende
 Van hare excrementen, sendt de nature terstont
 ander daer henen / om niet ydel te laten. Dus
 is dan de voornaemste operatie der Clisterien
 openinghe / dese waer sy gheschiedt met groote
 ende kostelijcke Clisterien met veele Electua-
 rien, &c, ofte door sumpete ende kleyne / is eben
 eens.

F I N I S,

REGI.

REGISTER

Van alle de voornaemste saken, begrepen in
dit gheheele Werck.

A.

<p>Absurgentia medica- menta. 11</p> <p>Acerum alhalifatum. 359</p> <p>Acerum distillatum. 358</p> <p>Acerum medicatum. 116</p> <p>Æs viride. 415</p> <p>Agaiicus trochiscatus. 231</p> <p>Alchymistaren naem en de oorspronck. 327</p> <p>Alchemistsens verschepte manicren in't maecten van hare medicamenten. 328</p> <p>Alexiteria medicamenta. 16</p> <p>Alembick van glas wat instrument het is. 48</p> <p>Algerothi poeper. 406</p> <p>Aloes maniere van stam- pen. 38</p> <p>Aloes rosata. 222</p> <p>Amalgamatio, wat het is. 331</p> <p>Ambergijs, maniere van stampen. 38</p> <p>Amigdalatum. 88</p> <p>Amomum. 292</p> <p>Amuleta medicamenta. 16</p> <p>Ana oft anna wat het te segghen is. 123</p>	<p>Anodina medicamenta. 12</p> <p>Antiballomena. 129</p> <p>Antiballomena die men in de Triakel ghebruyckt 289</p> <p>Antimonii hepar. 398</p> <p>Antimonium pro clisteri- bus. 405</p> <p>Antimonii regulus pur- gans. 401</p> <p>Antimonium regulus stip- ticus. 402</p> <p>Antimonii syrupus. 404</p> <p>Antimonii vitrum. 403</p> <p>Aperientia medicamenta. 10</p> <p>Apothekers naem/ampt/ en officie. 29</p> <p>Apotheker en sal alle Di- spensatoria niet gebruy- ken. 27</p> <p>Apotheker waerom hy gheen slechte Drogghen en sal koopen. 28</p> <p>Apothekerpe-konste waer in sy gelegen is. 29</p> <p>Apotheker die leert wat hy eerst moet wesen. 119</p> <p>Apotheker mach sountijts des Doctours Recepten ver- 2</p>
---	--

REGISTER.

<p>Veranderen. 250 Apozema wat het is. 87 Aqua benedicta Rolandi & Quercetani. 399 Aqua Cinamomi. 369 Aqua distillata, een bloem ende compositie. 116 Aqua fortis. 361 Aqua hordei. 66 Aqua mellis. 429 Aqua mulsa. 427 Aqua odorifera. 424 Aqua ad oculos. 419 Aqua rosarum. 395 Aqua sublimata. 424 Aqua theriacalis. 361 Aquila alba & coelestis. 413 Arbor. 1 Argentum sublimatum vulgare. 408 Aromatizatio wat het is. 72 Assatio wat het is. 77 Aspalathum. 291 Zijn distilleren. 358 Zijn heet en koudt. 76 Attenuentia medicamen- ta. 11 Aterahentia medicamenta. 10</p>	<p>Balneum aërium. 345 Balneum Mariae. 345 Balneum Mariae wat in- strument het is. 48 Balneum siccum. 345 Balneum vaporolum. 345 Balsamum. 290 Balsamum apoplecticum. 417 Balsamum artificiale. 415 Balsamum majoranae. 415 Balsamum vulnerarium. 251 Balsam booz doode lijsa- men om niet te bederben. 419 Bechica medicamenta. 15 Bedroggh in't verwoen der medicamenten. 73 Beesten drooginghe ende verkiepinghe ende Deelen der selve. 33 Beesten vet prepareren. 138 Bewaringhe der medica- menten. 75 Bezoarticum metallicum. 400 Beschuyt. 159 Beschuyt booz de Dasten/ ofte van Spa. 160 Beschuyt rondt en licht. 160</p>
---	--

<p style="text-align: center;">B.</p> <p>Baeili pro dentibus. 425 Bassen die wel ric- ken. 425 Balneum wat het is. 93</p>	<p>Bloumen af- pluckinghe ende drooginghe. 32 Bolus wat het is. 89 Baden der Medicamen- ten. 77 Bran-</p>
---	--

REGISTER.

Branden der Medica- menten.	78	115	Carapotium wat het is.
Brandingsen redenen.	79		Cathartica medicamenta.
Broodt-Suycker rasine- ren.	161	162	Caudex wat het is.
Bulbus quid.	164		Caules en Cauliculi wat.
Butyrum sulphuris.	394		het is.
Butyrum satuni.	432		Cauterium holosericum.
		439	Cauterium potentiale.
			Cementatio wat het is.
C Alchitis branden.	390		332.
Calcinatio wat het is.	331		Ceratum oft Cerorum.
Calofactio, wat het is.	43	117.	
Calculum comminuentia.			Ceratum infrigidans Gale-
	14		264
Callum gignentia.	13		Ceratum lantalinum.
Calshout hoerhens ma- ken.	440		Cicatricem inducentia me- dicamenta.
Calyx wat het is.	4		Ciment maken.
Candelae ardentes odori- fera.	425	330.	Chymische bereydingen.
Caneel-water.	361		Cinesactio wat het is.
Ghebacken Caneel.	161		Circulatie wat het is.
Camphora bequamelijck stampen.	38		Clarificeringhe des suyt- kers.
Capitulum wat het is.	5		Clister sive enema.
Caput mortuum wat het is.	329		In clisterien te maken ende te setten wanneer men meer acht moet ne- men.
Carnem generantia.	13		Clisterien hoe men die be- hoort te setten.
Carpoballamum.	293		Clisterien hoe die met bla- sen worden gheset.
Cassia pro clisteribus.	208		Coagulatio wat het is/en hoe se gheschiedt.
Cassia fistula de pulpe uyt- trecken.	209		
Caraplasma wat het is.	95		
Caraplasmen maniere van hoecken.	95		

REGISTER.

Cohobatio wat het is.	nie hoe veelkeren.	330
335	Condensantia medicamen-	
Collyrium wat het is.	90	10
Collyrium album Rhafis.	Conditum wat het is.	103
239	Conditura wat het is.	75
Collyrium damanti.	428	146
Colocynthis tot poepet	Confectio hamech.	212
brenghen.	38	Confectio de hyacintho.
Colocynthis prepareren.	315	
135	Consisten der medica-	
Doog Colocynthis behoor-	menten.	103
de men altijd Trochisci	Consijtinghens berschen-	
alhandali te gebruiken.	den manieren.	103
38	Consijten alder ley buch-	
Coloratio wat het is.	78	ten.
Colys hoe het ghemaect	Confiture drooge confij-	
wordt.	422	ten.
Commixtio wat het is.	Drooge consijten op de	
332	maniere van Parijs.	149
Compositio oft composi-	Consijten halbe Appelen	
tum wat het is.	83	drooghe.
Compositien waerom sy	Consijten Citroen en O-	
ghemaect worden.	36	range-schellen.
Componerende waer op	Consijten Kriecken.	146
men moet acht nemen.	Consijten Peeren.	149
34	Consijten halbe Queen.	
Compositien hoe veelker-	151	
en sy zijn.	86	Confricatio wat het is.
Compositien die niet o-	34	Congelatio wat het is.
ver ghehouden en wor-	86	Conglutinantia medica-
den.	86	den.
Compositien die overghe-	Conservatio wat het is.	75
houden worden.	102	Conserva wat het is.
Hoe men d'eene Compo-	Conserven hoe die ghe-	
sitie naer d' ander moet	macekt worden.	102
maken.	Conserve beschijbinghe.	
Compositien der Alch-	139	

Con-

REGISTER.

Conserva absinthii.	140	Cremor sulphuris.	394
Conserva anthos.	140	Cremor tartari.	388
Conserva florum betonicæ.		Cremor tartari cristallifatus.	388
Conserva florum boraginis & buglossæ.	141	Cribratio.	39
Conserva florum calendulæ.	141	Crocus martis.	397
Conserva radicū enulæ campanæ.	142	Crocus metallorum.	398
Conserva rosarum rubrarum.	144	Crucibulum wat instrument het is.	329
Conserva rosarum pallidarum.	145	Crupden kracht en hoe sy bekend worden.	21
Conserva rosarum ex integris foliis.	146	Crupden wanneer sy ghespluckt en ghedzooght worden.	32
Conserva florum salviæ.	141	Crupden die heet zijn/hoe sy ghedistilleert worden.	
Conserva violarum.	141	Cucupha wat het is.	
Conferbe van wortelen.	103		
Constipantia medicamentā.	10	D.	
Consummæet.	421	Decoctum aperitivum.	64
Koper calcineren.	386	Decoctum chephalicum.	64
Koper vertint en gheeft geen koperachtighe sinaske.	51	Decoctum cordiale simplex & solutivum.	62
Cordiale porperen moeten alder - sijst ghezist zijn.	39	Decoctum commune clisteris emolliens.	67
Lozoff maken.	439	Decoctum clisteris emolliens & refrigerans.	67
Corosio wat het is.	331	Decoctum clisteris carminativum.	67
Cortex wat het is.	3	Decoctum pectorale simplex & solutivum.	62
Cpuleurde waters.	442	Decoctum psilanas.	69
Crauwagie ghensett.	433		
Cremor hordei.	419		

S B 1

Maniere

REGISTER.

Maniere om beelderlepe Decoctien te maken. 58	Wel te distilleren. 47
Deleteria medicamenta. 16	Dassche opinie dat men geen bitter Alsem-water en kan distilleren als met Balneum Maria. 53
Deliquium wat het is. 337	Distilleren Hijn. 358
Deliccatio wat het is. 374	Distillatio per descensum. 371
Despumatio wat het is. 70	Distillatio per filtrum. 56
Dentifricium 430	Distillatio per retortam. 366
Diacatholicum Nicolai. 210	Distillatio igne reverberii. 346
Diacodium simplex. 111	Distillatio igne supressio- nis. 347
Diagridium stampen. 38	Distilleren Brandewijn. 55
Diamorum Nicolai. 189	Diuretica medicamenta. 14
Diaphenicum. 211	Doofheyt ghenesen. 433
Diaprunum solutivum. 217	Droogginge der teere sa- ken in de schaduw de reden en der grove in de Sonne ofte by't vier. 31
Diascordium fracastorii. 205	Dosis wat het te segghen is. 123
Digestio wat het is. 338	Dropax wat het is. 98
Discours aengaende de decoctien. 68	Duratio medicamentorum 41
Alle Dispensatoria en mach den Apotheker niet ghebruycken. 27	E.
Dispensatorium des Stats ofte des Landts niet ghebruyckende/hoe men pemanit soude konnen dooden. 28	E Clegma, loch, lohoch, linctus idem. 106
Diploma wat instrument het is. 329	Electuarium wat het is. 107
Dissolatio wat het is. 40	Electuarie-poeperen wor- den met Honigh ofte Suicker gherijpiceert. 103
Dissolutio tweederley. 40	
Distillatio. 46	
Generale maniere om	

REGISTER.

108	265	
Electuarium benedicta la-	Emplastrum	diachylon
xativa.	207 simplex.	267
Electuarium cariocosli-	Empl. diachylon	cum
num.	208 gummis.	268
Elect. cassiæ extracta pro	Empl. diacalciteos.	270
ciisteribus.	203 Empl. diapalma.	270
Elect. diacarthami.	209 Empl. de mucilaginis.	
Elect. diacarthami in ta-	272	
bulis.	210 Empl. de althea magistra	
Elect. diacatholicum Ni-	le.	266
colai.	210 Empl. de meliloto.	270
Elect. diaphænici.	211 Empl. opodelticum.	273
Elect. diaprunum soluti-	Empl. oxicroceum.	275
vum.	217 Empl. de pelle arietina.	
Elect. confectionis ha-	276	
mech	212 Empl. de ranis cum & sine	
Elect. hieræ picræ s. Ga-	mercurio	278
leni.	214 Embrocatio wat het is.	
Elect. hieræ picræ compo-	93	
sitæ Nicolai.	214 Emulsio wat het is.	88
Elect. hieræ picræ compo-	Enema wat het is.	98
sitæ magistralis.	215 Epichema wat het is.	92
Elect. lenitivum.	215 Errhinum wat het is.	91
Elect. pastæ magistralis.	Erbaenthendt van sou-	
217	mitghe seer kleyn in 't oer-	
Elect de succo rosarum.	donneren der Decoctien-	
219	249	
Emollientia medicamen-	Esulæ radicum præpara-	
ta.	9 tio.	134
Emplastrum wat booz een	Exceptio medicamento-	
compositie het is.	117 rum wat het is.	73
Emplastrum album co-	Exhalatio wat het is.	
ctum.	165 341	
Empl. ad dolorem dentiû	Expressio medicamento-	
430	rum.	421
Empl. capitale Vigonis.	Expres hoe het gemaect	
	3 1 5	woordt

REGISTER.

woydt.	421	Fermentatio wat het is.	
Expurgantia medicamen-	340		
ta.	11	Filtratio hoe die geschiet.	
Exsiccatio medicamento-	336, 56.		
rum.	42	Flos wat het is.	3
Extinctio medicamento-		Flores antimonii.	392
rum.	79	Flores benzoin.	391
Extractio wat het is.	334	Flores sulphuris.	340
45		Folium een deel der plan-	
Extractum hoe het ghe-	te.		3
maecht woord.	373	Folium indicum.	392
Extractio specifica.	372	Fomentum wat het is.	92
Extractio ratione interme-		Formatio medicamento-	
dii.	337	rum.	74
Stimpel Extracten ma-		Forneringhe ende ghe-	
ken.	373	daente der medicamen-	
Gecomposeerde Extrac-		ten.	74
ten.	374	Fornysen der Chymisten	
Extracten upt krupden.		hoe sy ghemaeckt woz-	
352		den.	342, 344
Oft men het zout van de		Frixio medicamentorum.	
extracten by de extracten	77		
moet voeghen.	375	Frontale wat het is.	91
Extractum Catholicum.		Fumigatio wat het is.	333
375		Fructen der medicamen-	
Extractum laudanum opia-		ten.	77
tum.	377	Frutex.	1
Extractum opii.	378	Fructus een deel der plan-	
Extract. panchimagogum.	te.		4
375		Furnus athanoris.	329
Extract. rhabarbari.	376	Furnus reverberii.	317
Extractio succorum.	49	Fixatio wat het is.	342
Epcken Hanbaert.	420		

F.

F Acula byronic. 138
Fartura wat het is. 75

G Argarisma. 90
G Serste pap. 400
G Serste slym. 419

Ghescheurt

REGISTER.

Ghescheurethepe der kin- deren ghesenen. 434	Soudt tot poeper byete ghen. 38	
Gelepe van Queen. 151		H.
Gelepe wanneer sp bol koocht is. 151		
Geslachten der gheswassen I	H Artmakinghe wat het is. 41	
Crachten der gheswassen. 5	Hepar antimonii. 399	
Dier graden ofte trappen der gheswassen. 9	Herba. 2	
Gewassens wesen ofte es- sentie. 8	Hiera picra simplex Gale- ni. 214	
Gewichte hedensdaeghs in de Apothekerij ghe- bruyckt gewassens twee de krachten. 8	Hiera composita Nicolai. 214	
Gewassens crachten ken- nen upt den smaectk. 22	Hiera composita magistra- lis. 215	
Glang wat het is. 101	Hippocras claer maken. 89	
Gluten Alchanah berey- den. 268	Hordeatum. 88	
Gommen die bet sijn/ hoe die ghepoepert worden. 37	Humeatio hoe die ge- schiecht. 43	
Ghepoeperde Gommen wanneer men die moet menghelen. 254	Hydromel. 427	I.
Gommen hoe die in de Plaesters ghemingheit worden. 255		
Gommen waerom hun ghewichte vermeerdert wordt. 255	I Llinientia medicamenta II	
Gommen hoe die ghe- koocht ende ghesmoiten worden. 254	Incorporeren wat het is. 73	
	Incrassantia medicamenta. II	
	Indurantia medicamenta. 9	
	Ignitio wat het is. 313	
	Ignis suppresionis hoe't gheschiedt. 347	
	Inet marcken. 441	
	Gooden Inct. 441	
	Infusio hoe die gheschiet. 43	
	Infusio	

REGISTER.

Infusio rosarum, hoe men Lapis lazuli bereydet,
 die een Jar bewaert. 134
 184 Lavatio. medicamento-
 Injunctio wat het is. 100 rum. 82
 Inleedinge der Chyni- Laudanum opiatum. 377
 sche composittien. 350 Letters maechen wit en
 Infessus wat het is. 94 roodt. 157
 Ireos. poeper. 424 Lignum. 3
 Iulep wat het is. 87 Nuttonade maken. 422
 Iulus een deel der plante. Linimentum wat het is.
 4 94

K.

K riecken consisten-
 156 Brandende keers-
 kens die wel riecken. 192
 425 Anen die gezwollen sijn /
 ghenssen. 438
 Kloek wat instrument
 het is. 47 Tonge van den Dog pre-
 Kloeken van loot schade. 47 pareren. 134
 17. k. 47 Loot branden. 137
 Kloeken gheresortmeert. Loot pulveriserent. 39
 43 Lotti wat het is. 93
 Kloocken der medica-
 menten. 57 Luterer der baten. 349
 Lutum sapientiae. 349

M.

M Aceratio wat het is
 338
 Magepoeperen waerom
 sy niet heel sijn moeten
 sijn. 39
 Magisterium wat het is.
 392
 Magisterium dooz preci-
 pitatie. 396
 Magist.

L.

L Ac generantia medi-
 camenta. 15
 Lac sulphuris. 394
 Lapis infernalis. 439

REGISTER.

Magist. corallorum.	393	welcke sy sijn:	83
Magist. lapidum prætio-		Mineralen verkiezinge /	
forum.	396	en wat men mineralen	
Magist. margaritarum live		noemt.	34
perlarum.	397	Mineralen waerom sy	
Magist. sulphuris.	394	op den porphy; ghewe-	
Magist. tartari.	392	ben worden.	35
Malabathrum.	292	Menses Moventia medica-	
Manna smilken.	63	menta.	15
Manna ghesmolten sijn		Menstruum wat het is en	
de houden sonder stollen.		waerom soo genoemd.	
63	(154)	328	
Marmalade boccaden.		Menstruum corallorum.	
Marmalade root.	152	407	
Marmalade toir.	153	Menstruum der extracten.	
Marsipeyn.	157	374	
Maten in de Apotheke		Menstruum perlarum	407
ghebruyckt.	120	Mercurius vitæ.	406
Marum.	394	Minium.	413
Maratium wat instru-		Methridatium Damocra-	
ment het is.	329	tis.	114
Mee maecten.	427	Mollicio wat het is.	41
Medicijne wat sy is ende		Morselli hoe sy gemaect	
in hoe veel deelen sy ge-		worden.	112
deelt is.	29	Morselli van berberis.	110
Melicratum wat het is.		Morselli van Citroen-	
427		schellen.	113
Mel Mercuriale.	188	Morselli van drooghe	
Mel rosarum simplex.	183	roosen.	113
Mel rosarum solativum.		Morselli van versche roo-	
139		sen.	112
Menghelinghe ofte ont-		Mostachjolen van Ma-	
bindinghe wat het is.		pels.	159
40		Mucilago maken.	255
Menghelinghe waerom		Mucilago maeckende	
sy gheschick.	40	hoe veel substantie men	
Gemenghelde medicijnen		moet nemen.	267
		Muscus	

REGISTER

Muscus hoe't gepoepert van Olie van amande-
wordt. 38 len. 243

N

Namen der Chymi- 433-
sche bereydinge. 326
Nardus celtica. 292
Nutritio wat het is. 44

O

Oleum wat het is. 116
Olie vierderley soor-
ten. 116
Olie en boter / vanden
van het sucker. 110
Olie upt alle zaden / bloe-
men / en krugden distille-
ren. 369
Olien moeten in Balneo
Mariæ ghekoockt wor-
den. 241
Simpel Olien moeten
door byn infusien ghe-
maectt worden wan-
neer't selve niet van noo-
de en is. 241
Oleum cydoniorum en
heeft maer een infusie
van noode. 241
Olien koockende waer
van men hem moet
wachten. 243
Olie van amandelen upt-
perssen. 242
Faulce in't upt - perssen

Oleum absinthii. 243
Oleum de cappare. 245
Oleum ceparum albarum.
Oleum cinamomi. 369
Oleum cydoniorum. 245
Oleum gariophylorum.
368
Oleum hyperici 246
Oleum Irinum. 247
Oleum de lateribus, alias
philosophorum. 367
Ol. lumbricorum terre-
strium. 247
Oleum nucis muschatae,
alias macis. 248
Oleum majoranae, 249
Oleum mastichinum. 248
Oleum myrrhae, 361
Oleum samplucinum. 249
Oleum succini. 364
Oleum sulphuris. 365
Oleum tartari. 395
Oleum terebinthinae. 366
Oleum vitellorum ovo-
rum. 249
Oleum vitrioli. 362
Oleum sive ballamum vul-
nerarium. 252
Oleum vulpinum. 250
Oplatum wat het is. 107
Opiaten moeten met
grootte toeficht in - ghe-
gheben worden. 85
Opiaten poepereen waer-
om

REGISTER.

om ſu alderſijnt moe-	Pill. aureæ.	223
ten zijn.	39 Pill. cohiæ.	214
Orangie ſchellen conſij-	Pill. de fumaris.	224
ten.	147 Pill. de hermodactylis.	
Orobus.	294 225	
Oxymel ſcilliticum.	189 Pill. de hiera cum agari-	
Oxymel ſimplex.	189 co.	226
Oxy ſaccharum vomiti-	Pill. de lapide lazuli.	
vum.	404 226	
Oxycratum.	428 Pill. lucis majores.	217
Oxirhodinum.	428 Pill. maſtichinæ.	228
	Pill. pectorales.	228
	Pill. ruſſi.	229
	Pill. ſine quibus eſſe nolo.	
P.		
P Appus een deel der	229	
plante.	5 Pill. ſtomachicæ.	230
Pasta de Genoa conterſen-	Pill. ſub lingua.	234
ten.	155 Pill. ex ſublimato dulci.	
Pasta magiſtralis.	217 418	
Peck ſniſten:	275 Pillulæ ex terebinthina:	
Periammata medicamen-	231	
ta.	16 Phlegma wat het is.	
Pellicanus wat inſtru-	329	
ment het is.	329 Planten berkieſinghe.	
Peſte ghetefen.	437 30	
Peeren conſijten.	149 Blaefterkens teghen de	
Pæoniæ maris wortelen	randt-pijne.	430
wanneer ſu gbedzooght	Pleck upt water.	444
worden.	30 Doeperen die purghe-	
Picatio wat het is.	98 ren / waerom ſu niet	
Pillula wat het is.	114 heel ſijn en moeten we-	
Pille poepereu moeten	ſen.	39. 114
niet heel ſijn zijn.	114 Doeperen der electuarien	
Pillulæ aggregativæ.	worden met honigh	
210	ofte ſuycker gbetripli-	
Pill. alephanginæ.	221 ceert.	
Pill. aloës roſatæ.	212 Eedenen waerom dat	
	Species	

REGISTER.

Species tot poeper ghebrocht worden.	106	Pulvis præcipitatus.	407
Welcher poeperen grofen		Pulvis reginæ.	204
Welcher poeperen sijn moeten ghezift worden.		Purgatio medicamentorum.	81
	39	Purgatio seu potio purgans	87
Ad pondus omnium wat het te segghen is.	123	Pisana.	67
Potio wat het is.	86	Pus moventia medicamentorum.	9. 13
Potio medicata wat het is	87	Putrefactio wat het is.	339. 76
Potten die gescheurt sijn/lijnen.	443		
Precipitatio wat het is.	332	Q.	
Prepareren Colocinthis.	135	Q Deen consisten.	151
Prepareren Cozianderjaer.	134	Q Deen bewaren het heel jaer door.	423
Prepareren Esulæ radices.	134	Q Deen gelyc.	151
Prepareren edel ghesterren.	133	Quid pro quo wat het is.	129
Prepareren Lapis Lazuli.	134	Q uick silber dooden.	80
Prepareren den longe van de Vos.	134	Q uick silber waschen.	411
Prepareren Scammoneum	134	R.	
Prepareren stael.	135	R Adix een deel van de plante.	2
Pulvis wat het is.	106	Rami.	3
Pulvis algerothi.	406	R ecepten der Doctoren hoe sy moeten ghelesen worden.	122
Pulvis aureus sive miricalis.	194	R ectificatio hoe die gheschiedt.	335
Pulvis Haly Abbatis.	202	R efrigeratorium wat instrument het is.	47
Pulvis hermeticus.	406	R efrigeratorium geresortmeert.	49
Pulvis Indicus.	404	W elche krunden met het Refrigeratorium bespoorden	den

REGISTER.

S.

den gedistilleert te woz=		
den.	32	
Repositio medicamento-		S Aecht makende medi-
rum.	75	camenten. 41
Regulus antimonii pur-		Sachtmaeckinghe dooz
gans.	401	vochtighepdt en dooz
Regulus antimonii cum		het bier. 42
stipans.	402	Sacculus wat het is. 93
Requies Nicolai.	206	Saden hoe en waameer
Restaureat.	431	sy ghedrooght worden.
Reverberatio wat het is.		33
333.		Saden hoe langhe sy
Rhabarbarum hoe / ende		goedt blijven. 32
waerom sy geusleert		Saffraen stampen. 32
wordt.	78	sal, ofte zoudt uyt alle sa-
Rhaponticum.	291	ken trecken. 382
Remedie om Exter - oo-		Sal corallorum. 384
ghen te gheneesen.	434	Sal decrepatus. 388
Repercuentia medica-		Sal fixus. 382
menta.	10	Sal margaritarum. 384
Resolventia medicamen-		Sal five vitriolum chalibis.
ta.	9	385.
Rob five robub.	105	Sal five vitriolum martis.
Rob hoe die ghemaect		385
wordt.	105	Sal prunellæ. 387
Rob de berberis.	164	Sal prueliæ cristallifatus.
Rob de cornis.	164	387
Rob de ribes.	164	Sal veneris. 385
Roostinghen der medi-		Sal volatilis five essentia-
camenten.	81	lis. 383
Roostinghe der medica-		Sal volatilis uyt alle heete
menten.	78.	krupden trecken. 383
Rosquillien.	157	Sapa wat het is. 105
Rotulæ wat het is.	108	Sap van bernagie, ofte
Rube facientia medica-		buglose uyt petssen. 170
menta.	14	Maniere om drooge sap-
Ruborium.	439	pen te maacken. 45
		Sap o

D H

REGISTER.

Sapo muscatus.	426	andere onder de selve name begripen.	126
Scammoneum pulberise- ren.	38	Wisser Sommige Simplicia absolutelijck vooz beschreiben worden / waer	
Scammoneum prepare- ren.	134	deel der plante men moet gebuycken.	128
Scammoneum prepareren met solfer.	81	Beschrijvinghe van vsonder bereydinghe der	
Schoenanthum.	291	Simplicia.	132
Schorffens tijt van dzooghen.	31	In slaep makende Medicijnen moet men op't gewichte wel letten.	85
Schillen prepareren.	136	Sinapismus wat het is.	95
Scutum wat het is	95	Slange wat instrument het is.	48
Schuyum der medicamenten.	95	Slijm van gerste	412
Schuyum der Syropen niet ghetweert / doet die bederven.	165	Smaecken neghenderdicamenta.	15
Secundas expellentia medicamenta.	15	lepe.	22, 23
Seghelen der medicamenten.	74	Solutio metallorum.	330
Semen generantia medicamenta.	12, 16	Somnifera medicamenta.	
Spaens groen.	411		
Seepe die wel rieckt.	426	Sparadrap wat het is.	96
Siften der poepereu.	39	Sparadrap pro caueris.	97
Siften op tweederley manieren.	40	Species aromatica wat het is.	106
Sigillatio wat het is.	74	Species aromatici rosati.	
Siliqua pars herbae.	5	193	
Silber tot poeper hengen.	31	Species diambricae.	189
Simplicia bereydinghe en waer in so bestaet.	34	Species diamargariti frigidi	169
Oplegginghe van sommige Simplicia de welke maer met een name beschreiben sijnde / meer	170	Species diamolchi dulcis.	
		Species diacarthami.	194
		Species diagalanga.	195
		Species siue pulvis Haly abbatis	

REGISTER,

abbatis.	202	Sublimatum vulgare.	408
Species dianisi.	196	Sublimatum dulce,	410
Species dianthos.	199	Succedanea.	129
Species diaireos.	196	Succedanea niet sonder	
Species diapronis.	199	noot ghebruycken.	31
Species diarhodonis abba-		Succedanea die men indelt	
tis.	200	trialtel moet ghebruy-	
Species diatragacanthi fri-		cken.	289
gidi.	201	Sufficus,	81
Species diatrion fantalon,		Suffrutex,	2
201		Sulphuris flos:	399
Species diaturbith cum ra-		Suppositoium wat het is	
barbaro,	202	ende hoe men die	
Species hieræ picræ simpl;		maectit.	101
Galen.	203	Supberen der medica-	
Species lacticæ Galeni	203	menten.	82
Spiritus falis.	363	Suycker clarificeren.	
Spiritus sulphuris,	365	165	
Stael prepareren.	135	Suycker raffijnen.	162
Scamina een deel der plan-		Suycker tot tabletten	
te.	4	kokken,	109
Stampen der medica-		Sijde nstuleren,	78
menten.	35	Syrupus, terapium idem	
Stampen alderley saken	105		
naer de konst;	36	Syropen pectorael ende	
Stampinghe dyderlepe		die slijmachtigh zijn	
maniere,	35	waerom sy dicker als	
Sterck water,	353	ander moeten gekookt	
Stoerckens booz de tan-		worden.	105
den,	426	Syrupus acetosius simplex	
Stolones een deel der plan-		164	
te.	3	Syrupus de succo acetosæ,	
Storax uyperssen.	297	165	
Stratificatio wat het is.		Syrupus adianthinus.	166
232		Syrupus antimonii.	403
Sublimatio wat het is.		Syrupus de althea Ferne-	
334		lii.	167
		H 2	Syr

REGISTER.

Syrupus de arthemisia.	168	181.	
Syrupus betonicae.	171	Syrupus de pomis.	182
Syr. bizantinus composi-		Syr. de quinque radicibus.	
tus.	169	183	
Syrupus boraginis.	170	Syrupus rosatus solutivus.	
Syrupus de brassica.	193	183	
Syrupus capillorum vene-		Syrupus rosatus solutivus	
ris.	166	cum rhabarbaro.	184
Syrupus de succo cicor ei.		Syrupus è rosis siccis.	185
171		Syrupus de stoechade.	185
Syr. de cicoreo cum rha-		Syr. de symphitio fernelii.	
barb.	171	186	
Syrupus corticum citri.	173	Syrupus vini adusti.	422
Syrupus cydoniorum.	174	Syrupus violarum.	187
Syrupus de succo endivię.			
171			

T.

Syr. farfarae, alias tusfilagi-			
nis.	174	T Abellae wat het is.	
Syrupus de succo fumariae.		108	
171		Tabletten van Wijn / Ci-	
Syrupus diamorum.	190	troen-sap / Olie van a-	
Syrupus glycyrrhizae.	175	nijis / etc.	110
Syrupus granatorum dul-		Tabletten van Berberis.	
cium & acetosorum.	176	110	
Syrupus de hylopo.	176	Tabletten diacodium.	111
Syrupus de Jujubis.	178	Tabletten van Manna.	
Syrupus limonum, alias de		111	
succo citri.	178	Tabletten van violetten.	
Syrupus de mentha minor.		110	
179		Tabl. dosis der poeperen.	
Syr. myrtinus compositus.		108	
180.		Tot Tabletten het supe-	
Syrupus vel opii saccha-		ker koocken.	109
rum vomitivum.	404	Tabulatum wat het is.	
Syrupus papaveris simplex.		108	
181		Tartarum vitriolatum.	392
Syrupus papaveris erratici.		Termentijn koocken.	137
		Thermaca	

REGISTER

Theriaca Andromachi se-	Tinctura corallorum.	382
nioris.	Tinctura croci.	379
Theriaca in Nederlands	Tinctura sulphuris.	280
dicht.	Totio wat het is/ en hoe	78
Triakels naem ende oorz	die gheschiedt.	286
spronck.	Crappen der ghewassen-	6.
Inde Triakel waerom	Crappen des biers.	342
men meer byper-bleesch	Trituratio wat het is/ ende	
als van ander serpente	hoe die gheschiedt.	35
ghebypckt.	Trochiscus wat het is.	115
Verklaeringhe waerom/	Trochiscatus agaricus.	231
ende hoe een peder medi-	Trochisci alhandali.	233
cament inde triakel wozt	Troch. bechici albi.	234
ghemenghelt ende daer	Troch. de cappare.	234
by ghedaen.	Troch. cyphi Damocratus.	235
Triakels antiballomena.	Troch. galliæ moschatae.	237
289.	Troch. alipeæ moschatae.	237
Hoe alle Simplicia tot den	Troch. hedychroi Galeni	238
Triakel dienende moe-	Trochisci scillitici Andro-	
ten bereypt worden.	machi.	239
Triakels ingredienten wel	Troch. albi Rhafis.	140
menghelen / ende stam-	Turbith minerale.	407
pen.	Truncus pars plantæ.	3
Ende en nieuwe Triakel	Tutia præparata.	138
berishepden krachten in	V.	
dicht gheselt.	V Enter equinus wat	
Hoe veel honigh men	het is.	329
moet ghebypcken in de	Ventris equini vicarius.	
Triakel.	329	
In theriaca quæ quantitas	329	
mellis sumenda sic differ-	Dermissioen.	413
tatio.		413
Theriazingredientiumom-		
nium rerum præcipuæ		
virtutes.		
Triakel water.		
Tinctura wat het is.		

REGISTER.

Benijnen / ende remedien	Ungt. basilicum.	256
daer teghen.	16 Ungt. martiatum.	256
Vernis van carabe,	445 Ungt. nutritum,	258
Vernis van Licargirium.	444 Ungt. ad oculos,	438
	444 Ungt. peborale,	259
Vernis tot spaensche lee=	Ungt. pomatum,	259
ren.	446 Ungt. pompholygos,	261
Verbochtlinge der medi=	Vngt. populeum.	260
camenten.	43 Vngt. reginae.	262
Derwoen der medicamen=	Vngt. rosarum,	262
ten.	73 Vngt. rosarum Mesues,	262
Bedzogh in het berwoen.	73 Vngt. ad scabiem.	433
	Vngt. ad scissuras mamil=	438
Derrottinghe der medica=	76 larum.	438
menten.	98 Voedinghe der medica=	44
Vesicatorium.	98 menten.	44
Det der beesten prepare=	138 Dooperinghe der medica=	75
ren.	428 menten,	75
Vinum chalybeatum,	88 Douwreden tot de Alchymie,	323
Vinum medicatum wat	423 Druchten wanneer sy ge=	32
het is.	348 drooght worden.	32
Vin brullé.	424 Driolette alias Treos-poc=	78
Diers regeeringe.	348 der,	78
Driolette alias Treos-poc=	424 Vitriolum chalybis,	385
der.	385 Vitriolum veneris,	385
Vitriolum chalybis.	385 Vitriolum vomitivum,	387
Vitriolum veneris.	385 Vitrum antimonii.	403
Vitriolum vomitivum.	387 Umbella pars plantae,	5
Vitrum antimonii.	403 Ungues pars Floris,	3
Umbella pars plantae,	5 Unguentum wat het is,	117
Ungues pars Floris,	3 Unguentum Aegyptiacum	252
Unguentum wat het is.	117 Ungt. album caphuratum,	253
Unguentum Aegyptiacum	252 Ungt. aurum.	255
252		
Ungt. album caphuratum,		
253		

Warne.

REGISTER

W.

	357		
		Sterck-water.	362
		Water van triakiel.	362
		Waterfucht geneesen.	436
VV	Arm-makinghe	Wasschen der medica-	
	der Medica-	menten.	82
	42	menten.	
Was root ende groen		Waerschouwinge aen de	
maken,	447	Apotheker.	316
Was wit maecken / en		Wech-stellinghe der me-	
bleecken.	447	dicamenten.	75
Water van Caneele.	360	Wepkinghe der medica-	
Water van Damast.	420	menten.	43
Water upt alle kruiden		Wepkinghen waerom sy	
en bloemen distilleren.		gheschiet.	44
354		Welriekende wortels hoe	
Water doen lossen wou-		sy ghedrooght worden.	
derlijke remedie.	439	32	
Water van verscheyden		Wortelen wanneer sy ge-	
couleuren.	442	drooght worden.	30
Water pleck upt.	444	Wzande-wijn distilleren.	
Water van Hoosen op		55	
verscheyden manieren.			
355			
Water van Hoosen byan-			
dende als byande-wijn.			

X.

X Ylo ballamum. 294

E Y N D E.

R. H. C. T. B. R.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

H. Y. M. D. E.